

Verdrag van 30 juni 2005 inzake bedingen van forumkeuze

Tekst aangenomen door de Twintigste Zitting

Toelichtend rapport van

Trevor Hartley & Masato Dogauchi

Uitgegeven door het Permanent Bureau van de Conferentie
Churchillplein 6b, Den Haag, Nederland

Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht

Verdrag van 30 juni 2005 inzake bedingen van forumkeuze

Tekst aangenomen door de Twintigste Zitting

Toelichtend rapport van

Trevor Hartley & Masato Dogauchi

Uitgegeven door het Permanent Bureau van de Conferentie
Churchillplein 6b, Den Haag, Nederland

Uitgegeven door
De Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht
Permanent Bureau
Churchillplein 6b
2517 JW Den Haag
Nederland

Tel.: +31 70 363 3303
Fax: +31 70 360 4867
E-mail: secretariat@hcch.net
Website: www.hcch.net

© Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht 2013

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze publicatie mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, met inbegrip van fotokopieën of opnamen, zonder schriftelijke toestemming van de auteursrechthouder.

De vertaling in alle officiële talen van de Europese Unie van het toelichtend rapport bij het *Haags Verdrag van 30 juni 2005 inzake bedingen van forumkeuze*, opgesteld door Trevor Hartley en Masato Dogauchi, is mogelijk gemaakt dankzij de genereuze steun van de Europese Commissie/DG Justitie, met uitzondering van het Engels, Frans, Spaans en Duits, aangezien deze taalversies reeds bestonden. De Spaanse vertaling van deze publicatie is welwillend ter beschikking gesteld door het ministerie van Buitenlandse Zaken van Spanje en de Duitse vertaling is tot stand gekomen door samenwerking tussen de Oostenrijkse, Duitse en Zwitserse overheid. Vertalingen van de publicatie in andere talen (met uitzondering van het Spaans) zijn niet beoordeeld door het Permanent Bureau van de Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht.

De officiële versie van deze publicatie in het Engels en het Frans is beschikbaar op de website van de Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht (www.hcch.net).

ISBN 978-92-79-58148-9

Gedrukt in België

Voorwoord

1. De inhoud van deze publicatie is ontleend aan Tome III van het verslag van de Twintigste Zitting. Deze publicatie bevat naast het hierna weergegeven toelichtend rapport ook de meest relevante documenten en notulen van de besprekingen van de Twintigste Zitting van de Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht over het Verdrag inzake bedingen van forumkeuze. Het volledige boekdeel kan worden besteld bij uitgeverij Intersentia of bij gespecialiseerde boekhandelaren. De publicaties van de Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht zijn voorts ook raadpleegbaar op de website van de Conferentie (www.hcch.net, onder de rubriek "Publications").

2. Het toelichtend rapport van Trevor Hartley en Masato Dogauchi dient als commentaar bij het door de Twintigste Zitting aangenomen Verdrag, dat in de slotakte van 30 juni 2005 is vastgesteld.

Den Haag, oktober 2013

Verdrag

Uittreksel uit de slotakte
van de Twintigste Zitting
ondertekend op 30 juni 2005

VERDRAG INZAKE BEDINGEN VAN FORUMKEUZE

De Staten die Partij zijn bij dit verdrag,

Geleid door de wens de internationale handel en investeringen te bevorderen door de samenwerking tussen gerechtelijke instanties te versterken,

Ervan overtuigd dat de samenwerking kan worden versterkt door uniforme regels inzake rechterlijke bevoegdheid en inzake de erkenning en de tenuitvoerlegging van buitenlandse beslissingen in burgerlijke of handelszaken,

Ervan overtuigd dat voor een versterkte samenwerking in het bijzonder een internationaal regelstelsel vereist is dat zekerheid biedt en de effectiviteit waarborgt van exclusieve forumkeuzebedingen tussen partijen bij handelstransacties en dat de erkenning en tenuitvoerlegging beheerst van beslissingen, gegeven in op basis van deze bedingen gevoerde procedures,

Hebben besloten dit verdrag te sluiten en zijn de volgende bepalingen overeengekomen:

HOOFDSTUK I — TOEPASSINGSGEBIED EN
BEGRIPSOMSCHRIJVINGEN

Artikel 1 Toepassingsgebied

1. Dit verdrag is in internationale situaties van toepassing op exclusieve forumkeuzebedingen die zijn gemaakt in burgerlijke of handelszaken.

2. Voor de toepassing van hoofdstuk II is een situatie internationaal tenzij de partijen in dezelfde verdragsluitende Staat hun verblijfplaats hebben en de betrekkingen tussen de partijen en alle andere voor het geschil ter zake doende elementen, ongeacht de plaats van het aangewezen gerecht, uitsluitend met die Staat verbonden zijn.

3. Voor de toepassing van hoofdstuk III is een situatie internationaal wanneer om erkenning en tenuitvoerlegging van een buitenlandse beslissing wordt verzocht.

Artikel 2 Uitsluitingen van het toepassingsgebied

1. Dit verdrag is niet van toepassing op exclusieve forumkeuzebedingen:

a) waarbij een natuurlijke persoon die hoofdzakelijk voor zichzelf, voor zijn familie of zijn huishouden optreedt (een consument), partij is;

b) die betrekking hebben op arbeidsovereenkomsten, met inbegrip van collectieve arbeidsovereenkomsten.

2. Dit verdrag is niet van toepassing op de volgende aangelegenheden:

a) de staat en de bevoegdheid van natuurlijke personen;

b) onderhoudsverplichtingen;

c) andere familierechtelijke aangelegenheden, waaronder huwelijksvermogensregimes en andere rechten of verplichtingen die uit het huwelijk of soortgelijke betrekkingen voortvloeien;

d) testamenten en erfopvolging;

e) insolventie, gerechtelijke akkoorden en soortgelijke aangelegenheden;

f) het vervoer van passagiers en goederen;

g) verontreiniging van de zee, beperking van aansprakelijkheid voor maritieme vorderingen, averij-grosse, en noodsleep- en reddingsactiviteiten;

h) antitrustzaken (mededinging);

i) aansprakelijkheid voor kernschade;

j) vorderingen wegens lichamelijk en psychisch letsel, ingesteld door of namens natuurlijke personen;

k) niet uit een contractuele verhouding voortvloeiende vorderingen uit onrechtmatige daad wegens schade aan tastbare zaken;

l) zakelijke rechten met betrekking tot onroerende zaken, en pacht van onroerende zaken;

m) de geldigheid, de nietigheid of de ontbinding van rechtspersonen, en de geldigheid van beslissingen van de organen ervan;

n) de geldigheid van intellectuele-eigendomsrechten, anders dan auteursrecht en verwante rechten;

o) inbreuken op intellectuele-eigendomsrechten anders dan auteursrecht en verwante rechten, behoudens wanneer inbreukprocedures aanhangig worden gemaakt of hadden kunnen worden gemaakt wegens niet-nakoming van een overeenkomst tussen partijen die op die rechten betrekking heeft;

p) de geldigheid van inschrijvingen in openbare registers.

3. In afwijking van lid 2 zijn procedures niet uitgesloten van het toepassingsgebied van dit verdrag wanneer een volgens dat lid uitgesloten aangelegenheid louter als voorvraag opkomt en niet als onderwerp van de procedures. In het bijzonder sluit het enkele feit dat een aangelegenheid die volgens lid 2 is uitgesloten bij wijze van verweer wordt aangevoerd, een procedure uit hoofde van het verdrag niet uit indien die aangelegenheid geen onderwerp van de procedure is.

4. Dit verdrag is niet van toepassing op arbitrage en daarop betrekking hebbende procedures.

5. Een procedure wordt niet van het toepassingsgebied van dit verdrag uitgesloten op grond van het enkele feit dat een Staat, met inbegrip van een regering, een overheidsinstantie of een voor een Staat optredende persoon, daarbij partij is.

6. Dit verdrag laat onverlet de voorrechten en immuniteiten van Staten of van internationale organisaties, ten aanzien van henzelf of van hun goederen.

Artikel 3 Exclusieve forumkeuzebedingen

Voor de toepassing van dit verdrag:

a) wordt onder "exclusief forumkeuzebeding" verstaan een beding, gemaakt tussen twee of meer partijen, dat voldoet aan de vereisten onder c) en waarin, voor de kennisneming van geschillen die in verband met een bepaalde rechtsbetrekking zijn gerezen of zouden kunnen rijzen, de gerechten van een verdragsluitende Staat of een of meer bepaalde gerechten van een verdragsluitende Staat worden aangewezen, met uitsluiting van de bevoegdheid van alle andere gerechten;

b) wordt een forumkeuzebeding waarin de gerechten van een verdragsluitende Staat of één of meer bepaalde gerechten van een verdragsluitende Staat worden aangewezen, geacht exclusief te zijn tenzij de partijen uitdrukkelijk anders hebben bepaald;

c) dient een exclusief forumkeuzebeding als volgt te worden gemaakt of vastgelegd:

- i) schriftelijk, of
- ii) door middel van enig ander communicatiemiddel waarmee informatie toegankelijk wordt gemaakt voor latere raadpleging;

d) wordt een exclusief forumkeuzebeding dat deel uitmaakt van een overeenkomst, aangemerkt als een beding dat los staat van de overige bepalingen van de overeenkomst. De geldigheid van het exclusieve forumkeuzebeding kan niet worden bestreden op grond van het enkele feit dat de overeenkomst niet geldig is.

Artikel 4 Overige begripsomschrijvingen

1. In dit verdrag wordt onder "beslissing" verstaan een beslissing ten gronde van een gerecht, ongeacht de daaraan gegeven benaming, met inbegrip van een beschikking of een bevel, en een vaststelling van de gerechtskosten door het gerecht (met inbegrip van de griffier van het gerecht), mits de vaststelling betrekking heeft op een beslissing ten gronde die ingevolge dit verdrag kan worden erkend of ten uitvoer kan worden gelegd. Een voorlopige of bewarende maatregel is geen beslissing.

2. Ten behoeve van dit verdrag wordt een entiteit of persoon niet zijnde een natuurlijke persoon geacht zijn verblijfplaats te hebben in de Staat:

- a) waar zijn statutaire zetel is gevestigd;
- b) volgens het recht waarvan hij is opgericht;
- c) waar zijn hoofdbestuur is gevestigd, of
- d) waar zijn hoofdvestiging zich bevindt.

HOOFDSTUK II – RECHTERLIJKE BEVOEGDHEID

Artikel 5 Bevoegdheid van het aangewezen gerecht

1. Het gerecht of de gerechten van een verdragsluitende Staat die in een exclusief forumkeuzebeding is/zijn aangewezen, is/zijn bevoegd kennis te nemen van een geschil waarop het beding van toepassing is, tenzij het beding volgens het recht van die Staat nietig is.

2. Een gerecht dat ingevolge lid 1 bevoegd is, mag de uitoefening van die bevoegdheid niet afwijzen op grond van het feit dat een gerecht van een andere Staat van het geschil kennis zou moeten nemen.

3. De voorgaande leden laten onverlet regels:

- a) inzake de attributie van bevoegdheid met betrekking tot het onderwerp of de waarde van de vordering;
- b) inzake de interne verdeling van bevoegdheid tussen de gerechten van een verdragsluitende Staat. Wanneer het aangewezen gerecht echter de vrijheid heeft een zaak te verwijzen, dient naar behoren rekening te worden gehouden met de keuze van de partijen.

Artikel 6 Verplichtingen van een niet aangewezen gerecht

Elk gerecht van een andere verdragsluitende Staat dan die van het aangewezen gerecht schorst een procedure of verklaart de vordering niet-ontvankelijk wanneer bij hem een geschil waarop een exclusief forumkeuzebeding van toepassing is, aanhangig wordt gemaakt, tenzij:

- a) het beding ingevolge het recht van de Staat van het aangewezen gerecht nietig is;
- b) een partij ingevolge het recht van de Staat van het gerecht waarbij de zaak aanhangig is gemaakt, niet bevoegd was het beding aan te gaan;
- c) inachtneming van het beding kennelijk onrechtvaardig of kennelijk strijdig zou zijn met de openbare orde van de Staat van het gerecht waarbij de zaak aanhangig is gemaakt;
- d) aan het beding om uitzonderlijke redenen buiten de macht van de partijen in redelijkheid geen gevolg kan worden gegeven, of
- e) het aangewezen gerecht heeft beslist geen kennis te nemen van de zaak.

Artikel 7 Voorlopige en bewarende maatregelen

Dit verdrag is niet van toepassing op voorlopige en bewarende maatregelen. Dit verdrag verlangt niet de toekenning, de afwijzing of de opheffing van voorlopige en bewarende maatregelen door een gerecht van een verdragsluitende Staat, noch sluit het deze uit. Het laat onverlet de mogelijkheid voor een partij om om zodanige maatregelen te verzoeken en de vrijheid van een gerecht om deze toe te staan, af te wijzen of op te heffen.

HOOFDSTUK III – ERKENNING EN TENUITVOERLEGGING

Artikel 8 Erkenning en tenuitvoerlegging

1. Een beslissing van een gerecht van een verdragsluitende Staat dat in een exclusief forumkeuzebeding is aangewezen, wordt in overeenstemming met dit hoofdstuk in andere verdragsluitende Staten erkend en ten uitvoer gelegd. De erkenning of de tenuitvoerlegging kan uitsluitend worden geweigerd op de in dit verdrag vermelde gronden.
2. Onverminderd het onderzoek dat nodig is voor de toepassing van de bepalingen van dit hoofdstuk, wordt de juistheid van de beslissing van het gerecht van herkomst niet onderzocht. Het aangezochte gerecht is gebonden aan de feitelijke bevindingen op grond waarvan het gerecht van herkomst zijn bevoegdheid heeft aangenomen, tenzij de beslissing bij verstek is gegeven.
3. Een beslissing wordt alleen erkend indien zij rechtsgevolg heeft in de Staat waarin zij is gegeven, en wordt uitsluitend ten uitvoer gelegd indien zij uitvoerbaar is in de Staat waarin zij is gegeven.
4. Erkenning of tenuitvoerlegging kan worden opgeschort of geweigerd indien tegen de beslissing in de Staat waarin zij is gewezen, een rechtsmiddel is ingesteld of indien de termijn voor het instellen van een gewoon rechtsmiddel nog niet is verstreken. Een zodanige weigering vormt geen belemmering voor een hernieuwd verzoek om erkenning of tenuitvoerlegging van de beslissing.

5. Dit artikel is eveneens van toepassing op een beslissing van een gerecht van een verdragsluitende Staat na verwijzing van de zaak door het in die verdragsluitende Staat aangewezen gerecht, als voorzien in artikel 5, lid 3. Wanneer het aangewezen gerecht evenwel de vrijheid had om een zaak naar een ander gerecht te verwijzen, kan de erkenning of de tenuitvoerlegging worden geweigerd ten aanzien van een partij die in de Staat waar de beslissing is gegeven tijdig bezwaar heeft gemaakt tegen de verwijzing.

Artikel 9 Weigering van erkenning of tenuitvoerlegging

Erkenning of tenuitvoerlegging kan worden geweigerd indien:

- a) het beding ingevolge het recht van de Staat van het aangewezen gerecht nietig was, tenzij het aangewezen gerecht heeft bepaald dat het beding geldig is;
- b) een partij ingevolge het recht van de aangezochte Staat niet bevoegd was het beding aan te gaan;
- c) het stuk waarmee de procedure is ingeleid of een gelijkwaardig stuk, waarin de wezenlijke elementen van de vordering zijn opgenomen,
 - i) niet zo tijdig en op zodanige wijze als met het oog op zijn verdediging nodig was, aan de verweerder is medegedeeld, tenzij de verweerder is verschenen en verweer heeft gevoerd zonder de mededeling bij het gerecht van oorsprong te betwisten, mits het recht van de Staat waarin de beslissing werd gegeven, het betwisten van de mededeling mogelijk maakt, of
 - ii) aan de verweerder in de aangezochte Staat is medegedeeld op een wijze die onverenigbaar is met de grondbeginselen van de aangezochte Staat inzake de betekening van documenten;
- d) de beslissing is verkregen door middel van bedrog in verband met een procedurele aangelegenheid;
- e) erkenning of tenuitvoerlegging kennelijk onverenigbaar zou zijn met de openbare orde van de aangezochte Staat, in het bijzonder in situaties waarin de procedure die in het specifieke geval tot de beslissing heeft geleid, onverenigbaar was met de grondbeginselen van een eerlijk proces in die Staat;
- f) de beslissing onverenigbaar is met een beslissing die in de aangezochte Staat is gewezen in een geschil tussen dezelfde partijen, of
- g) de beslissing onverenigbaar is met een eerdere beslissing die in een andere Staat tussen dezelfde partijen is gegeven in een geschil dat hetzelfde onderwerp betreft en op dezelfde oorzaak berust, mits de eerder gegeven beslissing voldoet aan de noodzakelijke voorwaarden voor de erkenning ervan in de aangezochte Staat.

Artikel 10 Voorvragen

1. Wanneer een aangelegenheid die ingevolge artikel 2, lid 2, of ingevolge artikel 21 uitgesloten is, als voorvraag aan de orde is gesteld, wordt de uitspraak met betrekking tot die aangelegenheid niet op grond van dit verdrag erkend of ten uitvoer gelegd.

2. De erkenning of de tenuitvoerlegging van een beslissing kan worden geweigerd indien en voor zover die beslissing is gebaseerd op een beslissing over een aangelegenheid die ingevolge artikel 2, lid 2, is uitgesloten.

3. In het geval van een uitspraak over de geldigheid van een intellectuele-eigendomsrecht anders dan een auteursrecht of een verwant recht, kan de erkenning of de tenuitvoerlegging ingevolge het voorgaande lid evenwel uitsluitend worden geweigerd of opgeschort indien:

a) die uitspraak onverenigbaar is met een beslissing van een gerecht of van een bevoegde autoriteit over die aangelegenheid, die is gegeven in de Staat volgens het recht waarvan het intellectuele-eigendomsrecht is ontstaan, of

b) in die Staat een procedure inzake de geldigheid van het intellectuele-eigendomsrecht aanhangig is.

4. De erkenning of de tenuitvoerlegging van een beslissing kan worden geweigerd indien en voor zover de beslissing is gebaseerd op een uitspraak in een aangelegenheid die ingevolge een door de aangezochte Staat krachtens artikel 21 afgelegde verklaring uitgesloten is.

Artikel 11 Schadevergoeding

1. De erkenning of de tenuitvoerlegging van een beslissing kan worden geweigerd indien en voor zover in de beslissing schadevergoeding wordt toegekend, met inbegrip van schadevergoeding bij wijze van voorbeeld of bij wijze van sanctie, waarbij een partij niet schadeloos wordt gesteld voor het feitelijk geleden verlies of de feitelijk geleden schade.

2. Het aangezochte gerecht houdt rekening met de vraag of en in welke mate de door het gerecht van herkomst toegekende schadevergoeding dient ter dekking van de proceskosten.

Artikel 12 Gerechtelijke schikkingen

Gerechtelijke schikkingen die door een in een exclusief forumkeuzebeding aangewezen gerecht zijn goedgekeurd of die ten overstaan van dat gerecht in de loop van een procedure tot stand zijn gekomen, en die in de Staat waarin de gerechtelijke schikking is goedgekeurd, op dezelfde wijze ten uitvoer kunnen worden gelegd als een beslissing, worden op grond van dit verdrag op dezelfde wijze ten uitvoer gelegd als een beslissing.

Artikel 13 Over te leggen stukken

1. De partij die om erkenning of tenuitvoerlegging verzoekt, dient de volgende stukken over te leggen:

a) een volledig en gewaarmerkt afschrift van de beslissing;

b) het exclusieve forumkeuzebeding, een gewaarmerkt afschrift daarvan, of een ander bewijs van het bestaan daarvan;

c) indien de beslissing bij verstek is gewezen, het origineel of een gewaarmerkt afschrift van een stuk waaruit blijkt dat het stuk waarbij de procedure is ingeleid of een gelijkwaardig stuk aan de partij die verstek heeft laten gaan, is medegedeeld;

d) elk stuk dat benodigd is om aan te tonen dat de beslissing rechtsgevolg heeft of, indien van toepassing, uitvoerbaar is in de Staat waar de beslissing is gegeven;

e) in het in artikel 12 bedoelde geval, een schriftelijke verklaring van een gerecht van de Staat waarin de beslissing is gegeven, dat de gerechtelijke schikking of een deel daarvan in die Staat op dezelfde wijze uitvoerbaar is als een beslissing.

2. Indien de inhoud van de beslissing het voor het aangezochte gerecht niet mogelijk maakt na te gaan of aan de voorwaarden van dit hoofdstuk is voldaan, kan dat gerecht elk benodigd stuk verlangen.

3. Een verzoek om erkenning of tenuitvoerlegging kan vergezeld gaan van een stuk dat is afgegeven door een gerecht (met inbegrip van een functionaris van het gerecht) van de Staat waar de beslissing is gegeven, in een door de Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht aanbevolen en gepubliceerde vorm.

4. Indien de in dit artikel bedoelde stukken niet in een officiële taal van de aangezochte Staat zijn gesteld, moeten zij vergezeld gaan van een gewaarmerkte vertaling in een officiële taal, tenzij het recht van de aangezochte Staat anders bepaalt.

Artikel 14 Procedure

De procedure voor de erkenning, de uitvoerbaarheid of de registratie voor tenuitvoerlegging, en de tenuitvoerlegging van de beslissing worden beheerst door het recht van de aangezochte Staat behoudens voor zover in dit verdrag anders is bepaald. Het aangezochte gerecht treedt voortvarend op.

Artikel 15 Deelbaarheid

Erkenning of tenuitvoerlegging van een scheidbaar deel van een beslissing wordt toegestaan wanneer om erkenning of tenuitvoerlegging van dat deel wordt verzocht of wanneer slechts een deel van de beslissing op grond van dit verdrag kan worden erkend of ten uitvoer gelegd.

Artikel 16 Overgangsbepalingen

1. Dit verdrag is van toepassing op exclusieve forumkeuzebedingen die zijn gemaakt nadat het verdrag voor de Staat waarvan het gerecht is aangewezen in werking is getreden.

2. Dit verdrag is niet van toepassing op procedures die aanhangig zijn gemaakt voordat het verdrag ten aanzien van de Staat waarvan het gerecht waarbij de zaak aanhangig is gemaakt in werking is getreden.

Artikel 17 Verzekerings- en herverzekeringsovereenkomsten

1. Procedures uit hoofde van een verzekerings- of herverzekeringsovereenkomst zijn niet van het toepassingsgebied van dit verdrag uitgesloten op grond van het feit dat de verzekerings- of herverzekeringsovereenkomst betrekking heeft op een aangelegenheid waarop dit verdrag niet van toepassing is.

2. De erkenning en de tenuitvoerlegging van een beslissing met betrekking tot aansprakelijkheid uit hoofde van een verzekerings- of herverzekeringsovereenkomst kan niet worden beperkt of geweigerd op grond van het feit dat de aansprakelijkheid uit hoofde van die overeenkomst mede omvat de schadeloosstelling van de verzekerde of herverzekerde ter zake van:

- a) een aangelegenheid waarop dit verdrag niet van toepassing is, of
- b) een toekenning van schadevergoeding waarop artikel 11 van toepassing zou kunnen zijn.

Artikel 18 Geen legalisatie

Alle ingevolge dit verdrag verzonden of overgelegde stukken zijn vrijgesteld van legalisatie of enige andere soortgelijke formaliteit, met inbegrip van een apostille.

Artikel 19 Verklaringen ter beperking van de rechterlijke bevoegdheid

Een Staat kan verklaren dat zijn gerechten kunnen weigeren van geschillen kennis te nemen waarop een exclusief forumkeuzebeding van toepassing is indien er, behoudens de plaats van het aangewezen gerecht, geen band is tussen die Staat en de partijen of het geschil.

Artikel 20 Verklaringen ter beperking van de erkenning en de tenuitvoerlegging

Een Staat kan verklaren dat zijn gerechten kunnen weigeren een door een gerecht van een andere verdragsluitende Staat gegeven beslissing te erkennen of ten uitvoer te leggen indien de partijen in de aangezochte Staat hun verblijfplaats hadden en de betrekkingen tussen de partijen en alle andere voor het geschil ter zake doende

elementen, behoudens de plaats van het aangewezen gerecht, uitsluitend met de aangezochte Staat verbonden waren.

Artikel 21 Verklaringen ten aanzien van specifieke aangelegenheden

1. Wanneer een Staat er groot belang bij heeft dit verdrag niet op een bijzondere aangelegenheid toe te passen, kan die Staat verklaren het verdrag niet op die aangelegenheid toe te zullen passen. De Staat die een dergelijke verklaring aflegt, ziet erop toe dat deze verklaring niet ruimer is dan nodig en dat de bijzondere aangelegenheid die wordt uitgesloten duidelijk en nauwkeurig wordt omschreven.

2. Ten aanzien van die aangelegenheid is het verdrag niet van toepassing:

- a) in de verdragsluitende Staat die de verklaring heeft afgelegd;
- b) in andere verdragsluitende Staten, wanneer in een exclusief forumkeuzebeding de gerechten, of één of meer bepaalde gerechten van de Staat die de verklaring heeft afgelegd, zijn aangewezen.

Artikel 22 Wederzijdse verklaringen inzake niet-exclusieve forumkeuzebedingen

1. Een verdragsluitende Staat kan verklaren dat zijn gerechten beslissingen zullen erkennen en ten uitvoer zullen leggen die zijn gegeven door gerechten van andere verdragsluitende Staten die zijn aangewezen in een door twee of meer partijen gemaakt exclusief forumkeuzebeding dat voldoet aan de vereisten van artikel 3, onder c), en waarin, met het oog op de kennisneming van geschillen die in verband met een bepaalde rechtsbetrekking zijn gerezen of zouden kunnen rijzen, één of meer gerechten van één of meer verdragsluitende Staten zijn aangewezen (een niet-exclusief forumkeuzebeding).

2. Wanneer om erkenning of tenuitvoerlegging van een in een verdragsluitende Staat die een dergelijke verklaring heeft afgelegd, gegeven beslissing wordt verzocht in een andere verdragsluitende Staat die een dergelijke verklaring heeft afgelegd, wordt de beslissing op grond van dit verdrag erkend en ten uitvoer gelegd, indien:

- a) het gerecht van herkomst in een niet-exclusief forumkeuzebeding was aangewezen;
- b) er geen beslissing bestaat van een ander gerecht waarbij volgens het niet-exclusieve forumkeuzebeding een procedure aanhangig gemaakt zou kunnen worden, en er tussen dezelfde partijen ook niet bij een ander gerecht een procedure aanhangig is die hetzelfde onderwerp betreft en op dezelfde oorzaak berust, en
- c) de zaak het eerst bij het gerecht van herkomst aanhangig is gemaakt.

Artikel 23 *Uniforme uitlegging*

Bij de uitlegging van dit verdrag dient rekening te worden gehouden met het internationale karakter ervan alsmede met de noodzaak de uniforme toepassing ervan te bevorderen.

Artikel 24 *Toetsing van de werking van het verdrag*

De secretaris-generaal van de Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht neemt periodiek maatregelen om:

- a) de werking van dit verdrag, met inbegrip van eventuele verklaringen, in de praktijk te toetsen, en
- b) te bezien of wijziging van dit verdrag wenselijk is.

Artikel 25 *Niet-geünificeerde rechtsstelsels*

1. Ten aanzien van een verdragsluitende Staat die op het gebied van enige bij dit verdrag geregelde aangelegenheid twee of meer rechtsstelsels heeft die binnen verschillende territoriale eenheden van toepassing zijn:

- a) wordt een verwijzing naar het recht of de procedure van een Staat in voorkomend geval uitgelegd als een verwijzing naar het in de desbetreffende territoriale eenheid geldende recht of de daar geldende procedure;
- b) wordt een verwijzing naar de verblijfplaats in een Staat in voorkomend geval uitgelegd als een verwijzing naar de verblijfplaats in de desbetreffende territoriale eenheid;
- c) wordt een verwijzing naar het gerecht of de gerechten van een Staat in voorkomend geval uitgelegd als een verwijzing naar het gerecht of de gerechten in de desbetreffende territoriale eenheid;
- d) wordt een verwijzing naar een band met een Staat in voorkomend geval uitgelegd als een verwijzing naar een band met de desbetreffende territoriale eenheid.

2. In afwijking van het voorgaande lid is een verdragsluitende Staat met twee of meer territoriale eenheden waarin verschillende rechtsstelsels gelden, niet gehouden dit verdrag toe te passen op gevallen waarbij uitsluitend die verschillende territoriale eenheden betrokken zijn.

3. Een gerecht in een territoriale eenheid van een verdragsluitende Staat met twee of meer territoriale eenheden waarin verschillende rechtsstelsels gelden, is niet gehouden een beslissing van een andere verdragsluitende Staat te erkennen of ten uitvoer te leggen uitsluitend omdat de beslissing op grond van dit verdrag in een andere territoriale eenheid van dezelfde verdragsluitende Staat is erkend of ten uitvoer gelegd.

4. Dit artikel is niet van toepassing op een Regionale Organisatie voor Economische Integratie.

Artikel 26 *Verhouding tot andere internationale instrumenten*

1. Dit verdrag dient op zodanige wijze te worden uitgelegd dat het voor zover mogelijk verenigbaar is met andere voor de verdragsluitende Staten van kracht zijnde verdragen, ongeacht of deze voor of na dit verdrag zijn gesloten.

2. Dit verdrag laat onverlet de toepassing door een verdragsluitende Staat van een verdrag, ongeacht of het voor of na dit verdrag is gesloten, in gevallen waarin geen van de partijen verblijfplaats heeft in een verdragsluitende Staat die geen Partij bij dat verdrag is.

3. Dit verdrag laat onverlet de toepassing door een verdragsluitende Staat van een verdrag dat is gesloten voordat dit verdrag voor die verdragsluitende Staat van kracht werd, indien de toepassing van dit verdrag onverenigbaar zou zijn met de verplichtingen van die verdragsluitende Staat jegens enige andere Staat die geen Partij is bij dit verdrag. Dit lid is ook van toepassing op verdragen die een verdrag dat voor de inwerkingtreding van dit verdrag voor die verdragsluitende Staat werd gesloten, herzien of vervangen, behoudens voor zover de herziening of vervanging nieuwe strijdigheden met dit verdrag meebrengt.

4. Dit verdrag laat onverlet de toepassing door een verdragsluitende Staat van een verdrag, ongeacht of dit voor of na dit verdrag is gesloten, met het oog op de erkenning of de tenuitvoerlegging van een beslissing die is gegeven door een gerecht van een verdragsluitende Staat die eveneens Partij bij dat verdrag is. De beslissing mag evenwel niet in geringere mate worden erkend of ten uitvoer worden gelegd dan op grond van dit verdrag het geval zou zijn.

5. Dit verdrag laat onverlet de toepassing door een verdragsluitende Staat van een verdrag dat, met betrekking tot een bijzondere aangelegenheid, de rechterlijke bevoegdheid of de erkenning of de tenuitvoerlegging van beslissingen regelt, zelfs al is het na dit verdrag gesloten en zelfs al zijn alle betrokken Staten Partij bij dit verdrag. Dit lid is uitsluitend van toepassing indien de verdragsluitende Staat ingevolge dit lid een verklaring met betrekking tot dat verdrag heeft afgelegd. Indien een dergelijke verklaring wordt afgelegd, zijn de andere verdragsluitende Staten niet verplicht dit verdrag op die bijzondere aangelegenheid toe te passen voor zover er sprake mocht zijn van onverenigbaarheid, wanneer een exclusief forumkeuzebeding de gerechten, of één of meer bepaalde gerechten van de verdragsluitende Staat die de verklaring heeft afgelegd, aanwijst.

6. Dit verdrag laat onverlet de toepassing van de regels van een Regionale Organisatie voor Economische Integratie die Partij bij dit verdrag is, ongeacht of deze voor of na dit verdrag zijn aangenomen:

- a) wanneer geen van de partijen verblijfplaats heeft in een verdragsluitende Staat die geen lidstaat is van de

Regionale Organisatie voor Economische Integratie;

b) voor zover het betreft de erkenning of de tenuitvoerlegging van beslissingen tussen de lidstaten van de Regionale Organisatie voor Economische Integratie.

HOOFDSTUK V — SLOTBEPALINGEN

Artikel 27 Ondertekening, bekrachtiging, aanvaarding, goedkeuring of toetreding

1. Dit verdrag staat open voor ondertekening door alle Staten.
2. Dit verdrag dient door de ondertekenende Staten te worden bekrachtigd, aanvaard of goedgekeurd.
3. Dit verdrag staat open voor toetreding door alle Staten.
4. De akten van bekrachtiging, aanvaarding, goedkeuring of toetreding worden nedergelegd bij het ministerie van Buitenlandse Zaken van het Koninkrijk der Nederlanden, depositaris van het verdrag.

Artikel 28 Verklaringen ten aanzien van niet-geünificeerde rechtsstelsels

1. Indien een Staat twee of meer territoriale eenheden heeft waarin verschillende rechtsstelsels van toepassing zijn betreffende in dit verdrag geregelde aangelegenheden, kan hij op het tijdstip van ondertekening, bekrachtiging, aanvaarding, goedkeuring of toetreding verklaren dat dit verdrag op al deze territoriale eenheden of slechts op één of meer daarvan van toepassing is en kan hij deze verklaring te allen tijde wijzigen door een nieuwe verklaring af te leggen.
2. Elke verklaring wordt ter kennis gebracht van de depositaris en daarin worden uitdrukkelijk de territoriale eenheden vermeld waarop het verdrag van toepassing is.
3. Indien een Staat geen verklaring aflegt krachtens dit artikel, is het verdrag van toepassing op alle territoriale eenheden van die Staat.
4. Dit artikel is niet van toepassing op een Regionale Organisatie voor Economische Integratie.

Artikel 29 Regionale Organisaties voor Economische Integratie

1. Een Regionale Organisatie voor Economische Integratie die uitsluitend is samengesteld uit soevereine Staten en die bevoegd is ter zake van sommige of alle aangelegenheden die in dit verdrag worden geregeld, kan dit verdrag eveneens ondertekenen, aanvaarden, goedkeuren of hiertoe toetreden. De Regionale Organisatie voor Economische Integratie heeft in dat geval de rechten en verplichtingen van een verdragsluitende Staat voor zover de organisatie bevoegd is ter zake van de aangelegenheden waarop dit verdrag van toepassing is.

2. De Regionale Organisatie voor Economische Integratie doet, op het tijdstip van ondertekening, aanvaarding, goedkeuring of toetreding, de depositaris schriftelijk mededeling van de in dit verdrag geregelde aangelegenheden ter zake waarvan de bevoegdheid door haar lidstaten aan die organisatie is overgedragen. De organisatie doet de depositaris onverwijld mededeling van wijzigingen van haar bevoegdheid als vermeld in de meeste recente kennisgeving ingevolge dit lid.

3. Ten behoeve van de inwerkingtreding van dit verdrag telt een akte die wordt nedergelegd door een Regionale Organisatie voor Economische Integratie niet mee, tenzij de Regionale Organisatie voor Economische Integratie in overeenstemming met artikel 30 verklaart dat haar lidstaten geen Partij bij dit verdrag zullen zijn.

4. Alle verwijzingen naar een "verdragsluitende Staat" of een "Staat" in dit verdrag zijn in voorkomend geval eveneens van toepassing op een Regionale Organisatie voor Economische Integratie die Partij bij het verdrag is.

Artikel 30 Toetreding van een Regionale Organisatie voor Economische Integratie zonder de lidstaten ervan

1. Op het tijdstip van ondertekening, aanvaarding of goedkeuring van dit verdrag of van toetreding ertoe kan een Regionale Organisatie voor Economische Integratie verklaren dat zij de bevoegdheid uitoefent ter zake van alle aangelegenheden waarop dit verdrag van toepassing is en dat haar lidstaten geen Partij bij dit verdrag zullen zijn, maar gebonden zullen zijn door ondertekening, aanvaarding, goedkeuring of toetreding door de organisatie.

2. In het geval dat een Regionale Organisatie voor Economische Integratie een verklaring in overeenstemming met lid 1 heeft afgelegd, zijn alle verwijzingen naar een "verdragsluitende Staat" of "Staat" in dit verdrag in voorkomend geval eveneens van toepassing op de lidstaten van de organisatie.

Artikel 31 Inwerkingtreding

1. Dit verdrag treedt in werking op de eerste dag van de maand volgend op het verstrijken van een termijn van drie maanden na de nederlegging van de tweede akte van bekrachtiging, aanvaarding, goedkeuring of toetreding, bedoeld in artikel 27.

2. Vervolgens treedt dit verdrag in werking:

a) voor iedere Staat of Regionale Organisatie voor Economische Integratie die het verdrag daarna bekrachtigt, aanvaardt, goedkeurt of ertoe toetreedt, op de eerste dag van de maand volgend op het verstrijken van een termijn van drie maanden na de nederlegging van zijn akte van bekrachtiging, aanvaarding, goedkeuring of toetreding;

b) voor een territoriale eenheid waartoe dit verdrag overeenkomstig artikel 28, lid 1, is uitgebreid, op de eerste dag van de maand volgend op het verstrijken van een termijn van drie maanden na de kennisgeving van de

verklaring bedoeld in dat artikel.

Artikel 32 Verklaringen

1. De in de artikelen 19, 20, 21, 22 en 26 bedoelde verklaringen kunnen worden afgelegd bij de ondertekening, bekrachtiging, aanvaarding, goedkeuring of toetreding of op enig tijdstip daarna, en kunnen te allen tijde worden gewijzigd of ingetrokken.

2. Van verklaringen, wijzigingen en intrekkingen wordt aan de depositaris mededeling gedaan.

3. Een verklaring die is afgelegd op het tijdstip van ondertekening, bekrachtiging, aanvaarding, goedkeuring of toetreding wordt van kracht op het tijdstip waarop het verdrag voor de betrokken Staat in werking treedt.

4. Een op een later tijdstip afgelegde verklaring, en elke wijziging of intrekking van een verklaring, worden van kracht op de eerste dag van de maand volgend op het verstrijken van een tijdvak van drie maanden na de datum waarop de kennisgeving door de depositaris is ontvangen.

5. Een verklaring ingevolge de artikelen 19, 20, 21 en 26 is niet van toepassing op exclusieve forumkeuzebedingen die zijn gemaakt voordat de verklaring van kracht wordt.

Artikel 33 Opzegging

1. Dit verdrag kan worden opgezegd door middel van een schriftelijke kennisgeving aan de depositaris. De opzegging kan worden beperkt tot bepaalde territoriale eenheden van een niet-geünificeerd rechtstelsel waarop dit verdrag van toepassing is.

2. De opzegging wordt van kracht op de eerste dag van de maand volgend op het verstrijken van een termijn van twaalf maanden na de datum waarop de kennisgeving door de depositaris is ontvangen. Wanneer in de kennisgeving een langere opzegtermijn is aangegeven, wordt de opzegging van kracht na het verstrijken van deze langere termijn, na de datum waarop de kennisgeving door de depositaris is ontvangen.

Artikel 34 Kennisgevingen door de depositaris

De depositaris geeft de leden van de Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht en andere Staten en Regionale Organisaties voor Economische Integratie die in overeenstemming met de artikelen 27, 29 en 30 zijn overgegaan tot ondertekening, bekrachtiging, aanvaarding, goedkeuring of toetreding, kennis van het volgende:

a) de ondertekeningen, bekrachtigingen, aanvaardingen, goedkeuringen en toetredingen bedoeld in de artikelen 27, 29 en 30;

b) de datum waarop dit verdrag in werking treedt overeenkomstig artikel 31;

c) de kennisgevingen, verklaringen, wijzigingen en intrekkingen van verklaringen bedoeld in de artikelen 19, 20, 21, 22, 26, 28, 29 en 30;

d) de opzeggingen bedoeld in artikel 33.

Ten blijk waarvan de ondergetekenden, daartoe naar behoren gemachtigd, dit verdrag hebben ondertekend.

Gedaan te 's-Gravenhage, op 30 juni 2005, in de Engelse en de Franse taal, zijnde beide teksten gelijkelijk authentiek, in een enkel exemplaar, dat zal worden nedergelegd in het archief van de regering van het Koninkrijk der Nederlanden en waarvan langs diplomatieke weg een voor eensluidend gewaarmerkt afschrift zal worden gezonden aan elk van de lidstaten die op de datum van de Twintigste Zitting lid van de Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht waren en aan elke Staat die aan die zitting heeft deelgenomen.

De Twintigste Zitting

beveelt de Staten die Partij zijn bij het *Verdrag inzake bedingen van forumkeuze*, aan onderstaand formulier te gebruiken om het bestaan en de inhoud van een beslissing van het gerecht van herkomst te bevestigen met het oog op erkenning en tenuitvoerlegging overeenkomstig het verdrag:

AANBEVOLEN FORMULIER
OVEREENKOMSTIG HET VERDRAG INZAKE
BEDINGEN VAN FORUMKEUZE
(hierna "HET VERDRAG" genoemd)

(Voorbeeldformulier ter bevestiging van het bestaan en de inhoud van een beslissing van het gerecht van herkomst met het oog op erkenning en tenuitvoerlegging overeenkomstig het verdrag)

1. (HET GERECHT VAN HERKOMST)

ADRES

TEL.

FAX

E-MAIL

2. ZAAK-/ROLNUMMER

3. (EISER)

tegen

..... (VERWEERDER)

4. (HET GERECHT VAN HERKOMST) heeft in voornoemde zaak een beslissing gegeven op (DATUM) in (STAD, LAND).

5. Het gerecht is aangewezen in een exclusief forumkeuzebeding in de zin van artikel 3 van het verdrag.

JA ☐ NEE ☐

NIET IN STAAT TE BEVESTIGEN ☐

6. Zo ja, het exclusief forumkeuzebeding is als volgt gemaakt of vastgelegd:

7. Dit gerecht heeft betaling van volgend geldbedrag toegekend *(gelieve, indien van toepassing, alle betrokken categorieën van schadevergoeding te vermelden)*:

8. Dit gerecht heeft als volgt rente toegekend *(gelieve de rentevoet(en) te vermelden, evenals het deel of de delen van de toekenning waarop rente verschuldigd is, de datum vanaf wanneer rente wordt berekend en alle verdere rente-informatie die nuttig kan zijn voor het aangezochte gerecht)*:

9. Dit gerecht heeft in de beslissing de volgende proceskosten opgenomen *(gelieve de bedragen van dergelijke toekenningen te vermelden, in voorkomend geval met inbegrip van alle toegekende geldbedragen ter dekking van de proceskosten)*:

10. Dit gerecht heeft het volgende niet-geldelijk redres toegekend *(gelieve de aard van dit redres te beschrijven)*:

11. Deze beslissing is uitvoerbaar in de Staat waar de beslissing is gegeven:

JA ☐ NEE ☐

NIET IN STAAT TE BEVESTIGEN ☐

12. Tegen deze beslissing (of een deel ervan) is in de Staat waarin zij is gewezen, een rechtsmiddel ingesteld:

JA ☐ NEE ☐

NIET IN STAAT TE BEVESTIGEN ☐

Indien "ja", gelieve de aard en de status van het rechtsmiddel te vermelden:

13. Andere relevante inlichtingen:

14. De in onderstaande lijst aangeduide stukken zijn als bijlage bij het formulier gevoegd (*indien beschikbaar*):

- ☐ een volledig en gewaarmerkt afschrift van de beslissing;
- ☐ het exclusieve forumkeuzebeding, een gewaarmerkt afschrift daarvan, of een ander bewijs van het bestaan daarvan;
- ☐ indien de beslissing bij verstek is gewezen, het origineel of een gewaarmerkt afschrift van een stuk waaruit blijkt dat het stuk waarbij de procedure is ingeleid of een gelijkwaardig stuk aan de partij die verstek heeft laten gaan, is medegedeeld;
- ☐ elk stuk dat benodigd is om aan te tonen dat de beslissing rechtsgevolg heeft of, indien van toepassing, uitvoerbaar is in de Staat waar de beslissing is gegeven;

(opsommen indien van toepassing):

- ☐ in het in artikel 12 van het verdrag bedoelde geval, een schriftelijke verklaring van een gerecht van de Staat waarin de beslissing is gegeven, dat de gerechtelijke schikking of een deel daarvan in die Staat op dezelfde wijze uitvoerbaar is als een beslissing;
- ☐ andere stukken:

15. Gedaan op20... in

16. Handtekening en/of stempel van het gerecht of de gerechtelijk ambtenaar:

CONTACTPERSOON:

TEL.:

FAX:

E-MAIL:

Rapport

Toelichtend rapport van
Trevor Hartley & Masato Dogauchi

Inhoudsopgave	Bladzijde
DEEL I: WOORD VOORAF	18
Documenten	20
Dankbetuigingen	21
Terminologie	21
DEEL II: OVERZICHT	22
DEEL III: ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING	28
Artikel 1 – Toepassingsgebied	28
Artikel 2 – Uitsluitingen van het toepassingsgebied	29
Artikel 3 – Exclusieve forumkeuzebedingen	35
Artikel 4 – Overige begripsomschrijvingen	38
Artikel 5 – Bevoegdheid van het aangewezen gerecht	39
Artikel 6 – Verplichtingen van een niet aangewezen gerecht	42
Artikel 7 – Voorlopige en bewarende maatregelen	45
Artikel 8 – Erkenning en tenuitvoerlegging	45
Artikel 9 – Weigering van erkenning of tenuitvoerlegging	48
Artikel 10 – Voorvragen	51
Artikel 11 – Schadevergoeding	52
Artikel 12 – Gerechtelijke schikkingen	54
Artikel 13 – Over te leggen stukken	55
Artikel 14 – Procedure	56
Artikel 15 – Deelbaarheid	56
Artikel 16 – Overgangsbepalingen	56
Artikel 17 – Verzekerings- en herverzekeringsovereenkomsten	57
Artikel 18 – Geen legalisatie	58
Artikel 19 – Verklaringen ter beperking van de rechterlijke bevoegdheid	58
Artikel 20 – Verklaringen ter beperking van de erkenning en de tenuitvoerlegging	59
Artikel 21 – Verklaringen ten aanzien van specifieke aangelegenheden	59

Artikel 22 – Wederzijdse verklaringen inzake niet- exclusieve forumkeuzebedingen	60
Artikel 23 – Uniforme uitlegging	62
Artikel 24 – Toetsing van de werking van het verdrag	62
Artikel 25 – Niet-geünificeerde rechtsstelsels	62
Artikel 26 – Verhouding tot andere internationale instrumenten	63
Artikel 27 – Ondertekening, bekrachtiging, aanvaarding, goedkeuring of toetreding	71
Artikel 28 – Verklaringen ten aanzien van niet- geünificeerde rechtsstelsels	71
Artikel 29 – Regionale Organisaties voor Economische Integratie	71
Artikel 30 – Toetreding door een Regionale Organisatie voor Economische Integratie zonder de lidstaten ervan	71
Artikel 31 – Inwerkingtreding	72
Voorbehouden	72
Artikel 32 – Verklaringen	72
Artikel 33 – Opzegging	72
Artikel 34 – Kennisgevingen door de depositaris	72

DEEL I: WOORD VOORAF

Aanneming van het verdrag

De definitieve tekst van het verdrag is opgesteld tijdens de Twintigste Zitting van de Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht van 14 tot 30 juni 2005 door haar Commissie II. De slotakte is door de plenaire vergadering op 30 juni 2005 aangenomen en het verdrag is op die datum voor ondertekening opengesteld.

Oorsprong van het verdrag

De intellectuele oorsprong van het project dat uiteindelijk tot het verdrag heeft geleid, kan worden teruggevoerd op voorstellen van wijlen Arthur T. von Mehren van Harvard Law School.¹ Hij had voorgesteld dat de Verenigde Staten van Amerika verdragen voor de erkenning van beslissingen zouden afsluiten met andere Staten, in het bijzonder in Europa. Na inleidende gesprekken werd beslist dat de beste aanpak erin bestond binnen het kader van de Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht over een wereldwijd verdrag inzake rechterlijke bevoegdheid en beslissingen te onderhandelen. Na voorbereidende studies die in 1994 van start gingen, werd in 1996 beslist om het project op te starten.²

Het oorspronkelijke project: een "gemengd" verdrag. Professor von Mehren had oorspronkelijk voorgesteld dat het project de vorm van een "gemengd" verdrag zou aannemen.³ Dit is een verdrag waarin

¹ Arthur von Mehren heeft de voltooiing van het project waarin hij zoveel energie heeft gestopt, nog meegemaakt, maar is in januari 2006 overleden.

² Voor wat betreft de historische oorsprong van het verdrag, zie het rapport Nygh/Pocar (voetnoot 11, hieronder), blz. 25 en volgende. Voor meer informatie, zie F. Pocar en C. Honorati (eds), *The Hague Preliminary Draft Convention on*

Jurisdiction and Judgments, CEDAM, Milaan, Italië, 2005. Dit laatste boek bevat het rapport Nygh/Pocar.

³ Zie A.T. von Mehren, "Recognition and Enforcement of Foreign Judgments: A New Approach for the Hague Conference?", *Law & Contemporary Problems*, Vol. 57 op blz. 271 (1994); *id.*, "The Case for a Convention-mixte Approach to Jurisdiction to Adjudicate and Recognition and

bevoegdheidsgronden in drie categorieën zijn onderverdeeld. Er bestaan lijsten van aanvaarde en uitgesloten bevoegdheidsgronden. Alle andere bevoegdheidsgronden bevinden zich in de zogenaamde "grijze zone". Het idee is dat wanneer het gerecht op basis van een aanvaarde grond bevoegd is, het kennis mag nemen van de zaak en zijn beslissing zal worden erkend en ten uitvoer gelegd in andere Staten die Partij zijn bij het verdrag (mits aan bepaalde andere voorwaarden is voldaan). Een gerecht van een verdragsluitende Staat mag zich niet bevoegd verklaren op basis van een uitgesloten bevoegdheidsgrond. Een gerecht mag zich op basis van gronden uit de "grijze zone" bevoegd verklaren, maar de bepalingen van het verdrag met betrekking tot erkenning en tenuitvoerlegging zullen niet van toepassing zijn op de desbetreffende beslissing.⁴

Hoewel deze aanpak door de initiële werkgroep van het project werd gesteund,⁵ bleek naarmate het werk vorderde, dat het niet mogelijk zou zijn om binnen een redelijke termijn een bevredigende tekst voor een "gemengd" verdrag op te stellen. Redenen hiervoor waren onder andere de grote verschillen tussen de bestaande bevoegdheidsregels in de verschillende Staten en de onvoorspelbare impact van technologische ontwikkelingen, waaronder het internet, op de bevoegdheidsregels die eventueel in het verdrag zouden worden vastgelegd. Aan het einde van het eerste deel van de Negentiende Zitting, dat in juni 2001 plaatsvond, werd beslist om de beslissing of al dan niet aan het voorontwerp van het verdrag moest worden voortgewerkt, uit te stellen. Om een uitweg te vinden, besliste de commissie voor algemene zaken en beleid van de Haagse Conferentie tijdens een vergadering in april 2002 dat het Permanent Bureau met de hulp van een informele werkgroep een tekst zou opstellen die aan een bijzondere commissie zou worden voorgelegd. Er werd beslist dat dit proces zou uitgaan van kerngebieden zoals bevoegdheid op basis van forumkeuzebedingen in rechtszaken tussen bedrijven, voorlegging, gerecht van de verweerder, reconventionele vorderingen, trusts, onrechtmatige daden en andere mogelijke gronden.

Na drie vergaderingen stelde de informele werkgroep voor om de doelstelling af te zwakken tot een verdrag inzake forumkeuzebedingen in handelszaken. Algemeen genomen, wilden de leden dat dit voorgesteld verdrag voor deze bedingen en de eruit voortvloeiende beslissingen zou betekenen wat het in 1958 in New York opgemaakte *Verdrag over de erkenning en tenuitvoerlegging van buitenlandse scheidsrechterlijke uitspraken* betekent voor

arbitrageovereenkomsten en de eruit voortvloeiende uitspraken. Nadat de leden van de Haagse Conferentie hierop positief hadden gereageerd, kwam de bijzondere commissie in december 2003 bijeen om het door de informele werkgroep opgestelde ontwerp te bespreken. Deze vergadering van de bijzondere commissie leverde een ontwerpdocument op (*ontwerpverdrag van 2003*) die als werkdocument nr. 49 Herzien is bekendgemaakt. In april 2004 is nog een vergadering gehouden waarin dit document werd herbekeken en de resterende punten werden behandeld. De vergadering van april 2004 leverde een herzien ontwerp op (*ontwerpverdrag van 2004*), dat als werkdocument nr. 110 Herzien is bekendgemaakt. Dit ontwerp vormde de basis voor de tekst die werd besproken tijdens de diplomatieke conferentie in juni 2005, die de definitieve tekst van het verdrag opleverde. De volgende documenten waren de belangrijkste mijlpalen op weg naar het verdrag:

1. een voorstel van een bijzondere werkgroep, in de vorm van een ontwerpverdrag (hierna het "ontwerp van de informele werkgroep" genoemd), bekendgemaakt als voorbereidend document nr. 8 (maart 2003);⁶
2. een in 2003 opgesteld ontwerpverdrag (hierna het "*ontwerpverdrag van 2003*" genoemd), dat gebaseerd was op het ontwerp van de informele werkgroep en dat als werkdocument nr. 49 Herzien van december 2003 is bekendgemaakt;
3. een in 2004 opgestelde, herziene en aangevulde versie van het ontwerpverdrag van 2003 (hierna het "*ontwerpverdrag van 2004*" genoemd), dat als werkdocument nr. 110 Herzien van april 2004 is bekendgemaakt, en
4. de in 2005 opgestelde definitieve tekst.

Er bestaan twee rapporten over eerdere ontwerpen van het verdrag: een over het ontwerpverdrag van 2003 en een over het ontwerpverdrag van 2004.

Voorzitterschap

In de eerste fase (1997–2001) zijn de volgende benoemingen verricht:

Voorzitter:	De heer T. Bradbrooke Smith (Canada);
Vicevoorzitters:	De heer Andreas Bucher (Zwitserland); De heer Masato Dogauchi (Japan);

Enforcement of Foreign Judgments", *Rebels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*, Vol. 61, nr. 1, op blz. 86 (1997).

⁴ De Europese instrumenten ter zake (Verordening Brussel I, het Verdrag van Brussel en het Verdrag van Lugano) zijn op een ietwat ander idee gebaseerd. Wanneer de verweerder zijn woonplaats heeft in een andere Staat die onder het instrument valt, is er geen grijze zone: de bevoegdheid mag enkel worden uitgeoefend op de in het instrument vastgelegde gronden. Wanneer de verweerder zijn woonplaats niet in een dergelijke Staat heeft, kan de bevoegdheid echter, behoudens enkele uitzonderingen, worden uitgeoefend op elke grond die het nationale recht

toestaat; de desbetreffende beslissing moet niettemin in de andere Staten worden erkend en ten uitvoer gelegd.

⁵ Zie de "*Conclusions of the Working Group meeting on enforcement of judgments*", voorbereidend doc. nr. 19 van november 1992, verslag van de Zeventiende Zitting, Deel I, blz. 257 en volgende, punten 5 en 6.

⁶ "Preliminary result of the work of the Informal Working Group on the Judgments Project", voorbereidend doc. nr. 8 van maart 2003 ter attentie van de bijzondere commissie van april 2003 voor algemene zaken en beleid van de Conferentie.

De heer Jeffrey D. Kovar
(Verenigde Staten van Amerika);

De heer José Luis Siqueiros
(Mexico);

Corapporteurs: De heer Peter Nygh (Australië);⁷

De heer Fausto Pocar (Italië);

Voorzitter van het redactiecomité:

De heer Gustaf Möller (Finland).

Mevrouw Catherine Kessedjian, toenmalig adjunct-secretaris-generaal, heeft diverse voorbereidende documenten opgesteld.

In de tweede fase (2002-2005) zijn de volgende benoemingen verricht:

Voorzitter: De heer Allan Philip (Denemarken)
(2003–2004);⁸

De heer Andreas Bucher
(Zwitserland) (2005);

Vicevoorzitters: De heer David Goddard (Nieuw-Zeeland);

De heer Jeffrey D. Kovar
(Verenigde Staten van Amerika);

De heer Alexander Matveev
(Russische Federatie);

Mevrouw Kathryn Sabo (Canada);

De heer Jin Sun (China);

Corapporteurs: De heer Trevor C. Hartley
(Verenigd Koninkrijk);

De heer Masato Dogauchi (Japan);

Voorzitter van het redactiecomité:

De heer Gottfried Musger
(Oostenrijk).

Mevrouw Andrea Schulz, eerste secretaris, heeft diverse voorbereidende documenten opgesteld en ander werk verricht.

Documenten

Hierna volgt een lijst van de belangrijkste documenten die tijdens de onderhandelingen zijn vermeld en in dit rapport worden geciteerd. Ze worden in twee categorieën beschreven: documenten die verband houden met de eerste fase van het project, en documenten die verband houden met de tweede fase. Ze worden hieronder beknopt beschreven.

De documenten die verband houden met de tweede fase, zijn die welke het meest van belang zijn voor het verdrag: ze vormen namelijk essentieel achtergrondmateriaal. De documenten die verband houden met de eerste fase, zijn alleen relevant voor zover bepalingen uit vroegere versies van het verdrag in de definitieve versie zijn opgenomen.

a) De eerste fase

"voorontwerp van het verdrag van 1999": voorontwerp van het verdrag inzake rechterlijke bevoegdheid en buitenlandse beslissingen in burgerlijke en handelszaken van 1999. Dit document is in 1999 opgesteld binnen de Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht. Het behandelde grotendeels dezelfde onderwerpen als het Verdrag van Brussel⁹ en het Verdrag van Lugano.¹⁰ De werkzaamheden in het kader van het voorontwerp werden tijdelijk stopgezet toen bleek dat het op dat ogenblik moeilijk zou zijn om een algemene overeenkomst te bereiken. De tekst werd samen met een rapport van wijlen de heer Peter Nygh en de heer Fausto Pocar in augustus 2000 door het Permanent Bureau van de Haagse Conferentie bekendgemaakt.¹¹

"Rapport Nygh/Pocar": rapport over het voorontwerp van het verdrag van 1999 (zie voetnoot 11).

"Tussentijdse tekst van 2001": samenvatting van de resultaten van de bespreking in Commissie II van het eerste gedeelte van de diplomatieke conferentie van 6-20 juni 2001.¹² Het grote aantal vierkante haakjes in de

⁷ De heer Peter Nygh is helaas in juni 2002 overleden. Zijn dood was een groot verlies.

⁸ De heer Allan Philip overleed in september 2004, tot grote spijt van iedereen die bij het verdrag betrokken was.

⁹ Het "Verdrag van Brussel": *Verdrag betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken* van 27 september 1968. Een geconsolideerde tekst is te vinden in het *Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen* ("PB"), 1998, C 27, blz. 1. In 1999 is het grotendeels vervangen door Verordening Brussel I (zie voetnoot 50, hieronder). Tot die tijd was het van toepassing op de lidstaten van de Europese Unie. Het rapport van Paul Jenard over het oorspronkelijke Verdrag van Brussel is bekendgemaakt in PB 1979, C 59, blz. 1.

¹⁰ Het "Verdrag van Lugano": *Verdrag betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken* van 16 september 1988, PB 1988, L 319, blz. 9. Het bevat soortgelijke bepalingen als het Verdrag van Brussel, maar de twee verdragen zijn niet identiek. De Staten die Partij zijn bij het Verdrag van Lugano, zijn de 15 "oude" EU-lidstaten en sommige andere Europese landen. Ten tijde van de

opstelling waren dat IJsland, Noorwegen, Polen en Zwitserland. De scheidslijn tussen het Verdrag van Brussel en het Verdrag van Lugano is vastgelegd in artikel 54 ter van het Verdrag van Lugano. Dit is gebaseerd op het beginsel dat het Verdrag van Lugano niet van toepassing zal zijn op betrekkingen tussen de 15 "oude" EU-lidstaten, maar wel op betrekkingen met een van de andere bovengenoemde landen (met uitzondering van Polen). Het officiële rapport is van de hand van Paul Jenard en Gustaf Möller en is bekendgemaakt in PB 1990, C 189, blz. 57.

¹¹ "Preliminary draft Convention on jurisdiction and foreign judgments in civil and commercial matters, adopted by the Special Commission and Report by Peter Nygh & Fausto Pocar", voorbereidend doc. nr. 11 van augustus 2000 opgesteld ter attentie van de Negentiende Zitting van juni 2001. Tenzij uitdrukkelijk anders vermeld, zijn alle in dit rapport genoemde voorbereidende documenten raadpleegbaar op < www.hcch.net > onder "Conventions" – "No 37" – "Preliminary Documents".

¹² Raadpleegbaar op < www.hcch.net >.

tekst wijst erop dat de afgevaardigden het over veel punten niet eens konden worden.

b) De tweede fase

"Ontwerp van de informele werkgroep": ontwerpverdrag opgesteld door de informele werkgroep en bekendgemaakt als voorbereidend document nr. 8 ter attentie van de bijzondere commissie voor algemene zaken en beleid van de Haagse Conferentie (maart 2003).¹³

"Eerste rapport Schulz": rapport van mevrouw Andrea Schulz over het ontwerp van de informele werkgroep, in juni 2003 bekendgemaakt als voorbereidend document nr. 22.¹⁴

"Ontwerpverdrag van 2003": ontwerptekst van het verdrag, in december 2003 opgesteld door de bijzondere commissie voor rechterlijke bevoegdheid, erkenning en tenuitvoerlegging van buitenlandse beslissingen in burgerlijke en handelszaken (werkd. nr. 49 Herzien). Deze was gebaseerd op het ontwerp van de informele werkgroep.¹⁵

"Eerste rapport": rapport over het voorontwerp van het verdrag van 2003, in maart 2004 opgesteld in de vorm van een toelichting en bekendgemaakt als voorbereidend document nr. 25.¹⁶

"Ontwerpverdrag van 2004": voorontwerp van het verdrag, officieel bekend onder de naam "Ontwerp inzake exclusieve forumkeuzebedingen". Dit was een herziene versie van het ontwerpverdrag van 2003 en werd in april 2004 opgesteld. Het is bekendgemaakt als werkdocument nr. 110 Herzien.¹⁷

"Tweede rapport": rapport over het voorontwerp van het verdrag van 2004, in december 2004 opgesteld in de vorm van een toelichting. Het is bekendgemaakt als voorbereidend werkdocument nr. 26.¹⁸

"Ontwerp van april 2005": mogelijke wijzigingen van het ontwerpverdrag van 2004, voorbereid door het redactiecomité tijdens zijn vergadering van 18-20 april 2005. Een tekst van het ontwerpverdrag van 2004 waarin het ontwerp van april 2005 is geïntegreerd, is bekendgemaakt als werkdocument nr. 1 van de Twintigste Zitting van de Haagse Conferentie.

"Tweede rapport Schulz": "Report on the Meeting of the Drafting Committee of 18--20 April 2005 in Preparation for the Twentieth Session of June 2005". Deze toelichting bij het ontwerp van april 2005 is in mei 2005 bekendgemaakt als voorbereidend document nr. 28.¹⁹

Dankbetuigingen

De auteurs van dit rapport willen hun dank betuigen aan de auteurs van deze eerdere rapporten, in het bijzonder de

auteurs van het rapport Nygh/Pocar, wijlen de heer Nygh en de heer Fausto Pocar.

Ze willen de internationale delegaties danken die opmerkingen hebben geformuleerd bij eerdere ontwerpen van het rapport. Deze opmerkingen zijn een grote hulp geweest en hebben in belangrijke mate tot de definitieve versie bijgedragen.

Zij willen ook hun dank betuigen voor de hulp die is verleend door mevrouw Andrea Schulz van het Permanent Bureau en de heer Gottfried Musger, voorzitter van het redactiecomité. Beiden hebben veel tijd aan het rapport besteed. Ze hebben veel fouten verbeterd en veel verbeteringen voorgesteld. Zonder hun hulp zou het rapport ernstige tekortkomingen hebben vertoond. Wij zijn hen allemaal grote dank verschuldigd.

Terminologie

In het verdrag wordt de volgende terminologie gebruikt:

"gerecht van herkomst": het gerecht dat de beslissing heeft gegeven;

"Staat waarin de beslissing is gegeven": de Staat waar zich het gerecht van herkomst bevindt;

"aangezocht gerecht": het gerecht waaraan om erkenning of tenuitvoerlegging van de beslissing wordt verzocht;

"aangezochte Staat": de Staat waar zich het aangezochte gerecht bevindt.²⁰

In dit rapport wordt verstaan onder:

"Partij" (hoofdletter "P"), een Partij bij het verdrag, of in voorkomend geval, een Staat die overeenkomstig artikel 30 door het verdrag is gebonden;

"partij" (kleine letter "p"), een partij bij een overeenkomst of een rechtszaak;

"Staat" (hoofdletter "S"), een Staat in de internationale betekenis;

"staat" (kleine letter "s"), een territoriale eenheid van een federale Staat (bijvoorbeeld een staat van de Verenigde Staten van Amerika).

Structuur van dit rapport

Dit deel van het rapport (deel I) wordt gevolgd door twee andere delen. Deel II ("Overzicht") heeft tot doel de structuur van het verdrag uiteen te zetten. In deel II ligt de nadruk op de werking van de verschillende bepalingen en op hoe ze zich tot elkaar verhouden. Deel III ("Artikelsgewijze toelichting") analyseert elk artikel apart om de betekenis ervan te verduidelijken.

¹³ Raadpleegbaar op < www.hcch.net >.

¹⁴ A. Schulz, "Report on the work of the Informal Working Group on the Judgments Project, in particular on the preliminary text achieved at its third meeting – 25–28 March 2003", voorbereidend doc. nr. 22 van juni 2003, raadpleegbaar op < www.hcch.net >.

¹⁵ Raadpleegbaar op < www.hcch.net >.

¹⁶ Raadpleegbaar op < www.hcch.net >.

¹⁷ Raadpleegbaar op < www.hcch.net >.

¹⁸ Raadpleegbaar op < www.hcch.net >.

¹⁹ Raadpleegbaar op < www.hcch.net >.

²⁰ Het voorontwerp van het verdrag van 1999 maakt in de Engelse versie gebruik van "State addressed" in plaats van "requested State" zoals gebruikt in dit rapport.

In de voorbeelden hieronder wordt (behoudens andersluidende vermelding) aangenomen dat het verdrag van kracht is en dat de genoemde Staten Partij²¹ zijn bij het verdrag.

DEEL II: OVERZICHT²²

1. **Het doel.** Als het verdrag zijn doel wil bereiken om forumkeuzebedingen zo efficiënt mogelijk te maken, moet het drie zaken garanderen. Ten eerste moet het aangewezen gerecht kennis nemen van de zaak wanneer er bij dit gerecht een procedure aanhangig wordt gemaakt; ten tweede moet elk ander gerecht waarbij een procedure aanhangig wordt gemaakt, weigeren om kennis te nemen van de zaak; en ten derde moet de beslissing van het aangewezen gerecht worden erkend en ten uitvoer gelegd. Deze drie verplichtingen zijn in het verdrag opgenomen en vormen de sleutelbepalingen ervan. Er wordt gehoopt dat dit verdrag voor forumkeuzebedingen zal doen wat het *Verdrag van New York over de erkenning en tenuitvoerlegging van buitenlandse scheidsrechterlijke uitspraken* van 10 juni 1958 voor arbitrageovereenkomsten heeft gedaan.²³

2. **Uitzonderingen.** Hoewel deze verplichtingen van essentieel belang zijn, kunnen ze echter niet in alle situaties worden opgelegd. Er wordt algemeen aanvaard dat er situaties kunnen zijn, doorgaans van uitzonderlijke aard, waarin de wenselijkheid om een forumkeuzebeding in acht te nemen door andere overwegingen teniet wordt gedaan. Om die reden voorziet het verdrag in uitzonderingen op elk van de drie belangrijkste verplichtingen. Als die uitzonderingen echter te ruim en te vaag zouden zijn, zou het verdrag weinig waarde hebben. Het juiste evenwicht vinden tussen flexibiliteit en zekerheid was derhalve een van de belangrijkste taken van de diplomatieke zitting die het verdrag heeft opgesteld.

3. **Het aangewezen gerecht moet kennis nemen van de zaak.** Volgens artikel 5 moet een gerecht dat in een exclusief forumkeuzebeding is aangewezen, kennis nemen van de zaak wanneer een geschil aanhangig is gemaakt.²⁴ Het mag niet weigeren om kennis te nemen van de zaak op grond van het argument dat een gerecht in een andere Staat

meer geschikt is (*forum non conveniens*) of dat de zaak eerst bij dat gerecht aanhangig is gemaakt (*lis pendens*). De belangrijkste uitzondering in artikel 5²⁵ is dat het aangewezen gerecht geen kennis moet nemen van de zaak wanneer het forumkeuzebeding volgens zijn recht, met inbegrip van zijn verwijzingsregels, nietig is.²⁶

4. **Andere gerechten mogen geen kennis nemen van de zaak.** Artikel 6 bepaalt dat een gerecht van een andere verdragsluitende Staat dan die van het aangewezen gerecht de procedure moet schorsen of de vordering niet-ontvankelijk moet verklaren wanneer bij hem een geschil waarop een exclusief forumkeuzebeding van toepassing is, aanhangig wordt gemaakt.²⁷ Er zijn hierop echter vijf specifieke uitzonderingen, die worden uiteengezet in artikel 6, onder *a)* tot en met *e)*. De eerste uitzondering, die onder *a)* wordt uiteengezet, komt overeen met de uitzondering in artikel 5, met name dat het forumkeuzebeding ingevolge het recht van het aangewezen gerecht, met inbegrip van zijn verwijzingsregels, nietig is. Van de overige vier uitzonderingen op artikel 6 is de belangrijkste waarschijnlijk de uitzondering onder *c)*, die van toepassing is wanneer inachtneming van het beding kennelijk onrechtvaardig of kennelijk strijdig zou zijn met de openbare orde van de Staat van het gerecht waarbij de zaak aanhangig is gemaakt.²⁸ Het is belangrijk het verschil in aanpak in te zien tussen deze twee uitzonderingen onder *a)* en *c)*. Ingevolge de uitzondering onder *a)*, moet het (niet-aangewezen) gerecht waarbij een zaak aanhangig wordt gemaakt, het recht van de Staat van het aangewezen gerecht toepassen (met inbegrip van zijn verwijzingsregels); bij de uitzondering onder *c)*, daarentegen past het zijn eigen noties van "kennelijke onrechtvaardigheid" en "openbare orde" toe. In dat opzicht verschilt het verdrag van het *Verdrag van New York over de erkenning en tenuitvoerlegging van buitenlandse scheidsrechterlijke uitspraken* van 1958, dat niet vermeldt welk recht in dergelijke omstandigheden van toepassing is.

5. **Erkenning en tenuitvoerlegging.** De waarde van een forumkeuzebeding is groter indien de eruit voortvloeiende beslissing wordt erkend en ten uitvoer gelegd²⁹ in zoveel mogelijk andere Staten. Dit is wat artikel 8, lid 1, wil bereiken.³⁰ Ook hier zijn er uitzonderingen. De meeste daarvan worden uiteengezet in artikel 9.³¹ Sommige zijn een afspiegeling van de

²¹ Zie hierboven voor de betekenis van "Partij".

²² Het overzicht in dit deel van het rapport heeft tot doel een algemeen beeld van het verdrag te schetsen voor iedereen die er niet mee vertrouwd is. Het is geen volledige uiteenzetting van de voorwaarden van het verdrag. Een groot aantal artikelen komt helemaal niet aan bod; andere worden slechts gedeeltelijk besproken en beperkingen en uitzonderingen worden niet altijd vermeld. Een complete toelichting is te vinden in deel III van het rapport.

²³ Uiteraard gaat het verdrag op vele vlakken verder dan het Verdrag van New York. Deze zullen hierna bij de betrokken artikelen meer in detail worden besproken.

²⁴ Voor een gedetailleerde bespreking, zie punt 124 en volgende, hieronder.

²⁵ Voor een andere mogelijke uitzondering, zie artikel 19.

²⁶ Lid 3 van artikel 5 bevat bijzondere bepalingen waardoor het aangewezen gerecht zijn regels inzake attributie van bevoegdheid met betrekking tot onderwerp en inzake de interne verdeling van bevoegdheid tussen de gerechten van een verdragsluitende Staat kan toepassen.

²⁷ Voor een gedetailleerde bespreking, zie punt 141 en volgende, hieronder.

²⁸ De andere uitzonderingen zijn: *b)* een partij was ingevolge het recht van de Staat van het gerecht waarbij de zaak aanhangig is gemaakt, niet bevoegd het beding aan te gaan; *d)* om uitzonderlijke redenen buiten de macht van de partijen kan in redelijkheid geen gevolg worden gegeven aan het beding en *e)* het aangewezen gerecht heeft beslist geen kennis te nemen van de zaak.

²⁹ In het verdrag wordt onder "erkenning" verstaan, de aanvaarding van de vaststelling van de rechten en verplichtingen door de rechtbank van herkomst. Onder "tenuitvoerlegging" wordt verstaan, ervoor zorgen dat de partij tegen wie de beslissing is uitgesproken, zich aan die beslissing van het gerecht van herkomst houdt.

³⁰ Voor een gedetailleerde bespreking, zie punt 164 en volgende, hieronder.

³¹ Voor andere mogelijke uitzonderingen, zie de artikelen 10 en 20.

uitzonderingen in artikel 6 – bijvoorbeeld de uitzondering die geldt wanneer het forumkeuzebeding nietig is ingevolge het recht van de Staat van het aangewezen gerecht, met inbegrip van zijn verwijzingsregels.³² Erkenning of tenuitvoerlegging kan ook worden geweigerd als deze kennelijk onverenigbaar zou zijn met de openbare orde van de aangezochte Staat.³³ Andere uitzonderingen hebben betrekking op de betekening van het stuk waarmee de procedure is ingeleid, of een gelijkwaardig stuk³⁴ en op bedrog in verband met een procedurele aangelegenheid.³⁵

6. **Tegenstrijdige beslissingen.** Artikel 9 bepaalt ook de regels in een situatie waarin sprake is van een beslissing tussen dezelfde partijen van een ander gerecht (hierna een "tegenstrijdige beslissing" genoemd) die onverenigbaar is met de beslissing van het aangewezen gerecht. Het artikel behandelt gevallen waarin de tegenstrijdige beslissing in *dezelfde Staat* wordt gegeven als de Staat waarin een procedure aanhangig wordt gemaakt om de beslissing van het aangewezen gerecht ten uitvoer te leggen, apart van gevallen waarin de tegenstrijdige beslissing in *een andere Staat* is gegeven. In het eerste geval vormt het bestaan van een tegenstrijdige beslissing als dusdanig een reden om erkenning van de beslissing van het aangewezen gerecht te weigeren. In het tweede geval moet de tegenstrijdige beslissing vóór de beslissing van het aangewezen gerecht zijn gegeven; ze moet ook hetzelfde onderwerp betreffen, op dezelfde oorzaak berusten en voldoen aan de noodzakelijke voorwaarden voor de erkenning ervan in de aangezochte Staat. In geen van beide gevallen is het gerecht echter *verplicht* om de tegenstrijdige beslissing te erkennen of om erkenning van de beslissing van het aangewezen gerecht te weigeren.

7. **Schadevergoeding.** Ook artikel 11 bevat een uitzondering. Daarin is bepaald dat de erkenning en de tenuitvoerlegging van een beslissing kunnen worden geweigerd indien en voor zover in de beslissing schadevergoeding wordt toegekend, met inbegrip van schadevergoeding bij wijze van voorbeeld of bij wijze van sanctie, waarbij een partij niet schadeloos wordt gesteld voor het feitelijk geleden verlies of de feitelijk geleden schade.³⁶

8. **Overige bepalingen.** De bovengenoemde sleutelbepalingen vormen de kern van het verdrag. Toch vormen ze slechts een relatief klein deel van het totale aantal artikelen. De overige bepalingen zijn in zekere zin ondergeschikt: sommige betreffen het toepassingsgebied van het verdrag; andere voorzien in verdere uitzonderingen en beperkingen op de sleutelbepalingen en nog andere bevatten regels van het internationaal publiekrecht betreffende de werking van het verdrag. In dit overzicht komen alleen de belangrijkste ervan aan bod.

9. **Welke forumkeuzebedingen vallen onder het verdrag?** In artikelen 1 en 3 wordt uitgelegd wat voor de toepassing van het verdrag onder een exclusief forumkeuzebeding wordt verstaan. Enkel forumkeuzebedingen die aan deze bepalingen voldoen, vallen onder hoofdstuk II van het verdrag.³⁷

10. **Artikel 1.** Artikel 1 beperkt het toepassingsgebied van het verdrag op drie fundamentele manieren. Het bepaalt eerst dat het verdrag alleen van toepassing is in internationale situaties. Het bepaalt daarna dat het alleen op *exclusieve* forumkeuzebedingen van toepassing is. Deze beperking is echter onderworpen aan twee voorwaarden: ten eerste bestaat er een regel, die is vastgelegd in artikel 3, onder *b*), dat forumkeuzebedingen waarin de gerechten van een verdragsluitende Staat of één of meer bepaalde gerechten van een verdragsluitende Staat worden aangewezen, worden geacht exclusief te zijn tenzij de partijen uitdrukkelijk anders hebben bepaald; ten tweede bevat artikel 22 een "opt-in"-bepaling die de verdragsbepalingen betreffende erkenning en tenuitvoerlegging uitbreidt tot beslissingen van een gerecht dat in een niet-exclusief forumkeuzebeding is aangewezen. De derde beperking in artikel 1 is dat het forumkeuzebeding in burgerlijke of handelszaken moet zijn gemaakt. Artikel 2, lid 5, bepaalt echter dat een procedure niet van het toepassingsgebied van het verdrag wordt uitgesloten op grond van het enkele feit dat een Staat, met inbegrip van een regering, een overheidsinstantie of een voor de Staat optredende persoon, daarbij partij is.

11. **Betekenis van "internationaal".** Aangezien het verdrag uitsluitend in internationale situaties van toepassing is, is een definitie van "internationaal" noodzakelijk. Deze wordt gegeven in de leden 2 en 3 van artikel 1.³⁸ Lid 2 bepaalt dat voor de bevoegdheidsbepaling een situatie internationaal is tenzij de partijen in dezelfde verdragsluitende Staat hun verblijfplaats hebben en alle andere voor het geschil ter zake doende elementen, ongeacht de plaats van het aangewezen gerecht, uitsluitend met die Staat verbonden zijn. Met andere woorden, als een zaak anders volledig nationaal is, geeft de keuze voor een buitenlands gerecht haar geen internationaal karakter. Voor erkenning en tenuitvoerlegging geldt een andere definitie (lid 3). Hier volstaat het dat de beslissing door een buitenlands gerecht is gegeven. Dit betekent dat een zaak die niet-internationaal was toen de oorspronkelijke beslissing is gegeven, internationaal kan worden als in een andere Staat om erkenning of tenuitvoerlegging wordt verzocht. (Dit is behoudens een eventuele verklaring ingevolge artikel 20, volgens dewelke een Staat kan verklaren dat zijn gerechten kunnen weigeren een beslissing van het aangewezen gerecht te erkennen of ten

³² Artikel 6, onder *a*), wordt weerspiegeld in artikel 9, onder *a*); artikel 6, onder *b*), wordt weerspiegeld in artikel 9, onder *b*), en artikel 6, onder *c*), wordt weerspiegeld in artikel 9, onder *e*).

³³ Artikel 9, onder *e*).

³⁴ Artikel 9, onder *c*).

³⁵ Artikel 9, onder *d*). Op bedrog in verband met de gegrondheid van de vordering kunnen andere bepalingen van toepassing zijn, zoals – in extreme omstandigheden – de bepaling inzake openbare orde.

³⁶ Het aangezochte gerecht moet echter rekening houden met de vraag of en in welke mate de door het gerecht van herkomst toegekende schadevergoeding dient ter dekking van de proceskosten.

³⁷ Ingevolge artikel 22 kan hoofdstuk III van het verdrag in bepaalde omstandigheden ook op niet-exclusieve forumkeuzebedingen van toepassing zijn.

³⁸ Zie ook artikel 25, lid 2.

uitvoer te leggen indien de zaak – behoudens de plaats van het aangewezen gerecht – uitsluitend verbonden is met de Staat waar om erkenning en tenuitvoerlegging wordt verzocht.)³⁹

12. Definitie van "exclusief forumkeuzebeding". Artikel 3 bevat een definitie van exclusief forumkeuzebeding. Het bepaalt dat het verdrag uitsluitend van toepassing is op forumkeuzebedingen ten gunste van verdragsluitende Staten. Het forumkeuzebeding kan zowel op geschillen uit het verleden als op toekomstige geschillen van toepassing zijn. Het kan algemeen verwijzen naar de gerechten van een verdragsluitende Staat ("de gerechten van Frankrijk"); het kan verwijzen naar een bepaald gerecht in een verdragsluitende Staat ("de federale districtsrechtbank van het zuidelijk district van New York"); of het kan verwijzen naar twee of meer bepaalde gerechten in dezelfde verdragsluitende Staat ("de districtsrechtbank van Tokio of de districtsrechtbank van Kobe"). De bevoegdheid van alle andere gerechten moet worden uitgesloten; deze wordt echter geacht te zijn uitgesloten tenzij de partijen uitdrukkelijk anders hebben bepaald.

13. Vormvereisten. Artikel 3, onder c), bepaalt de vormvereisten waaraan een forumkeuzebeding moet voldoen om binnen het toepassingsgebied van het verdrag te vallen. Het moet als volgt worden gemaakt of vastgelegd: i) schriftelijk of ii) door middel van enig ander communicatiemiddel waarmee informatie toegankelijk wordt gemaakt voor latere raadpleging.⁴⁰ Indien het niet aan deze vereisten voldoet, zal het verdrag er niet op van toepassing zijn. Het verdrag belet de verdragsluitende Staten niet om een dergelijk beding of de eruit voortvloeiende beslissing op grond van hun eigen recht ten uitvoer te leggen.

14. De betekenis van "Staat". In tal van bepalingen van het verdrag wordt de term "Staat" of "verdragsluitende Staat" gebruikt. De betekenis van deze termen is echter geen eenvoudige aangelegenheid, zoals blijkt uit de artikelen 25, 28, 29 en 30.

15. Niet-geünificeerde rechtsstelsels. Sommige Staten bestaan uit twee of meer eenheden, elk met hun eigen rechtsstelsel. Dit is vaak het geval bij federale Staten. De Verenigde Staten bestaan bijvoorbeeld uit staten en Canada uit provincies en territoria. Dit kan ook het geval zijn in bepaalde niet-federale Staten, zoals China of het Verenigd Koninkrijk. Zo bestaat het Verenigd Koninkrijk uit drie eenheden: Engeland en Wales (één eenheid), Schotland en Noord-Ierland. Artikel 25, lid 1, zorgt ervoor dat bij dergelijke Staten, het woord "Staat" in het verdrag, in

voorkomend geval, zowel op de grotere entiteit – het Verenigd Koninkrijk bijvoorbeeld – als op een subeenheid van die entiteit – Schotland bijvoorbeeld, kan slaan.⁴¹ Wat van toepassing is, zal van een aantal factoren afhangen, onder andere de verhouding tussen de grotere entiteit en de subeenheden op grond van het rechtsstelsel van de betrokken Staat, en de voorwaarden van het forumkeuzebeding. Om te tonen hoe artikel 25, lid 1, werkt, kunnen we het voorbeeld van artikel 3 nemen, dat onder andere verwijst naar een beding waarin "de gerechten van één verdragsluitende Staat" worden aangewezen. Als de partijen de gerechten van Alberta aanwijzen, betekent "verdragsluitende Staat" in artikel 3 Alberta; bijgevolg valt het forumkeuzebeding onder het verdrag. Als ze daarentegen de gerechten van Canada aanwijzen, verwijst "verdragsluitende Staat" in artikel 3 naar Canada; ook in dit geval valt het forumkeuzebeding onder het verdrag.

16. Bekrachtiging of toetreding beperkt tot bepaalde eenheden. Ook artikel 28 handelt over Staten van het type waarnaar in het vorige lid wordt verwezen. Het heeft echter een ander doel. Het laat een dergelijke Staat toe te verklaren dat het verdrag slechts op enkele van zijn eenheden van toepassing zal zijn. Dankzij dit artikel zou Canada bijvoorbeeld kunnen verklaren dat het verdrag alleen op de provincie Alberta van toepassing is. In dat geval zou een forumkeuzebeding dat gerechten van een andere Canadese provincie aanwijst, niet onder het verdrag vallen.

17. Regionale Organisaties voor Economische Integratie. Regionale Organisaties voor Economische Integratie, zoals de Europese Gemeenschap, komen aan bod in de artikelen 29 en 30.⁴² Artikelen 29 en 30 laten dergelijke organisaties niet alleen toe in bepaalde omstandigheden Partij te worden bij het verdrag, maar bepalen ook dat elke verwijzing naar "Staat" of "verdragsluitende Staat" in het verdrag, in voorkomend geval, ook slaat op een Regionale Organisatie voor Economische Integratie die Partij is bij het verdrag.⁴³ Dit betekent dat, afhankelijk van wat gepast is, "Staat" in de Europese context zowel de Europese Gemeenschap als een van haar lidstaten (het Verenigd Koninkrijk bijvoorbeeld) als een territoriale eenheid van een lidstaat (Schotland bijvoorbeeld) kan betekenen. Bijgevolg valt een forumkeuzebeding waarin "de gerechten van de Europese Gemeenschap" worden aangewezen of waarin specifiek wordt verwezen naar "het Hof van Justitie van de Europese

³⁹ Zie punten 231 tot en met 233, hieronder.

⁴⁰ De formulering van deze bepaling is geïnspireerd op artikel 6, lid 1, van de modelwet van Uncitral inzake elektronische handel van 1996.

⁴¹ Artikel 25, lid 2, bepaalt echter dat een dergelijke Staat niet verplicht is om het verdrag toe te passen tussen subeenheden.

⁴² Het verschil tussen artikel 29 en artikel 30 is dat het eerste betrekking heeft op de situatie waarin de Regionale Organisatie voor Economische Integratie *samen* met haar lidstaten Partij bij het verdrag wordt, terwijl het laatste betrekking heeft op de situatie waarin ze *zonder* haar lidstaten Partij wordt bij het verdrag. In het geval van de

Europese Gemeenschap hangt dit af van het feit of de Gemeenschap gedeelde of exclusieve bevoegdheid heeft. Zie in dit verband het advies van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen van 7 februari 2006 over de bevoegdheid van de Gemeenschap tot sluiting van het nieuwe *Verdrag van Lugano betreffende rechterlijke bevoegdheid, erkenning en tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken* (Advies 1/03), raadpleegbaar op < <http://curia.europa.eu/> >.

⁴³ Sommige artikelen – artikel 28 bijvoorbeeld – stellen echter uitdrukkelijk dat ze niet van toepassing zijn op Regionale Organisaties voor Economische Integratie.

Gemeenschappen (Gerecht van eerste aanleg)"⁴⁴ onder het verdrag.

18. Uitsluitingen van het toepassingsgebied. Artikel 2 handelt over de uitsluitingen van het toepassingsgebied van het verdrag. Het verdrag was bedoeld om in handelszaken van toepassing te zijn en veel uitsluitingen zijn hiervan een uiting, hoewel ook enkele handelszaken uitgesloten zijn wanneer bijzondere overwegingen van toepassing zijn. Artikel 2, lid 1, bepaalt dat het verdrag niet van toepassing is op consumentenovereenkomsten en arbeidsovereenkomsten. Lid 2 bepaalt dat het niet van toepassing is op een aantal specifieke aangelegenheden die in zestien subleden worden opgesomd. Deze betreffen diverse familierechtelijke aangelegenheden, waaronder onderhoudsverplichtingen en huwelijksvermogens, en een diverse groep van aangelegenheden gaande van de aansprakelijkheid voor kernschade tot de geldigheid van inschrijvingen in openbare registers. Sommige hiervan zullen hieronder worden besproken, wanneer specifieke gebieden van het recht aan bod komen.

19. Prejudiciële uitspraken. Artikel 2, lid 3, legt het belangrijke beginsel vast dat procedures over een aangelegenheid die binnen het toepassingsgebied van het verdrag valt, niet van het verdrag worden uitgesloten omdat het gerecht een prejudiciële uitspraak over een van de uitgesloten aangelegenheden moet geven. Artikel 10, lid 1, maakt echter duidelijk dat de uitspraak over de uitgesloten aangelegenheid niet afzonderlijk kan worden erkend of ten uitvoer gelegd op grond van het verdrag. Artikel 10, lid 2, laat bovendien toe (maar verlangt niet) dat het aangezochte gerecht de erkenning of tenuitvoerlegging van de beslissing weigert voor zover ze op de uitspraak is gebaseerd. Deze bevoegdheid zou evenwel niet mogen worden uitgeoefend als de prejudiciële uitspraak dezelfde zou zijn geweest als ze zou zijn gegeven door een gerecht in de aangezochte Staat.

20. Prejudiciële uitspraken over intellectuele eigendom. De toepassing van artikel 10, lid 2, is onderworpen aan belangrijke beperkingen als de prejudiciële uitspraak de geldigheid van een intellectuele-eigendomsrecht betreft (artikel 10, lid 3). Dit wordt verder in het rapport uitgelegd, wanneer intellectuele eigendom wordt besproken.

21. Verklaringen ten aanzien van specifieke aangelegenheden. Artikel 21 maakt het voor een verdragsluitende Staat mogelijk om de lijst van uitgesloten aangelegenheden uit te breiden door middel van een verklaring waarin de aangelegenheid wordt vermeld die hij van toepassing wil uitsluiten, op voorwaarde dat hij deze

duidelijk en nauwkeurig omschrijft. In bovenstaand geval zal het verdrag in de Staat die de verklaring heeft afgelegd, niet van toepassing zijn op die aangelegenheid.⁴⁵

22. Transparantie en non-retroactiviteit. Artikel 21 laat een verdragsluitende Staat uitzonderlijk toe bepaalde aangelegenheden te specificeren waarop hij het verdrag niet zal toepassen. Overeenkomstig artikel 32 moet een dergelijke verklaring echter worden gemeld aan de depositaris (het ministerie van Buitenlandse Zaken van het Koninkrijk der Nederlanden), die ervan kennis zal geven aan de andere Staten (transparantiebeginsel). Er wordt ook gepland om verklaringen bekend te maken op de website van de Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht.⁴⁶ Als de verklaring wordt afgelegd nadat het verdrag in werking is getreden in de Staat die de verklaring aflegt, wordt ze ten vroegste drie maanden later van kracht.⁴⁷ Aangezien ze niet van toepassing is op forumkeuzebedingen die zijn afgesloten voor ze van kracht wordt (beginsel van non-retroactiviteit),⁴⁸ kunnen de partijen vooraf weten of ze een invloed zal hebben op hun rechtsverhouding.

23. Wederkerigheid. Artikel 21, lid 2, bepaalt dat wanneer een Staat een dergelijke verklaring aflegt, andere Staten niet verplicht zijn het verdrag toe te passen op de desbetreffende aangelegenheid, wanneer het aangewezen gerecht gelegen is in de Staat die de verklaring heeft afgelegd (beginsel van wederkerigheid).

24. Gerechtelijke schikkingen. De tenuitvoerlegging van gerechtelijke schikkingen, "*transactions judiciaires*" in het Frans, valt onder het verdrag op voorwaarde dat er een passend forumkeuzebeding is en de schikking vergezeld is van een schriftelijke verklaring van een gerecht van de Staat waarin de beslissing is gegeven.⁴⁹ Gerechtelijke schikkingen in die zin zijn onbekend in rechtsstelsels op basis van het gemeen recht. Ze zijn niet hetzelfde als buitengerechtelijke schikkingen noch als algemeen gestemde vonnissen, hoewel ze dezelfde functie vervullen. Op algemeen gestemde vonnissen is het verdrag op dezelfde manier van toepassing als op andere beslissingen.

25. Conflicten met andere verdragen. Dit is een van de moeilijkste kwesties die in het verdrag worden behandeld. Als uitgangspunt moeten de normale regels van het internationaal publiekrecht worden genomen, die doorgaans worden geacht te zijn weerspiegeld in artikel 30 van het *Verdrag van Wenen inzake het verdragenrecht* van 1969. Artikel 30, lid 2, van het Verdrag van Wenen stelt dat, indien een verdrag uitdrukkelijk vermeldt dat het ondergeschikt is aan een eerder of later verdrag, die bepalingen van dat andere verdrag voorrang hebben.

⁴⁴ Volgens artikel 238 van het *Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap* (EG-verdrag) is het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen bevoegd op grond van een "arbitragebeding" (in werkelijkheid een forumkeuzebeding) in een contract dat door of namens de Gemeenschap wordt gesloten. Deze bevoegdheid wordt uitgeoefend door het Gerecht van eerste aanleg: artikel 225, lid 1, van het EG-Verdrag. Als de Europese Commissie bijvoorbeeld een handelsovereenkomst afsluit met een onderneming met verblijfplaats buiten de Europese Gemeenschap, valt een forumkeuzebeding in die

overeenkomst waarin het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen (Gerecht van eerste aanleg) wordt aangewezen, binnen het toepassingsgebied van het verdrag.

⁴⁵ Zie artikel 10, lid 4, voor het geval waarin een aangelegenheid waarop een verklaring ingevolge artikel 21 van toepassing is, als voorvraag aan de orde wordt gesteld.

⁴⁶ Dit is < www.hcch.net >.

⁴⁷ Artikel 32, lid 4.

⁴⁸ Artikel 32, lid 5.

⁴⁹ Artikelen 12 en 13, lid 1, onder e).

Artikel 26 van het Verdrag van Den Haag noemt vier gevallen (leden 2 tot en met 5 van artikel 26) waarin een ander verdrag voorrang heeft. Lid 6 van artikel 26 behandelt een ietwat andere situatie: conflicten tussen het verdrag en de regels van een Regionale Organisatie voor Economische Integratie die Partij is bij het verdrag.

26. **Verordening Brussel I.**⁵⁰ De in artikel 26 vastgelegde regels zijn te complex om in dit beknopt overzicht volledig te bespreken. Het kan echter toch nuttig zijn om hun toepassing met betrekking tot Verordening Brussel I samen te vatten. In geval van collisie op het gebied van bevoegdheid heeft Verordening Brussel I voorrang op het verdrag wanneer geen enkele van de partijen haar verblijfplaats in een verdragsluitende Staat heeft die geen lidstaat van de Europese Gemeenschap is. Wanneer een of meer van de partijen verblijfplaats heeft in een verdragsluitende Staat die geen lidstaat van de Europese Gemeenschap is, heeft het verdrag voorrang.⁵¹ Dus als bijvoorbeeld⁵² een Amerikaanse en een Duitse onderneming de districtsrechtbank van Rotterdam aanwijzen, heeft het verdrag voorrang; als daarentegen een Belgische en een Duitse onderneming het gerecht van Rotterdam aanwijzen, heeft Verordening Brussel I voorrang. In de praktijk komen bevoegdheidsconflicten tussen twee instrumenten doorgaans weinig voor. De belangrijkste uitzondering betreft de litispicientieregel, die volgens Verordening Brussel I⁵³ wel en volgens het verdrag geen voorrang heeft op een forumkeuzebeding.

27. Voor wat betreft de erkenning en tenuitvoerlegging van beslissingen, heeft Verordening Brussel I voorrang indien het gerecht dat de beslissing heeft gegeven, en het gerecht waarbij om erkenning wordt verzocht, beiden in de Europese Gemeenschap zijn gelegen. Dit betekent dat de doorgaans beperktere gronden voor niet-erkenning die in artikel 34 van Verordening Brussel I zijn vastgelegd, van toepassing zijn in plaats van de ruimere gronden uit artikel 9 van het verdrag; in het bijzonder mag het aangezochte gerecht normalerwijs niet onderzoeken of het gerecht van herkomst bevoegd was. In de meeste gevallen zou dit de tenuitvoerlegging van de beslissing moeten vereenvoudigen.

⁵⁰ Verordening (EG) nr. 44/2001 van de Raad van 22 december 2000 betreffende de rechterlijke bevoegdheid, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken, PB 2001, L 12, blz. 1. Deze is van toepassing tussen alle EU-lidstaten uitgezonderd Denemarken en vervangt het Verdrag van Brussel in de wederzijdse betrekkingen tussen die Staten waarop ze van toepassing is. Voor Denemarken gelden dezelfde bepalingen krachtens de Overeenkomst tussen de Europese Gemeenschap en het Koninkrijk Denemarken betreffende de rechterlijke bevoegdheid, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken (PB 2005, L 299, blz. 61 en 62). De overeenkomst is ondertekend in Brussel in 2005 en zal op 1 juli 2007 van kracht worden.

⁵¹ Volgens artikel 4, lid 2, van het verdrag heeft een onderneming haar verblijfplaats in elk van de volgende Staten: de Staat waar haar statutaire zetel is gevestigd; de Staat volgens het recht waarvan zij is opgericht; de Staat waar haar hoofdbestuur is gevestigd en de Staat waar haar hoofdvestiging zich bevindt. Dit houdt in dat een onderneming in theorie haar verblijfplaats in vier Staten kan hebben. Als een van deze Staten Partij is bij het Verdrag van Den Haag, maar geen lidstaat van de Europese

28. **Niet-exclusieve forumkeuzebedingen.** Algemeen genomen, is het verdrag alleen op exclusieve forumkeuzebedingen van toepassing. Artikel 22 biedt echter een systeem van wederzijdse verklaringen dat de bepalingen inzake erkenning en tenuitvoerlegging van het verdrag uitbreidt tot niet-exclusieve forumkeuzebedingen. Beslissingen op grond van dergelijke bedingen worden erkend en ten uitvoer gelegd als zowel de Staat waar de beslissing is gegeven, als de aangezochte Staat een dergelijke verklaring heeft afgelegd, mits aan de voorwaarden uit artikel 22, lid 2, is voldaan.

29. **Bijzondere rechtstakken.** Het kan nuttig zijn om dit overzicht te besluiten met de gevolgen van het verdrag op bepaalde bijzondere rechtstakken. Slechts een beperkt aantal ervan zal hier worden behandeld.

30. **Vervoer van passagiers en goederen.** Artikel 2, lid 2, onder f), sluit het vervoer van passagiers en goederen uit van het toepassingsgebied van het verdrag. Dit omvat zowel vervoer over zee, over land als door de lucht. Artikel 2, lid 2, onder g), sluit verontreiniging van de zee, beperking van aansprakelijkheid voor maritieme vorderingen, averij-grosse en noodsleep- en reddingsactiviteiten uit. Andere domeinen van het scheepvaartrecht vallen wel onder het verdrag.⁵⁴

31. **Verzekering.** Verzekering (met inbegrip van zeeverzekering) valt volledig onder het toepassingsgebied van het verdrag. Het verdrag bepaalt uitdrukkelijk dat een verzekeringsovereenkomst (of herverzekeringsovereenkomst) niet van het toepassingsgebied van het verdrag is uitgesloten op grond van het enkele feit dat ze betrekking heeft op een aangelegenheid waarop dit verdrag niet van toepassing is.⁵⁵ Hoewel het vervoer van goederen over zee bijvoorbeeld uitgesloten is, is een overeenkomst om over zee vervoerde goederen te verzekeren niet uitgesloten. Er wordt ook uitdrukkelijk bepaald⁵⁶ dat de erkenning en tenuitvoerlegging van een beslissing met betrekking tot aansprakelijkheid uit hoofde van een verzekerings- of herverzekeringsovereenkomst niet kan worden beperkt of geweigerd op grond van het feit dat de aansprakelijkheid uit hoofde van die overeenkomst betrekking heeft op een

Gemeenschap is, heeft het Verdrag van Den Haag voorrang op Verordening Brussel I voor wat betreft rechterlijke bevoegdheid.

⁵² Ter herinnering, in alle voorbeelden in dit rapport wordt er, behoudens uitdrukkelijke andersluidende vermelding, van uitgegaan dat het verdrag van kracht is en dat de genoemde Staten Partij zijn bij het verdrag; zie verklaring op blz. 21 hierboven.

⁵³ Overeenkomstig Verordening Brussel I moet het aangewezen gerecht, indien de zaak eerst bij een gerecht van een andere lidstaat van de Europese Gemeenschap aanhangig is gemaakt, de procedure schorsen tot het gerecht waarbij de zaak het eerst aanhangig is gemaakt, zich onbevoegd heeft verklaard: *Gasser/MISAT*, zaak C-116/02, Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen, Jurispr. 2003, blz. I-14721, raadpleegbaar op < <http://curia.europa.eu/> >. Overeenkomstig het verdrag is het tegenovergestelde het geval. Zie hieronder, punten 295 tot en met 301.

⁵⁴ Zie hieronder, punt 59.

⁵⁵ Artikel 17, lid 1.

⁵⁶ Artikel 17, lid 2.

aangelegenheid waarop het verdrag niet van toepassing is. Als de verzekeraar ermee instemt om de verzekerde schadeloos te stellen voor zijn verplichting om schadevergoeding bij wijze van sanctie te betalen, kan de tenuitvoerlegging van een beslissing ingevolge de verzekeringsovereenkomst bovendien niet worden geweigerd louter omdat de toekenning van een schadevergoeding bij wijze van sanctie zelf op grond van artikel 11 eventueel niet ten uitvoer wordt gelegd.

32. **Bank- en financieuzen.** Het bank- en financieuzen vallen volledig onder het toepassingsgebied van het verdrag. In internationale kredietovereenkomsten is echter vaak een niet-exclusief forumkeuzebeding opgenomen. In dat geval is het verdrag niet van toepassing, tenzij de betrokken Staten een verklaring ingevolge artikel 22 hebben afgelegd. Een asymmetrisch forumkeuzebeding (een forumkeuzebeding waarbij de ene partij een zaak uitsluitend bij het aangewezen gerecht aanhangig mag maken, maar de andere partij ook bij andere gerechten een procedure mag inleiden) wordt voor de toepassing van het verdrag niet als exclusief beschouwd.

33. **Intellectuele eigendom.** Over de toepassing van het verdrag op intellectuele eigendom is uitvoerig onderhandeld. De uitkomst van de onderhandelingen bestond erin een onderscheid te maken tussen auteursrecht en verwante rechten enerzijds en andere intellectuele-eigendomsrechten (zoals octrooien, merken en modellen) anderzijds. We zullen deze twee klassen van rechten apart behandelen.

34. **Auteursrecht en verwante rechten.** Auteursrecht en verwante rechten (naburige rechten) vallen volledig onder het verdrag. Dit geldt zelfs voor geschillen over de geldigheid ervan. Aangezien een beslissing op grond van het verdrag alleen ten uitvoer kan worden gelegd tegen personen die door het forumkeuzebeding zijn gebonden, kan een beslissing over geldigheid echter nooit een werking in rem⁵⁷ hebben *op grond van het verdrag*; bijgevolg is een beslissing dat een auteursrecht ongeldig is, op grond van het verdrag niet bindend voor derden.⁵⁸

35. **Intellectuele-eigendomsrechten, anders dan auteursrecht en verwante rechten.** Artikel 2, lid 2, onder n), sluit de geldigheid van intellectuele-eigendomsrechten, anders dan auteursrecht en verwante rechten uit van het toepassingsgebied van het verdrag. Een procedure tot vervallenverklaring of vordering tot nietigverklaring valt dus niet onder het verdrag.

36. **Licentieovereenkomsten.** Het verdrag is van toepassing op licentieovereenkomsten en andere

overeenkomsten betreffende intellectuele eigendom. Als een overeenkomst een forumkeuzebeding bevat, is een beslissing van het aangewezen gerecht om de betaling van royalty's op te leggen, op grond van het verdrag uitvoerbaar.

37. **Geldigheidsbetwisting als verweer.**⁵⁹ Als de licentiegever de licentienemer dagvaardt voor de betaling van royalty's, kan deze laatste reageren door te betogen dat het intellectuele-eigendomsrecht ongeldig is. Dit kan een verweer tegen de vordering zijn, tenzij de licentieovereenkomst bepaalt dat royalty's ook verschuldigd zijn zelfs als de geldigheid van het intellectuele-eigendomsrecht wordt betwist (gesteld dat een dergelijk beding wettelijk is). Als de verplichting om royalty's te betalen, alleen bestaat als het recht geldig is, moet het gerecht dat kennis neemt van de vordering tot betaling van royalty's, over de geldigheid beslissen. Dit betekent niet dat de vordering tot betaling van royalty's niet meer onder het verdrag valt.⁶⁰ De prejudiciële uitspraak over de geldigheid kan echter niet worden erkend op grond van het verdrag.⁶¹

38. **Tenuitvoerlegging van een op een prejudiciële uitspraak gebaseerde beslissing.** Indien een procedure aanhangig wordt gemaakt voor de tenuitvoerlegging van de beslissing om royalty's te betalen en indien die beslissing is gebaseerd op een prejudiciële uitspraak over de geldigheid van het intellectuele-eigendomsrecht, mag het aangezochte gerecht weigeren om de beslissing ten uitvoer te leggen als de prejudiciële uitspraak onverenigbaar is met een beslissing⁶² over de geldigheid van het intellectuele-eigendomsrecht van het bevoegde gerecht in de Staat volgens het recht waarvan het intellectuele-eigendomsrecht is ontstaan (doorgaans de Staat van registratie).⁶³ Indien de procedure over de geldigheid van het recht in die Staat aanhangig is, mag het aangezochte gerecht bovendien de tenuitvoerleggingsprocedure opschorten tot er een uitspraak is in de procedure over de geldigheid. Indien dit gerecht de procedure niet kan opschorten, mag het de desbetreffende vordering niet-ontvankelijk verklaren, op voorwaarde dat een nieuwe procedure kan worden ingesteld zodra over de geldigheid is beslist.⁶⁴

39. **Inbreukprocedures.** Artikel 2, lid 2, onder o), stelt dat het verdrag niet van toepassing is op procedures betreffende inbreuken op intellectuele-eigendomsrechten anders dan auteursrecht en verwante rechten. Hierop is echter een belangrijke uitzondering van toepassing. Inbreukprocedures die aanhangig worden gemaakt of hadden kunnen worden gemaakt wegens niet-nakoming

⁵⁷ Werking in rem wordt soms ook werking "erga omnes" genoemd.

⁵⁸ Dit geldt ook voor andere eigendomsrechten. Een beslissing over de eigendom van goederen bijvoorbeeld kan overeenkomstig het verdrag geen werking in rem hebben. In alle gevallen kan de beslissing op basis van een andere grond echter wel een werking in rem hebben.

⁵⁹ Zie punt 77, hieronder.

⁶⁰ Artikel 2, lid 3. Hetzelfde geldt als de licentienemer een reconventionele vordering tot vervallenverklaring indient.

⁶¹ Artikel 10, lid 1.

⁶² Dit geldt ook voor de beslissing van een octrooibureau of een andere bevoegde autoriteit.

⁶³ Artikel 10, lid 3, onder a). Erkenning en tenuitvoerlegging mogen echter alleen worden geweigerd *voor zover* de beslissing is gebaseerd op de uitspraak over geldigheid. Dit vloeit voort uit het feit dat artikel 10, lid 3, geen aparte weigeringsgrond voor erkenning creëert, maar louter de in artikel 10, lid 2, vermelde grond nader bepaalt. Zie verder hieronder, punt 197 en volgende.

⁶⁴ Artikel 10, lid 3, onder b). De aanhef van artikel 10, lid 3, verwijst zowel naar weigering van erkenning en tenuitvoerlegging als naar opschorting van erkenning of tenuitvoerlegging. Het eerste zal normalerwijs passend zijn onder a), en het tweede onder b).

van een overeenkomst tussen partijen, vallen wel binnen het toepassingsgebied van het verdrag. Dit geldt voor procedures ingevolge een vermeende niet-nakoming van een licentieovereenkomst, hoewel de uitzondering niet tot dergelijke overeenkomsten is beperkt. Als de licentienemer volgens de licentieovereenkomst het recht op sommige manieren wel en op andere niet mag gebruiken, komt hij de overeenkomst niet na als hij het recht gebruikt op een manier die verboden is. Aangezien hij dan niet meer wordt beschermd door de licentie, kan hij ook inbreuk maken op het intellectuele-eigendomsrecht. De uitzondering op artikel 2, lid 2, onder o), zorgt ervoor dat dit onder het verdrag valt. Dit geldt zelfs bij vorderingen op grond van onrechtmatige daad in plaats van op grond van overeenkomst: inbreukprocedures vallen onder het verdrag, zelfs als ze op grond van onrechtmatige daad worden ingesteld, op voorwaarde dat ze op grond van een overeenkomst *hadden kunnen worden ingesteld*.

DEEL III: ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING

Artikel 1 Toepassingsgebied

40. **Drie beperkingen.** Het eerste lid van artikel 1 maakt duidelijk dat het toepassingsgebied van het verdrag op drie manieren wordt beperkt: het geldt alleen in internationale situaties; het is alleen van toepassing op exclusieve forumkeuzebedingen (onverminderd de bepalingen van artikel 22); en het is alleen van toepassing op burgerlijke en handelszaken.

41. **Definitie van "internationaal" met betrekking tot rechterlijke bevoegdheid.** Artikel 1, lid 2, geeft een definitie van "internationaal" voor de toepassing van de bevoegdheidsregels (in hoofdstuk II van het verdrag). Het bepaalt dat een situatie internationaal is tenzij aan beide onderstaande voorwaarden is voldaan: ten eerste, de partijen hebben hun verblijfplaats⁶⁵ in dezelfde verdragsluitende Staat en, ten tweede, de betrekkingen tussen de partijen en alle andere voor het geschil ter zake doende elementen (ongeacht de plaats van het aangewezen gerecht) zijn uitsluitend met die Staat verbonden. Dit betekent dat de bevoegdheidsregels van het verdrag van toepassing zijn wanneer de partijen hun verblijfplaats niet in dezelfde Staat hebben of wanneer enig ander voor het geschil ter zake doend element (behalve de plaats van het aangewezen gerecht) met een andere Staat is verbonden.

42. De impact van deze regel zal duidelijker worden als we een voorbeeld geven. Laten we aannemen dat de partijen bij de overeenkomst allebei hun verblijfplaats in Portugal hebben.⁶⁶ De overeenkomst wordt in Portugal gesloten en moet er worden uitgevoerd. Ze wijzen een gerecht in Japan aan. Geen enkel ter zake doend element (behalve de plaats van het aangewezen gerecht) is verbonden met een andere Staat dan Portugal. Voor de

toepassing van de bevoegdheidsregels van het verdrag is een dergelijke situatie niet internationaal. Als een partij bij de overeenkomst de andere partij in Portugal dagvaardt, moet het Portugese gerecht op grond van het verdrag artikel 6 (nagaan of het kennis mag nemen van de zaak) niet toepassen. Als de zaak aanhangig wordt gemaakt bij het aangewezen gerecht in Japan, is het Japanse gerecht op grond van het verdrag niet verplicht kennis te nemen van de zaak.⁶⁷ (Het is uiteraard mogelijk dat beide gerechten bij toepassing van hun nationale recht tot een uitkomst zouden komen die vergelijkbaar is met de uitkomst op grond van het verdrag ingeval het van toepassing zou zijn geweest.)

43. Een ander gevolg van dezelfde regel is dat als de partijen in een zuiver Portugese situatie een Portugees gerecht hadden aangewezen en één van hen daarna een zaak in een andere verdragsluitende Staat aanhangig had gemaakt, de gerechten van die Staat op grond van het verdrag niet verplicht zouden zijn de procedure af te wijzen. Het is echter onwaarschijnlijk dat deze situatie zich zal voordoen, aangezien het weinig aannemelijk is dat een ander gerecht dan een Portugees gerecht in een dergelijke zaak bevoegd zou zijn.

44. **Definitie van "internationaal" met betrekking tot erkenning en tenuitvoerlegging.** Artikel 1, lid 3, geeft een definitie van "internationaal" met het oog op erkenning en tenuitvoerlegging (hoofdstuk III van het verdrag). Het bepaalt eenvoudigweg dat een situatie voor deze doeleinden internationaal is wanneer om erkenning of tenuitvoerlegging van een buitenlandse beslissing wordt verzocht. Bijgevolg wordt een zaak die niet internationaal was op grond van artikel 1, lid 2, wanneer de beslissing werd gegeven, internationaal als ze in een andere verdragsluitende Staat moet worden erkend of ten uitvoer gelegd.

45. Als dus in het voorbeeld in punt 42, het aangewezen gerecht in Portugal ligt, kan elke beslissing van dit gerecht in andere verdragsluitende Staten worden erkend en ten uitvoer gelegd, ook al is de situatie volledig Portugees. Deze benadering van de definitie van "internationaal" kan in de praktijk belangrijk blijken omdat de verweerder zijn activa uit Portugal zou kunnen weghalen. Het is net om dit resultaat te garanderen dat er twee verschillende definities van "internationaal" zijn aangenomen.

46. De regel heeft echter nog andere gevolgen. Als (in een situatie die anders volledig Portugees is) twee partijen met verblijfplaats in Portugal een Japans gerecht aanwijzen en de ene partij de andere voor dat gerecht daagt en een beslissing verkrijgt, wordt de situatie internationaal als een procedure aanhangig wordt gemaakt om de beslissing in een andere verdragsluitende Staat ten uitvoer te leggen. Op grond van het verdrag is Portugal verplicht de Japanse

⁶⁵ De regels om de verblijfplaats van een entiteit of persoon niet zijnde een natuurlijke persoon te bepalen, worden uiteengezet in artikel 4, lid 2.

⁶⁶ In alle voorbeelden in dit rapport wordt ervan uitgegaan dat het verdrag van kracht is en dat de genoemde Staten Partij zijn bij het verdrag; zie verklaring op blz. 21 hierboven.

⁶⁷ Aangezien de zaak niet onder het verdrag zou vallen, zou het voor Japan niet nodig zijn een verklaring ingevolge artikel 19 te hebben afgelegd. Een verklaring ingevolge

artikel 19 zou alleen nodig zijn indien de zaak een buitenlands element bevatte dat niet met Portugal verbonden was, maar waarbij dat buitenlandse element niet met Japan was verbonden (bijvoorbeeld, een partij met verblijfplaats in China). In dat geval zou het verdrag van toepassing zijn op grond van artikel 1, lid 2; het Japanse gerecht zou derhalve verplicht zijn kennis te nemen van de zaak. Japan zou deze verplichting kunnen vermijden door een verklaring ingevolge artikel 19 af te leggen.

beslissing ten uitvoer te leggen, tenzij een Portugees gerecht een onverenigbare beslissing heeft gegeven in een procedure tussen dezelfde partijen⁶⁸ of tenzij Portugal een verklaring ingevolge artikel 20 heeft afgelegd.⁶⁹

47. **Exclusieve forumkeuzebedingen.** Een belangrijke overweging bij de beslissing om het toepassingsgebied van het verdrag tot exclusieve forumkeuzebedingen te beperken, was het vermijden van de problemen die anders zouden zijn ontstaan met betrekking tot litispendingie.

48. Artikel 5 (dat het aangewezen gerecht verplicht om kennis te nemen van de zaak) zou in zijn huidige vorm niet voor niet-exclusieve forumkeuzebedingen kunnen gelden omdat een zaak eerst bij een ander gerecht dan het aangewezen gerecht aanhangig zou kunnen worden gemaakt en dit gerecht in geval van een niet-exclusief forumkeuzebeding eventueel ook kennis zou mogen nemen van de zaak. Dit zou leiden tot problemen op het vlak van litispendingie en *forum non conveniens* die moeilijk op een aanvaardbare manier op te lossen zouden zijn. Bovendien zou artikel 6 (dat andere gerechten dan het aangewezen gerecht verbiedt kennis te nemen van de zaak) niet van toepassing kunnen zijn als het forumkeuzebeding niet exclusief was. Deze argumenten gelden niet in dezelfde mate in de erkennings- en tenuitvoerleggingsfase. Bijgevolg biedt artikel 22 de verdragsluitende Staten de mogelijkheid wederzijdse verklaringen af te leggen die de bepalingen inzake erkenning en tenuitvoerlegging van het verdrag uitbreiden tot niet-exclusieve forumkeuzebedingen, mits aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan.⁷⁰

49. **Burgerlijke of handelszaken.** Net zoals andere begrippen uit het verdrag heeft "burgerlijke of handelszaken" een autonome betekenis: ze houdt geen verwijzing naar enig nationaal recht of andere instrumenten in. De beperking tot burgerlijke of handelszaken komt vaak voor in internationale verdragen van dit type. Ze heeft hoofdzakelijk tot doel publiekrecht

en strafrecht uit te sluiten.⁷¹ De woorden "handels-" en "burgerlijk" worden gebruikt omdat in sommige rechtsstelsels "burgerlijke zaken" en "handelszaken" als aparte en elkaar uitsluitende categorieën worden beschouwd. Het gebruik van beide termen is nuttig voor die rechtsstelsels. Hun gebruik is evenmin nadelig voor rechtsstelsels waarin handelszaken een subcategorie van burgerlijke zaken zijn.⁷² Op grond van artikel 2 is het verdrag echter toch niet van toepassing op bepaalde aangelegenheden die duidelijk in de categorie burgerlijke of handelszaken vallen.⁷³

Artikel 2 Uitsluitingen van het toepassingsgebied

50. **Consumentenovereenkomsten.** Artikel 2, lid 1, onder a), bepaalt dat het verdrag niet van toepassing is op forumkeuzebedingen waarbij een natuurlijke persoon partij is die hoofdzakelijk voor zichzelf, voor zijn familie of zijn huishouden optreedt (een consument). Deze uitsluiting heeft betrekking op een beding tussen een consument en een niet-consument en tussen twee consumenten.⁷⁴

51. **Arbeidsovereenkomsten.** Artikel 2, lid 1, onder b), sluit forumkeuzebedingen betreffende individuele of collectieve arbeidsovereenkomsten uit van het toepassingsgebied van het verdrag. Een individuele arbeidsovereenkomst wordt gesloten tussen een werkgever en een individuele werknemer; een collectieve arbeidsovereenkomst wordt gesloten tussen een werkgever of een groep werkgevers en een groep werknemers of een organisatie, zoals een vakbond, die hen vertegenwoordigt. De uitsluiting is ook van toepassing op vorderingen wegens onrechtmatige daad die uit de arbeidsverhouding voortvloeien - bijvoorbeeld als de werknemer tijdens het werk een lichamelijk of psychisch letsel oploopt.⁷⁵

52. **Andere uitgesloten aangelegenheden.** Overeenkomstig artikel 2, lid 2, is het verdrag niet van toepassing op de onder a) tot en met p) genoemde aangelegenheden.⁷⁶ Zoals blijkt uit artikel 2, lid 3, is deze

⁶⁸ Artikel 9, onder f). De Portugese beslissing moet niet vóór de Japanse beslissing zijn gegeven.

⁶⁹ Zie punt 231 en volgende, hieronder.

⁷⁰ Zie punt 240 en volgende, hieronder.

⁷¹ Een procedure wordt echter niet van het toepassingsgebied van het verdrag uitgesloten op grond van het enkele feit dat een Staat, met inbegrip van een regering, een overheidsinstantie of een voor de Staat optredende persoon, daarbij partij is: artikel 2, lid 5, besproken in de punten 85 en 86, hieronder.

⁷² Voor een verdere bespreking van "burgerlijke of handelszaken", zie blz. 29 tot en met 31 van het rapport Nygh/Pocar (voetnoot 11, hierboven).

⁷³ Zie punt 50 en volgende, hieronder. Artikel 1, lid 1, van het voorontwerp van het verdrag van 1999 bevatte nog een bepaling die uitdrukkelijk vaststelde dat het verdrag niet van toepassing zou zijn op fiscale zaken, douanezaken en bestuursrechtelijke zaken. Deze bepaling is niet opgenomen in latere ontwerpen omdat ze onnodig werd geacht: men vond het vanzelfsprekend dat dergelijke zaken geen burgerlijke of handelszaken konden zijn.

⁷⁴ Sommige bedingen waarbij een natuurlijke persoon partij is, worden niet uitgesloten door artikel 2, lid 1, onder a) – bijvoorbeeld handelsovereenkomsten waarbij de ene partij een zelfstandige handelaar is (een individu dat in het kader van zijn beroepsactiviteit handelt). Wanneer het beding door een rechtspersoon wordt gemaakt, is het geen vereiste dat

deze in het kader van zijn beroepsactiviteit handelt. Artikel 2, lid 1, onder a), sluit geen forumkeuzebedingen uit die door een ministerie of een liefdadigheidsinstelling worden gemaakt.

⁷⁵ Dergelijke procedures vallen ook op grond van artikel 2, lid 2, onder j), buiten het toepassingsgebied van het verdrag. In sommige Staten is het voor werknemers wettelijk toegelaten een directe letselschadevordering in te stellen tegen de verzekeraar van de werkgever, wanneer de werkgever insolvent is. In die Staten is het verdrag evenmin van toepassing op de directe vordering van de werknemer tegen de verzekeraar van de werkgever, ook al bestond er een exclusief forumkeuzebeding tussen de werkgever en de werknemer. Artikel 17 zou hier niet van toepassing zijn omdat de procedure niet uit hoofde van de verzekeringsovereenkomst zou zijn. Artikel 2, lid 1, onder b), en artikel 2, lid 2, onder j), zouden echter geen invloed hebben op de betrekking tussen de werkgever en de verzekeraar: zie artikel 17.

⁷⁶ In het voorontwerp van het verdrag van 1999 komen enkele van deze aangelegenheden aan bod in artikel 12; in dat ontwerp waren ze echter niet van het toepassingsgebied van het verdrag uitgesloten, maar waren ze onderworpen aan regels van exclusieve bevoegdheid. Desalniettemin zijn bepaalde opmerkingen over artikel 12 in het rapport Nygh/Pocar nuttig om de definitieve tekst van het verdrag te begrijpen.

uitsluiting echter alleen van toepassing wanneer een van de in lid 2 genoemde aangelegenheden een "voorwerp" (het onderwerp of een van de onderwerpen)⁷⁷ van de procedure is.⁷⁸ Dit betekent dat de procedure niet van het toepassingsgebied van het verdrag is uitgesloten als een van deze aangelegenheden opkomt als voorvraag in een procedure die een andere aangelegenheid als voorwerp/onderwerp heeft.⁷⁹

53. Er zijn diverse redenen waarom de in artikel 2, lid 2, genoemde aangelegenheden worden uitgesloten. In sommige gevallen speelt het openbaar belang of het belang van derden een rol, waardoor de partijen niet het recht hebben de aangelegenheid onderling te regelen. In dergelijke gevallen is een bepaald gerecht vaak exclusief bevoegd en kan een forumkeuzebeding dat niet veranderen. In andere gevallen zijn andere multilaterale wettelijke regelingen van toepassing; dus is het verdrag niet nodig en zou het soms ook moeilijk zijn te beslissen welk instrument voorrang heeft, indien het verdrag er ook op van toepassing zou zijn.⁸⁰

54. **Staat en bevoegdheid.** Letter *a*) betreft de staat en bevoegdheid van natuurlijke personen. Hiertoehoren procedures voor echtscheiding, nietigverklaring van het huwelijk of vaderschapsvaststelling.

55. **Familierecht en erfopvolging.** Letters *b*) tot en met *d*) betreffen familierecht en erfopvolging.⁸¹ Levensonderhoud voor kinderen valt ook onder *b*), "onderhoudsverplichtingen". Onder *c*), "huwelijksvermogen" vallen ook de bijzondere rechten die een echtgenoot/echtgenote in sommige rechtsgebieden op de echtelijke woning heeft; "soortgelijke betrekkingen" betreffen betrekkingen tussen ongehuwde koppels voor zover deze wettelijk worden erkend.⁸²

56. **Insolventie.** Letter *e*) sluit insolventie, gerechtelijke akkoorden en soortgelijke aangelegenheden uit. De term "insolventie" slaat op het faillissement van individuen en de ontbinding of liquidatie van ondernemingen die insolvent zijn, maar niet op de ontbinding of liquidatie van ondernemingen om andere redenen dan insolventie. Dat laatste geval valt onder *m*). De term "gerechtelijk akkoord" verwijst naar procedures waarbij de schuldenaar met zijn schuldeisers overeenkomsten kan afsluiten betreffende een surseance van betaling van schulden of de kwijtschelding van die schulden. De term "soortgelijke aangelegenheden" heeft

betrekking op een brede waaier van andere methoden waarbij insolvente personen of entiteiten hulp kunnen krijgen om opnieuw solvent te worden en intussen hun bedrijf voort te zetten, zoals hoofdstuk 11 van de Federal Bankruptcy Code van de Verenigde Staten.⁸³

57. Procedures worden op grond van letter *e*) van het toepassingsgebied van het verdrag uitgesloten als ze rechtstreeks betrekking hebben op insolventie. Laten we bijvoorbeeld aannemen dat A (met verblijfplaats in Staat X) en B (met verblijfplaats in Staat Y) een overeenkomst sluiten waarbij B aan A een geldbedrag verschuldigd is.⁸⁴ De overeenkomst bevat een forumkeuzebeding ten gunste van de gerechten van Staat Z. A wordt vervolgens failliet verklaard ingevolge een procedure in Staat X. Het verdrag is van toepassing op alle procedures tegen B om de schulden te innen, ook al worden ze aanhangig gemaakt door de persoon die is aangesteld om de failliete boedel van A te beheren: op voorwaarde dat de aanstelling overeenkomstig het insolventierecht van Staat X in Staat Z wordt erkend, zou die persoon in de schoenen van A staan en zou hij door het forumkeuzebeding worden gebonden. Het verdrag is echter niet van toepassing op kwesties met betrekking tot het beheer van de failliete boedel – bijvoorbeeld de rangorde van de verschillende schuldeisers.

58. **Vervoer van passagiers of goederen.** Overeenkomstig letter *f*) zijn overeenkomsten voor het nationale en internationale vervoer van passagiers of goederen uitgesloten.⁸⁵ Dit omvat vervoer over zee, over land en door de lucht of om het even welke combinatie van de drie. Het internationaal vervoer van personen of goederen valt onder een aantal andere verdragen, bijvoorbeeld de Haagse Regels inzake vrachtbrieven.⁸⁶ Door deze aangelegenheden uit te sluiten, wordt het risico van een conflict tussen verdragen vermeden.

59. **Maritieme aangelegenheden.** Letter *g*) sluit vijf maritieme aangelegenheden uit: verontreiniging van de zee, beperking van aansprakelijkheid voor maritieme vorderingen, averij-grosse en noodsleep- en reddingsactiviteiten. De toepassing van forumkeuzebedingen op deze aangelegenheden zou voor sommige Staten problemen opleveren. Andere maritieme (scheepvaart-) aangelegenheden, zoals zeeverzekering, andere dan noodsleep- en reddingsactiviteiten,

⁷⁷ Net als de Franse tekst ("*objet*") gebruikt ook de Engelse tekst het woord "object" (voorwerp), de term die eerder is gebruikt in enkele verdragen van dit type (cf. artikel 16 van de Engelse versie van het Verdrag van Brussel), maar hij had evengoed het woord "subject" (onderwerp) kunnen gebruiken, dat in rechtsstelsels op basis van het gemeen recht misschien couranter wordt gebruikt. Het moet worden opgevat als een aangelegenheid waarmee de procedure rechtstreeks te maken heeft.

⁷⁸ Voor een voorbeeld, zie hieronder, punten 75 en 77.

⁷⁹ De uitspraak over de voorvraag wordt op zich echter niet erkend of ten uitvoer gelegd op grond van het verdrag: artikel 10, lid 1.

⁸⁰ Voor enkele voorbeelden, zie hieronder, punten 58 en 64.

⁸¹ Sommige van deze aangelegenheden worden in andere Haagse verdragen behandeld.

⁸² Deze bepalingen zijn grotendeels overgenomen uit artikel 1, lid 2, onder *a*) tot en met *d*), van het voorontwerp

van het verdrag van 1999. Hun toepassingsgebied wordt nader geanalyseerd op blz. 32 tot en met 34 van het rapport Nygh/Pocar.

⁸³ Artikel 1, lid 2, onder *e*), van het voorontwerp van het verdrag van 1999 bevat een identieke bepaling. Haar toepassingsgebied wordt nader geanalyseerd op blz. 34 tot en met 35 van het rapport Nygh/Pocar.

⁸⁴ Ter herinnering, in alle voorbeelden in dit rapport wordt er, behoudens uitdrukkelijke andersluidende vermelding, van uitgegaan dat het verdrag van kracht is en dat de genoemde Staten Partij zijn bij het verdrag: zie verklaring op blz. 21 hierboven.

⁸⁵ Hier omvat de term "goederen" ook de bagage van passagiers.

⁸⁶ Deze zijn aangenomen in 1924 en gewijzigd door het protocol van Brussel van 1968. Ze worden soms de "Hague-Visby-regels" genoemd.

scheepsbouw, scheepshypotheken en -voorrechten, vallen wel onder het toepassingsgebied.⁸⁷

60. **Antitrust/mededinging.** Antitrust-/mededingingszaken worden uitgesloten door letter h). De uitsluiting wordt "antitrust/mededinging" genoemd omdat er in verschillende landen en rechtstelsels verschillende termen worden gebruikt voor regels met vergelijkbare (doch niet noodzakelijk identieke) materiële inhoud. De standaardterm in de Verenigde Staten is "anti-trust law" (antitrustrecht); in Europa wordt de term "competition law" (mededingingsrecht) gebruikt. Daarom worden in het verdrag beide termen gebruikt. Letter h) heeft geen betrekking op wat soms "oneerlijke concurrentie" wordt genoemd (in het Frans, *concurrency déloyale*) – bijvoorbeeld, misleidende reclame of eigen goederen laten doorgaan voor goederen van een concurrent.⁸⁸

61. Strafrechtelijke antitrust-/mededingingsprocedures zijn geen burgerlijke of handelszaken; bijgevolg vallen ze op grond van artikel 1, lid 1, buiten het toepassingsgebied van het verdrag.⁸⁹

62. Antitrust-/mededingingszaken kunnen echter wel het voorwerp uitmaken van privaatrechtelijke procedures. Dergelijke procedures kunnen voortvloeien uit een contractuele verhouding - bijvoorbeeld wanneer een eiser die partij is bij een mededingingsbeperkende overeenkomst, de nietigheid van de overeenkomst inroept, of wanneer een koper om de terugbetaling verzoekt van aan de verkoper betaalde buitensporig hoge prijzen omdat deze laatste prijsafspraken heeft gemaakt of zijn dominante positie heeft misbruikt.⁹⁰ Een vordering uit onrechtmatige daad tot schadevergoeding wegens een inbreuk op het antitrustrecht/mededingingsrecht, die zowel in de Verenigde Staten als in de Europese Unie en sommige andere Staten mogelijk is, is een uitstekend voorbeeld. Deze vorderingen worden, ook al worden ze overeenkomstig een forumkeuzebeding aanhangig gemaakt, uitgesloten door artikel 2, lid 2, onder h), ook al zijn beide partijen particulieren.

63. Als iemand daarentegen een andere persoon dagvaardt op grond van een overeenkomst en de verweerder beweert dat de overeenkomst nietig is omdat ze

in strijd is met het antitrustrecht/mededingingsrecht, valt de procedure *niet* buiten het toepassingsgebied van het verdrag, aangezien antitrust-/mededingingszaken niet het voorwerp/onderwerp van de procedure zijn, maar louter als voorvraag opkomen.⁹¹ Het voorwerp/onderwerp van de procedure is de vordering op grond van de overeenkomst: de hoofdvraag waarover het gerecht zich moet buigen, is of de verweerder moet worden veroordeeld omdat hij of zij de overeenkomst niet is nagekomen.

64. **Aansprakelijkheid voor kernschade.** Letter i) sluit aansprakelijkheid voor kernschade uit. Dit vormt het onderwerp van diverse internationale verdragen, die bepalen dat de Staat waar het nucleair ongeval plaatsvindt, exclusief bevoegd is voor alle vorderingen tot schadevergoeding voor aansprakelijkheid ten gevolge van het ongeval.⁹² In sommige gevallen kan artikel 26 aan deze verdragen voorrang verlenen boven dit verdrag. Er zijn echter ook enkele Staten met kerncentrales die bij geen enkele van de verdragen inzake nucleaire aansprakelijkheid partij zijn.⁹³ Deze Staten zouden weigerachtig staan tegenover de mogelijkheid om op grond van een forumkeuzebeding een procedure aanhangig te maken in een andere Staat omdat, indien de operatoren van de kerncentrales op grond van het recht van de betrokken Staat slechts beperkt aansprakelijk zijn of indien schade met overheidsmiddelen wordt vergoed, een enkele collectieve procedure in de betrokken Staat op grond van zijn nationale recht nodig zou zijn om een uniforme oplossing met betrekking tot aansprakelijkheid te kunnen garanderen, evenals een eerlijke verdeling van een beperkt fonds onder de slachtoffers.

65. **Lichamelijk of psychisch letsel.** Letter j) sluit vorderingen wegens lichamelijk en psychisch letsel, ingesteld door of namens natuurlijke personen uit. Forumkeuzebedingen zijn doorgaans zeldzaam in dergelijke zaken. Aan de diplomatieke zitting is het standpunt voorgelegd dat "lichamelijk of psychisch letsel" zenuwschok omvat (ook al gaat dit niet gepaard met enig lichamelijk letsel) – bijvoorbeeld door getuige te zijn van het overlijden van een familielid – maar niet vernedering of gekwetste gevoelens – bijvoorbeeld wegens een inbreuk op de privacy of laster.⁹⁴

⁸⁷ Zie punt 30, hierboven.

⁸⁸ Notulen van de bijzondere commissie voor rechterlijke bevoegdheid, erkenning en tenuitvoerlegging van buitenlandse beslissingen in burgerlijke en handelszaken (1 tot en met 9 december 2003), notulen nr. 13, blz. 2 (verklaring van de voorzitter van het redactiecomité, ter inleiding van werkdocument nr. 39 van 2003, waarvan artikel 1, lid 3, onder g), het equivalent was van artikel 2, lid 2, onder h), van de definitieve tekst van het verdrag; zie ook notulen nr. 1, blz. 9 (eerste secretaris); blz. 10 (deskundige uit de Verenigde Staten van Amerika); notulen nr. 4, blz. 1 (deskundige uit Nieuw-Zeeland); en blz. 2 (deskundige uit Zwitserland). Het was de bedoeling dat de Engelse tekst hetzelfde zou betekenen als de Franse tekst, waarin de uitdrukking "*les entraves à la concurrence*" wordt gebruikt, een uitdrukking die oneerlijke concurrentie niet dekt.

⁸⁹ Dat geldt ook voor de quasistrafrechtelijke procedures uit hoofde van artikelen 81 en 82 van het *Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap* van 2002.

⁹⁰ Zie L. Radicati di Brozolo, "Antitrust Claims: Why exclude them from the Hague Jurisdiction and Judgments Convention", *European Competition Law Review* 2004, Vol. 25, nr. 12, blz. 780, bij 782.

⁹¹ Zie artikel 2, lid 3.

⁹² Het *Verdrag van Parijs inzake wettelijke aansprakelijkheid op het gebied van de kernenergie* van 1960 en zijn wijziging van 2004; het *Verdrag tot aanvulling van het Verdrag van Parijs* van 1963 en zijn wijziging van 2004; het *Verdrag van Wenen inzake de wettelijke aansprakelijkheid voor kernschade* van 1963 en zijn wijziging van 1997; het *Verdrag inzake aanvullende vergoeding voor kernschade* van 1997; het *Gezamenlijk Protocol betreffende de toepassing van het Verdrag van Wenen en het Verdrag van Parijs* van 1988.

⁹³ Bijvoorbeeld Canada, China, Japan, Korea en de Verenigde Staten van Amerika.

⁹⁴ Zie notulen van de Twintigste Zitting, Commissie II: notulen nr. 20, punten 3 tot en met 7, en notulen nr. 24, punten 16 tot en met 18. De diplomatieke zitting was zich ervan bewust dat de uitdrukking in de Franse tekst ("*les dommages corporels et moraux y afférents*") minder ruim zou

66. **Schade aan tastbare zaken.** Letter *k*) sluit vorderingen uit onrechtmatige daad of delict⁹⁵ wegens schade aan tastbare zaken die niet uit een contractuele verhouding voortvloeien, uit. Deze uitsluiting geldt niet voor contractuele vorderingen (ongeacht de situatie) en evenmin voor uit een contractuele verhouding voortvloeiende vorderingen uit onrechtmatige daad of delict. In de praktijk zal deze dus slechts een beperkte impact hebben.

67. **Onroerende zaken.** Letter *l*) sluit zakelijke rechten met betrekking tot onroerende zaken en pacht van onroerende zaken uit. De verwijzing naar zakelijke rechten moet worden verstaan als een verwijzing die uitsluitend betrekking heeft op procedures betreffende de eigendom van, of andere zakelijke rechten in, onroerende zaken, niet op procedures betreffende onroerende zaken die geen zakelijk recht als voorwerp/onderwerp hebben. De verwijzing heeft dus geen betrekking op procedures voor schade aan een onroerende zaak (hoewel dergelijke procedures kunnen worden uitgesloten op grond van letter *k*)), noch op een vordering voor schadevergoeding wegens niet-nakoming van de overeenkomst bij de verkoop van grond.⁹⁶

68. Pacht van onroerende zaken is om diverse redenen uitgesloten. Ten eerste, is ze in sommige landen onderworpen aan speciale wetgeving ter bescherming van de huurder. Voor zover deze wetgeving op privéwoningen van toepassing is, is de huurder een consument overeenkomstig artikel 2, lid 1, onder *a*), en wordt de overeenkomst op grond van die bepaling uitgesloten. De wetgeving kan echter ook in andere situaties van toepassing zijn. Ten tweede, is het bij de besprekingen van de diplomatieke zitting duidelijk geworden dat in sommige rechtsgebieden bepaalde pachten als zakelijke rechten worden beschouwd en dus van het toepassingsgebied van het verdrag worden uitgesloten op grond van het eerste deel van letter *l*). Het werd daarom wenselijk geacht om alle pachten in het verdrag op dezelfde manier te behandelen, ongeacht hun juridische kwalificatie volgens het nationaal recht.⁹⁷

69. Procedures zijn niet van het toepassingsgebied van het verdrag uitgesloten, als ze louter indirect betrekking hebben op onroerende zaken – bijvoorbeeld een procedure

betreffende de rechten en plichten van de koper en verkoper uit hoofde van een overeenkomst voor de verkoop van een bedrijf, zelfs als deze de belofte inhoudt om het huurcontract van de gebouwen over te dragen. Een procedure tussen een verhuurder en een huurder over de voorwaarden van het huurcontract is echter wel uitgesloten.

70. **Rechtspersonen.** Letter *m*) sluit de geldigheid, de nietigheid of de ontbinding van rechtspersonen, en de geldigheid van beslissingen van de organen ervan uit.⁹⁸ Het werd niet wenselijk geacht dat dergelijke aangelegenheden, waarbij vaak rechten van derden betrokken zijn, niet onder de bevoegdheid zouden vallen van de gerechten die er anders over bevoegd zouden zijn, vooral omdat die bevoegdheid vaak exclusief is.

71. **Intellectuele eigendom.** Letters *n*) en *o*) hebben betrekking op intellectuele eigendom. Ze maken allebei een onderscheid tussen auteursrecht en verwante rechten enerzijds en alle andere intellectuele-eigendomsrechten anderzijds. Deze zullen apart worden besproken.

72. **Auteursrecht en verwante rechten.** Auteursrecht en verwante rechten vallen volledig onder het verdrag. Dit geldt ook voor procedures over de geldigheid of schending van deze rechten. Aangezien een beslissing op grond van het verdrag alleen ten aanzien van personen die door het forumkeuzebeding zijn gebonden, kan worden erkend of ten uitvoer gelegd, kan een beslissing over geldigheid geen werking in rem hebben op grond van het verdrag.⁹⁹

73. **Verwante rechten.** Verwante rechten worden soms ook naburige rechten genoemd. Voorbeelden van verwante rechten zijn onder andere:¹⁰⁰ rechten van uitvoerende kunstenaars (zoals acteurs en muzikanten) ten aanzien van hun uitvoeringen, rechten van producenten van geluidsopnames (cassetteopnames en cd's) ten aanzien van hun opnames en rechten van omroeporganisaties ten aanzien van hun radio- en televisie-uitzendingen.¹⁰¹

74. **Andere intellectuele-eigendomsrechten.**¹⁰² Letters *n*) en *o*) zijn alleen van toepassing op intellectuele-eigendomsrechten anders dan auteursrecht en verwante rechten. Overeenkomstig letter *n*) valt de geldigheid van deze rechten niet onder het verdrag. Letter *o*) sluit inbreuken op deze rechten uit, hoewel hierop een

kunnen lijken omdat zenuwschok enkel wordt gedekt wanneer deze met lichamelijk letsel gepaard gaat. Het was voor de diplomatieke zitting niet mogelijk een Franse term te vinden die duidelijker kon uitdrukken dat de uitsluiting onder *j*), ook betrekking heeft op zenuwschok wanneer er geen andere letsels zijn, zonder dat gekwetste gevoelens of reputatieschade (bijvoorbeeld laster) ook onder de uitzondering zouden vallen, wat bij het gebruik van de term "*dommages moraux*" wel het geval zou zijn. Daarom is gevraagd dat de intentie van de zitting duidelijk zou worden vermeld in het rapport in plaats van de uitsluiting in de Franse tekst ruimer te maken dan in de Engelse tekst.

⁹⁵ Delict is het civielrechtelijke begrip dat overeenkomt met het begrip "onrechtmatige daad" in rechtsstelsels op basis van het gemeen recht.

⁹⁶ Het feit dat het gerecht zich eventueel over een voorvraag moet uitspreken betreffende het eigendomsrecht op de grond, heeft hierop geen invloed: zie artikel 2, lid 3.

⁹⁷ Zie notulen nr. 13 van de Twintigste Zitting, Commissie II, punten 46 tot en met 87, in het bijzonder punten 56, 76, 84 en 86.

⁹⁸ Dezelfde zin (met louter woordelijke verschillen) komt voor in artikel 12, lid 2, van het voorontwerp van het verdrag van 1999. Toelichting hierbij in het rapport Nygh/Pocar is te vinden op blz. 65 en 66.

⁹⁹ Werking in rem wordt soms ook werking "erga omnes" genoemd.

¹⁰⁰ Zie de *Overeenkomst inzake de handelsaspecten van de intellectuele eigendom* (TRIPS) van 1994, deel II, afdeling 1, evenals het *WIPO-verdrag inzake uitvoeringen en fonogrammen* (WPPT) van 1996; de *Overeenkomst ter bescherming van producenten van fonogrammen tegen het ongeoorloofd kopiëren van hun fonogrammen* (Genève 1971); en het *Internationaal Verdrag inzake de bescherming van uitvoerende kunstenaars, producenten van fonogrammen en omroeporganisaties* (Rome 1961).

¹⁰¹ Zie TRIPS-overeenkomst, artikel 14.

¹⁰² De volgende punten van dit rapport handelen uitsluitend over intellectuele-eigendomsrechten anders dan auteursrecht en verwante rechten.

belangrijke uitzondering van toepassing is. Deze twee kwesties zullen apart worden besproken.

75. **Geldigheid.** Op procedures met betrekking tot de geldigheid van een intellectuele-eigendomsrecht anders dan auteursrecht of verwante rechten is het verdrag niet van toepassing. Procedures voor de intrekking van een dergelijk recht of voor een verklaring van geldigheid of ongeldigheid van een dergelijk recht vallen dus buiten het toepassingsgebied van het verdrag. Artikel 2, lid 3, maakt echter duidelijk dat procedures over een aangelegenheid die onder het verdrag valt, niet worden uitgesloten op grond van het enkele feit dat de geldigheid van een intellectuele-eigendomsrecht als voorvraag opkomt. Derhalve wordt een procedure om een licentieovereenkomst voor een intellectuele-eigendomsrecht ten uitvoer te leggen, niet uitgesloten op grond van het enkele feit dat de verweerder de ongeldigheid van het recht als verweer inroept. Artikel 10, lid 1, bepaalt echter dat de uitspraak over de voorvraag inzake geldigheid op grond van het verdrag niet apart mag worden erkend in andere verdragsluitende Staten.¹⁰³ Anderzijds kan de definitieve beslissing¹⁰⁴ van het gerecht in de procedure op grond van het forumkeuzebeding met betrekking tot de licentieovereenkomst – bijvoorbeeld om een geldbedrag te betalen – op grond van het verdrag worden erkend en ten uitvoer gelegd.¹⁰⁵

76. **Intellectuele-eigendomsovereenkomsten.** Het verdrag is van toepassing op overeenkomsten die over intellectuele-eigendomsrechten handelen, zoals licentieovereenkomsten, distributieovereenkomsten, joint-ventureovereenkomsten, agentuurovereenkomsten en overeenkomsten voor de ontwikkeling van een intellectuele-eigendomsrecht. Procedures die uit hoofde van dergelijke overeenkomsten aanhangig worden gemaakt – bijvoorbeeld een procedure voor de betaling van royalty's uit hoofde van een licentieovereenkomst – vallen binnen het toepassingsgebied van het verdrag.

77. **Ongeldigheid als verweer.**¹⁰⁶ In een procedure uit hoofde van een overeenkomst kan een verweerder aanvoeren dat het intellectuele-eigendomsrecht ongeldig is. Als het recht van de eiser uit hoofde van de overeenkomst – bijvoorbeeld het recht op de betaling van royalty's – van de geldigheid van het intellectuele-eigendomsrecht afhangt, moet het gerecht een prejudiciële uitspraak over de geldigheid doen alvorens het over de hoofdzak kan beslissen. Zoals hierboven uiteengezet, betekent dit niet dat de procedure niet meer onder het verdrag valt. Artikel 10, lid 3, legt bijzondere regels vast

voor de erkenning en tenuitvoerlegging van de beslissing.¹⁰⁷

78. **Reconventionele vordering tot vervallenverklaring.** In plaats van geldigheid als verweer in te roepen, kan de verweerder een reconventionele vordering tot vervallenverklaring van het intellectuele-eigendomsrecht instellen. Een dergelijke vordering valt buiten het toepassingsgebied van het verdrag omdat het voorwerp ervan de geldigheid van het recht is. Het feit dat ze is ingesteld, betekent echter niet dat de vordering op grond van de overeenkomst niet meer onder het verdrag valt.

79. **Inbreuk.** Inbreukprocedures (voor intellectuele-eigendomsrechten anders dan auteursrecht en verwante rechten) worden uitgesloten behalve wanneer ze aanhangig worden gemaakt of hadden kunnen worden gemaakt wegens niet-nakoming van een overeenkomst tussen de partijen die op die rechten betrekking heeft.¹⁰⁸ Dit betekent, ten eerste, dat er een overeenkomst tussen de partijen moet zijn die op het recht betrekking heeft. Normalerwijs zou het forumkeuzebeding in die overeenkomst opgenomen zijn. Ten tweede moet de procedure aanhangig zijn gemaakt wegens niet-nakoming van die overeenkomst of moet het om een procedure gaan die, zelfs als ze aanhangig is gemaakt wegens onrechtmatige daad, aanhangig had kunnen worden gemaakt wegens niet-nakoming van de overeenkomst.¹⁰⁹

80. **Voorbeeld.** Het beste voorbeeld is een licentieovereenkomst. Laten we aannemen dat de overeenkomst de licentienemer toelaat het intellectuele-eigendomsrecht op bepaalde manieren te gebruiken, maar op andere niet. Als hij het recht gebruikt op een in de overeenkomst verboden manier, komt hij de overeenkomst niet na. Als de licentiegever hem dagvaardt wegens niet-nakoming van de overeenkomst, valt de procedure onder het verdrag. Als de licentiegever echter verkiest om wegens onrechtmatige daad te dagvaarden, valt de procedure ook binnen het toepassingsgebied van het verdrag; ze had immers wegens niet-nakoming van de overeenkomst aanhangig gemaakt kunnen worden.

81. Deze regel is om tal van redenen belangrijk. In sommige landen moeten de partijen alleen de feiten aanvoeren: het is aan het gerecht om de juiste juridische kwalificatie te bepalen. Of het gerecht voor overeenkomst of onrechtmatige daad kiest, kan afhangen van welk van beide gemakkelijker vast te stellen is. In andere landen beslissen de partijen zelf of ze een vordering wegens niet-

¹⁰³ Zie punten 194 tot en met 196, hieronder.

¹⁰⁴ Voor het onderscheid tussen "definitieve beslissing" en uitspraken over voorvragen, zie punten 194 en 195, hieronder.

¹⁰⁵ Maar zie ook artikel 10, lid 3, hierboven besproken in punten 197 tot en met 201.

¹⁰⁶ Zie ook hierboven, punt 37.

¹⁰⁷ Zie punt 197 en volgende, hieronder.

¹⁰⁸ Inbreukprocedures in de zin van artikel 2, lid 2, onder o), omvatten ook procedures die aanhangig worden gemaakt voor schadevergoeding wegens handelingen tussen de bekendmaking van de aanvraag en de bekendmaking van de registratie van een intellectuele-eigendomsrecht, vorderingen tot verklaring van niet-inbreuk en vorderingen

tot vaststelling of bevestiging van een ouder recht van een gebruiker om een uitvinding te gebruiken. Zie notulen nr. 7 van de Twintigste Zitting, Commissie II, punten 39 en 40.

¹⁰⁹ De enige situaties waarin letter o) een aangelegenheid uitsluit die anders onder het verdrag zou vallen, zijn die waarin het forumkeuzebeding van toepassing is op inbreuken die geen niet-nakoming van de overeenkomst inhouden waarin het is opgenomen, of van enige andere overeenkomst tussen de partijen, of waarin de partijen een forumkeuzebeding hebben gemaakt met betrekking tot een inbreuk die al had plaatsgevonden en niet in verband stond met enige overeenkomst tussen de partijen. Dergelijke overeenkomsten zijn zeldzaam.

nakoming van de overeenkomst of wegens onrechtmatige daad instellen. Ze kunnen goede redenen hebben (zoals de mogelijkheid om een hogere schadevergoeding te eisen) om een van beiden te kiezen. Het zou niet van deze accidentele overwegingen mogen afhangen of een zaak al dan niet onder het verdrag valt.

82. **Openbare registers.** Letter p) sluit de geldigheid van inschrijvingen in openbare registers uit.¹¹⁰ Het is mogelijk dat sommige mensen dit niet als een burgerlijke of handelszaak beschouwen. Aangezien sommige internationale instrumenten¹¹¹ voorzien in exclusieve bevoegdheid voor procedures betreffende de geldigheid van dergelijke inschrijvingen, was men echter van oordeel dat het beter was om ze uitdrukkelijk uit te sluiten om alle twijfel weg te nemen.

83. **Verzekering.** Verzekerings- of herverzekeringsovereenkomsten zijn niet van het toepassingsgebied van het verdrag uitgesloten op grond van het enkele feit dat ze betrekking hebben op een aangelegenheid waarnaar in lid 2 wordt verwezen. Het feit dat het verdrag niet op het verzekerde risico van toepassing is, betekent niet dat de verzekeringsovereenkomst buiten het toepassingsgebied van het verdrag valt. De verzekering van over zee vervoerde goederen wordt niet uitgesloten op grond van artikel 2, lid 2, onder f), en de verzekering voor aansprakelijkheid voor kernschade wordt niet uitgesloten op grond van artikel 2, lid 2, onder i). Dit wordt verduidelijkt door artikel 17.¹¹²

84. **Arbitrage.** Lid 4 sluit arbitrage en daarop betrekking hebbende procedures uit.¹¹³ Deze uitsluiting moet ruim worden uitgelegd en heeft betrekking op alle procedures waarbij het gerecht meewerkt aan het arbitrageproces – bijvoorbeeld beslissen of een arbitrageovereenkomst al dan niet geldig is; partijen opleggen om tot arbitrage over te gaan of een arbitrageprocedure stop te zetten; arbitrale uitspraken herroepen, wijzigen, erkennen of ten uitvoer leggen; scheidsrechters aanstellen of ontslaan; de plaats van arbitrage bepalen of de termijn verlengen waarbinnen een uitspraak moet worden gedaan. Deze bepaling heeft tot doel te waarborgen dat dit verdrag niet in botsing komt met bestaande arbitrage-instrumenten.¹¹⁴

85. **Regeringen.** Artikel 2, lid 5, bepaalt dat een procedure niet van het toepassingsgebied van het verdrag wordt uitgesloten op grond van het enkele feit dat een Staat, met inbegrip van een regering, een

overheidsinstantie of een voor de Staat optredende persoon, daarbij partij is.¹¹⁵ De procedure valt echter wel buiten het toepassingsgebied van het verdrag indien ze het gevolg is van een forumkeuzebeding in een zaak die geen burgerlijke of handelszaak is.¹¹⁶ Een overheidsinstantie mag dus genieten van de voordelen van het verdrag en aanvaardt de nadelen ervan wanneer ze handelstransacties aangaat, maar niet wanneer ze handelt in het kader van de uitoefening van haar soevereiniteit.¹¹⁷ Algemeen genomen, kan worden gesteld dat als een overheidsinstantie iets doet wat een gewone burger zou kunnen doen, het waarschijnlijk een burgerlijke of handelszaak betreft. Als ze daarentegen overheidsbevoegdheden uitoefent waarover gewone burgers niet beschikken, gaat het waarschijnlijk niet om een burgerlijke of handelszaak.

86. Dit zal misschien duidelijker worden aan de hand van twee voorbeelden. Als een ministerie een aanbesteding uitschrijft voor de levering van papier voor het afdrukken van documenten en een buitenlandse onderneming de opdracht binnenhaalt (en een overeenkomst met een forumkeuzebeding wordt gesloten), zullen procedures uit hoofde van de overeenkomst zo goed als zeker onder het verdrag vallen. Als een buitenlander daarentegen bij het betreden van het grondgebied een overeenkomst (met een forumkeuzebeding) ondertekent volgens welke hij ermee instemt alle boetes (strafrechtelijke sancties) te betalen die hem wegens zijn activiteiten op het grondgebied kunnen worden opgelegd, zullen procedures uit hoofde van die overeenkomst zo goed als zeker buiten het toepassingsgebied van het verdrag vallen.¹¹⁸

87. **Immunititeiten van Staten.** Artikel 2, lid 6, stelt dat het verdrag de voorrechten en immunititeiten van Staten of van internationale organisaties, ten aanzien van henzelf of van hun goederen, onverlet laat.¹¹⁹ Deze bepaling is in het verdrag opgenomen omdat sommige afgevaardigden van mening waren dat verkeerdelijk van artikel 2, lid 5, kon worden gedacht dat het op deze zaken een invloed had: artikel 2, lid 6, was bedoeld om duidelijk te maken dat dit niet het geval is.¹²⁰

88. **Procesrecht.** Het was niet de bedoeling dat het verdrag enige invloed zou hebben op het procesrecht van de verdragsluitende Staten, behoudens waar specifiek vastgesteld. Met uitzondering van deze domeinen geldt het nationale procesrecht zoals voordien, zelfs in procedures

¹¹⁰ Dezelfde zin (met louter woordelijke verschillen) komt voor in artikel 12, lid 3, van het voorontwerp van het verdrag van 1999. Toelichting hierbij in het rapport Nygh/Pocar is te vinden op blz. 66.

¹¹¹ Bijvoorbeeld artikel 22, lid 3, van Verordening Brussel I.

¹¹² Zie punten 221 tot en met 227, hieronder.

¹¹³ Een identieke bepaling is te vinden in artikel 1, lid 2, onder g), van het voorontwerp van het verdrag van 1999. De relevante passage in het rapport Nygh/Pocar is te vinden op blz. 35.

¹¹⁴ Voor een bespreking van de relatie tussen bepaalde verdragen inzake arbitrage en het *Verdrag inzake bedingen van forumkeuze*, zie A. Schulz, "The Future Hague Convention on Exclusive Choice of Court Agreements and Arbitration", voorbereidend doc. nr. 32 van juni 2005 opgesteld ter attentie van de Twintigste Zitting van juni 2005.

¹¹⁵ Deze bepaling (met louter woordelijke verschillen) is overgenomen uit artikel 1, lid 3, van het voorontwerp van het verdrag van 1999. Toelichting hierbij in het rapport Nygh/Pocar is te vinden op blz. 35 en 36.

¹¹⁶ Zie artikel 1, lid 1, en de bespreking ervan in punt 49, hierboven.

¹¹⁷ Zie notulen nr. 15 van de Twintigste Zitting, Commissie II, punt 58.

¹¹⁸ Bij het overwegen van gevallen zoals deze mag niet worden vergeten dat "burgerlijke of handelszaken", zoals gebruikt in het verdrag, een autonoom begrip is dat niet afhangt van de betekenis ervan in het nationale recht of in andere verdragen.

¹¹⁹ Deze bepaling is overgenomen uit artikel 1, lid 4, van het voorontwerp van het verdrag van 1999. Toelichting hierbij in het rapport Nygh/Pocar is te vinden op blz. 36.

¹²⁰ *Ibid.*

waarop het verdrag van toepassing is.¹²¹ In de volgende punten worden voorbeelden gegeven, maar deze zijn zeker niet exhaustief.

89. Het verdrag verlangt niet dat een verdragsluitende Staat een soort redres toekent dat niet in zijn eigen recht is opgenomen, ook al wordt hij verzocht om een buitenlandse beslissing ten uitvoer te leggen waarin een dergelijk type redres is toegekend. Verdragsluitende Staten moeten voor de toepassing van het verdrag geen nieuwe soorten redres creëren. Ze moeten echter de tenuitvoerleggingsmaatregelen toepassen die hun nationale recht biedt, om de buitenlandse beslissing zo goed mogelijk ten uitvoer te leggen.

90. Het verdrag laat de termijnen waarbinnen procedures aanhangig moeten worden gemaakt, of waarbinnen andere stappen moeten worden ondernomen, onverlet. Procedures overeenkomstig een forumkeuzebeding of procedures om een beslissing overeenkomstig een dergelijk beding ten uitvoer te leggen, moeten aanhangig worden gemaakt binnen de in het nationale recht vastgelegde termijnen. Dit geldt ongeacht of termijnen als materiële of procedurele kwesties worden beschouwd.

91. Het verdrag laat nationale regels over de bevoegdheid om in rechte op te treden als eiser of verweerder onverlet. Dus, als volgens het recht van de aangezochte Staat een entiteit zonder rechtspersoonlijkheid niet bevoegd is te procederen, kan zij op grond van het verdrag geen procedure voor de tenuitvoerlegging van een beslissing aanhangig maken, zelfs als het gerecht dat de beslissing heeft gegeven, van mening was dat ze dat wel kon.

92. Het nationale recht bepaalt of en in welke omstandigheden er beroepsmogelijkheden en soortgelijke rechtsmiddelen bestaan. Enkele voorbeelden: beroep bij een hoger gerecht in dezelfde Staat; verwijzingen naar het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen om bepalingen van het Gemeenschapsrecht uit te leggen, met inbegrip van verdragen waarbij de Gemeenschap Partij is; verwijzingen naar een bijzonder hof om over grondwetskwesties te oordelen en verwijzingen naar een octrooibureau of andere instantie om over de geldigheid van een octrooi te oordelen. De nationale bewijsregels zijn van toepassing, zelfs om het bestaan van een forumkeuzebeding aan te tonen en om te bewijzen dat aan de vormvereisten van het verdrag is voldaan.

¹²¹ In geval van erkenning en tenuitvoerlegging wordt dit duidelijk gemaakt door artikel 14, dat bepaalt dat de procedure voor de erkenning en tenuitvoerlegging van de beslissing wordt beheerst door het recht van de aangezochte Staat.

¹²² Artikel 22 laat een Staat, aan de hand van een verklaring, toe op wederzijdse basis de toepassing van het hoofdstuk over de erkenning en tenuitvoerlegging uit te breiden tot beslissingen van een gerecht dat in een niet-exclusief forumkeuzebeding is aangewezen. Zie verder hieronder, punt 240 en volgende.

¹²³ Het forumkeuzebeding moet op het desbetreffende tijdstip uiteraard geldig en van toepassing zijn. Als het niet meer van kracht is – bijvoorbeeld omdat de partijen zijn

93. **Definitie: vijf vereisten.** Behoudens een andersluidende verklaring van een Staat in overeenstemming met artikel 22,¹²² is het verdrag uitsluitend van toepassing op exclusieve forumkeuzebedingen. Artikel 3, onder a), bevat een definitie van een dergelijk beding. De definitie bevat de volgende vereisten: ten eerste, er moet een beding zijn, gemaakt tussen twee of meer partijen; ten tweede, er moet aan de vormvereisten onder c), worden voldaan; ten derde, in het beding moeten de gerechten van één Staat, of een of meer bepaalde gerechten van één Staat worden aangewezen, met uitsluiting van alle andere gerechten; ten vierde, het aangewezen gerecht of de aangewezen gerechten moeten in een verdragsluitende Staat gelegen zijn; en ten vijfde, de aanwijzing moet zijn verricht voor het beslechten van geschillen die in verband met een bepaalde rechtsbetrekking zijn gerezen of zouden kunnen rijzen.¹²³

94. **De eerste vereiste.** Een forumkeuzebeding kan niet eenzijdig worden vastgelegd: er moet overeenstemming zijn. Of er overeenstemming is, wordt normalerwijs beslist door het recht van de Staat van het aangewezen gerecht, met inbegrip van zijn verwijzingsregels,¹²⁴ hoewel bevoegdheid in bepaalde omstandigheden ook door andere rechtsstelsels wordt bepaald.¹²⁵

95. Het verdrag in zijn geheel treedt echter alleen in werking als er een forumkeuzebeding is, en dit veronderstelt dat aan de feitelijke basisvereisten voor instemming is voldaan. Als er, op grond van om het even welke normale normen, niet aan is voldaan, kan een gerecht aannemen dat het verdrag niet van toepassing is, zonder buitenlands recht te moeten onderzoeken.

96. Hierna volgt een voorbeeld.¹²⁶ X, die zijn verblijfplaats in Panama heeft, stuurt een ongevraagde e-mail naar Y, die in Mexico verblijft, met een aanbod op voorwaarden die uitermate ongunstig zijn voor Y. Het aanbod bevat een forumkeuzebeding ten gunste van de gerechten van Ruritanië (een denkbeeldige Staat) en eindigt als volgt: "Als u niet antwoordt binnen een termijn van zeven dagen, wordt u geacht dit aanbod te hebben aanvaard." De e-mail wordt door de antispamsoftware van Y verwijderd waardoor hij hem nooit te lezen krijgt. Na zeven dagen beweert X dat er een overeenkomst met een forumkeuzebeding is en maakt hij een zaak aanhangig bij de gerechten van Ruritanië. Als er, in tegenstelling tot het recht van alle andere Staten ter wereld, volgens het recht

overeengekomen om het te beëindigen – is het voor de toepassing van het verdrag geen forumkeuzebeding meer.

¹²⁴ Artikel 5, lid 1, artikel 6, onder a), en artikel 9, onder a).

¹²⁵ In artikel 6, onder b), is er een verwijzing naar het recht van de Staat van het gerecht waarbij de zaak aanhangig is gemaakt, en in artikel 9, onder b), naar het recht van de aangezochte Staat. Bevoegdheid hangt bijgevolg af van het recht van twee Staten: zie punt 150.

¹²⁶ Ter herinnering, in alle voorbeelden in dit rapport wordt er, behoudens uitdrukkelijke andersluidende vermelding, van uitgegaan dat het verdrag van kracht is en dat de genoemde Staten Partij zijn bij het verdrag: zie verklaring op blz. 21 hierboven.

van Ruritanië een overeenkomst bestaat en het "forumkeuzebeding" geldig is, hebben andere Staten, ook Mexico, niettemin het recht om het forumkeuzebeding als onbestaand te beschouwen.

97. Op voorwaarde dat de oorspronkelijke partijen met het forumkeuzebeding instemmen, kan het beding bindend zijn voor derden die er niet uitdrukkelijk mee hebben ingestemd, als hun status om de procedure aanhangig te maken afhangt van hun overname van de rechten en plichten van een van de oorspronkelijke partijen. Of dit al dan niet het geval is, zal van het nationale recht afhangen.¹²⁷

98. **De tweede vereiste.** Deze betreft de vorm van het forumkeuzebeding. De desbetreffende regels zijn vastgelegd onder c), en worden hieronder besproken.

99. **De derde vereiste.** Deze vereiste verlangt dat de keuze exclusief is: het forumkeuzebeding moet de gerechten van één Staat of een of meer bepaalde gerechten van één Staat aanwijzen¹²⁸ als zijnde *exclusief* bevoegd. Dit wordt hieronder besproken in verband met letter b), uit hoofde waarvan een forumkeuzebeding wordt geacht exclusief te zijn tenzij de partijen uitdrukkelijk anders hebben bepaald.¹²⁹

100. **De vierde vereiste.** Het verdrag is enkel van toepassing op forumkeuzebedingen ten gunste van de gerechten van een verdragsluitende Staat: bedingen waarin de gerechten (of een of meer bepaalde gerechten) worden aangewezen van een Staat die geen Partij is bij het verdrag, vallen niet onder het verdrag. Laten we bijvoorbeeld¹³⁰ aannemen dat tussen een partij met verblijfplaats in Peru en een partij met verblijfplaats in Venezuela een forumkeuzebeding wordt gemaakt, waarin de gerechten van Staat X, die geen Partij is bij het verdrag, worden aangewezen. Als de Peruviaan de Venezolaan in Venezuela dagvaardt, is het Venezolaanse gerecht niet verplicht artikel 6 toe te passen (dat het gerecht kan verplichten om de procedure te schorsen of de vordering niet-ontvankelijk te verklaren).¹³¹ Als een procedure aanhangig wordt gemaakt bij het aangewezen gerecht in Staat X, zijn de gerechten in Peru of Venezuela niet verplicht om op grond van het verdrag de betrokken beslissing te erkennen.¹³²

101. **De vijfde vereiste.** Deze houdt in dat de aanwijzing bedoeld moet zijn om geschillen te beslechten die in verband met een bepaalde rechtsbetrekking zijn gerezen of zouden kunnen rijzen. Hieruit blijkt dat het forumkeuzebeding al dan niet kan worden beperkt tot geschillen die al zijn gerezen. Het kan ook voor

toekomstige geschillen gelden, op voorwaarde dat ze met een bepaalde rechtsbetrekking in verband staan. Het forumkeuzebeding is niet beperkt tot vorderingen uit overeenkomsten, maar kan bijvoorbeeld ook gelden voor vorderingen uit onrechtmatige daad in verband met een bepaalde rechtsbetrekking. Een forumkeuzebeding in een partnerschapsovereenkomst kan dus gelden voor vorderingen uit onrechtmatige daad tussen de partners in verband met het partnerschap. Of dit in een bepaalde zaak het geval is, hangt af van de voorwaarden van de overeenkomst.

102. **Exclusief geachte bedingen.** In artikel 3, onder b), wordt de belangrijke regel vastgelegd (aangekondigd door de derde vereiste onder a)) dat een forumkeuzebeding waarin de gerechten van één verdragsluitende Staat of een of meer bepaalde gerechten van één verdragsluitende Staat worden aangewezen, wordt geacht exclusief te zijn tenzij de partijen uitdrukkelijk anders hebben bepaald.¹³³

103. Het eerste element hiervan is dat het forumkeuzebeding mag verwijzen naar de gerechten van een verdragsluitende Staat in het algemeen of naar een of meer bepaalde gerechten van één verdragsluitende Staat. Een beding waarin "de gerechten van Frankrijk" worden aangewezen, wordt dus voor de toepassing van het verdrag exclusief geacht, ook al wordt niet gespecificeerd *welk* gerecht in Frankrijk kennis zal nemen van de zaak en ook al wordt de bevoegdheid van gerechten van andere Staten niet uitdrukkelijk uitgesloten. In een dergelijk geval mag het Franse recht bepalen bij welk gerecht of welke gerechten de zaak aanhangig mag worden gemaakt.¹³⁴ Onder een dergelijke regel mag de eiser elk gerecht in Frankrijk kiezen.

104. Een beding dat naar een bepaald gerecht in Frankrijk verwijst – bijvoorbeeld de rechtbank van koophandel van Parijs – wordt ook exclusief geacht.¹³⁵ Hetzelfde geldt voor een beding waarin twee of meer bepaalde gerechten in dezelfde verdragsluitende Staat worden aangewezen – bijvoorbeeld "de rechtbank van koophandel van Parijs of de rechtbank van koophandel van Lyon". Ook dit is een exclusief forumkeuzebeding. Een beding volgens hetwelk A B alleen mag dagvaarden voor de rechtbank van koophandel van Parijs en B A alleen mag dagvaarden voor de rechtbank van koophandel van Lyon, is op grond van het verdrag ook een exclusief forumkeuzebeding omdat het de gerechten van alle andere Staten uitsluit. Het beding zou op grond van het verdrag echter niet worden geacht exclusief te zijn als de twee gerechten in verschillende Staten gelegen zouden zijn.

¹²⁷ Zie notulen nr. 2 van de Twintigste Zitting, Commissie II, punten 2 tot en met 10. Zie punt 142, hieronder.

¹²⁸ Het enkele feit dat een zaak ten gronde wordt gepleit zonder dat er verzet is tegen de rechterlijke bevoegdheid, verleent geen bevoegdheid aan het gerecht uit hoofde van het verdrag, omdat dit gerecht op die manier niet is *aangewezen* in de zin van artikel 3.

¹²⁹ Zie punten 102 tot en met 104, hieronder.

¹³⁰ Ter herinnering, in alle voorbeelden in dit rapport wordt er, behoudens uitdrukkelijke andersluidende vermelding, van uitgegaan dat het verdrag van kracht is en dat de genoemde Staten Partij zijn bij het verdrag: zie verklaring op blz. 21 hierboven.

¹³¹ Het kan de procedure echter schorsen of de vordering niet-ontvankelijk verklaren op grond van het nationale recht.

¹³² Ze kunnen dit echter op grond van het nationale recht wel doen.

¹³³ Voor wat de eerste verwijzing naar het verdrag lijkt te zijn in een zaak waarin een beslissing is uitgesproken, zie *The Hongkong and Shanghai Banking Corporation Limited / Yusuf Suveyke*, 392 F. Supp. 2d 489 (EDNY 2005).

¹³⁴ Zie artikel 5, lid 3, onder b).

¹³⁵ De problemen die ontstaan wanneer het aangewezen gerecht geen kennis mag nemen van de zaak op grond van het nationale recht, worden hieronder besproken: zie punten 135 en volgende.

105. **Asymmetrische bedingen.** Soms wordt een forumkeuzebeding opgesteld met de bedoeling exclusief te zijn voor wat betreft de vorderingen van één partij, maar niet voor wat betreft de vorderingen van de andere partij. Internationale kredietovereenkomsten worden vaak op die manier opgesteld. Een forumkeuzebeding in een dergelijke overeenkomst kan als volgt luiden: "Procedures door de kredietnemer tegen de kredietgever mogen uitsluitend aanhangig worden gemaakt bij de gerechten van Staat X; procedures door de kredietgever tegen de kredietnemer mogen aanhangig worden gemaakt bij de gerechten van Staat X of bij de gerechten van enige andere Staat die overeenkomstig zijn recht bevoegd is."

106. De diplomatieke zitting is overeengekomen dat om onder het verdrag te vallen, het beding exclusief moet zijn ongeacht de partij die de zaak aanhangig maakt. Bedingen van de in het vorige punt beschreven soort zijn voor de toepassing van het verdrag dus niet-exclusieve forumkeuzebedingen.¹³⁶ Ze kunnen echter wel onder de regels van het verdrag betreffende erkenning en tenuitvoerlegging vallen als de betrokken Staten verklaringen hebben afgelegd in overeenstemming met artikel 22.¹³⁷

107. **Betekenis van "Staat" in het geval van een niet-geünificeerd rechtsstelsel.** Het woord "Staat" kan verschillende betekenissen hebben met betrekking tot een verdragsluitende Staat waarin in verschillende territoriale eenheden twee of meer rechtsstelsels gelden voor een aangelegenheid die onder het verdrag valt – bijvoorbeeld Canada, China, het Verenigd Koninkrijk of de Verenigde Staten. Volgens artikel 25 kan het, in voorkomend geval, verwijzen naar de Staat in zijn geheel – bijvoorbeeld Canada, China, het Verenigd Koninkrijk of de Verenigde Staten – of naar een territoriale eenheid binnen die Staat – bijvoorbeeld Ontario, Hongkong, Schotland of New Jersey. Bijgevolg is zowel een clause die "de gerechten van de Verenigde Staten" aanwijst, als een clause die "de gerechten van New Jersey" aanwijst, voor de toepassing van het verdrag een exclusief forumkeuzebeding.¹³⁸

108. **Voorbeelden van exclusieve bedingen.** Artikel 3, onder b), bepaalt dat een beding waarin de gerechten van één verdragsluitende Staat of een of meer bepaalde gerechten van één verdragsluitende Staat worden aangewezen, wordt geacht exclusief te zijn tenzij de partijen uitdrukkelijk anders hebben bepaald. Bijgevolg

moeten onderstaande bedingen als exclusieve forumkeuzebedingen worden beschouwd.¹³⁹

- "De gerechten van Staat X zijn bevoegd om kennis te nemen van procedures uit hoofde van deze overeenkomst."
- "Procedures uit hoofde van deze overeenkomst moeten aanhangig worden gemaakt bij de gerechten van Staat X."

109. **Voorbeelden van niet-exclusieve bedingen.** De volgende zijn niet-exclusieve bedingen:¹⁴⁰

- "De gerechten van Staat X zijn niet exclusief bevoegd om kennis te nemen van procedures uit hoofde van deze overeenkomst."
- "Procedures uit hoofde van deze overeenkomst mogen aanhangig worden gemaakt bij de gerechten van Staat X, maar dit sluit procedures voor de gerechten van enige andere Staat die krachtens zijn recht bevoegd is, niet uit."
- "Procedures uit hoofde van deze overeenkomst mogen aanhangig worden gemaakt bij gerecht A in Staat X of bij gerecht B in Staat Y, met uitsluiting van alle andere gerechten."
- "Procedures tegen A mogen uitsluitend aanhangig worden gemaakt in de verblijfplaats van A in Staat A; procedures tegen B mogen uitsluitend aanhangig worden gemaakt in de verblijfplaats van B in Staat B."

110. **Vormvereisten.** Letter c) handelt over vormvereisten. Deze zijn nodig en toereikend in het verdrag: een forumkeuzebeding valt niet onder het verdrag als het de vormvereisten niet in acht neemt,¹⁴¹ maar, als het ze in acht neemt, kan het nationale recht geen andere vormvereisten opleggen. Een gerecht in een verdragsluitende Staat kan dus bijvoorbeeld niet weigeren om een forumkeuzebeding ten uitvoer te leggen omdat:

- het in een vreemde taal is opgesteld;¹⁴²
- het niet in vet is gedrukt;
- het in kleine letters is gedrukt of

¹³⁶ Zie notulen nr. 3 van de Twintigste Zitting, Commissie II, punten 2 tot en met 11.

¹³⁷ Zie punt 240 en volgende. Voor voorbeelden van andere overeenkomsten die voor de toepassing van het verdrag niet-exclusief worden geacht, zie punt 109.

¹³⁸ Een clause die "de staatsgerechten van de staat New Jersey of de federale gerechten binnen die staat" aanwijst, is ook een exclusief forumkeuzebeding.

¹³⁹ Deze lijst is niet exhaustief. Voor voorbeelden van niet-exclusieve bedingen, zie hierboven punt 104 (laatste zin), punten 105, 106 en 109.

¹⁴⁰ Deze lijst is niet exhaustief.

¹⁴¹ In sommige verdragsluitende Staten kan het recht minder strenge vormvereisten voor forumkeuzebedingen opleggen. Het kan ook helemaal geen vormvereisten opleggen. Het verdrag verbiedt een gerecht in een dergelijke Staat niet om

forumkeuzebedingen uit te voeren die volgens zijn nationaal recht geldig zijn, ook al voldoen ze niet aan de vereisten uit artikel 3, onder c). Als het forumkeuzebeding bijvoorbeeld geldig is volgens het nationale recht van het aangewezen gerecht, mag dat gerecht kennis nemen van de zaak ook al is niet voldaan aan de vormvereisten uit artikel 3, onder c). De gerechten van andere verdragsluitende Staten zijn uit hoofde van artikel 6 van het verdrag echter niet verplicht te weigeren om kennis te nemen van de zaak in geval van een dergelijk forumkeuzebeding. Ze zijn evenmin verplicht om uit hoofde van artikel 8 van het verdrag de beslissing te erkennen en ten uitvoer te leggen.

¹⁴² Op voorwaarde dat er nog steeds sprake is van instemming.

- het door de partijen niet los van de hoofdovereenkomst is ondertekend.¹⁴³

111. Onder c) wordt bepaald dat het forumkeuzebeding als volgt moet worden gemaakt of vastgelegd: i) "schriftelijk" of ii) "door middel van enig ander communicatiemiddel waarmee informatie toegankelijk wordt gemaakt voor latere raadpleging".

112. In geval van een schriftelijk beding hangt zijn formele geldigheid niet af van het feit of het al dan niet is ondertekend, hoewel het ontbreken van een handtekening het moeilijker kan maken om het bestaan van het beding te bewijzen. De andere mogelijkheid is bedoeld om middelen voor elektronische gegevensoverdracht of -opslag te omvatten. Ze omvat alle normale mogelijkheden, op voorwaarde dat de gegevens oproepbaar zijn zodat ernaar kan worden verwezen en ze kunnen worden begrepen bij toekomstige gelegenheden. Ze omvat bijvoorbeeld e-mail en fax.¹⁴⁴

113. Het beding moet in een van deze vormen worden gemaakt of *vastgelegd*. De Conferentie heeft de uitdrukking "evidenced in writing" in de Engelse tekst verworpen ten voordele van "documented in writing" omdat "evidenced in writing" de indruk kan wekken dat artikel 3, onder c), een bewijsregel vormt. Tegelijk heeft de Conferentie de uitdrukking "*confirmé par écrit*" in de Franse tekst verworpen ten voordele van "*documenté par écrit*" omdat "*confirmé par écrit*" de indruk kan wekken dat de regel naar een element van intentie verwijst.

114. Indien het beding mondeling is gemaakt en één partij het op schrift stelt, maakt het niet uit of hij degene is die er voordeel uit haalt – bijvoorbeeld omdat het aangewezen gerecht in zijn Staat ligt. In elk geval moeten beide partijen echter met het oorspronkelijke mondelinge beding hebben ingestemd.

115. Artikel 3, onder d), bepaalt dat een exclusief forumkeuzebeding dat deel uitmaakt van een overeenkomst, moet worden aangemerkt als een beding dat losstaat van de overige bepalingen van de overeenkomst. Dienovereenkomstig kan de geldigheid van het exclusieve forumkeuzebeding niet worden betwist op grond van het enkele feit dat de overeenkomst waarvan het deel uitmaakt, ongeldig is: de geldigheid van het forumkeuzebeding moet afzonderlijk worden bepaald, op basis van de in het verdrag uiteengezette criteria.¹⁴⁵ Het aangewezen gerecht kan de overeenkomst dus ongeldig verklaren zonder het forumkeuzebeding zijn geldigheid te ontnemen. Anderzijds is het uiteraard ook mogelijk dat de reden waarom de overeenkomst ongeldig is, ook het

forumkeuzebeding ongeldig maakt: alles hangt af van de omstandigheden en het toepasselijke recht.

Artikel 4 Overige begripsomschrijvingen

116. "**Beslissing**". Artikel 4 bevat nog twee begripsomschrijvingen. Ten eerste, in artikel 4, lid 1, die van "beslissing". Dit begrip wordt ruim omschreven zodat het elke beslissing ten gronde omvat, ongeacht de daaraan gegeven benaming, met inbegrip van een beslissing bij verstek.¹⁴⁶ De begripsomschrijving sluit een procedurele beslissing uit, maar omvat wel een vaststelling van de gerechtskosten (ook door een griffier van het gerecht en niet door een rechter) mits de vaststelling betrekking heeft op een beslissing die ingevolge het verdrag kan worden erkend of ten uitvoer gelegd. Ze omvat geen beslissingen tot het toekennen van voorlopig redres (voorlopige of bewarende maatregelen) omdat dit geen beslissingen ten gronde zijn.¹⁴⁷

117. "**Verblijfplaats**". Artikel 4, lid 2, definieert "verblijfplaats" met betrekking tot een entiteit of persoon niet zijnde een natuurlijke persoon. De begripsomschrijving is hoofdzakelijk bedoeld om op ondernemingen van toepassing te zijn en zal op die basis worden uitgelegd.¹⁴⁸

118. Het begrip verblijfplaats speelt een rol in artikel 1, lid 2, (begripsomschrijving van een "internationale" situatie met het oog op rechterlijke bevoegdheid), artikel 20 (bepaalde uitzonderingen op erkenning en tenuitvoerlegging) en artikel 26 (verhouding tot andere internationale instrumenten). Het kan ook een rol spelen bij artikel 19.

119. Het probleem waarmee de diplomatieke zitting werd geconfronteerd bij het omschrijven van het begrip verblijfplaats van entiteiten niet zijnde natuurlijke personen, bestond erin de verschillende opvattingen onderling te verzoenen tussen landen met een rechtsstelsel op basis van het gemeen recht en landen met een rechtsstelsel op basis van het burgerlijk recht, alsmede tussen landen met een rechtsstelsel op basis van het burgerlijk recht.¹⁴⁹

120. In het gemeen recht wordt het recht van de plaats van oprichting traditioneel belangrijk geacht om over zaken te beslissen die met de interne aangelegenheden van de onderneming verband houden.¹⁵⁰ Het is het rechtsstelsel dat haar laat ontstaan en haar rechtspersoonlijkheid geeft. Voor het bepalen van de bevoegdheid zijn de plaats waar de hoofdvestiging zich bevindt, en de plaats waar het hoofdbestuur is gevestigd, echter ook belangrijk.¹⁵¹ De

¹⁴³ In sommige rechtsstelsels kunnen dit vereisten van nationaal recht zijn.

¹⁴⁴ De formulering van deze bepaling is geïnspireerd op artikel 6, lid 1, van de modelwet van Uncitral inzake elektronische handel van 1996.

¹⁴⁵ Zie artikel 5, lid 1, en artikelen 6 en 9.

¹⁴⁶ Het begrip omvat een beslissing door een octrooibureau die een quasirechterlijke functie vervult.

¹⁴⁷ Voor voorlopige en bewarende maatregelen, zie artikel 7.

¹⁴⁸ Een Staat of een overheidsinstantie van een Staat kan enkel op het grondgebied van die Staat verblijfplaats hebben.

¹⁴⁹ Voor een vergelijkende bespreking van deze zaken, zie S. Rammeloo, *Corporations in Private International Law*, Oxford University Press 2001, hoofdstukken 4 en 5.

¹⁵⁰ Voor Engeland, zie A. Dicey, J. Morris & L. Collins, *The Conflict of Laws*, 14e editie, van L. Collins & specialist editors, Sweet and Maxwell, Londen 2006, regels 160, lid 1, en 161 (blz. 1335–1344); voor de Verenigde Staten van Amerika, zie *First National City Bank v. Banco Para El Comercio Exterior de Cuba*, 462 U.S. 611, 621; 103 S. Ct. 2591; 77 L. Ed. 2d 46 (1983).

¹⁵¹ Voor Engels recht, zie A. Dicey, J. Morris & L. Collins, *The Conflict of Laws*, 14e editie, van L. Collins & specialist editors, Sweet and Maxwell, Londen 2006, regel 160, lid 2 (blz. 1336).

laatste plaats is het administratieve centrum van de onderneming, de plaats waar de belangrijkste beslissingen worden genomen. De hoofdvesting is het centrum van haar economische activiteiten. Hoewel ze zich normaal op dezelfde plaats bevinden, is dat niet altijd het geval. Een mijnbouwonderneming met hoofdkwartier in Londen (hoofdbestuur) bijvoorbeeld kan haar mijnbouwactiviteiten in Namibië verrichten (hoofdvesting). Aangezien de drie begrippen in het gemeen recht belangrijk zijn, bepaalt het verdrag dat een onderneming op elk van die drie plaatsen haar verblijfplaats heeft.

121. Hoewel sommige rechtsstelsels op basis van het burgerlijk recht het recht van de plaats van oprichting ook als het persoonlijke recht van de onderneming beschouwen,¹⁵² geeft de dominante opvatting de voorkeur aan het recht van de "statutaire zetel" (*siège social*). De plaats waar de statutaire zetel is gevestigd, wordt ook als het domicilie van de onderneming beschouwd. Er zijn echter twee opvattingen over de manier waarop de plaats van de statutaire zetel wordt bepaald. Volgens de eerste opvatting moet worden gekeken naar het juridisch document waarmee de onderneming is opgericht (het *statut* van de onderneming). Hierin wordt vermeld waar de statutaire zetel is gevestigd. De aldus bepaalde statutaire zetel wordt de *siège statutaire* genoemd.

122. Het is echter mogelijk dat de *siège statutaire* niet het eigenlijke hoofdkwartier van de onderneming is. Volgens de tweede opvatting moet worden gekeken naar de plaats waar eigenlijk het hoofdbestuur van de onderneming is gevestigd, soms de *siège réel* genoemd. Dit komt overeen met het begrip plaats waar het hoofdbestuur is gevestigd, uit het gemeen recht.

123. Om alle standpunten te dekken, was het dus nodig om ook de *siège statutaire* in de tekst op te nemen, in het Engels vertaald als "statutory seat". Deze term verwijst echter niet naar de zetel van de onderneming zoals vastgelegd in bepaalde geschreven wetten (in het Engels "statute")¹⁵³, maar zoals vastgelegd in het *statut*, het document dat de oprichting van de onderneming bevat – bijvoorbeeld de statuten. In het gemeen recht is het dichtstbijzijnde equivalent de term "registered office" (maatschappelijke zetel).¹⁵⁴ In de praktijk is de Staat waar de statutaire zetel van een onderneming is gevestigd, bijna altijd ook de Staat volgens de wetten waarvan ze is

opgericht; terwijl de Staat waar het hoofdbestuur is gevestigd, gewoonlijk ook de Staat zal zijn waar de hoofdvesting zich bevindt. Anderzijds is het niet ongebruikelijk voor een onderneming om in de ene Staat te zijn opgericht – bijvoorbeeld Panama – en haar hoofdbestuur en hoofdvesting in een andere Staat te hebben.

Artikel 5 Bevoegdheid van het aangewezen gerecht

124. Artikel 5 is een van de "sleutelbepalingen" van het verdrag. Een forumkeuzebeding zou maar weinig waarde hebben als het aangewezen gerecht geen kennis zou nemen van de zaak wanneer ze erbij aanhangig wordt gemaakt. Om die reden bepaalt artikel 5, lid 1, dat een in een exclusief forumkeuzebeding aangewezen gerecht bevoegd is om een geschil te beslechten waarop het forumkeuzebeding van toepassing is, tenzij het beding volgens het recht van de Staat van het aangewezen gerecht nietig is. Ingevolge artikel 5, lid 2, mag het aangewezen gerecht de uitoefening van de bevoegdheid niet afwijzen op grond van het feit dat een gerecht¹⁵⁵ in een andere Staat het geschil zou moeten beslechten.¹⁵⁶

125. **Nietig.** De "nietigheidsbepaling" is de enige algemeen toepasselijke uitzondering op de regel dat het aangewezen gerecht kennis moet nemen van de zaak.¹⁵⁷ Over de vraag of het beding al dan niet nietig is, wordt beslist volgens het recht van de Staat van het aangewezen gerecht. De uitdrukking "recht van de Staat" omvat ook de verwijzingsregels van die Staat.¹⁵⁸ Als het aangewezen gerecht dus van mening is dat volgens zijn verwijzingsregels het recht van een andere Staat zou moeten worden toegepast, zal het dat recht toepassen. Dit kan zich bijvoorbeeld voordoen wanneer volgens de verwijzingsregels van het aangewezen gerecht over de geldigheid van het forumkeuzebeding wordt beslist door het recht dat de hele overeenkomst beheerst – bijvoorbeeld het recht dat door de partijen is aangewezen in een beding van rechtskeuze.

126. De "nietigheidsbepaling" is alleen van toepassing op materiële (niet op formele) gronden voor nietigverklaring. Ze is bedoeld om hoofdzakelijk te verwijzen naar algemeen erkende gronden zoals bedrog, fouten, onjuiste voorstelling, dwang en onbevoegdheid.¹⁵⁹

¹⁵² Bijvoorbeeld Japan en Nederland.

¹⁵³ Het Franse woord voor "statute" is "*loi*".

¹⁵⁴ Voor het Verenigd Koninkrijk en Ierland, zie Verordening Brussel I, artikel 60, lid 2.

¹⁵⁵ Er is geen sprake van niet-nakoming van de vereiste om kennis te nemen van de zaak wanneer een gerecht de bevoegdheid afwijst op grond van het feit dat het geschil door een scheidsrechter moet worden beslecht.

¹⁵⁶ In eerdere ontwerpen van het verdrag, in het bijzonder deze die in werkdocument nr. 1 van 2005 zijn opgenomen, werd gesteld, in wat toen artikel 6 was, dat het aangewezen gerecht, als dit zo werd bepaald door zijn nationale recht, de erbij aanhangig gemaakte procedure mocht (maar niet moest) opschorten of afwijzen om een uitspraak te krijgen over de geldigheid van een intellectuele-eigendomsrecht van het gerecht van de Staat van registratie. (De bepaling was ingewikkelder dan dit en er zijn diverse versies van gemaakt, maar dit geeft de essentie ervan weer.) Ze is weggelaten

omdat ze onnodig werd geacht, niet wegens een beleidswijziging. De diplomatieke zitting heeft gevraagd dat dit zou worden verduidelijkt in het toelichtend rapport: zie notulen van de Twintigste Zitting, Commissie II: notulen nr. 20, punten 29 tot en met 30, en notulen nr. 24, punten 19, 21 en volgende.

¹⁵⁷ Voor een andere uitzondering die in speciale gevallen geldt, zie artikel 19.

¹⁵⁸ Was dit niet de bedoeling geweest, dan zou in de tekst de uitdrukking "nationaal recht van de Staat" zijn gebruikt.

¹⁵⁹ Bevoegdheid kan de bevoegdheid van overheidsinstanties omvatten om forumkeuzebedingen te maken. In artikel 6, onder b), en artikel 9, onder b), wordt onbevoegdheid apart besproken omdat het wenselijk werd geacht dat *zowel* het recht van het gerecht waarbij de zaak aanhangig is gemaakt, *als* het recht van het aangewezen gerecht zou worden toegepast: zie punt 150. In artikel 5 daarentegen is het gerecht waarbij de zaak aanhangig wordt gemaakt, het

Ze maakt de vormvereisten in artikel 3, onder c), die bepalen welke forumkeuzebedingen onder het verdrag vallen en die door het nationale recht niet mogen worden gewijzigd, niet ruimer of enger.

127. **Bevoegdheid afwijzen.** Artikel 5, lid 2, bepaalt dat het aangewezen gerecht de uitoefening van de bevoegdheid niet mag afwijzen op grond van het feit dat een gerecht in een andere Staat van het geschil kennis zou moeten nemen. Deze bepaling versterkt de in artikel 5, lid 1, vastgelegde verplichting. Artikel 5, lid 2, is echter alleen van toepassing op een gerecht in een andere Staat, niet op een gerecht in dezelfde Staat.¹⁶⁰

128. **Betekenis van "Staat" in artikel 5, lid 2.** Wat wordt in deze context onder "Staat" verstaan? In het geval van een Staat met een geünificeerd rechtsstelsel is er geen probleem. Wanneer een Staat echter meerdere territoriale eenheden met verschillende rechtsstelsels telt, zoals de Verenigde Staten van Amerika, Canada of het Verenigd Koninkrijk, is het antwoord minder duidelijk. Volgens artikel 25, lid 1, onder c), van het verdrag wordt een verwijzing naar "het gerecht of de gerechten van een Staat" in voorkomend geval uitgelegd als een verwijzing naar het gerecht of de gerechten in de desbetreffende territoriale eenheid.¹⁶¹ Bijgevolg kan de verwijzing in artikel 5, lid 2, naar "een gerecht van een andere Staat", in voorkomend geval, worden begrepen als een verwijzing naar een gerecht in een andere territoriale eenheid.

129. Wanneer is het passend om te verwijzen naar een territoriale eenheid binnen een Staat? Dat kan van diverse factoren afhangen, waaronder de verhouding tussen de grotere entiteit (bijvoorbeeld het Verenigd Koninkrijk) en de subeenheden (bijvoorbeeld Engeland en Schotland) krachtens het recht van de desbetreffende Staat, maar in de context van artikel 5 is het forumkeuzebeding waarschijnlijk de belangrijkste factor. Als daarin naar "de gerechten van Engeland" wordt verwezen, is Engeland waarschijnlijk de relevante territoriale eenheid en verbiedt artikel 5, lid 2, dat het Engelse gerecht de bevoegdheid afwijst ten gunste van een gerecht in Schotland: Schotland zou in dit kader een andere "Staat" zijn. Als het

forumkeuzebeding daarentegen naar "de gerechten van het Verenigd Koninkrijk" verwijst, betekent "Staat" waarschijnlijk het Verenigd Koninkrijk en laat artikel 5, lid 2, de mogelijkheid onverlet voor een gerecht in Engeland om de bevoegdheid af te wijzen ten gunste van een gerecht in Schotland.

130. In het geval van de Verenigde Staten van Amerika kan het standpunt afhangen van het feit of het aangewezen gerecht een staatsgerecht¹⁶² of een federaal gerecht is. Als het forumkeuzebeding "de gerechten van de staat New York" aanwijst, verwijst het woord "Staat" in artikel 5, lid 2, waarschijnlijk naar de staat New York, niet naar de Verenigde Staten van Amerika. Bijgevolg zou het gerecht van New York overeenkomstig artikel 5, lid 2, de bevoegdheid niet mogen afwijzen ten gunste van een gerecht in, laat ons zeggen, New Jersey.

131. Als naar "de gerechten van de Verenigde Staten" wordt verwezen, sluit artikel 5, lid 2, een verwijzing van de zaak naar een federaal gerecht in een andere staat van de Verenigde Staten niet uit, aangezien "Staat" in dit geval waarschijnlijk de Verenigde Staten van Amerika betekent.¹⁶³ Hetzelfde geldt als naar een bepaald federaal gerecht wordt verwezen – bijvoorbeeld "de federale districtsrechtbank voor het zuidelijk district van New York". Ook in dit geval betekent "Staat" de Verenigde Staten van Amerika; bijgevolg sluit artikel 5, lid 2, een verwijzing naar een federaal gerecht in een andere staat van de Verenigde Staten van Amerika niet uit.¹⁶⁴

132. **Forum non conveniens.** Er bestaan twee juridische doctrines op basis waarvan een gerecht kan oordelen dat een gerecht van een andere Staat kennis zou moeten nemen van het geschil. De eerste is *forum non conveniens*.¹⁶⁵ Deze doctrine wordt hoofdzakelijk toegepast in landen met een rechtsstelsel op basis van het gemeen recht.¹⁶⁶ De precieze formulering ervan verschilt van land tot land, maar algemeen genomen kan worden gesteld dat ze het bevoegde gerecht toelaat de procedure te schorsen (op te schorten) of de vordering niet-ontvankelijk te verklaren als het vindt dat een ander gerecht beter geschikt zou zijn.¹⁶⁷ Over de opschorting of niet-ontvankelijkverklaring wordt

aangewezen gerecht; dus is een aparte bespreking niet nodig.

¹⁶⁰ Voor de verwijzing van zaken tussen gerechten in eenzelfde Staat, zie artikel 5, lid 3, onder b), besproken in punt 139, hieronder.

¹⁶¹ Voor het standpunt met betrekking tot Regionale Organisaties voor Economische Integratie, zoals de Europese Gemeenschap, zie artikel 29, lid 4.

¹⁶² Er mag niet worden vergeten dat in het verdrag en in dit rapport "staat" met een kleine letter "s" naar een territoriale eenheid van een federale Staat verwijst (bijvoorbeeld een staat in de Verenigde Staten van Amerika); "Staat" met een hoofdletter "S" verwijst naar een Staat in de internationale betekenis.

¹⁶³ De eruit voortvloeiende beslissing mag op grond van het verdrag worden erkend en ten uitvoer gelegd omdat het een beslissing is van een gerecht dat in het forumkeuzebeding is aangewezen: zie artikel 8, lid 1.

¹⁶⁴ Er moet echter "voldoende rekening" worden gehouden met de keuze van de partijen: zie artikel 5, lid 3, onder b). Voor de vraag of de eruit voortvloeiende beslissing op grond van het verdrag mag worden erkend: zie artikel 8, lid 5.

¹⁶⁵ Zie J. Fawcett (ed.), *Declining Jurisdiction in Private International Law*, Clarendon Press, Oxford 1995.

¹⁶⁶ Ze is in feite ontstaan in Schotland, een land met een rechtsstelsel dat zowel op het gemeen recht als op het burgerlijk recht is gebaseerd. Ze is tegenwoordig nog altijd van toepassing in Schotland en is ook in rechtsstelsels op basis van het burgerlijk recht, zoals Quebec, aangenomen. Voor de toepassing van deze doctrine en andere wettelijke alternatieven in de context van forumkeuzebedingen, zie A. Schulz, "Mechanisms for the Transfer of Cases within Federal Systems", voorbereidend doc. nr. 23 van oktober 2003 opgesteld ter attentie van de bijzondere commissie van december 2003.

¹⁶⁷ Voor de formulering in het Engels recht, zie A. Dicey, J. Morris & L. Collins, *The Conflict of Laws*, 14e editie, van L. Collins & specialist editors, Sweet and Maxwell, Londen 2006, regel 31, lid 2 (blz. 461); voor de formulering in de Verenigde Staten van Amerika, zie The American Law Institute, *Second Restatement on Conflict of Laws*, The American Law Institute Publishers, St Paul, Minn. 1971, § 84. Voor een verdere bespreking van de *forum non conveniens*-doctrine, met bijzondere aandacht voor haar gevolgen voor forumkeuzebedingen, zie R. Brand, "Forum Selection and Forum Rejection in US Courts: One Rationale for a Global Choice of Court Convention", in J. Fawcett (ed.), *Reform and Development of Private International Law*:

naar eigen oordeel beslist nadat alle relevante factoren van de betrokken zaak tegen elkaar zijn afgewogen. Ze is van toepassing ongeacht of de zaak al aanhangig is gemaakt bij een ander gerecht (hoewel dit een factor is waarmee rekening kan worden gehouden).

133. **Litispendentie.** De tweede doctrine is litispendentie. Deze wordt vooral in landen met een rechtsstelsel op basis van het burgerlijk recht toegepast. Ze verlangt dat een gerecht de procedure schorst (opschort) of de vordering niet-ontvankelijk verklaart als bij een ander gerecht al een procedure aanhangig is tussen dezelfde partijen die hetzelfde onderwerp betreft en op dezelfde oorzaak berust.¹⁶⁸ Ze hangt niet af van het eigen oordeel van het gerecht, er worden geen factoren tegen elkaar afgewogen om het meest geschikte gerecht te bepalen en ze geldt alleen wanneer de zaak al aanhangig is gemaakt bij een ander gerecht.

134. Artikel 5, lid 2, sluit het gebruik van beide doctrines uit als het gerecht ten gunste waarvan de procedure zou worden geschorst of de bevoegdheid zou worden afgewezen, zich in een andere Staat bevindt, aangezien het gerecht op grond van beide doctrines de uitoefening van de bevoegdheid zou afwijzen "op grond van het feit dat een gerecht van een andere Staat van het geschil kennis zou moeten nemen".

135. **Bevoegdheid op basis van het onderwerp van de vordering.** Artikel 5, lid 3, onder a), bepaalt dat artikel 5 de nationale regels inzake attributie van bevoegdheid op basis van het onderwerp van de vordering of de bevoegdheidsregels op basis van de waarde van de vordering onverlet laat. De uitdrukking "bevoegdheid op basis van het onderwerp van de vordering" kan veel verschillende betekenissen hebben. Hier verwijst ze naar de bevoegdheidsverdeling tussen verschillende gerechten binnen dezelfde Staat op basis van het onderwerp van het geschil. Ze bepaalt niet in welke Staat de gerechten kennis zullen nemen van de zaak, maar wel welk soort gerecht in een Staat dit zal doen. Er kunnen bijvoorbeeld gespecialiseerde gerechten bestaan voor aangelegenheden zoals echtscheidingen, belastingen of octrooien. Een gespecialiseerd gerecht kan dus geen bevoegdheid op basis van het onderwerp van de vordering hebben om kennis te nemen van bijvoorbeeld een vordering wegens niet-nakoming van een overeenkomst. Dus zelfs al zouden de partijen een exclusief forumkeuzebeding hebben gemaakt waarin een dergelijk gerecht wordt aangewezen, toch zou het uit hoofde van het verdrag niet verplicht zijn kennis te nemen van de zaak.

136. In sommige federale Staten zoals Australië, Canada en de Verenigde Staten van Amerika kan bevoegdheid op basis van het onderwerp van de vordering ook verwijzen naar de bevoegdheidsverdeling tussen staats- en federale

gerechten.¹⁶⁹ Algemeen genomen, kan worden gesteld dat staatsgerechten in alle zaken bevoegd zijn op basis van het onderwerp van de vordering tenzij er een bijzondere regel bestaat die hen hun bevoegdheid ontnemt. Federale gerechten daarentegen zijn alleen bevoegd als een bepaalde regel hen bevoegd maakt. De partijen kunnen deze regels niet naast zich neerleggen. Als er geen bevoegdheid op basis van het onderwerp van de vordering bestaat, mag een federaal gerecht geen kennis nemen van de zaak, ook al onderwerpen de partijen zich aan zijn bevoegdheid.

137. In sommige landen zijn bepaalde gerechten alleen bevoegd als de waarde van de vordering groter of kleiner is dan een bepaald bedrag. Aangezien dit de interne verdeling van bevoegdheid binnen een Staat betreft, geldt hetzelfde als bij de bevoegdheid op basis van het onderwerp van de vordering, zoals hierboven uiteengezet. Sommige Staten gebruiken deze terminologie echter niet; artikel 5, lid 3, onder a), verwijst daarom specifiek naar bevoegdheid die op de waarde van de vordering is gebaseerd. De opmerkingen in het voorgaande punt betreffende bevoegdheid op basis van het onderwerp van de vordering zijn ook in dit geval van toepassing.

138. **Interne procedureregels.** Zoals reeds hierboven aangevoerd,¹⁷⁰ was het niet de bedoeling dat het verdrag enige invloed zou hebben op interne procedureregels (met inbegrip van door het gerecht opgestelde regels) die geen verband houden met internationale rechterlijke bevoegdheid of de erkenning of tenuitvoerlegging van buitenlandse beslissingen. Sommige van deze regels kunnen uitsluiten dat een gerecht in bepaalde omstandigheden kennis neemt van een zaak. Regels inzake attributie van bevoegdheid op basis van het onderwerp van de vordering zijn slechts één voorbeeld daarvan. Andere voorbeelden zijn: regels die bepaalde partijen (bijvoorbeeld vreemdelingen uit een vijandig land in oorlogstijd) verbieden om een zaak aanhangig te maken; regels die verbieden dat een procedure aanhangig wordt gemaakt tegen bepaalde partijen (bijvoorbeeld regels inzake staats-/soevereine immuniteit¹⁷¹); regels die gerechten verbieden kennis te nemen van bepaalde geschillen (bijvoorbeeld, de "act of state"-doctrine, zoals toegepast in de Verenigde Staten van Amerika); regels op grond waarvan zaken binnen een bepaalde tijdslimiet aanhangig moeten worden gemaakt (procedureel of materieel) en regels inzake de bevoegdheid om in rechte op te treden (bijvoorbeeld regels dat een entiteit zonder rechtspersoonlijkheid geen gerechtelijke procedures kan instellen). Sommige van deze aangelegenheden worden uitdrukkelijk vermeld in het verdrag,¹⁷² andere niet. Hoewel ze niet uitdrukkelijk worden vermeld – het is onmogelijk alles te vermelden – was het toch niet de bedoeling dat artikel 5 enige invloed zou hebben op deze andere procedureregels.

Essays in Honour of Sir Peter North, Oxford University Press 2002, blz. 51.

¹⁶⁸ Zie, bijvoorbeeld, artikel 27 van Verordening Brussel I dat vereist dat elk gerecht anders dan het gerecht waarbij de zaak eerst aanhangig is gemaakt, de procedure uit eigen beweging schorst en de bevoegdheid afwijst als de bevoegdheid van het gerecht waarbij de zaak eerst is aanhangig gemaakt, vaststaat.

¹⁶⁹ Voor een gedetailleerde bespreking van de bevoegdheid van staats- en federale gerechten in Australië, Canada en de Verenigde Staten van Amerika, zie A. Schulz, "Mechanisms for the Transfer of Cases within Federal Systems", voorbereidend doc. nr. 23 van oktober 2003.

¹⁷⁰ Punten 88 tot en met 92.

¹⁷¹ Zie artikel 2, lid 6.

¹⁷² Zie bijvoorbeeld artikel 2, lid 6.

139. **Interne verdeling van bevoegdheid.** Artikel 5, lid 3, onder *b*), bepaalt dat de leden 1 en 2 van artikel 5 "de interne verdeling van bevoegdheid tussen de gerechten van een verdragsluitende Staat onverlet laten".¹⁷³ Als er door de partijen geen bepaald gerecht is aangewezen – als het forumkeuzebeding bijvoorbeeld louter verwijst naar "de gerechten van Nederland" of "de gerechten van de staat New Jersey" – is er geen reden waarom de normale regels inzake de interne verdeling van bevoegdheid niet van toepassing zouden zijn.¹⁷⁴

140. **Een bepaald gerecht.** Zelfs als de partijen een bepaald gerecht aanwijzen – bijvoorbeeld de federale districtsrechtbank voor het zuidelijk district van New York¹⁷⁵ of de districtsrechtbank van Tokio –, toch blijven de nationale regels inzake de interne verdeling van bevoegdheid van toepassing. Dit is echter onderworpen aan de laatste zin van letter *b*), die van toepassing is wanneer het gerecht de vrijheid heeft een zaak al dan niet te verwijzen.¹⁷⁶ Die bepaling vereist dat het aangewezen gerecht naar behoren rekening houdt met de keuze van de partijen: wanneer de partijen een bepaald gerecht hebben aangewezen, mag het gerecht hun keuze niet lichtvaardig terzijde schuiven.¹⁷⁷

Artikel 6 *Verplichtingen van een niet aangewezen gerecht*

141. Artikel 6 is de tweede "sleutelbepaling" van het verdrag. Net als andere bepalingen is zij alleen van toepassing in geval van een exclusief forumkeuzebeding en ingeval het aangewezen gerecht in een verdragsluitende Staat is gelegen.¹⁷⁸ De bepaling heeft betrekking op de gerechten van andere verdragsluitende Staten dan die van het aangewezen gerecht en verlangt dat zij (behalve in bepaalde gespecificeerde omstandigheden) geen kennis nemen van de zaak, m.a.w. de procedure schorsen of de vordering niet-ontvankelijk verklaren, ook al zijn ze op grond van hun nationale recht bevoegd. Deze verplichting is van essentieel belang voor de inachtneming van het exclusieve karakter van het forumkeuzebeding.

142. Artikel 6 is enkel van toepassing als het forumkeuzebeding bindend is voor de partijen in de zaak. Normaal moeten ze partij zijn bij het beding, maar, zoals we hierboven hebben gezien,¹⁷⁹ zijn er echter

omstandigheden waarin het beding toch bindend kan zijn voor iemand die geen partij is bij het beding.

143. Het volgende voorbeeld¹⁸⁰ maakt duidelijk hoe het verdrag kan werken in zaken met meerdere partijen. Laten we aannemen dat A, die zijn verblijfplaats in Duitsland heeft, goederen verkoopt aan B, die zijn verblijfplaats heeft in Quebec (Canada). De overeenkomst bevat een forumkeuzebeding ten gunste van de gerechten van Duitsland. De goederen worden in Quebec geleverd en B verkoopt ze aan C, die zijn verblijfplaats ook in Quebec heeft. De overeenkomst tussen B en C bevat geen forumkeuzebeding. Als C aanvoert dat de goederen gebreken vertonen, kan hij B dagvaarden in Quebec. Hij zou ook A kunnen dagvaarden (wegens onrechtmatige daad) in Quebec (als de gerechten van Quebec uit hoofde van hun recht bevoegd zijn), aangezien het forumkeuzebeding niet bindend is tussen A en C. Als C alleen B dagvaardt in Quebec en B vervolgens A als derde partij bij de zaak wil betrekken, kan B dat echter niet doen: het forumkeuzebeding is bindend tussen A en B. Ingevolge artikel 6 van het verdrag moet het gerecht in Quebec elke procedure die B tegen A aanhangig maakt, schorsen of niet-ontvankelijk verklaren.¹⁸¹ Het verdrag heeft dus voorrang op bepalingen uit het nationale recht op grond waarvan, zonder het verdrag, de voeging van A in Quebec misschien zou zijn toegestaan of het gerecht bevoegd zou zijn kennis te nemen van de vordering tegen A.

144. Artikel 6 verlangt dat het gerecht een procedure schorst of niet-ontvankelijk verklaart "waarop een exclusief forumkeuzebeding van toepassing is". Om te bepalen of op de procedure een dergelijk beding van toepassing is, moet het gerecht het interpreteren. Volgens artikel 3, onder *a*), van het verdrag is het beding van toepassing op geschillen "die in verband met een bepaalde rechtsbetrekking zijn gerezen of zouden kunnen rijzen". Bij de interpretatie van het beding moet het gerecht beslissen wat die betrekking is en op welke geschillen het beding van toepassing is. Het moet bijvoorbeeld beslissen of een forumkeuzebeding in een kredietovereenkomst van toepassing is op een vordering uit onrechtmatige daad door de kredietnemer ten aanzien van de kredietgever, omdat hij de nakoming van de overeenkomst op een vermeend onrechtmatige manier afdwingt.

¹⁷³ Uiteraard is artikel 5, lid 3, onder *b*), ook van toepassing wanneer een zaak wordt verwezen van een zitting op de ene plaats naar *dezelfde* zitting op een andere plaats. Dit is mogelijk in bepaalde landen – bijvoorbeeld Canada en Australië.

¹⁷⁴ Voor de impact van een exclusief forumkeuzebeding op de verplaatsing van een zaak van een staatsgerecht naar een federaal gerecht, indien de partijen uit verschillende staten afkomstig zijn, overeenkomstig het recht van de Verenigde Staten vóór het verdrag, zie *Dixon v. TSE International Inc.*, 330 F. 3d 396 (5th Cir. 2003); *Roberts & Schaefer Co. v. Merit Contracting, Inc.*, 99 F. 3d 248 (7th Cir. 1996).

¹⁷⁵ Zie hierboven, punt 136.

¹⁷⁶ Zoals gebruikt in artikel 5, lid 3, en in artikel 8, lid 5, heeft "verwijzing" een algemene betekenis: ze is geen weerspiegeling van de terminologie die in enig nationaal rechtstelsel wordt gebruikt. Ze is van toepassing telkens wanneer een zaak die in het ene gerecht is gestart, naar een ander gerecht wordt verplaatst. Dit kan ingevolge een bevel zijn van het gerecht waarbij de zaak eerst aanhangig is

gemaakt (bijvoorbeeld "transfer" in de terminologie van de Amerikaanse federale procedure) of ingevolge een bevel van het gerecht waarnaar de zaak is verplaatst (bijvoorbeeld "removal" in de terminologie van de Amerikaanse federale procedure).

¹⁷⁷ De gevolgen van een verwijzing op de toepassing van de artikelen 6 en 8 worden hieronder besproken; zie punten 156 tot en met 158 en 175 tot en met 181, hieronder.

¹⁷⁸ Dit vloeit voort uit de definitie van "exclusief forumkeuzebeding" in artikel 3, onder *a*).

¹⁷⁹ Punt 97.

¹⁸⁰ Ter herinnering, in alle voorbeelden in dit rapport wordt er, behoudens uitdrukkelijke andersluidende vermelding, van uitgegaan dat het verdrag van kracht is en dat de genoemde Staten Partij zijn bij het verdrag; zie verklaring op blz. 21 hierboven.

¹⁸¹ Zie notulen nr. 2 van de Twintigste Zitting, Commissie II, punten 11 en 12.

145. Als de procedure onder een exclusief forumkeuzebeding valt, moet het gerecht ze schorsen of de vordering niet-ontvankelijk verklaren, tenzij een van de uitzonderingen van toepassing is.

146. **Vijf uitzonderingen.** Artikel 6 legt vijf uitzonderingen vast op de regel dat de procedure moet worden geschorst of de vordering niet-ontvankelijk verklaard. Wanneer een van de uitzonderingen van toepassing is, wordt het verbod om kennis te nemen van de zaak opgeheven. In dat geval verhindert het verdrag het gerecht niet om de bevoegdheid uit te oefenen die het volgens zijn nationale recht heeft. Artikel 6 creëert echter geen op het verdrag gebaseerde bevoegdheidsgrond en *verlangt* evenmin dat het gerecht waarbij de zaak aanhangig is gemaakt, enige bevoegdheid waarover het uit hoofde van zijn nationale recht beschikt, uitoefent: het recht van het gerecht waarbij de zaak aanhangig is gemaakt, bepaalt of het al dan niet bevoegd is¹⁸² en of het die bevoegdheid al dan niet kan uitoefenen.¹⁸³

147. Artikel 6, onder *a)* en *b)*, komt overeen met de "nietigheidsbepaling" in artikel II, lid 3, van het *Verdrag van New York over de erkenning en tenuitvoerlegging van buitenlandse scheidsrechterlijke uitspraken* van 1958, terwijl artikel 6, onder *d)* en *e)*, hetzelfde bestrijkt als "niet van kracht is of niet kan worden toegepast" in dezelfde bepaling van het Verdrag van New York. Artikel 6, onder *c)*, was noodzakelijk omdat, overeenkomstig het verdrag, het niet-aangewezen gerecht waarbij de zaak aanhangig is gemaakt, normalerwijs zijn nationale recht niet zal kunnen toepassen om de geldigheid van het forumkeuzebeding te bepalen; daarom moest een uitzondering worden gemaakt voor het geval waarin inachtneming van het beding kennelijk onrechtvaardig of kennelijk strijdig zou zijn met de openbare orde van de Staat van het gerecht waarbij de zaak aanhangig is gemaakt. Deze uitzonderingen lijken ingewikkelder dan deze in het Verdrag van New York, maar bij nader inzien blijkt dat ze vergelijkbaar zijn met en niet ruimer dan de uitzonderingen in het Verdrag van New York. Dat was ook een duidelijk voornemen van de diplomatieke zitting. De schijnbare complexiteit van de bepalingen is te wijten aan het feit dat de diplomatieke zitting meer duidelijkheid en nauwkeurigheid wilde bieden dan de eerder beknopte bepalingen van artikel II, lid 3, van het Verdrag van New York. Niettemin kan de jurisprudentie op grond van het Verdrag van New York waardevolle richtsnoeren bieden voor de uitlegging van het verdrag.

148. De eerste twee uitzonderingen – onder *a)* en *b)* – zijn vrij gebruikelijke uitzonderingen, maar de derde en vierde uitzondering – onder *c)* en *d)* – zijn bedoeld om

alleen in de meest uitzonderlijke omstandigheden te worden toegepast. Als de laatste twee uitzonderingen te vaak zouden worden toegepast, zou de hele doelstelling van het verdrag worden ondermijnd.

149. **De eerste uitzondering: nietigheid.** De eerste uitzondering is wanneer het beding om om het even welke reden ingevolge het recht van de Staat van het aangewezen gerecht nietig is, met inbegrip van onbevoegdheid.¹⁸⁴ Deze uitzondering is de tegenhanger van wat in artikel 5, lid 1, is bepaald.¹⁸⁵ Terwijl in artikel 5, lid 1, het gerecht waarbij de zaak aanhangig is gemaakt, het gerecht is dat in het forumkeuzebeding tussen de partijen is aangewezen, en dit gerecht zijn nationale recht zal toepassen, zal in artikel 6, onder *a)*, het (niet-aangewezen) gerecht waarbij de zaak aanhangig is gemaakt, zijn nationale recht echter niet toepassen.¹⁸⁶ Op dit punt verschilt het verdrag van het Verdrag van New York van 1958, waarin niet wordt gespecificeerd welk recht moet worden toegepast om de geldigheid van een arbitrageovereenkomst te bepalen.¹⁸⁷ Door het toepasselijke recht te specificeren, zorgt artikel 6, onder *a)*, van het verdrag er mee voor dat het gerecht waarbij de zaak aanhangig is gemaakt, en het aangewezen gerecht consistente beslissingen nemen over de geldigheid van het forumkeuzebeding.

150. **De tweede uitzondering: onbevoegdheid.** De tweede uitzondering is wanneer een partij ingevolge het recht van de Staat van het gerecht waarbij de zaak aanhangig is gemaakt, niet bevoegd was het beding aan te gaan.¹⁸⁸ Ook hier omvat "recht" de verwijzingsregels van die Staat.¹⁸⁹ Om te bepalen of het forumkeuzebeding nietig is, moet overeenkomstig de artikelen 5, 6 en 9 het recht van het aangewezen gerecht worden toegepast door gerechten in alle verdragsluitende Staten. In het geval van bevoegdheid was men echter van oordeel dat het te ambitieus was om een uniforme verwijzingsregel voor alle verdragsluitende Staten vast te leggen; dienovereenkomstig zal het gerecht waarbij de zaak aanhangig is gemaakt, ingevolge artikel 6, onder *b)*, ook het recht toepassen dat door zijn eigen verwijzingsregels wordt aangewezen voor wat bevoegdheid betreft.¹⁹⁰ Aangezien onbevoegdheid het beding ook in termen van artikel 6, onder *a)*, nietig zou maken, betekent dit dat de nietigheid van een beding *zowel* door het recht van het aangewezen gerecht *als* door het recht van het gerecht waarbij de zaak aanhangig is gemaakt, wordt bepaald.¹⁹¹ Als een partij op grond van een van beide rechten niet bevoegd was om het beding aan te gaan, is het gerecht waarbij de zaak aanhangig is gemaakt, niet verplicht om de procedure te schorsen of de vordering niet-ontvankelijk te verklaren.

¹⁸² Als het gerecht uit hoofde van zijn nationale recht sowieso niet bevoegd is, moet het niet bekijken of een van de uitzonderingen uit artikel 6 van toepassing is.

¹⁸³ Volgens het recht dat op het gerecht van toepassing is, kan het bijvoorbeeld zijn dat een litispenderieregel het onbevoegd maakt.

¹⁸⁴ Er mag niet worden vergeten dat "het recht van de Staat van het aangewezen gerecht" ook de verwijzingsregels van die Staat omvat.

¹⁸⁵ Hierboven besproken onder punt 125 en volgende.

¹⁸⁶ Zie voetnoot 159, hierboven.

¹⁸⁷ Zie artikel II, lid 3.

¹⁸⁸ In Artikel 6, onder *b)*, en artikel 9, onder *b)*, verwijst "partij" naar een van de oorspronkelijke partijen bij het forumkeuzebeding, niet naar enige andere persoon die een partij is in de procedure.

¹⁸⁹ Zie punt 125, hierboven.

¹⁹⁰ Bij erkennings- of tenuitvoerleggingsprocedures zal het aangezochte gerecht ook zijn eigen verwijzingsregels toepassen wanneer het beslissingen neemt over bevoegdheid overeenkomstig artikel 9, onder *b)*; zie hieronder, punt 184.

¹⁹¹ Zie notulen nr. 8 van de Twintigste Zitting, Commissie II, punten 50 tot en met 59.

151. **De derde uitzondering (eerste deel): kennelijke onrechtvaardigheid.** De derde uitzondering is wanneer inachtneming van het beding "kennelijk onrechtvaardig" of "kennelijk strijdig zou zijn met de openbare orde van de Staat van het gerecht waarbij de zaak aanhangig is gemaakt". In sommige rechtsstelsels wordt de eerste uitdrukking geacht te zijn gedekt door de tweede. Advocaten uit die rechtsstelsels zouden het vanzelfsprekend vinden dat een beding dat kennelijk onrechtvaardig is, per definitie strijdig is met de openbare orde. In dergelijke rechtsstelsels kan de eerste uitdrukking overbodig zijn. In andere rechtsstelsels verwijst het begrip openbare orde echter naar algemene belangen – de belangen van het grote publiek – in plaats van naar de belangen van een bepaalde persoon, met inbegrip van een partij. Om die reden zijn beide uitdrukkingen noodzakelijk.

152. De uitdrukking "kennelijk onrechtvaardig" kan op het uitzonderlijke geval slaan waarin een van de partijen in de vreemde Staat geen eerlijk proces zou krijgen, eventueel wegens partijdigheid of corruptie, of wanneer er andere, voor die partij specifieke redenen zijn die hem of haar verhinderen om voor het aangewezen gerecht als eiser of verweerder op te treden. Ze kan ook verband houden met de bijzondere omstandigheden waarin het beding is gemaakt – bijvoorbeeld, als dit het gevolg van bedrog was. Het is de bedoeling dat de lat hoog ligt: de bepaling laat een gerecht niet toe een forumkeuzebeding terzijde te schuiven op grond van het enkele feit dat het volgens zijn nationale recht niet bindend zou zijn.

153. **De derde uitzondering (tweede deel): openbare orde.** De uitdrukking "kennelijk strijdig met de openbare orde van de Staat van het gerecht waarbij de zaak aanhangig is gemaakt" is bedoeld om een hoge drempel in te stellen. Ze verwijst naar basishoudingen of -beginselen van die Staat; ze laat niet toe dat het gerecht waarbij de zaak aanhangig is gemaakt, kennis neemt van de zaak op grond van het enkele feit dat het aangewezen gerecht, op een of andere technische wijze, een dwingende bepaling van de Staat van het gerecht waarbij de zaak aanhangig is gemaakt, zou kunnen schenden.¹⁹² Zoals bij kennelijke onrechtvaardigheid is het de bedoeling dat de lat hoog ligt: de bepaling laat een gerecht niet toe een forumkeuzebeding terzijde te schuiven op grond van het enkele feit dat het volgens zijn nationale recht niet bindend zou zijn.

154. **De vierde uitzondering: onmogelijke inachtneming.** De vierde uitzondering is wanneer aan het beding om uitzonderlijke redenen buiten de macht van de partijen in redelijkheid geen gevolg kan worden gegeven. Het is de bedoeling dat deze uitzondering van toepassing is op gevallen waarin het niet mogelijk is de zaak aanhangig te maken bij het aangewezen gerecht. Dit moet niet absoluut onmogelijk zijn, maar de situatie moet wel uitzonderlijk zijn. Een goed voorbeeld is de situatie waarin de betrokken Staat in staat van oorlog is en zijn gerechten

niet werken. Een ander voorbeeld is de situatie waarin het aangewezen gerecht niet meer bestaat of zo fundamenteel is gewijzigd dat het niet meer als hetzelfde gerecht kan worden beschouwd. Deze uitzondering kan worden beschouwd als een toepassing van de doctrine van verbreking wegens onvoorziene omstandigheden (of soortgelijke doctrines), volgens dewelke een overeenkomst nietig wordt verklaard als een onvoorziene en fundamentele wijziging van de omstandigheden nadat ze is aangegaan, de uitvoering ervan onmogelijk maakt.¹⁹³

155. **De vijfde uitzondering: geen kennisneming van de zaak.** De vijfde uitzondering is wanneer het aangewezen gerecht heeft beslist geen kennis te nemen van de zaak. Hiervan zou kunnen worden gedacht dat ze onder de vierde uitzondering valt, maar ze verschilt voldoende om apart te worden behandeld. De bedoeling ervan is rechtswijziging vermijden: het moet voor een gerecht mogelijk zijn kennis te nemen van de zaak.

156. **Verwijzing van de zaak.** Er is hierboven¹⁹⁴ uitgelegd dat artikel 5 geen invloed heeft op de regels van interne bevoegdheidsverdeling tussen de gerechten van een verdragsluitende Staat. Bijgevolg mogen de gerechten van een verdragsluitende Staat uit hoofde van artikel 5, lid 3, onder b), de zaak verwijzen van het gerecht waarbij ze was aanhangig gemaakt, naar een ander gerecht in dezelfde verdragsluitende Staat. Als het forumkeuzebeding in het algemeen naar de gerechten van de betrokken Staat verwijst (bijvoorbeeld "de gerechten van Zweden"), heeft een verwijzing naar een ander gerecht in die Staat geen gevolgen voor de toepassing van artikel 6. In bovenstaand geval wordt de beslissing nog altijd door het aangewezen gerecht gegeven; artikel 6, onder e), is dus niet van toepassing. Als het forumkeuzebeding daarentegen naar een bepaald gerecht in die Staat verwijst (bijvoorbeeld "de districtsrechtbank van Stockholm"), brengt een verwijzing naar een ander gerecht in dezelfde Staat de toepassing van artikel 6, onder e), teweeg omdat het aangewezen gerecht (de districtsrechtbank van Stockholm) in dat geval beslist geen kennis te nemen van de zaak.

157. **Eerste voorbeeld.** Dit onderscheid zal duidelijker worden als we twee voorbeelden geven.¹⁹⁵ In het eerste voorbeeld wijzen de partijen "de gerechten van Zweden" aan. Een partij maakt een zaak aanhangig bij de districtsrechtbank van Stockholm en dat gerecht verwijst de zaak naar de districtsrechtbank van Göteborg. Aangezien dit laatste gerecht ook een gerecht van Zweden is, wordt het ook beschouwd als het aangewezen gerecht. Bijgevolg kan niet worden gezegd dat het aangewezen gerecht heeft beslist geen kennis te nemen van de zaak. Artikel 6, onder e), is niet van toepassing. Als een van de partijen daarna dezelfde zaak bij een gerecht in Rusland aanhangig maakt, moet het Russische gerecht dus op grond

¹⁹² In dit geval omvat "openbare orde" de internationale openbare orde van de betrokken Staat: zie notulen nr. 9 van de bijzondere commissie voor rechterlijke bevoegdheid, erkenning en tenuitvoerlegging van buitenlandse beslissingen in burgerlijke en handelszaken (21 tot en met 27 april 2004), blz. 1 tot en met 3.

¹⁹³ In het Duitse recht zou dit onder de doctrine van *Wegfall der Geschäftsgrundlage* vallen.

¹⁹⁴ Zie hierboven, punt 139 en volgende.

¹⁹⁵ Ter herinnering, in alle voorbeelden in dit rapport wordt er, behoudens uitdrukkelijke andersluidende vermelding, van uitgegaan dat het verdrag van kracht is en dat de genoemde Staten Partij zijn bij het verdrag: zie verklaring op blz. 21 hierboven.

van artikel 6 de procedure schorsen of de vordering niet-ontvankelijk verklaren.

158. **Tweede voorbeeld.** Als de partijen daarentegen "de districtsrechtbank van Stockholm" hadden aangewezen en als dat gerecht een zaak die erbij aanhangig was gemaakt, naar de districtsrechtbank van Göteborg had verwezen, dan zou het aangewezen gerecht hebben beslist geen kennis te nemen van de zaak. Artikel 6, onder e), zou van toepassing zijn: de districtsrechtbank van Göteborg zou niet het aangewezen gerecht zijn. Als een van de partijen een zaak aanhangig zou maken in Rusland, zou het Russische gerecht bijgevolg op grond van artikel 6 kennis mogen nemen van de zaak.¹⁹⁶

159. Wanneer het gerecht waarnaar de zaak is verwezen, een beslissing heeft gegeven, bepalen de artikelen 8 en 9 of die beslissing in andere verdragsluitende Staten al dan niet moet worden erkend en ten uitvoer gelegd. Wanneer een gerecht op grond van de tweede zin van artikel 8, lid 5, erkenning of tenuitvoerlegging mag weigeren van de beslissing van een gerecht waarnaar de zaak door het aangewezen gerecht is verwezen, wordt hem door artikel 6 de mogelijkheid niet ontnomen zelf kennis te nemen van de zaak als artikel 6, onder e), van toepassing is.

Artikel 7 Voorlopige en bewarende maatregelen

160. Artikel 7 bepaalt dat het verdrag niet van toepassing is op voorlopige en bewarende maatregelen. Het verlangt niet dat een gerecht van een verdragsluitende Staat dergelijke maatregelen toekent, afwijst of opheft, noch sluit het dit uit. Het laat ook het recht van een partij om om dergelijke maatregelen te verzoeken onverlet. Dit artikel slaat hoofdzakelijk op voorlopige (tijdelijke) maatregelen om de positie van één van de partijen te beschermen in afwachting van een beslissing door het aangewezen gerecht,¹⁹⁷ maar kan ook slaan op na de beslissing toegekende maatregelen om de tenuitvoerlegging ervan te bevorderen. Een rechterlijk bevel om de tegoeden van de verweerder te bevriezen, is een goed voorbeeld hiervan. Een ander voorbeeld is een rechterlijk bevel in kort geding dat voorkomt dat de verweerder iets doet dat een inbreuk op de rechten van de eiser zou kunnen zijn. Een derde voorbeeld is een rechterlijk bevel om bewijsstukken te overleggen om in een procedure voor het aangewezen gerecht te gebruiken. Al deze maatregelen hebben tot doel het forumkeuzebeding te ondersteunen door het doeltreffender te maken. Ze kunnen dus helpen om de doelstelling van het verdrag te verwezenlijken. Niettemin vallen ze buiten het toepassingsgebied ervan.

161. Een gerecht dat een voorlopige of bewarende maatregel toekent, doet dit in overeenstemming met zijn

eigen recht. Het verdrag verlangt niet dat de maatregel wordt toegekend, maar verbiedt het gerecht ook niet om deze toe te kennen. Gerechten in andere verdragsluitende Staten moeten deze niet erkennen of ten uitvoer leggen; het wordt hen echter ook niet verboden. Alles hangt af van het nationale recht.

162. Het spreekt vanzelf dat het in het forumkeuzebeding aangewezen gerecht alle voorlopige maatregelen mag toekennen die het gepast acht. Als een door dat gerecht toegekende voorlopige maatregel – bijvoorbeeld een rechterlijk bevel – later permanent wordt gemaakt, zal deze uit hoofde van het verdrag in andere verdragsluitende Staten uitvoerbaar zijn.¹⁹⁸ Als deze louter voorlopig is, vormt deze geen "beslissing" zoals gedefinieerd in artikel 4, lid 1.¹⁹⁹ In dat laatste geval kunnen gerechten in andere verdragsluitende Staten deze ten uitvoer leggen, maar zijn ze daartoe niet verplicht op grond van het verdrag.

163. Als, nadat het aangewezen gerecht een beslissing heeft gegeven,²⁰⁰ een procedure aanhangig wordt gemaakt om die beslissing te erkennen en ten uitvoer te leggen in een verdragsluitende Staat waarin voorlopige maatregelen waren toegekend, moet de aangezochte Staat op grond van artikel 8 de voorlopige maatregelen opheffen (als ze nog steeds van kracht waren) voor zover ze onverenigbaar zijn met de verplichtingen van de aangezochte Staat uit hoofde van het verdrag. Als een ander gerecht dan het aangewezen gerecht bijvoorbeeld een bevestiging van tegoeden oplegt om een recht te beschermen waarop de eiser aanspraak maakt, maar het aangewezen gerecht beslist dat de eiser dat recht niet heeft, moet het gerecht dat de bevestiging van de tegoeden heeft opgelegd, dit bevel opheffen wanneer de beslissing van het aangewezen gerecht op grond van het verdrag moet worden erkend en het gerecht dat de bevestiging van de tegoeden had opgelegd, wordt verzocht om de beslissing te erkennen.

Artikel 8 Erkenning en tenuitvoerlegging

164. Artikel 8 is de derde "sleutelbepaling" van het verdrag. Het bepaalt dat een beslissing van een gerecht van een verdragsluitende Staat dat in een exclusief forumkeuzebeding is aangewezen, in andere verdragsluitende Staten moet worden erkend en ten uitvoer gelegd.²⁰¹ De eerste en belangrijkste voorwaarde voor erkenning en tenuitvoerlegging is bijgevolg het bestaan van een exclusief forumkeuzebeding waarin het gerecht van herkomst is aangewezen, dat in een verdragsluitende Staat moet zijn gelegen.²⁰² Het is niet nodig dat het gerecht zijn bevoegdheid effectief op basis van het beding heeft aangenomen. Artikel 8 geldt ook voor situaties waarin het

een verdragsluitende Staat niet verplicht is om een beslissing waarin niet-geldelijk redres wordt bevolen, ten uitvoer te leggen als dit volgens zijn rechtsstelsel niet mogelijk is. Niettemin moet hij aan de buitenlandse beslissing zoveel mogelijk gevolg geven als zijn nationale recht toelaat. Zie punt 89, hierboven.

²⁰² Het geval waarin het aangewezen gerecht de zaak naar een ander gerecht in dezelfde verdragsluitende Staat verwijst, wordt behandeld in artikel 8, lid 5.

¹⁹⁶ Het kan beslissen dat het op grond van zijn nationale recht de bevoegdheid moet afwijzen (litispendingdoctrine).

¹⁹⁷ De maatregel kan worden toegekend zowel voordat of nadat de procedure voor het aangewezen gerecht van start is gegaan.

¹⁹⁸ Artikel 8.

¹⁹⁹ Zie punt 116, hierboven.

²⁰⁰ Er mag niet worden vergeten dat, overeenkomstig artikel 4, lid 1, van het verdrag, "beslissing" een beslissing ten gronde betekent.

²⁰¹ De diplomatieke zitting was het er echter over eens dat

gerecht van herkomst, hoewel het in een exclusief forumkeuzebeding is aangewezen, zijn bevoegdheid op basis van een andere grond heeft aangenomen, bijvoorbeeld het domicilie van de verweerder.

165. **Révision au fond.** Artikel 8, lid 2, verbiedt een onderzoek van de juistheid van de beslissing (hoewel een beperkt onderzoek wel toegelaten is, voor zover dit nodig is voor de toepassing van de bepalingen van hoofdstuk III van het verdrag). Dit is een standaardbepaling in dit soort verdragen. Zonder een dergelijke bepaling zouden buitenlandse beslissingen in sommige landen door het aangezochte gerecht kunnen worden onderzocht, alsof het een hof van beroep was dat kennis neemt van een beroep van het gerecht van herkomst.

166. **Feitelijke bevindingen.** De tweede zin van artikel 8, lid 2, bepaalt dat het aangezochte gerecht gebonden is aan de feitelijke bevindingen op grond waarvan het gerecht van herkomst zijn bevoegdheid heeft aangenomen, tenzij de beslissing bij verstek is gegeven. In deze bepaling wordt onder "bevoegdheid" verstaan bevoegdheid uit hoofde van het verdrag; bijgevolg is artikel 8, lid 2, niet van toepassing als het gerecht van herkomst zijn bevoegdheid op basis van een andere grond dan het forumkeuzebeding heeft aangenomen. Als het gerecht van herkomst daarentegen zijn bevoegdheid op grond van het forumkeuzebeding heeft aangenomen, is de bepaling van toepassing op de feitelijke bevindingen die betrekking hebben op de vormelijke of materiële geldigheid van het beding, met inbegrip van de bevoegdheid van de partijen om het aan te gaan. Wanneer het aangezochte gerecht dus bijvoorbeeld artikel 8, lid 1, toepast en moet beoordelen of het gerecht van herkomst "in een exclusief forumkeuzebeding is aangewezen", moet het de feitelijke bevindingen van het gerecht van herkomst aanvaarden. Het moet echter niet zijn juridische beoordeling van die feiten aanvaarden. Als het gerecht van herkomst bijvoorbeeld tot de bevinding was gekomen dat het forumkeuzebeding was gemaakt door middel van een elektronisch communicatiemiddel dat aan de vereisten van artikel 3, onder c), punt ii), voldoet, is het aangezochte gerecht gebonden door de bevinding dat het beding door middel van een elektronisch communicatiemiddel is gemaakt. Het kan echter desalniettemin beslissen dat niet aan artikel 3, onder c), punt ii), was voldaan omdat de toegankelijkheid onvoldoende was om aan de vereisten van artikel 3, onder c), punt ii), te voldoen. Dezelfde regel geldt ook voor de kwestie van bevoegdheid uit artikel 9, onder b): het aangezochte gerecht is gebonden door de feitelijke bevindingen ter zake van het gerecht van herkomst, maar zal deze feiten op grond van zijn eigen recht beoordelen.²⁰³

²⁰³ In geval van toepassing van artikel 9, onder a), is het aangezochte gerecht echter niet alleen gebonden door de feitelijke bevindingen overeenkomstig artikel 8, lid 2, maar ook door de (positieve) juridische beoordeling van het gerecht van herkomst voor wat betreft de geldigheid van het forumkeuzebeding, zie hieronder, punt 182.

²⁰⁴ Hetzelfde geldt voor een bevinding van een hof van beroep dat de rechter in eerste aanleg zich niet schuldig heeft gemaakt aan corruptie.

²⁰⁵ In geval van toepassing van artikel 9, onder a), is het aangezochte gerecht echter niet alleen gebonden door de

167. Dit geldt niet voor de gronden voor niet-erkenning uit artikel 9, onder c), d) en e). Deze hebben niet te maken met bevoegdheid uit hoofde van het verdrag, maar met openbare orde en procedurele eerlijkheid. Het aangezochte gerecht moet dus zelf kunnen beslissen, in overeenstemming met voornoemde letters, of de verweerder op de hoogte was gesteld; of er sprake was van bedrog; of het proces eerlijk is verlopen: een bevinding van de rechter van herkomst dat hij geen smeergeld heeft aangenomen, kan bijvoorbeeld niet bindend zijn voor het aangezochte gerecht.²⁰⁴

168. Hetzelfde geldt met betrekking tot procedurele eerlijkheid onder e). Laten we aannemen dat de verweerder zich tegen erkenning en tenuitvoerlegging verzet op grond van het feit dat de procedure onverenigbaar was met de grondbeginselen van een eerlijk proces van de aangezochte Staat. Hij voert aan dat hij niet naar de Staat waarin de beslissing is gegeven, kon gaan om zich te verweren omdat hij gevaar liep om politieke redenen te worden opgesloten. Een bevinding van het gerecht van herkomst dat dit onwaar was, kan niet bindend zijn voor het aangezochte gerecht. Over kwesties aangaande procedurele eerlijkheid moet het aangezochte gerecht zelf kunnen beslissen.

169. Samengevat mogen uitspraken van het gerecht van herkomst over de grond van de zaak dus niet worden onderzocht door het aangezochte gerecht, ongeacht of ze betrekking hebben op kwesties van feitelijke of juridische aard; mogen uitspraken van het gerecht van herkomst over de geldigheid en het toepassingsgebied van het forumkeuzebeding niet worden onderzocht voor zover ze betrekking hebben op kwesties van feitelijke aard;²⁰⁵ zijn uitspraken van het gerecht van herkomst over de gronden voor weigering onder c), d) en e), niet bindend voor het aangezochte gerecht, ongeacht of ze op kwesties van feitelijke of juridische aard betrekking hebben.

170. **"Erkenning" en "tenuitvoerlegging".** Artikel 8, lid 3, bepaalt dat een beslissing alleen wordt erkend indien zij rechtsgevolg heeft in de Staat waarin zij is gegeven, en uitsluitend ten uitvoer wordt gelegd indien zij uitvoerbaar is in de Staat waarin zij is gegeven. Hierdoor ontstaat een onderscheid tussen erkenning en tenuitvoerlegging. Erkenning houdt in dat het aangezochte gerecht gevolg geeft aan de vaststelling van de wettelijke rechten en verplichtingen door de rechtbank van herkomst. Als het gerecht van herkomst bijvoorbeeld van oordeel was dat de eiser een bepaald recht bezat of niet bezat, aanvaardt het aangezochte gerecht dat dit zo is.²⁰⁶ Tenuitvoerlegging betekent toepassing van de wettelijke procedures van het aangezochte gerecht om ervoor te zorgen dat de verweerder de beslissing van het gerecht van herkomst in acht neemt. Als het gerecht van herkomst dus beslist dat de verweerder

feitelijke bevindingen overeenkomstig artikel 8, lid 2, maar ook door de (positieve) juridische beoordeling van het gerecht van herkomst voor wat betreft de geldigheid van het forumkeuzebeding, zie hieronder, punt 182.

²⁰⁶ Als het gerecht van herkomst een verklaring voor recht heeft gegeven over het al dan niet bestaan van een bepaalde rechtsbetrekking tussen de partijen, aanvaardt het aangezochte gerecht dat die verklaring de aan hem voorgelegde kwesties bepaalt.

aan de eiser 1 000 EUR moet betalen, zal het aangezochte gerecht ervoor zorgen dat het de eiser het geld krijgt. Aangezien dit juridisch niet te rechtvaardigen valt als de verweerder geen 1 000 EUR aan de eiser verschuldigd is, moet een beslissing tot tenuitvoerlegging logischerwijs worden voorafgegaan door of gepaard gaan met de erkenning van de beslissing. Erkenning moet daarentegen niet gepaard gaan met of worden gevolgd door tenuitvoerlegging. Als het gerecht van herkomst bijvoorbeeld van oordeel was dat de verweerder de eiser geen geld verschuldigd was, kan het aangezochte gerecht deze bevinding eenvoudigweg erkennen. Daarom zal, als de eiser de verweerder opnieuw dagvaardt met dezelfde vordering voor het aangezochte gerecht, de erkenning van de buitenlandse beslissing volstaan om de zaak af te doen.

171. In het licht van dit onderscheid is het gemakkelijk te begrijpen waarom artikel 8, lid 3, stelt dat een beslissing alleen wordt erkend als zij rechtsgevolg heeft in de Staat waarin zij is gegeven. Rechtsgevolg hebben betekent dat zij rechtsgeldig en van kracht is. Als ze geen rechtsgevolg heeft, vormt ze geen geldige vaststelling van de rechten en plichten van de partijen. Als de beslissing geen rechtsgevolg heeft in de Staat waarin zij is gegeven, moet zij dus uit hoofde van het verdrag niet worden erkend in enige andere verdragsluitende Staat. Als de beslissing bovendien ophoudt rechtsgevolg te hebben in de Staat waarin zij is gegeven, moet zij daarna uit hoofde van het verdrag niet worden erkend in enige andere verdragsluitende Staat.²⁰⁷

172. Evenzo, als de beslissing niet uitvoerbaar is in de Staat waarin zij is gegeven, moet zij uit hoofde van het verdrag ook elders niet ten uitvoer worden gelegd. Het is natuurlijk ook mogelijk dat de beslissing rechtsgevolg heeft in de Staat waarin zij is gegeven, zonder dat zij er ten uitvoer kan worden gelegd. De uitvoerbaarheid kan tijdens een beroepsprocedure zijn opgeschort (hetzij automatisch hetzij op bevel van het gerecht). In dat geval is tenuitvoerlegging in andere verdragsluitende Staten onmogelijk tot de zaak is uitgeklaard in de Staat waarin de beslissing is gegeven. Als de beslissing ophoudt

uitvoerbaar te zijn in de Staat waarin zij is gegeven, moet zij daarna uit hoofde van het verdrag bovendien ook niet ten uitvoer worden gelegd in een andere verdragsluitende Staat.²⁰⁸

173. Beslissingen waartegen rechtsmiddelen openstaan. Overeenkomstig artikel 8, lid 4, kan erkenning of tenuitvoerlegging worden opgeschort of geweigerd indien tegen de beslissing in de Staat waarin zij is gegeven, een rechtsmiddel is ingesteld of indien de termijn voor het instellen van een gewoon rechtsmiddel²⁰⁹ nog niet is verstreken.²¹⁰ Dit betekent dat het aangezochte gerecht erkenning of tenuitvoerlegging kan opschorten of weigeren indien en voor zolang als de beslissing door een ander gerecht in de Staat waarin zij is gegeven, kan worden vernietigd of gewijzigd. Het aangezochte gerecht is echter niet verplicht om dit te doen.²¹¹ Sommige gerechten kunnen verkiezen om de beslissing ten uitvoer te leggen.²¹² Als ze daarna wordt vernietigd in de Staat waar de oorspronkelijke beslissing is gegeven, zal het aangezochte gerecht de tenuitvoerlegging herroepen. Het is mogelijk dat de partij aan wie in de beslissing een geldbedrag is toegewezen, tot zekerheidstelling wordt verplicht om te waarborgen dat de andere partij niet wordt benadeeld.

174. Artikel 8, lid 4, geeft het aangezochte gerecht de keuze om de tenuitvoerleggingsprocedure op te schorten of de tenuitvoerlegging van de beslissing te weigeren. Het bepaalt echter voorts dat als het aangezochte gerecht de tweede mogelijkheid kiest, dit geen belemmering vormt voor een hernieuwd verzoek om tenuitvoerlegging nadat de situatie is uitgeklaard in de Staat waarin de beslissing is gegeven. Weigering betekent in dit geval dus afwijzing onder alle voorbehoud.

175. Verwezen zaken. Artikel 8, lid 1, bepaalt dat de beslissing moet zijn gegeven door een gerecht dat in een exclusief forumkeuzebeding is aangewezen. Er zij aan herinnerd dat een zaak overeenkomstig artikel 5, lid 3, onder b), van het gerecht waarbij ze aanhangig is gemaakt, mag worden verwezen naar een ander gerecht in dezelfde verdragsluitende Staat. Zoals hierboven is uiteengezet,²¹³

²⁰⁷ Tijdens de negentiende diplomatieke zitting in juni 2001 is de volgende tekst, tussen vierkante haakjes, ingevoegd in artikel 25 van het voorontwerp van het verdrag van 1999: "Een in lid 1 genoemde beslissing moet worden erkend vanaf het ogenblik dat en voor zolang als zij rechtsgevolg heeft in de Staat waarin zij is gegeven." De twintigste diplomatieke zitting in juni 2005 wilde dat de huidige tekst dezelfde betekenis had.

²⁰⁸ Tijdens de negentiende diplomatieke zitting in juni 2001 is de volgende tekst, tussen vierkante haakjes, ingevoegd in artikel 25 van het voorontwerp van het verdrag van 1999: "Een in voorgaande leden genoemde beslissing is uitvoerbaar vanaf het ogenblik dat en voor zolang als zij uitvoerbaar is in de Staat waarin zij is gegeven." De twintigste diplomatieke zitting in juni 2005 wilde dat de huidige tekst dezelfde betekenis had.

²⁰⁹ "Gewoon rechtsmiddel" is een begrip dat in de meeste rechtsstelsels op basis van het gemeen recht onbekend is. Het slaat op alle gewone vormen van beroep. Voor een bespreking, zie het rapport van Peter Schlosser over het *Verdrag van 9 oktober 1978 inzake de toetreding van het Koninkrijk Denemarken, Ierland en het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland tot het Verdrag betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en*

handelszaken, PB 1979, C 59, blz. 71, punten 195 tot en met 204.

²¹⁰ In tenuitvoerleggingszaken zal deze regel alleen worden toegepast als de tenuitvoerlegging van de beslissing om andere redenen dan beroep is opgeschort in de Staat waarin zij is gegeven. Als ze is opgeschort, is de regel uit artikel 8, lid 3, van toepassing: zie punt 171, hierboven. Voor erkenning, zie punt 171, hierboven.

²¹¹ Dit wordt duidelijk gemaakt door het gebruik van "may" (kan) in plaats van "shall" (moet) in artikel 8, lid 4. In sommige rechtsstelsels is dit voldoende om gerechten toe te laten naar eigen inzicht te oordelen of ze de erkenning al dan niet zullen opschorten of weigeren. In rechtsstelsels waarin dit niet het geval is, kan wetgeving worden aangenomen waardoor gerechten de vrijheid krijgen om hierover naar eigen inzicht te oordelen. De beslissingsvrijheid uit artikel 8, lid 4, zou ook door de wetgever kunnen worden uitgeoefend. In dat geval zou de wetgeving bepalen of en zo ja onder welke omstandigheden gerechten erkenning moeten opschorten of weigeren.

²¹² Hierbij wordt ervan uitgegaan dat de beslissing nog steeds uitvoerbaar is in de Staat waar de beslissing is gegeven.

²¹³ Punten 156 tot en met 158.

levert dit geen problemen op als in het forumkeuzebeding de gerechten van een verdragsluitende Staat in het algemeen zijn aangewezen (bijvoorbeeld "de gerechten van Zweden"). Als in het beding echter een bepaald gerecht is aangewezen (bijvoorbeeld "de districtsrechtbank van Stockholm") en dat gerecht verwijst de zaak naar een ander gerecht (bijvoorbeeld "de districtsrechtbank van Göteborg"), is de beslissing van het laatste gerecht geen beslissing van het aangewezen gerecht en valt het dus niet binnen het toepassingsgebied van artikel 8, lid 1.

176. Artikel 8, lid 5, bepaalt echter dat artikel 8 ook van toepassing is op een beslissing van een gerecht van een verdragsluitende Staat na verwijzing²¹⁴ van de zaak zoals toegelaten op grond van artikel 5, lid 3. De toepassing van artikel 8 wordt dus uitgebreid tot dergelijke gevallen. Artikel 8, lid 5, bepaalt echter voorts ook dat, wanneer het aangewezen gerecht de vrijheid had om een zaak naar een ander gerecht te verwijzen, de erkenning of tenuitvoerlegging van de beslissing kan worden geweigerd ten aanzien van een partij die in de Staat waar de beslissing is gegeven, tijdig bezwaar heeft gemaakt tegen de verwijzing. Wanneer deze bepaling van toepassing is, is de uitbreiding van artikel 8 niet meer van kracht.

177. De bepaling is alleen van toepassing indien het aangewezen gerecht de vrijheid had om de zaak naar een ander gerecht te verwijzen. In sommige landen moet de verwijzing in bepaalde omstandigheden plaatsvinden en heeft het betrokken gerecht niet de vrijheid om daarover te beslissen. In die gevallen zal de bepaling niet gelden. In andere landen heeft het gerecht waarbij de zaak aanhangig is gemaakt, echter wel de vrijheid om te beslissen of de zaak al dan niet naar een ander gerecht moet worden verwezen. Vaak wordt dit voor het gemak van de partijen en de getuigen gedaan, in het belang van gerechtigheid.²¹⁵ In die gevallen hebben de partijen normalerwijs het recht bezwaar te maken tegen de verwijzing en zijn gerechten in andere verdragsluitende Staten niet verplicht om de beslissing te erkennen of ten uitvoer te leggen ten aanzien van een partij die tijdig bezwaar heeft gemaakt.²¹⁶ Anderzijds verplicht het verdrag andere verdragsluitende Staten uiteraard niet om erkenning of tenuitvoerlegging te weigeren.

178. **Eerste voorbeeld.** De eiser daagt de verweerder voor het aangewezen gerecht en de verweerder verzoekt om verwijzing naar een gerecht dat niet is aangewezen. De eiser maakt bezwaar, maar de zaak wordt toch verwezen.

Het gerecht waarnaar de zaak is verwezen, oordeelt in het voordeel van de verweerder en verwijst de eiser in de kosten. Een dergelijke beslissing moet uit hoofde van het verdrag niet worden erkend of ten uitvoer gelegd ten aanzien van de eiser.

179. **Tweede voorbeeld.** De eiser daagt de verweerder voor het aangewezen gerecht en de verweerder verzoekt om verwijzing naar een gerecht dat niet is aangewezen. De eiser maakt bezwaar, maar de zaak wordt toch verwezen. Het gerecht waarnaar de zaak is verwezen, oordeelt in het voordeel van de eiser en kent hem een schadevergoeding toe. De beslissing moet op grond van het verdrag worden erkend en ten uitvoer gelegd.

180. **Derde voorbeeld.** De eiser daagt de verweerder voor het aangewezen gerecht en het gerecht beslist zelf om de zaak te verwijzen naar een gerecht dat niet is aangewezen. De verweerder maakt bezwaar, de eiser niet. Het gerecht waarnaar de zaak is verwezen, oordeelt in het voordeel van de eiser en kent hem een schadevergoeding toe. De beslissing moet uit hoofde van het verdrag niet worden erkend of ten uitvoer gelegd ten aanzien van de verweerder.

181. Er moet ten slotte worden benadrukt dat de bepaling uit artikel 8, lid 5, alleen van toepassing is als de beslissing niet door het aangewezen gerecht is gegeven. Als het gerecht waarnaar de zaak is verwezen, ook als het aangewezen gerecht wordt beschouwd – bijvoorbeeld als in het forumkeuzebeding de gerechten van de Staat waarin de zaak aanhangig is gemaakt, in het algemeen zijn aangewezen ("de gerechten van Zweden"), zonder een bepaald gerecht te specificeren – treedt artikel 8, lid 5, niet in werking: de beslissing is gegeven door het aangewezen gerecht en de zaak valt onder artikel 8, lid 1. In dat geval kan er geen sprake van zijn om de beslissing niet te erkennen of niet ten uitvoer te leggen omdat de zaak naar een ander gerecht is verwezen.

Artikel 9 Weigering van erkenning of tenuitvoerlegging

182. **Zeven uitzonderingen.** Terwijl in artikel 8 de beginselen van erkenning en tenuitvoerlegging worden vastgelegd, zet artikel 9 de uitzonderingen erop uiteen. Er zijn er zeven, uiteengezet onder a) tot en met f).²¹⁷ Wanneer ze van toepassing zijn, is het aangezochte gerecht op grond van het verdrag niet verplicht om de beslissing te erkennen of ten uitvoer te leggen, hoewel het verdrag het

ten aanzien van de eerste partij, maar wel ten aanzien van de tweede. Alles kan dus afhangen van het feit of het de winnende dan wel de verliezende partij is die bezwaar heeft gemaakt. Er is door de diplomatieke zitting overeengekomen dat, als het rechtsgevolg van de te erkennen of ten uitvoer te leggen beslissing niet kan worden opgesplitst in een rechtsgevolg ten aanzien van partij A (de partij die bezwaar maakt tegen de verwijzing en om erkenning en tenuitvoerlegging verzoekt) en een rechtsgevolg ten aanzien van partij B (de partij die geen bezwaar maakt tegen de verwijzing en tegen wie om erkenning en tenuitvoerlegging wordt verzocht) in overeenstemming met de wetten van bepaalde landen, de beslissing in haar geheel kan worden erkend of ten uitvoer gelegd op grond van artikel 8, lid 5.

²¹⁷ Voor andere uitzonderingen, zie artikel 8, lid 5, artikelen 10 en 11; zie ook artikel 20.

²¹⁴ Zoals gebruikt in artikel 5 en artikel 8, heeft "verwijzing" een algemene betekenis en verwijst ze niet naar de terminologie die in enig nationaal rechtstelsel wordt gebruikt. Ze is van toepassing telkens wanneer een zaak die in het ene gerecht is gestart, naar een ander gerecht wordt verplaatst. Dit kan ingevolge een bevel zijn van het gerecht waarbij de zaak eerst aanhangig is gemaakt (bijvoorbeeld "transfer" in de terminologie van de Amerikaanse federale procedure) of ingevolge een bevel van het gerecht waarnaar de zaak is verplaatst (bijvoorbeeld "removal" in de terminologie van de Amerikaanse federale procedure).

²¹⁵ Zie, bijvoorbeeld, de bepaling die de verwijzing van een zaak van de ene federale districtsrechtbank naar een andere in de Verenigde Staten toelaat: 28 United States Code § 1404(a).

²¹⁶ Als de ene partij bezwaar heeft gemaakt en de andere niet, moet de beslissing niet worden erkend en ten uitvoer gelegd

hem ook niet verbiedt.²¹⁸

183. **De eerste uitzondering: nietigheid.** De eerste twee uitzonderingen zijn een afspiegeling van die in artikel 6, onder a) en b). Letter a) stelt dat erkenning of tenuitvoerlegging mag worden geweigerd indien het beding ingevolge het recht van de Staat van het aangewezen gerecht om om het even welke reden, waaronder bevoegdheid, nietig was.²¹⁹ Deze voegt er echter aan toe "tenzij het aangewezen gerecht heeft bepaald dat het beding geldig is" en geeft daarmee aan dat het aangezochte gerecht de beslissing van het aangewezen gerecht niet door zijn beslissing mag vervangen.²²⁰ Dit heeft tot doel tegenstrijdige uitspraken over de geldigheid van het geding tussen verschillende verdragsluitende Staten te vermijden: ze moeten allemaal het recht van de Staat van het aangewezen gerecht toepassen en moeten elke uitspraak hierover van dat gerecht naleven.

184. **De tweede uitzondering: onbevoegdheid.** De tweede uitzondering, uiteengezet onder b), is op dezelfde manier geformuleerd als in artikel 6, onder b). Zowel in artikel 9, onder b), als in artikel 6, onder b), wordt de bevoegdheid bepaald door het recht van het forum (met inbegrip van zijn verwijzingsregels). Het forum is echter verschillend in de twee gevallen: in artikel 6, onder b), gaat het om een gerecht waarbij een zaak aanhangig is gemaakt die in strijd is met het beding; in artikel 9, onder b), gaat het om het gerecht waarbij om erkenning of tenuitvoerlegging van de beslissing van het aangewezen gerecht wordt verzocht. Zoals eerder vermeld, was men van oordeel dat het te ambitieus was om te proberen om de verwijzingsregels inzake bevoegdheid gelijk te schakelen. Het in punt 150 hierboven geformuleerde argument is ook hier van toepassing: aangezien onbevoegdheid het beding ook in termen van artikel 9, onder a), nietig zou maken, wordt bevoegdheid bepaald door zowel het recht van het aangewezen gerecht als het recht van het gerecht waarbij de zaak aanhangig is gemaakt: het forumkeuzebeding is

nietig als een partij²²¹ niet bevoegd was om het aan te gaan ingevolge het recht van een van deze beide gerechten.²²²

185. **De derde uitzondering: mededeling.** De derde uitzondering, uiteengezet onder c), laat toe om erkenning te weigeren als geen regelmatige mededeling aan de verweerder heeft plaatsgevonden.²²³ Concreet zijn er twee regels: de eerste, onder c), punt i), betreft de belangen van de verweerder; de tweede, onder c), punt ii), betreft de belangen van de Staat van kennisgeving.²²⁴

186. **Bescherming van de verweerder.** Letter c), punt i), legt een puur feitelijke test²²⁵ vast om te garanderen dat de mededeling aan de verweerder regelmatig is verricht. Deze bepaalt dat het aangezochte gerecht erkenning of tenuitvoerlegging van de beslissing mag weigeren indien het stuk waarmee de procedure is ingeleid of een gelijkwaardig stuk, waarin de wezenlijke elementen van de vordering zijn opgenomen, niet zo tijdig en op zodanige wijze als met het oog op zijn verdediging nodig was, aan de verweerder is meegedeeld. Gezien de zin die begint met "tenzij" in artikel 9, onder c), punt i), is deze regel echter niet van toepassing indien de verweerder is verschenen en verweer heeft gevoerd zonder de mededeling te betwisten, ook al had hij onvoldoende tijd om zijn verweer naar behoren voor te bereiden. Dit is om te voorkomen dat de verweerder in de fase van de tenuitvoerlegging kwesties aan de orde stelt die hij ook tijdens de oorspronkelijke procedure aan de orde had kunnen stellen. In een dergelijke situatie bestaat de voor de hand liggende oplossing er voor hem in uitstel te vragen. Indien hij dit niet doet, heeft hij niet het recht om het gebrek aan regelmatige mededeling in te roepen als grond voor niet-erkenning van de beslissing.²²⁶

187. **Bescherming van de Staat van kennisgeving.** Veel Staten, met inbegrip van de belangrijkste landen met een rechtsstelsel op basis van het gemeen recht, hebben er geen bezwaar tegen dat buitenlandse exploitanten op hun grondgebied worden betekend zonder enige tussenkomst

²¹⁸ Dit wordt duidelijk gemaakt door het gebruik van "may" (kan) in plaats van "shall" (moet) in de aanhef van artikel 9. In sommige rechtsstelsels is dit voldoende om gerechten toe te laten naar eigen inzicht te oordelen of ze de erkenning al dan niet zullen weigeren. Wanneer dit niet het geval is, kan de betrokken Staat wetgeving aannemen waarin wordt vastgelegd of en zo ja onder welke omstandigheden dergelijke beslissingen moeten worden erkend en ten uitvoer gelegd – uiteraard binnen de in artikel 9 afgebakende grenzen. Bij de bespreking van artikel 9 mag niet worden vergeten dat dit rapport alleen betrekking heeft op erkenning en tenuitvoerlegging uit hoofde van het verdrag, niet op erkenning of tenuitvoerlegging op grond van nationaal recht.

²¹⁹ Het recht van de Staat van het aangewezen gerecht omvat ook de verwijzingsregels van die Staat: zie punt 125, hierboven.

²²⁰ Het feit dat het gerecht van herkomst een beslissing heeft gegeven, betekent niet noodzakelijk dat het het forumkeuzebeding geldig heeft bevonden: het kan rechterlijke bevoegdheid hebben aangenomen op een andere, op basis van zijn nationale recht toegelaten grond.

²²¹ In Artikel 6, onder b), en artikel 9, onder b), verwijst "partij" naar een van de oorspronkelijke partijen bij het forumkeuzebeding, niet naar enige andere persoon die een partij is in de procedure.

²²² Zie notulen nr. 8 van de Twintigste Zitting, Commissie II, punten 50 tot en met 59.

²²³ Het begrip "mededeling" zoals gebruikt in artikel 9, onder c), is algemeen, feitelijk van aard. Het is geen technisch, juridisch begrip.

²²⁴ Artikel 9, onder c), handelt uitsluitend over de vraag of het aangezochte gerecht al dan niet mag weigeren om de beslissing te erkennen of ten uitvoer te leggen. Het gerecht van herkomst zal zijn eigen procesrecht toepassen, met inbegrip van internationale verdragen inzake de betekening van stukken die in de betrokken Staat van kracht zijn en van toepassing zijn op de feiten van de zaak. Artikel 9, onder c), laat deze regels, die kunnen vereisen dat de betekening wordt uitgevoerd in overeenstemming met het recht van de Staat waarin deze plaatsvindt, onverlet. Met uitzondering van de beperkte mate zoals voorzien in artikel 9, onder c), punt ii), mag het aangezochte gerecht echter niet weigeren om de beslissing te erkennen of ten uitvoer te leggen op grond van het feit dat de betekening niet is verricht in overeenstemming met het recht van de Staat waarin ze plaatsvond, met het recht van de Staat waarin de beslissing is gegeven, of met internationale verdragen inzake de betekening van stukken.

²²⁵ Zie notulen van de Twintigste Zitting, Commissie II: notulen nr. 9, punt 98, notulen nr. 11, punt 27 en notulen nr. 24, punt 28.

²²⁶ Deze regel is niet van toepassing als het niet mogelijk was om in het gerecht van herkomst de mededeling te betwisten.

van hun autoriteiten. Ze beschouwen het simpelweg als een manier om informatie over te brengen. Als een buitenlandse advocaat dus een buitenlands exploit wil betekenen in Engeland, kan hij naar Londen vliegen, een taxi nemen naar het adres van de verweerder, aanbellen en hem het exploit overhandigen. Hij zal daarmee niets verkeerd hebben gedaan. Sommige landen houden er een ander standpunt op na. Zij zijn van oordeel dat de betekening van een exploit een soevereine handeling (officiële handeling) is en dat de betekening van een buitenlands exploit op hun grondgebied zonder hun toestemming een inbreuk op hun soevereiniteit is. Die toestemming wordt doorgaans gegeven via een internationale overeenkomst waarin de te volgen procedure is vastgelegd.²²⁷ Deze laatstgenoemde landen zouden er niets voor voelen om een buitenlandse beslissing te erkennen die is betekend op een manier die zij als een inbreuk op hun soevereiniteit beschouwen. Letter c), punt ii), houdt rekening met dit standpunt door te stellen dat het aangezochte gerecht mag weigeren om de beslissing te erkennen of ten uitvoer te leggen als het exploit aan de verweerder is betekend in de aangezochte Staat op een wijze die onverenigbaar is met de grondbeginselen van die Staat inzake de betekening van stukken. In tegenstelling tot de andere gronden voor niet-erkenning geldt letter c), punt ii), alleen voor erkenning of tenuitvoerlegging in de Staat waarin de betekening heeft plaatsgevonden.

188. De vierde uitzondering: bedrog. De vierde uitzondering, uiteengezet onder d), betreft gevallen waarin de beslissing is verkregen door middel van bedrog in verband met een procedurele aangelegenheid.²²⁸ Bedrog is opzettelijke oneerlijkheid of opzettelijk wangedrag. Voorbeelden zijn: wanneer de eiser het exploit opzettelijk op het verkeerde adres betekent of laat betekenen; wanneer de eiser de verweerder opzettelijk verkeerd informeert over het tijdstip en de plaats van de zitting; of wanneer een van beide partijen probeert om een rechter, jurylid of getuige om te kopen, of belangrijke bewijsstukken opzettelijk achterhoudt.

189. De vijfde uitzondering: openbare orde. De vijfde uitzondering, uiteengezet onder e), betreft gevallen waarin erkenning of tenuitvoerlegging kennelijk onverenigbaar zou zijn met de openbare orde van de aangezochte Staat, in het bijzonder in situaties waarin de procedure die in het specifieke geval tot de beslissing heeft geleid, onverenigbaar was met de grondbeginselen van een eerlijk proces in die Staat. Het eerste deel van deze bepaling heeft tot doel de lat hoog te leggen in overeenstemming met de

bepalingen van artikel 6. Het tweede deel is bedoeld om de aandacht te vestigen op ernstige procedurefouten in de desbetreffende zaak.²²⁹

190. Zoals men ziet, overlappen de drie laatste uitzonderingen elkaar in belangrijke mate, aangezien ze alle drie geheel of gedeeltelijk betrekking hebben op procedurele eerlijkheid. Als dus ingevolge bedrog door de eiser het exploit bijvoorbeeld niet was betekend aan de verweerder en hij of zij is niet op de hoogte van de procedure, kunnen de onder c), d) en e), uiteengezette uitzonderingen allemaal toepasbaar zijn. De reden voor deze nadruk op het belang van een eerlijk proces is dat in sommige landen de grondbeginselen van een eerlijk proces (ook eerlijke rechtsbedeling, regels van de billijkheid of het recht op een eerlijk proces genoemd) in de grondwet zijn vastgelegd.²³⁰ In die landen kan het ongrondwettelijk zijn om een buitenlandse beslissing te erkennen die is verkregen in een procedure waarin een fundamentele inbreuk op deze beginselen heeft plaatsgevonden.

191. De zesde uitzondering: onverenigbare beslissingen. Onder f) en g), wordt de situatie behandeld waarin er een conflict is tussen de beslissing waarvoor op grond van het verdrag om erkenning en tenuitvoerlegging wordt verzocht, en een andere beslissing die tussen dezelfde partijen is gegeven. Deze letters zijn van toepassing wanneer de twee beslissingen onverenigbaar zijn. Er is echter verschil in de manier waarop letters f) en g), werken.

192. Onder f), wordt het geval behandeld waarin de onverenigbare beslissing door een gerecht in de aangezochte Staat is gegeven. In een dergelijke situatie heeft die beslissing voorrang, ongeacht of zij al dan niet eerst is gegeven: het aangezochte gerecht mag voorrang geven aan een beslissing van een gerecht uit zijn eigen Staat, zelfs als die beslissing na de beslissing op grond van het forumkeuzebeding is gegeven. Voorwaarde opdat deze bepaling zou gelden, is dat het om dezelfde partijen gaat, maar het is niet nodig dat de zaak hetzelfde onderwerp betreft en op dezelfde oorzaak berust.

193. Onder g), komt de situatie aan bod waarin beide beslissingen door buitenlandse gerechten zijn gegeven. Hier mag alleen worden geweigerd om de beslissing op grond van het forumkeuzebeding te erkennen of ten uitvoer te leggen als aan de volgende eisen is voldaan: ten eerste, de beslissing op grond van het forumkeuzebeding moet na de onverenigbare beslissing zijn gegeven; ten tweede, de partijen moeten dezelfde zijn;²³¹ ten derde, de zaak moet

²²⁷ Het Verdrag van Den Haag van 15 november 1965 inzake de betekening en kennisgeving in het buitenland van gerechtelijke en buitengerechtelijke stukken in burgerlijke of handelszaken is hiervan het belangrijkste voorbeeld. Zie ook Verordening (EG) nr. 1348/2000 van de Raad van 29 mei 2000 inzake de betekening en de kennisgeving in de lidstaten van gerechtelijke en buitengerechtelijke stukken in burgerlijke of in handelszaken, PB 2000, L 160, blz. 37.

²²⁸ Bedrog in verband met een inhoudelijke aangelegenheid zou onder de uitzondering inzake openbare orde uit artikel 9, onder e), kunnen vallen. Het verdrag behandelt bedrog in verband met een procedurele aangelegenheid als een aparte grond voor niet-erkenning omdat er bepaalde rechtsstelsels kunnen zijn waarin openbare orde niet kan worden gebruikt met betrekking tot bedrog in verband met een procedurele aangelegenheid.

²²⁹ Het is niet de bedoeling dat het tweede deel het eerste deel beperkt: openbare orde in het kader van het verdrag is niet beperkt tot procedurele aangelegenheden. De kwesties waar het om gaat, moeten echter van fundamenteel belang zijn voor de aangezochte Staat.

²³⁰ Voor Europa, zie artikel 6 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens; voor de Verenigde Staten van Amerika, zie het vijfde en veertiende amendement op de grondwet van de Verenigde Staten. Veel andere landen hebben vergelijkbare bepalingen.

²³¹ Dit geldt ook onder f). Aan de vereiste dat de partijen dezelfde moeten zijn, wordt voldaan als de partijen voor wie de beslissingen bindend zijn, dezelfde zijn, ook al zijn de procespartijen niet dezelfde, bijvoorbeeld wanneer de ene beslissing ten nadele van een bepaalde persoon is en de

hetzelfde onderwerp betreffen en op dezelfde oorzaak berusten; en ten vierde, de onverenigbare beslissing moet voldoen aan de voorwaarden voor erkenning ervan in de aangezochte Staat.

Artikel 10 Voorvragen

194. **Estoppel en buitenlandse beslissingen.** Vaak moet een gerecht over verschillende aangelegenheden van feitelijke of juridische aard uitspraak doen voordat het uitspraak kan doen over de vordering van de eiser. In rechtszaken ingevolge een octrooilicentieovereenkomst is het bijvoorbeeld mogelijk dat het gerecht zich over de geldigheid van het octrooi moet uitspreken. Dit is een uitspraak over een voorvraag. Ze maakt de definitieve beslissing mogelijk, die zal bepalen of de verweerder al dan niet een schadevergoeding aan de eiser moet betalen. Het is duidelijk dat het aangezochte gerecht die definitieve beslissing moet erkennen en, als de betaling van een geldsom wordt opgelegd (bv. een licentievergoeding of schadevergoeding), deze ten uitvoer moet leggen (voor zover ze is gegeven overeenkomstig een forumkeuzebeding waarop het verdrag van toepassing is). Maar verplicht het verdrag dit gerecht ook om de uitspraak over de voorvraag te erkennen?

195. In Staten met een rechtsstelsel op basis van het burgerlijk recht, heeft een beslissing normalerwijs alleen rechtsgevolg met betrekking tot de definitieve beslissing – het *dispositif* in Frankrijk en de equivalenten ervan in andere rechtsstelsels, bijvoorbeeld de *Tenor* of *Spruch* in Duitsland en Oostenrijk. In landen met een rechtsstelsel op basis van het gemeen recht daarentegen verplicht de doctrine bekend onder de naam *issue estoppel*,²³² *collateral estoppel* of *issue preclusion*²³³ een gerecht in bepaalde omstandigheden om uitspraken over voorvragen die in een eerdere beslissing zijn gegeven, te erkennen. Dit kan het geval zijn zowel wanneer de oorspronkelijke beslissing door een gerecht in dezelfde Staat is gegeven, als wanneer zij door een gerecht in een andere Staat is gegeven.²³⁴ Het verdrag verlangt echter nooit dat dergelijke uitspraken worden erkend of ten uitvoer gelegd, hoewel het de verdragsluitende Staten ook niet verbiedt om ze overeenkomstig hun nationale recht te erkennen.

196. **Uitspraken over voorvragen.** Artikel 10 handelt over aangelegenheden waarover als voorvraag wordt beslist.²³⁵ Overeenkomstig het eerste lid wordt, wanneer een aangelegenheid die ingevolge artikel 2, lid 2, of ingevolge artikel 21 uitgesloten is, als voorvraag aan de orde is gesteld, de uitspraak met betrekking tot die aangelegenheid op grond van dit verdrag niet erkend noch ten uitvoer gelegd. Gezien het vorige punt kan deze bepaling onnodig zijn; in het geval van uitspraken over aangelegenheden die niet onder het verdrag vallen – in het bijzonder de geldigheid van bepaalde intellectuele-

eigendomsrechten – is de kwestie echter zo belangrijk dat een uitdrukkelijke bepaling wenselijk werd geacht. Artikel 10, lid 1, vormt dus een aanvulling op artikel 2, lid 3, dat bepaalt dat procedures niet van het toepassingsgebied van het verdrag zijn uitgesloten op grond van het enkele feit dat het gerecht een uitspraak doet over een uitgesloten aangelegenheid die louter als voorvraag is opgekomen.

197. **Beslissingen gebaseerd op een voorvraag.** Artikel 10, lid 2, heeft geen betrekking op de niet-erkenning van uitspraken over voorvragen, maar op de niet-erkenning van bepaalde beslissingen of delen ervan die op dergelijke uitspraken zijn gebaseerd. Het legt nog een andere grond voor niet-erkenning vast, naast deze die in artikel 9 zijn uiteengezet. Het bepaalt dat de erkenning of de tenuitvoerlegging van een beslissing kan worden geweigerd indien *en voor zover* de beslissing is gebaseerd op een beslissing over een aangelegenheid die ingevolge artikel 2, lid 2, is uitgesloten.²³⁶ Deze uitzondering zou uiteraard alleen mogen worden gebruikt als het aangezochte gerecht anders over de voorvraag zou beslissen. Zelfs met deze beperking lijkt het een verrekende uitzondering; in het domein waarbinnen de toepassing ervan het waarschijnlijkst is – intellectuele eigendom – is ze echter onderworpen aan een belangrijke voorwaarde uiteengezet in lid 3.

198. **Prejudiciële uitspraken over de geldigheid van intellectuele-eigendomsrechten.** Zonder de bijzondere regels in artikel 10, lid 3, zou artikel 10, lid 2, van toepassing zijn wanneer de beslissing van het gerecht van herkomst op een prejudiciële uitspraak inzake geldigheid zou zijn gebaseerd. Ingevolge een verzoek om maximale duidelijkheid vanwege de belanghebbenden op het gebied van intellectuele eigendom en omdat onverenigbaarheid duidelijk kan worden gedefinieerd met betrekking tot intellectuele eigendom, heeft de diplomatieke zitting beslist om deze kwestie in een apart lid te behandelen. Wanneer een beslissing is gebaseerd op een prejudiciële uitspraak over de geldigheid van een intellectuele-eigendomsrecht anders dan een auteursrecht of een verwant recht, wordt artikel 10, lid 2, verder beperkt door artikel 10, lid 3. Naast op de in de artikelen 9 en 11 genoemde gronden mag erkenning of tenuitvoerlegging van een dergelijke beslissing alleen worden geweigerd of opgeschort op grond van artikel 10, lid 2, als aan de voorwaarden van artikel 10, lid 3, is voldaan.

199. **Letter a).** Overeenkomstig artikel 10, lid 3, onder a), mag erkenning of tenuitvoerlegging van de beslissing worden geweigerd indien en voor zover de uitspraak over de geldigheid van een intellectuele-eigendomsrecht onverenigbaar is met een beslissing van een gerecht (of van een bevoegde autoriteit zoals een octrooibureau) die is gegeven in de Staat volgens het recht

andere beslissing ten nadele van de opvolger van die persoon.

²³² Terminologie gebruikt in Groot-Brittannië en in landen uit het Gemenebest met een rechtsstelsel op basis van het gemeen recht.

²³³ Deze twee laatste termen worden beiden in de Verenigde Staten van Amerika gebruikt.

²³⁴ Over de laatste, zie P. Barnett, *Res Judicata, Estoppel and Foreign Judgments*, Oxford University Press 2001.

²³⁵ Voor wat onder een voorvraag wordt verstaan, zie punten 194 tot en met 195, hierboven; zie ook voetnoot 77, hierboven.

²³⁶ Voor het geval waarin de beslissing was gebaseerd op een beslissing over een aangelegenheid die ingevolge artikel 21 is uitgesloten, zie artikel 10, lid 4, en hieronder, punt 202.

waarvan het intellectuele-eigendomsrecht is ontstaan.²³⁷ Deze bepaling erkent de voorrang van de gerechten (of andere autoriteiten) van die Staat, die zowel de aangezochte Staat als een derde Staat kan zijn. Het is alleen als de prejudiciële uitspraak van het gerecht van herkomst onverenigbaar is met een beslissing van een gerecht of autoriteit van die Staat, dat andere Staten mogen weigeren om de beslissing op grond van artikel 10, lid 2, te erkennen of ten uitvoer te leggen.

200. De werking van artikel 10, lid 3, onder *a*), is gemakkelijker te begrijpen aan de hand van een voorbeeld.²³⁸ Laten we aannemen dat A B dagvaardt in Staat X om B te horen veroordelen tot betaling van royalty's ingevolge een octrooilicentieovereenkomst met een exclusief forumkeuzebeding waarin bevoegdheid wordt toegewezen aan de gerechten van Staat X. B reageert met het argument dat het octrooi ongeldig is. Als we aannemen dat A alleen bij een geldig octrooi gerechtigd is om royalty's te vragen, vormt het argument van B een goed verweer als hij dit argument hard kan maken; bijgevolg moet het gerecht als voorvraag over de geldigheid van het octrooi oordelen. Laten we aannemen dat het gerecht dit doet en van oordeel is dat het octrooi geldig is. Het gerecht geeft een beslissing in het voordeel van A en kent A 1 miljoen USD toe. A leidt vervolgens een procedure in op grond van het verdrag voor de tenuitvoerlegging van deze beslissing in Staat Y. Welnu, mocht er een beslissing zijn van de Staat waar het octrooi is geregistreerd (die zowel Staat Y of een derde Staat Z kan zijn), waarin wordt geoordeeld dat het octrooi ongeldig is, dan zou deze beslissing onverenigbaar zijn, niet met de beslissing in de zaak op grond van het verdrag – die louter stelt dat B aan A 1 miljoen USD moet betalen – maar wel met de prejudiciële uitspraak dat het octrooi geldig is. Aangezien deze prejudiciële uitspraak het logische uitgangspunt vormt waarop de beslissing is gebaseerd, zou er echter onverenigbaarheid zijn tussen de twee beslissingen, via een onverenigbaarheid van ondergeschikte aard. Het doel van artikel 10, lid 3, is om de gerechten van Staat Y toe te laten (maar niet te verplichten) om de erkenning of

tenuitvoerlegging van de beslissing op grond van het verdrag in deze omstandigheden te weigeren.

201. **Letter b).** Overeenkomstig artikel 10, lid 3, onder *b*), mag erkenning of tenuitvoerlegging van de beslissing worden opgeschort²³⁹ als een procedure inzake de geldigheid van het intellectuele-eigendomsrecht aanhangig is in de Staat volgens het recht waarvan het intellectuele-eigendomsrecht is ontstaan.²⁴⁰ Hierdoor mag het aangezochte gerecht de procedure voor erkenning of tenuitvoerlegging schorsen (opschorten) in afwachting van de uitkomst van de procedure inzake de geldigheid. Als de beslissing over de geldigheid verenigbaar is met die van het gerecht van herkomst, mag de erkenning of tenuitvoerlegging niet worden geweigerd op grond van artikel 10; als ze ermee onverenigbaar is, zal artikel 10, lid 3, onder *a*), van toepassing zijn.

202. **Prejudiciële uitspraken over een aangelegenheid die krachtens artikel 21 is uitgesloten.** Lid 4 is helemaal hetzelfde als lid 2, behalve dat het betrekking heeft op een beslissing die is gebaseerd op een uitspraak over een aangelegenheid die ingevolge een door de aangezochte Staat krachtens artikel 21 afgelegde verklaring uitgesloten is. Op dit lid is de beperking uit lid 3 echter niet van toepassing: er zijn geen bijzondere regels met betrekking tot prejudiciële uitspraken over de geldigheid van een intellectuele-eigendomsrecht.

Artikel 11 Schadevergoeding

203. Artikel 11 handelt over schadevergoeding. Op grond van dit artikel mag het aangezochte gerecht weigeren om een beslissing te erkennen of ten uitvoer te leggen indien en voor zover in de beslissing schadevergoeding wordt toegekend, waarbij de eiser niet schadeloos wordt gesteld voor het feitelijk geleden verlies of de feitelijk geleden schade. De gelijkwaardige bepaling in het ontwerpverdrag van 2004 was artikel 15, dat op een meer gedetailleerde en ingewikkelde manier was geformuleerd.²⁴¹ Tijdens de diplomatieke zitting van 2005

²³⁷ In geval van een geregistreerd recht is dit de Staat waar de registratie heeft plaatsgevonden of wordt geacht te hebben plaatsgevonden uit hoofde van een internationaal verdrag.

²³⁸ Ter herinnering, in alle voorbeelden in dit rapport wordt er, behoudens uitdrukkelijke andersluidende vermelding, van uitgegaan dat het verdrag van kracht is en dat de genoemde Staten Partij zijn bij het verdrag: zie verklaring op blz. 21 hierboven.

²³⁹ De aanhef van artikel 10, lid 3, verwijst zowel naar weigering als naar opschorting. Het eerste zal normalerwijs toepasselijk zijn op grond van letter *a*) en het tweede op grond van letter *b*). Zelfs onder *b*), kan het aangezochte gerecht de procedure echter afwijzen als het niet bevoegd is om ze te schorsen, op voorwaarde dat de partij aan wie in de beslissing een geldbedrag is toegewezen, een nieuwe procedure kan inleiden nadat over de geldigheid is beslist.

²⁴⁰ Ze kan aanhangig zijn bij het bevoegde gerecht of bij een octrooibureau of een soortgelijke autoriteit.

²⁴¹ Artikel 15 van het ontwerpverdrag van 2004, waarnaar wordt verwezen in punt 205, hieronder, luidt als volgt:

"Artikel 15 Schadevergoeding

1. Een beslissing die schadevergoeding zonder vergoedend karakter toekent, met inbegrip van schadevergoeding bij wijze van

voorbeeld of sanctie, moet worden erkend en ten uitvoer gelegd voor zover een gerecht in de aangezochte Staat soortgelijke of vergelijkbare schadevergoeding kon hebben toegekend. Niets in dit lid verhindert dat het aangezochte gerecht de beslissing op grond van zijn eigen recht erkent en ten uitvoer legt voor een bedrag dat maximaal gelijk is aan het volledige bedrag van de door het gerecht van herkomst toegekende schadevergoeding.

2. *a)* Wanneer de schuldenaar, na een procedure waarin de schuldeiser kan worden gehoord, het aangezochte gerecht ervan overtuigt dat gezien de omstandigheden, met inbegrip van deze in de Staat waar de beslissing is gegeven, een buitensporig hoge schadevergoeding is toegekend, kan erkenning en tenuitvoerlegging tot een lager bedrag worden beperkt.

- b)* In geen geval mag het aangezochte gerecht de beslissing erkennen of ten uitvoer leggen waarin een bedrag wordt toegekend dat lager is

is overeengekomen om deze bepaling te schrappen en te vervangen door de eenvoudigere bepalingen van artikel 11. De redenen hiervoor worden uiteengezet in de verklaring van de werkgroep die het heeft opgesteld.

204. Artikel 11 verwijst naar schadevergoeding bij wijze van voorbeeld en bij wijze van sanctie. De twee termen betekenen hetzelfde: ze verwijzen naar een schadevergoeding die bedoeld is om de verweerder te straffen en om hem en anderen ervan te weerhouden in de toekomst iets soortgelijks te doen. Ze kunnen worden gezien als tegenpool van een schadevergoeding met een vergoedend karakter die tot doel heeft de eiser te vergoeden voor het verlies dat hij heeft geleden, met andere woorden om hem in de toestand te plaatsen waarin hij zich zou hebben bevonden als de onrechtmatige gedraging niet had plaatsgevonden.

205. Tijdens de diplomatieke zitting van 2005 is door de leden van de werkgroep die artikel 11 heeft opgesteld, overeenstemming bereikt over de volgende verklaring die tijdens de zitting is aangenomen:²⁴²

- "a) Laat ons starten met een nimmer betwist *grondbeginsel*: beslissingen waarin schadevergoeding wordt toegekend, vallen binnen het toepassingsgebied van het verdrag. Een beslissing van een gerecht dat in een exclusief forumkeuzebeding is aangewezen, die geheel of gedeeltelijk schadevergoeding toekent aan de eiser, zal dus op grond van het verdrag in alle verdragsluitende Staten worden erkend en ten uitvoer gelegd. Aangezien dergelijke beslissingen niet verschillen van andere beslissingen die binnen het toepassingsgebied van het verdrag vallen, is artikel 8 onbeperkt van toepassing. Dit betekent zowel de verplichting om te erkennen en ten uitvoer te leggen als alle gronden om dit te weigeren.
- b) Tijdens de onderhandelingen is duidelijk geworden dat sommige delegaties problemen hadden met beslissingen waarin *schadevergoeding wordt toegekend die veel hoger is dan het verlies dat de eiser feitelijk heeft geleden*. Schadevergoeding bij wijze van voorbeeld of bij wijze van sanctie is hiervan een belangrijk voorbeeld. Sommige delegaties vonden dat de uitzondering inzake openbare orde uit artikel 9, onder e), deze problemen kon oplossen, maar anderen

dan het bedrag dat in de aangezochte Staat kon zijn toegekend onder dezelfde omstandigheden, met inbegrip van deze in de Staat waar de beslissing is gegeven.

3. Bij het toepassen van de voorgaande leden moet het aangezochte gerecht rekening houden met de vraag of en in welke mate de door het gerecht van herkomst toegekende schadevergoeding dient ter dekking van de proceskosten."

maakten duidelijk dat dit niet mogelijk was op basis van de beperkte reikwijdte van het begrip openbare orde in hun rechtstelsel. Daarom is overeengekomen dat er een *bijkomende grond voor weigering bij beslissingen met toekenning van schadevergoeding* moest zijn. Dit is het *nieuwe artikel 11*. Zoals bij alle andere gronden voor weigering het geval is, moet deze bepaling zo restrictief mogelijk worden uitgelegd en toegepast.

- c) Artikel 11 is gebaseerd op de *onbetwiste hoofdfunctie van schadevergoeding*: de feitelijk geleden schade vergoeden. Daarom stelt het nieuwe artikel 11, lid 1, dat erkenning en tenuitvoerlegging van een beslissing mag worden geweigerd indien en voor zover *de schadevergoeding een partij niet schadeloosstelt voor het feitelijk geleden verlies of de feitelijk geleden schade*. Er moet worden opgemerkt dat het Engelse woord "actual" een andere betekenis heeft dan het Franse woord "actuel" (dat in de Franse tekst niet wordt gebruikt); toekomstige verliezen vallen er dus ook onder.
- d) Dit betekent *niet* dat het aangezochte gerecht mag onderzoeken of het al dan niet hetzelfde schadevergoedingsbedrag kon hebben toegekend. *De drempel ligt veel hoger*. Artikel 11 geldt alleen wanneer *duidelijk* uit de beslissing blijkt dat het toegekende bedrag hoger is dan het feitelijk geleden verlies of de feitelijk geleden schade. Dit geldt in het bijzonder bij schadevergoeding bij wijze van voorbeeld of bij wijze van sanctie. Deze soorten schadevergoeding worden daarom uitdrukkelijk vermeld. Maar in uitzonderlijke gevallen kan een schadevergoeding die volgens het gerecht van herkomst een vergoedend karakter heeft, ook onder deze bepaling vallen.
- e) Deze bepaling behandelt schadevergoeding die wordt toegekend op basis van een overeenkomst tussen partijen (vaste schadevergoeding) of van een wet (wettelijke schadevergoeding), ook als vergoeding voor feitelijk geleden verlies of feitelijk geleden schade. Bij dergelijke schadevergoedingen kan het aangezochte

²⁴² Zie notulen nr. 19 van de Twintigste Zitting, Commissie II, punten 13 en 14. De leden van de werkgroep waren afgevaardigden en vertegenwoordigers van: Australië, Canada, China, Duitsland, de Europese Gemeenschap, Japan, Nieuw-Zeeland, Oostenrijk, de Russische Federatie, het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten van Amerika en Zwitserland. De voorzitter was de heer Gottfried Musger (Oostenrijk). In de tekst die volgt, zijn verwijzingen naar afzonderlijke artikelen (die oorspronkelijk op de ontwerpversie van het verdrag van 2004 waren gebaseerd) aangepast aan de nummering die in de definitieve tekst is gehanteerd.

gerecht erkenning en tenuitvoerlegging alleen weigeren indien en voor zover de schadevergoeding bedoeld is om de verweerder te straffen en niet om een eerlijke schatting van een passend vergoedingsbedrag te maken.

- f) Het zou verkeerd zijn te vragen of het aangezochte gerecht het recht van de Staat waar de beslissing is gegeven, of het recht van de aangezochte Staat moet toepassen. Artikel 11 bevat een autonoom begrip. Het is natuurlijk het *aangezochte* gerecht dat deze bepaling *toepast*, maar deze toepassing leidt *niet* tot een simpele toepassing van het recht van de aangezochte Staat in verband met schadevergoeding.
- g) Erkenning en tenuitvoerlegging mogen alleen worden geweigerd *voor zover* de beslissing het feitelijk geleden verlies of de feitelijk geleden schade overstijgt. Voor de meeste delegaties was dit waarschijnlijk een logisch gevolg van het beperkte doel van deze bepaling. Het is echter nuttig om dit uitdrukkelijk te vermelden. Het voorkomt een eventuele "alles-of-nietsbenadering" die bepaalde rechtsstelsels op de uitzondering inzake openbare orde toepassen.
- h) Zowel lid 1 als lid 2 van het vroegere artikel 15 bevat sterk *verfijnde regels* over hoeveel van de door het gerecht van herkomst toegekende schadevergoeding *in ieder geval* moest worden erkend of ten uitvoer gelegd. De werkgroep was van oordeel dat dit als een verkeerd signaal kon worden begrepen. Overeenkomstig artikel 11 mag alleen worden onderzocht of de beslissing schadevergoeding toekent die niet schadeloosstelt voor het feitelijk geleden verlies; het laat geen onderzoek over de grond van de zaak toe. Zoals alle andere gronden voor weigering geldt het alleen in uitzonderlijke gevallen. Elke te grote aandacht voor die gevallen in het verdrag zou hen te veel politiek gewicht hebben gegeven.
- i) Artikel 11 *verplicht* het gerecht niet om erkenning en tenuitvoerlegging te weigeren. Dit blijkt duidelijk uit de bewoording ervan – *kan worden geweigerd* – en is in overeenstemming met de algemene benadering uit artikel 9. De bepaling beperkt dus geenszins de erkenning en tenuitvoerlegging van schadevergoeding uit hoofde van het nationaal recht of andere internationale instrumenten, en ze laat erkenning en tenuitvoerlegging op grond van

het verdrag toe (maar verlangt dit niet). Ook hier was de werkgroep van mening dat een uitdrukkelijke bepaling te veel aandacht op de kwestie van schadevergoedingen zou hebben gevestigd en er zo te veel gewicht aan zou hebben toegekend.

- j) Artikel 11, lid 2, komt overeen met het oude artikel 15, lid 3. Overeenkomstig artikel 11, lid 1, kon worden aangevoerd dat schadevergoeding die dient om de proceskosten te dekken, niet schadeloosstelde voor het feitelijk geleden verlies. Vanuit vergelijkend perspectief zou dit uiteraard verkeerd zijn. Maar het is niettemin redelijk om binnen deze bepaling uitdrukkelijk naar dit probleem te verwijzen. Deze verwijzing bevat geen vaste regel; er moet enkel rekening worden gehouden met het feit dat schadevergoeding dient om kosten te dekken.
- k) Resumerend: het nieuwe artikel 11 is korter dan het oude artikel 15, het ligt meer in de lijn van de algehele formulering van het verdrag en het pakt de echte problemen aan zonder ingewikkelde en verfijnde regels die eventueel verkeerd kunnen worden begrepen. Daarom stelt de werkgroep voor dat deze bepaling wordt aangenomen."

Artikel 12 *Gerechtelijke schikkingen*

206. Artikel 12 bepaalt dat schikkingen die in de loop van een procedure worden goedgekeurd door of worden getroffen ten overstaan van een in een exclusief forumkeuzebeding aangewezen gerecht van een verdragsluitende Staat en die op dezelfde wijze ten uitvoer kunnen worden gelegd als een beslissing in de desbetreffende Staat, in andere verdragsluitende Staten moeten worden ten uitvoer gelegd als een beslissing.²⁴³ Wanneer een tenuitvoerleggingsprocedure wordt ingeleid, moet de persoon die de procedure inleidt, de nodige documenten overleggen om te bewijzen dat de gerechtelijke schikking in de Staat waar de zaak aanhangig is gemaakt, op dezelfde wijze ten uitvoer kan worden gelegd als een beslissing.²⁴⁴

207. Een dergelijke schikking wordt soms een "judicial settlement" (gerechtelijke schikking) genoemd, een vertaling van het Franse "*transaction judiciaire*". In de betekenis waarin de term hier wordt gebruikt, zijn gerechtelijke schikkingen een onbekend gegeven in rechtsstelsels op basis van het gemeen recht.²⁴⁵ In Frankrijk en in andere landen met een rechtsstelsel op basis van het burgerlijk recht zijn het contracten die ten overstaan van een rechter tot stand komen en waarbij de partijen een eind maken aan het geschil, gewoonlijk door wederzijdse toegevingen te doen. De partijen leggen hun overeenkomst

²⁴³ De gelijkwaardige bepaling in het voorontwerp van het verdrag van 1999 is artikel 36. Toelichting hierbij in het rapport Nygh/Pocar is te vinden op blz. 116 en 117. Zie ook het *Verdrag van Den Haag van 1 februari 1971 betreffende*

de erkenning en de tenuitvoerlegging van buitenlandse vonnissen in burgerlijke en handelszaken, artikel 19.

²⁴⁴ Artikel 13, lid 1, onder e).

²⁴⁵ Zoals gebruikt in artikel 12, verwijst "schikking" niet naar een schikking in gemeenrechtelijke zin.

voor aan de rechter, die het in een officieel document registreert. Dergelijke overeenkomsten hebben gewoonlijk geheel of gedeeltelijk dezelfde rechtsgevolgen als een definitieve beslissing. Een gerechtelijke schikking verschilt van een bij beschikking vastgesteld vergelijk in de gemeenrechtelijke betekenis (een beschikking door het gerecht met instemming van beide partijen), aangezien een bij beschikking vastgesteld vergelijk een beslissing is en kan worden erkend en ten uitvoer gelegd op grond van artikel 8 van het verdrag. Anderzijds verschilt een gerechtelijke schikking van een buitengerechtelijke schikking omdat ze ten overstaan van een rechter tot stand komt, de procedure beëindigt en gewoonlijk op dezelfde wijze ten uitvoer kan worden gelegd als een beslissing. Om deze redenen is er een aparte bepaling aan gewijd in het verdrag.

208. Artikel 12 voorziet niet in de erkenning van gerechtelijke schikkingen, alleen in de tenuitvoerlegging ervan.²⁴⁶ De draagwijdte hiervan kan het best worden uitgelegd aan de hand van een voorbeeld.²⁴⁷ Laten we aannemen dat A en B een overeenkomst sluiten met een exclusief forumkeuzebeding waarin de gerechten van Staat X worden aangewezen. Daarna daagt A B voor een gerecht in die Staat en vordert 1 000 EUR, een bedrag dat volgens hem op grond van de overeenkomst verschuldigd is. De partijen treffen vervolgens een gerechtelijke schikking waarbij B ermee instemt aan A 800 EUR te betalen en waarbij Staat X een Staat is waarin dit toegelaten is.

209. Als B niet betaalt, kan A een procedure aanhangig maken om de schikking in Staat Y, een andere verdragsluitende Staat, ten uitvoer te leggen. Deze procedure valt onder artikel 12 van het verdrag. Laten we echter aannemen dat B het geld in overeenstemming met de schikking betaalt zonder dat er een tenuitvoerleggingsprocedure nodig is. Als A desondanks een nieuwe zaak aanhangig maakt voor de resterende 200 EUR bij de gerechten van Staat Y, kan B het gerecht niet verzoeken om erkenning van de schikking op grond van het verdrag als procedureel verweer tegen de vordering (wat de vordering in sommige rechtsstelsels niet-ontvankelijk zou maken). Het verdrag voorziet hier niet in, hoofdzakelijk omdat de rechtsgevolgen van schikkingen dermate verschillend zijn in de verschillende rechtsstelsels. Het verdrag verbiedt een gerecht echter niet om de schikking te behandelen als een contractueel verweermiddel tegen de vordering ten gronde.

Artikel 13 Over te leggen stukken

210. Artikel 13, lid 1, somt de documenten op die moeten worden overgelegd door de partij die om erkenning of tenuitvoerlegging van een beslissing op grond van het verdrag verzoekt.²⁴⁸ Het feit dat in de aanhef van artikel 13 erkenning wordt vermeld, betekent niet dat er een speciale procedure moet zijn.²⁴⁹ Zelfs in rechtsstelsels waarin er

geen speciale procedure bestaat, moet de partij die om erkenning verzoekt, de in artikel 13 genoemde documenten overleggen als de andere partij de erkenning van de beslissing betwist.

211. Artikel 13, lid 1, onder a), vereist overlegging van een volledig en gewaarmerkt afschrift van de beslissing. Dit verwijst naar de hele beslissing (in voorkomend geval, met inbegrip van de motivering van het gerecht) en niet alleen naar de definitieve beslissing (*dispositif*). Artikel 13, lid 1, onder b), vereist overlegging van het exclusieve forumkeuzebeding, een gewaarmerkt afschrift daarvan, of een ander bewijs van het bestaan daarvan. De woorden "of een ander bewijs van het bestaan daarvan" zijn in de eerste plaats ingevoegd om rekening te houden met elektronisch gemaakte bedingen. Bij dergelijke bedingen is het gewoonlijk niet mogelijk om "het beding" zelf over te leggen. Artikel 13, lid 1, onder c), vereist schriftelijk bewijs waaruit blijkt dat de verweerder van de zaak in kennis is gesteld. Dit geldt echter alleen indien de beslissing bij verstek is gewezen. In andere gevallen wordt ervan uitgegaan dat de verweerder in kennis is gesteld tenzij hij of zij bewijs van het tegendeel overlegt. De gevolgen van het onvermogen om de vereiste documenten over te leggen, worden bepaald door het recht van de aangezochte Staat. Overmatig formalisme moet echter worden vermeden: als aan de partij tegen wie de beslissing is uitgesproken, geen nadeel is berokkend, moet de andere partij in de gelegenheid worden gesteld het verzuim te herstellen.

212. Artikel 13, lid 2, bepaalt dat het aangezochte gerecht overlegging van andere documenten mag vragen voor zover dat nodig is om na te gaan of aan de voorwaarden van hoofdstuk III van het verdrag is voldaan. Hieruit blijkt dat de lijst uit lid 1 niet exhaustief is. Onnodige lasten voor de partijen moeten echter worden vermeden.

213. Artikel 13, lid 3, laat toe dat een persoon die om erkenning of tenuitvoerlegging van een beslissing op grond van het verdrag verzoekt, gebruikmaakt van een door de Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht aanbevolen en gepubliceerd formulier. Het formulier is als bijlage bij het verdrag gevoegd. Het kan worden gewijzigd door een bijzondere commissie van de Haagse Conferentie.²⁵⁰ Het gebruik van het formulier is niet verplicht. Het aangezochte gerecht mag op de erin vervatte informatie vertrouwen als deze niet wordt betwist. Zelfs als er geen sprake is van betwisting, is de informatie echter niet doorslaggevend: het aangezochte gerecht mag over de aangelegenheid beslissen in het licht van alle bewijsstukken waarover het beschikt.

214. Artikel 13, lid 4, bepaalt dat indien de in artikel 13 bedoelde stukken niet in een officiële taal van de aangezochte Staat zijn gesteld, zij vergezeld moeten gaan

²⁴⁶ Voor het onderscheid tussen erkenning en tenuitvoerlegging, zie punt 170, hierboven.

²⁴⁷ Ter herinnering, in alle voorbeelden in dit rapport wordt er, behoudens uitdrukkelijke andersluidende vermelding, van uitgegaan dat het verdrag van kracht is en dat de genoemde Staten Partij zijn bij het verdrag; zie verklaring op blz. 21 hierboven.

²⁴⁸ Deze bepaling is vergelijkbaar met artikel 29, lid 1, onder a) tot en met c), van het voorontwerp van het verdrag van 1999. Toelichting hierbij in het rapport Nygh/Pocar is te vinden op blz. 109 en 110.

²⁴⁹ Zie punt 215, hieronder.

²⁵⁰ Zie ook artikel 24 en de toelichting in punt 257, hieronder.

van een gewaarmerkte vertaling in een officiële taal, tenzij het recht van de aangezochte Staat anders bepaalt. De Staten mogen bijgevolg in uitvoeringsbesluiten of in hun procesrecht bepalen dat een vertaling niet nodig is of dat een informele vertaling volstaat, zelfs als ze niet gewaarmerkt is.

*Artikel 14 Procedure*²⁵¹

215. Artikel 14 bepaalt dat de procedures voor de erkenning, de uitvoerbaarheid of de registratie voor tenuitvoerlegging, en de tenuitvoerlegging van de beslissing worden beheerst door het recht van de aangezochte Staat behoudens voor zover in het verdrag anders is bepaald.²⁵² Wanneer het recht van de aangezochte Staat niet voorziet in enige speciale procedure voor erkenning (apart van deze voor tenuitvoerlegging) van een buitenlandse beslissing, wordt een beslissing automatisch van rechtswege erkend, uit hoofde van artikel 8 van het verdrag. De gronden voor weigering van erkenning of tenuitvoerlegging vallen uiteraard niet onder het nationale procesrecht. Deze worden exclusief beheerst door het verdrag; zie artikel 8, lid 1 (tweede zin).

216. In alle onder artikel 14 vallende procedures moet het aangezochte gerecht voortvarend optreden. Dit betekent dat het gerecht gebruik moet maken van de snelste procedure waarover het beschikt. De verdragsluitende Staten moeten manieren overwegen om ervoor te zorgen dat onnodige vertragingen worden voorkomen.

Artikel 15 Deelbaarheid

217. Artikel 15 bepaalt dat erkenning en tenuitvoerlegging van een scheidbaar deel van een beslissing wordt toegestaan wanneer hierom wordt verzocht of wanneer slechts een deel van de beslissing op grond van het verdrag kan worden erkend of ten uitvoer gelegd.²⁵³ Als bijvoorbeeld een toekenning van schadevergoeding bij wijze van sanctie, wegens artikel 11, niet ten uitvoer wordt gelegd, moet de rest van de toekenning wel ten uitvoer worden gelegd als deze aan de vereisten uit artikel 8 voldoet. Om deelbaar te zijn, moet het betrokken deel op zichzelf kunnen staan: dit hangt normaal af van de vraag of de tenuitvoerlegging van alleen dat deel van de beslissing de verplichtingen van de partijen in belangrijke mate wijzigt.²⁵⁴ Voor zover dit van een rechtsregel afhangt, moet het recht van het aangezochte gerecht worden toegepast.²⁵⁵

Artikel 16 Overgangsbepalingen

218. **Basisregel.** Artikel 16 bevat overgangsbepalingen.²⁵⁶ De basisregel, zoals vastgelegd in artikel 16, lid 1, bestaat erin dat het verdrag van toepassing is op exclusieve forumkeuzebedingen die zijn gemaakt, nadat het verdrag voor de Staat van het aangewezen

gerecht in werking is getreden. Volgens deze regel is de datum waarop de procedure wordt ingeleid, van geen belang.

219. **Bijkomende regel.** Indien de zaak in de Staat van het aangewezen gerecht aanhangig wordt gemaakt, is de basisregel uit artikel 16, lid 1, de enige toepasselijke regel. Als de zaak echter in een andere Staat aanhangig wordt gemaakt (krachtens artikel 6 of de bepalingen inzake erkenning en tenuitvoerlegging uit hoofdstuk III), moet ook worden voldaan aan een bijkomende regel overeenkomstig artikel 16, lid 2. Krachtens deze regel is het verdrag niet van toepassing als de procedure aanhangig is gemaakt voordat het verdrag ten aanzien van de Staat van het gerecht waarbij de zaak aanhangig is gemaakt, in werking is getreden. Dit betekent dat, wanneer een procedure aanhangig wordt gemaakt bij een ander gerecht dan het aangewezen gerecht, het verdrag niet van toepassing is tenzij zowel a) het forumkeuzebeding is gemaakt nadat het verdrag voor de Staat van het aangewezen gerecht in werking is getreden, als b) de procedure aanhangig is gemaakt nadat het verdrag voor de Staat waarin de zaak aanhangig is gemaakt, in werking is getreden.

220. De impact van deze twee regels kan worden verduidelijkt aan de hand van onderstaande voorbeelden. Bij deze voorbeelden gaan we ervan uit dat het verdrag voor Staat P op 1 januari 2008 in werking treedt en voor Staat R op 1 juli 2008. X en Y maken een exclusief forumkeuzebeding waarin de gerechten van Staat P worden aangewezen.

- **Voorbeeld 1.** Het forumkeuzebeding wordt op 1 december 2007 gemaakt en X maakt een zaak aanhangig bij de gerechten van Staat P op 1 juli 2008. Het verdrag is niet van toepassing omdat het forumkeuzebeding is gemaakt voordat het verdrag voor Staat P, de Staat van het aangewezen gerecht, in werking is getreden, hoewel de procedure na die datum aanhangig is gemaakt. De gerechten van Staat P zijn op grond van artikel 5 niet verplicht om kennis te nemen van de zaak.
- **Voorbeeld 2.** Het forumkeuzebeding is gemaakt op 15 januari 2008. Op 1 maart 2008 maakt Y een zaak waarop het beding van toepassing is, aanhangig bij de gerechten van Staat P. Op 1 april 2008 wijst het gerecht een beslissing bij verstek die uitvoerbaar wordt in Staat P. Op 1 augustus 2008 maakt Y een tenuitvoerleggingsprocedure aanhangig in Staat R. Aangezien het forumkeuzebeding is gemaakt nadat het verdrag voor Staat P

²⁵¹ Voor wat betreft andere procedurele aangelegenheden, zie punten 88 tot en met 92 en 138.

²⁵² Met uitzondering van louter woordelijke wijzigingen is dit artikel identiek aan artikel 30 van het voorontwerp van het verdrag van 1999. De toelichting bij dit artikel is te vinden op blz. 100 van het rapport Nygh/Pocar.

²⁵³ De gelijkwaardige bepaling in het voorontwerp van het verdrag van 1999 is artikel 34. De toelichting bij deze

bepaling is te vinden op blz. 115 van het rapport Nygh/Pocar.

²⁵⁴ Rapport Nygh/Pocar, blz. 115.

²⁵⁵ *Ibid.*

²⁵⁶ De regels in artikel 16 zijn niet van toepassing op verklaringen inzake niet-exclusieve forumkeuzebedingen ingevolge artikel 22; zie punten 253 en 254, hieronder.

(Staat van het aangewezen gerecht) in werking is getreden, en het verdrag ten aanzien van Staat R (aangezochte Staat) in werking is wanneer de tenuitvoerleggingsprocedure aanhangig wordt gemaakt, valt de tenuitvoerlegging onder het verdrag.

- **Voorbeeld 3.** Het forumkeuzebeding is gemaakt op 15 januari 2008. Op 1 juni 2008 maakt Y een zaak waarop het beding van toepassing is, aanhangig bij de gerechten van Staat R. Ook al treedt het verdrag voor Staat R op 1 juli 2008 in werking, toch verbiedt artikel 6 van het verdrag de gerechten van Staat R niet om kennis te nemen van de zaak, omdat de procedure aanhangig is gemaakt voordat het verdrag ten overstaan van Staat R in werking is getreden, hoewel het beding is gemaakt nadat het verdrag ten overstaan van Staat P, de Staat van het aangewezen gerecht, in werking is getreden.

Artikel 17 Verzekerings- en
herverzekeringsovereenkomsten²⁵⁷

221. Verzekering behoort niet tot de aangelegenheden die op grond van artikel 2 van het toepassingsgebied van het verdrag zijn uitgesloten: dit valt volledig onder het verdrag.²⁵⁸ Dit is zelfs het geval wanneer het verzekerde risico betrekking heeft op een aangelegenheid waarop het verdrag niet van toepassing is, hetzij omdat deze op grond van artikel 2 is uitgesloten hetzij omdat er een verklaring ingevolge artikel 21 is afgelegd. Dit blijkt duidelijk uit artikel 17, lid 1. Dat bepaalt namelijk dat procedures uit hoofde van een verzekerings- of herverzekeringsovereenkomst niet van het toepassingsgebied van het verdrag zijn uitgesloten op grond van het enkele feit dat de verzekerings- of herverzekeringsovereenkomst betrekking heeft op een aangelegenheid waarop het verdrag niet van toepassing is.²⁵⁹ Hoewel vervoer van goederen over zee bijvoorbeeld van het toepassingsgebied van het verdrag is uitgesloten,²⁶⁰ valt een verzekeringsovereenkomst voor over zee te vervoeren goederen dus wel binnen zijn toepassingsgebied.

222. **Voorbeeld.**²⁶¹ Laten we aannemen dat een verzekeringsmaatschappij met verblijfplaats in Frankrijk een verzekeringsovereenkomst sluit met Y, een onderneming met verblijfplaats in Canada, overeenkomstig dewelke de verzekeringsmaatschappij Y zal vergoeden voor alle eventuele schade aan de goederen tijdens het vervoer ervan van Rotterdam naar New York. De verzekeringsovereenkomst bevat een

forumkeuzebeding waarin aan de gerechten van Frankrijk exclusieve bevoegdheid wordt gegeven. De goederen raken tijdens het vervoer beschadigd; de verzekeringsmaatschappij weigert echter te betalen. Elke procedure die Y (de verzekerde) aanhangig maakt tegen de verzekeringsmaatschappij uit hoofde van de verzekeringsovereenkomst, valt onder de exclusieve bevoegdheid van de gerechten van Frankrijk. Hoewel het vervoer van goederen van het toepassingsgebied van het verdrag is uitgesloten op grond van artikel 2, lid 2, onder f), is een procedure uit hoofde van een verzekeringsovereenkomst voor deze goederen niet uitgesloten: artikel 17, lid 1.

223. Het tweede lid van artikel 17 handelt over de erkenning en tenuitvoerlegging van beslissingen met betrekking tot aansprakelijkheid of het ontbreken van aansprakelijkheid uit hoofde van verzekerings- of herverzekeringsovereenkomsten. Het bepaalt dat erkenning of tenuitvoerlegging van een beslissing met betrekking tot aansprakelijkheid uit hoofde van een verzekerings- of herverzekeringsovereenkomst niet kan worden beperkt of geweigerd op grond van het feit dat de aansprakelijkheid ook de schadeloosstelling van de verzekerde of herverzekerde omvat met betrekking tot a) een aangelegenheid waarop het verdrag niet van toepassing is, of b) een toekenning van schadevergoeding waarop artikel 11 van toepassing zou kunnen zijn.

224. Artikel 17, lid 2, onder a), slaat ook op ook situaties waarin de verzekeringsovereenkomst betrekking heeft een risico waarop het verdrag niet van toepassing is, hetzij omdat het op grond van artikel 2 is uitgesloten hetzij omdat er een verklaring ingevolge artikel 21 is afgelegd. Het herhaalt dus min of meer de regel uit lid 1.

225. Artikel 17, lid 2, onder b), heeft betrekking op beslissingen aangaande de verplichting van de verzekeringsmaatschappij tot schadeloosstelling van de verzekerde of herverzekerde ter zake van een toekenning van schadevergoeding waarop artikel 11 van toepassing zou kunnen zijn. Zoals hierboven uiteengezet,²⁶² heeft artikel 11 betrekking op de erkenning of tenuitvoerlegging van een beslissing waarin schadevergoeding met een niet-vergoedend karakter wordt toegekend; volgens dit artikel mag het aangezochte gerecht in bepaalde omstandigheden erkenning of tenuitvoerlegging van het deel van een dergelijke beslissing dat een niet-vergoedend karakter heeft, geheel of gedeeltelijk weigeren. Er moet een onderscheid worden gemaakt tussen een dergelijke beslissing en een beslissing met betrekking tot een verzekeringsovereenkomst waarbij de verzekeringsmaatschappij zich ertoe verbindt de verzekerde te vrijwaren tegen aanspraken om schadevergoedingen met een niet-vergoedend karakter te

²⁵⁷ In punten 221 tot en met 227, moeten verwijzingen naar verzekering ook worden verstaan als verwijzingen naar herverzekering.

²⁵⁸ Voor een kleine uitzondering, zie voetnoot 75, hierboven (directe vordering van de werknemer tegen de verzekeraar van de werkgever).

²⁵⁹ Het verdrag is echter niet van toepassing op een procedure uit hoofde van een verzekeringsovereenkomst als de betrokken Staat een verklaring ingevolge artikel 21 heeft

afgelegd waarin "verzekeringsaangelegenheden" van het toepassingsgebied van het verdrag worden uitgesloten.

²⁶⁰ Artikel 2, lid 2, onder f).

²⁶¹ Ter herinnering, in alle voorbeelden in dit rapport wordt er, behoudens uitdrukkelijke andersluidende vermelding, van uitgegaan dat het verdrag van kracht is en dat de genoemde Staten Partij zijn bij het verdrag: zie verklaring op blz. 21 hierboven.

²⁶² Zie hierboven, punten 203 tot en met 205.

betalen. Het feit dat een beslissing tot toekenning van schadevergoeding in een procedure tussen een derde en de verzekerde (geheel of gedeeltelijk) niet zou kunnen worden erkend op grond van artikel 11 (omdat de schadevergoeding geen vergoedend karakter heeft), betekent niet dat kan worden geweigerd om een beslissing te erkennen in een procedure tussen de verzekerde en zijn verzekeringsmaatschappij op grond waarvan de verzekeringsmaatschappij de verzekerde moet vrijwaren tegen betaling van een dergelijke schadevergoeding.

226. **Voorbeeld.**²⁶³ Laten we aannemen dat een verzekeringsmaatschappij met verblijfplaats in Canada een verzekeringsovereenkomst sluit met een persoon die zijn verblijfplaats in Engeland heeft ("de verzekerde"), uit hoofde waarvan de verzekeringsmaatschappij de verzekerde zal vrijwaren voor alle aanspraken van derden wegens lichamelijk en psychisch letsel, met inbegrip van de aansprakelijkheid om schadevergoeding bij wijze van sanctie te betalen.²⁶⁴ De overeenkomst bevat een forumkeuzebeding ten gunste van de gerechten van Engeland. Vervolgens wordt de verzekerde in Engeland gedagvaard door een derde partij wegens lichamelijk en psychisch letsel en het gerecht kent aan de derde partij 1 miljoen GBP schadevergoeding met een vergoedend karakter toe plus 1 miljoen GBP schadevergoeding bij wijze van sanctie. De verzekeringsmaatschappij weigert om de verzekerde te vergoeden. De verzekerde dagvaardt de verzekeringsmaatschappij in Engeland, overeenkomstig het forumkeuzebeding. Het gerecht veroordeelt de verzekeringsmaatschappij tot betaling van 2 miljoen GBP. De verzekerde mag deze beslissing in Canada voor het volledige bedrag ten uitvoer leggen tegen de verzekeringsmaatschappij. Het is niet relevant dat, uit hoofde van artikel 2, lid 2, onder j), vorderingen wegens lichamelijk en psychisch letsel die door of namens natuurlijke personen aanhangig worden gemaakt, van het toepassingsgebied van het verdrag zijn uitgesloten (artikel 17, lid 2, onder a)), of dat, uit hoofde van artikel 11, een gerecht in Canada niet verplicht zou kunnen zijn geweest om het gedeelte bij wijze van sanctie van de beslissing tussen de derde en de verzekerde ten uitvoer te leggen (indien het gerecht zich bevoegd had verklaard op grond van een forumkeuzebeding) (artikel 17, lid 2, onder b)).

227. **Schadevergoeding bij wijze van sanctie opgelegd aan de verzekeraar.** Indien het gerecht in de procedure in

Engeland tussen de verzekerde en de verzekeringsmaatschappij uit het voorbeeld hierboven de verzekeringsmaatschappij echter niet alleen had veroordeeld tot betaling aan de verzekerde van 2 miljoen GBP, maar aan de verzekerde een bijkomende schadevergoeding bij wijze van sanctie van 1 miljoen GBP had toegekend (omdat de verzekeringsmaatschappij zonder rechtvaardiging had nagelaten de verzekerde te betalen op zijn verzoek), dan zou deze bijkomende schadevergoeding van 1 miljoen GBP niet onder artikel 17, lid 2, onder b), vallen. Als aan de vereisten van artikel 11 was voldaan, zouden de gerechten van Canada niet verplicht zijn om de bijkomende toekenning op grond van het verdrag ten uitvoer te leggen.

Artikel 18 Geen legalisatie

228. Artikel 18 bepaalt dat alle ingevolge dit verdrag verzonden of overgelegde stukken zijn vrijgesteld van legalisatie of enige andere soortgelijke formaliteit, met inbegrip van een apostille.²⁶⁵

Artikel 19 Verklaringen ter beperking van de rechterlijke bevoegdheid

229. Het beleid van het verdrag bestaat erin volledig nationale situaties buiten zijn toepassingsgebied te houden. Aan dit beleid wordt gevolg gegeven door artikel 1. Artikel 19 voert een tegenovergesteld beleid: het laat een Staat toe te verklaren dat zijn gerechten artikel 5 van het verdrag niet zullen toepassen op gevallen die volledig *buitenlands* van aard zijn. Het bepaalt dat een Staat kan verklaren dat zijn gerechten kunnen weigeren van geschillen kennis te nemen waarop een exclusief forumkeuzebeding van toepassing is indien er, behoudens de plaats van het aangewezen gerecht, geen band is tussen die Staat en de partijen of het geschil.²⁶⁶

230. In de praktijk wijzen partijen soms de gerechten aan van een Staat waarmee noch zijzelf noch de feiten van de zaak enige band hebben. De reden hiervoor is dat geen van beide partijen voor de gerechten van de Staat van de andere partij wil verschijnen; dus komen ze overeen om de gerechten van een neutrale Staat te kiezen. Sommige landen juichen dit toe.²⁶⁷ Anderen ervaren het als een te zware belasting van hun rechtssysteem. Artikel 19 heeft tot doel tegemoet te komen aan de Staten uit de laatste categorie.

²⁶³ Ter herinnering, in alle voorbeelden in dit rapport wordt er, behoudens uitdrukkelijke andersluidende vermelding, van uitgegaan dat het verdrag van kracht is en dat de genoemde Staten Partij zijn bij het verdrag: zie verklaring op blz. 21 hierboven.

²⁶⁴ Of dergelijke schadevergoeding onder de polis valt, hangt af van de polisvoorwaarden, zoals uitgelegd door het recht waardoor ze wordt beheerst.

²⁶⁵ Deze bepaling komt overeen met artikel 29, lid 2, van het voorontwerp van het verdrag van 1999. De toelichting met betrekking tot deze bepaling is in het rapport Nygh/Pocar terug te vinden op blz. 110, waar wordt gezegd dat dit een goed ingeburgerde praktijk is in de Haagse verdragen.

²⁶⁶ Aangezien in het verdrag de woorden "kunnen weigeren" worden gebruikt, hebben de gerechten van een Staat die een dergelijke verklaring heeft afgelegd, de vrijheid om te beslissen of ze al dan niet hun bevoegdheid uitoefenen. Dit zal geen problemen opleveren in rechtssstelsels waarin

gerechten algemeen genomen een zekere vrijheid genieten om te beslissen of ze hun bevoegdheid al dan niet uitoefenen. In rechtssstelsels waarin dit niet het geval is, kan wetgeving worden aangenomen waardoor gerechten de mogelijkheid krijgen om naar eigen inzicht te beslissen op grond van artikel 19. De beslissingsvrijheid uit artikel 19 zou ook door de wetgever kunnen worden uitgeoefend. In dat geval zou de wetgeving bepalen of en zo ja onder welke omstandigheden gerechten moeten weigeren om kennis te nemen van de zaak.

²⁶⁷ De Engelse gerechten zijn bijvoorbeeld jarenlang bereid geweest kennis te nemen van dergelijke zaken en in 1984 heeft New York bijzondere bepalingen aangenomen om kennisname ervan te bevorderen, wanneer de transactie betrekking heeft op ten minste 1 miljoen USD: zie New York Civil Practice Law and Rules, regel 327, onder b), en New York General Obligations Law § 5-1402.

Artikel 20 Verklaringen ter beperking van de erkenning en de tenuitvoerlegging

231. Overeenkomstig artikel 20 kan een Staat verklaren dat zijn gerechten kunnen weigeren een door een gerecht van een andere verdragsluitende Staat gegeven beslissing te erkennen of ten uitvoer te leggen indien de partijen in de aangezochte Staat hun verblijfplaats hadden en de betrekkingen tussen de partijen en alle andere voor het geschil ter zake doende elementen, behoudens de plaats van het aangewezen gerecht, uitsluitend met de aangezochte Staat verbonden waren.²⁶⁸ Deze bepaling geeft uitvoering aan het hierboven uiteengezette beleid om volledig nationale situaties van de toepassing van het verdrag uit te sluiten.

232. Om de bedoeling van artikel 20 te begrijpen, moet in gedachten worden gehouden dat het verdrag uitsluitend op internationale situaties van toepassing is.²⁶⁹ De definitie van "internationaal" in dit kader is echter verschillend naargelang het om rechterlijke bevoegdheid²⁷⁰ of de erkenning en tenuitvoerlegging van een beslissing gaat.²⁷¹ In het geval van rechterlijke bevoegdheid is een zaak niet internationaal als de partijen in dezelfde verdragsluitende Staat hun verblijfplaats hebben en als alle andere voor het geschil ter zake doende elementen (ongeacht de plaats van het aangewezen gerecht) uitsluitend met die Staat verbonden zijn. In het geval van erkenning en tenuitvoerlegging is een zaak echter altijd internationaal als de beslissing is gegeven door een gerecht in een andere Staat dan de Staat waarin om erkenning of tenuitvoerlegging wordt verzocht. Dit betekent dat een zaak die nationaal is wanneer er kennis van wordt genomen, internationaal wordt als in een andere Staat een procedure aanhangig wordt gemaakt voor de tenuitvoerlegging van de beslissing. Artikel 20 heeft tot doel een verdragsluitende Staat toe te staan te verklaren dat hij een beslissing niet zal erkennen of ten uitvoer leggen ingeval de zaak volledig nationaal zou zijn geweest, indien de oorspronkelijke procedure bij zijn gerechten aanhangig was gemaakt.

233. **Voorbeeld.**²⁷² Laten we aannemen dat de partijen hun verblijfplaats hebben in Staat A en dat alle andere ter zake doende elementen uitsluitend met die Staat verbonden zijn. Ze komen overeen dat een gerecht in Staat B exclusief bevoegd zal zijn. Als een van hen een procedure aanhangig maakt bij een gerecht in Staat A, is dat gerecht niet verplicht om zich op grond van artikel 6 onbevoegd te verklaren: het verdrag is immers niet van toepassing omdat de zaak overeenkomstig artikel 1, lid 2, niet internationaal

is. Als in Staat B een procedure aanhangig wordt gemaakt, is Staat A echter op grond van artikel 8 verplicht om de beslissing te erkennen: de zaak is dan immers internationaal in de zin van artikel 1, lid 3. Wat artikel 20 doet, is Staten toelaten om dit te wijzigen door een desbetreffende verklaring af te leggen. Als Staat A dat heeft gedaan, is hij niet verplicht om de beslissing te erkennen.

Artikel 21 Verklaringen ten aanzien van specifieke aangelegenheden

234. Er mag niet worden vergeten dat artikel 2, lid 2, bepaalde aangelegenheden van het toepassingsgebied van het verdrag uitsluit. Artikel 21 laat individuele Staten toe om deze lijst voor henzelf uit te breiden door een verklaring af te leggen. Het bepaalt dat wanneer een Staat er groot belang bij heeft dit verdrag niet op een bijzondere aangelegenheid toe te passen, die Staat kan verklaren het verdrag niet op die aangelegenheid te zullen toepassen.²⁷³ Wanneer een Staat een dergelijke verklaring aflegt, moet hij erop toezien dat deze verklaring niet ruimer is dan nodig en dat de bijzondere aangelegenheid die wordt uitgesloten, duidelijk en nauwkeurig wordt omschreven.²⁷⁴ Wanneer een dergelijke verklaring wordt afgelegd, zal het verdrag in de verdragsluitende Staat die de verklaring heeft afgelegd, niet van toepassing zijn op die aangelegenheid.

235. Het was de bedoeling van de diplomatieke zitting dat deze bepaling enkel van toepassing zou zijn op aparte rechtsgebieden van het soort dat door artikel 2, lid 2, wordt uitgesloten. De verklaring mag geen enkel ander criterium hanteren dan het onderwerp. Het is bijvoorbeeld mogelijk om "zeeverzekeringsovereenkomsten" uit te sluiten, maar niet "zeeverzekeringsovereenkomsten waarbij het aangewezen gerecht in een andere Staat is gelegen".

236. **Waarborgen.** Zonder dergelijke "opt-outs" zou het voor sommige Staten onmogelijk kunnen zijn Partij te worden bij het verdrag. Een Staat mag echter geen verklaring afleggen zonder dat daarvoor dwingende redenen bestaan. De belangen van de partijen moeten ook worden gevrijwaard. Om deze doelstellingen te bereiken, past het verdrag drie beginselen toe: transparantie, non-retroactiviteit en wederkerigheid.

237. **Transparantie en non-retroactiviteit.** Overeenkomstig artikel 32 moet van elke verklaring ingevolge artikel 21 mededeling worden gedaan aan de depositaris (het ministerie van Buitenlandse Zaken van het Koninkrijk der Nederlanden), die ervan kennis zal geven

genoemde Staten Partij zijn bij het verdrag; zie verklaring op blz. 21 hierboven.

²⁷³ Een dergelijke verklaring mag zelfs worden afgelegd met betrekking tot aangelegenheden die uitgesloten zijn van de uitsluitingsbepalingen in artikel 2, lid 2 – bijvoorbeeld "auteursrecht en verwante rechten" in artikel 2, lid 2, onder n).

²⁷⁴ Indien de verdragsluitende Staat die de verklaring aflegt, het zo wenst, kan de ontwerpversie van de verklaring eerst naar de secretaris-generaal van de Haagse Conferentie worden gestuurd om aan de andere verdragsluitende Staten te worden voorgelegd zodat deze hun opmerkingen kunnen formuleren.

²⁶⁸ Aangezien in het verdrag de woorden "kunnen weigeren" worden gebruikt, hebben de gerechten van een Staat die een dergelijke verklaring heeft afgelegd, de vrijheid om te beslissen of ze dergelijke beslissingen al dan niet erkennen en ten uitvoer leggen op grond van het verdrag. Via uitvoeringsbesluiten kan echter een verplichting worden opgelegd om buitenlandse beslissingen in dergelijke omstandigheden niet te erkennen of ten uitvoer te leggen.

²⁶⁹ Artikel 1, lid 1.

²⁷⁰ Artikel 1, lid 2.

²⁷¹ Artikel 1, lid 3.

²⁷² Ter herinnering, in alle voorbeelden in dit rapport wordt er, behoudens uitdrukkelijke andersluidende vermelding, van uitgegaan dat het verdrag van kracht is en dat de

aan de andere Staten. Dit garandeert transparantie. Er wordt ook gepland om verklaringen bekend te maken op de website van de Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht.²⁷⁵ Als de verklaring wordt afgelegd nadat het verdrag in werking is getreden in de Staat die de verklaring aflegt, wordt ze ten vroegste drie maanden later van kracht.²⁷⁶ Aangezien ze niet retroactief van toepassing zal zijn op overeenkomsten die zijn gesloten voor de inwerkingtreding ervan,²⁷⁷ kunnen de partijen bij het sluiten van de overeenkomst weten of de verklaring al dan niet van invloed zal zijn op hun overeenkomst. Dit beschermt de rechtszekerheid.

238. **Wederkerigheid.** Artikel 21, lid 2, bepaalt dat wanneer een Staat een dergelijke verklaring aflegt, andere Staten niet verplicht zijn het verdrag toe te passen op de desbetreffende aangelegenheid, wanneer het aangewezen gerecht gelegen is in de Staat die de verklaring heeft afgelegd. Dit betekent dat als een verdragsluitende Staat niet bereid is andere verdragsluitende Staten de voordelen van het verdrag te gunnen, hij ook niet kan verwachten zelf van het verdrag te kunnen genieten.

239. **Toetsing van verklaringen.** Er wordt overwogen om de werking van verklaringen ingevolge artikel 21 af en toe te toetsen, hetzij tijdens door de secretaris-generaal van de Haagse Conferentie op grond van artikel 24 bijeengeroepen toetsingsbijeenkomsten hetzij als voorbereidende stap bij vergaderingen over algemene zaken en beleid van de Conferentie.²⁷⁸

Artikel 22 Wederzijdse verklaringen inzake niet-exclusieve forumkeuzebedingen

240. Overeenkomstig artikel 1, lid 1, is het verdrag alleen op exclusieve forumkeuzebedingen van toepassing. Niet-exclusieve forumkeuzebedingen komen echter vrij frequent voor, vooral in het internationale bankwezen. Artikel 22 biedt verdragsluitende Staten daarom de mogelijkheid om het toepassingsgebied van het verdrag uit te breiden tot dergelijke bedingen. Dit geldt echter alleen voor de verdragsbepalingen in hoofdstuk III met betrekking tot de erkenning en tenuitvoerlegging van beslissingen (artikelen 8–15).²⁷⁹ Andere bepalingen, in het bijzonder de artikelen 5 en 6, zijn niet van toepassing op dergelijke bedingen.

241. Opdat artikel 22 van toepassing zou zijn, moeten de Staat waarin de beslissing is gegeven, en de Staat waarin om erkenning of tenuitvoerlegging wordt verzocht, beiden verdragsluitende Staten zijn en moeten ze beiden een verklaring ingevolge artikel 22 hebben afgelegd. Daarnaast moet aan de volgende vereisten zijn voldaan:

- het gerecht van herkomst moet in een niet-exclusief forumkeuzebeding zijn aangewezen;

- er mag geen beslissing bestaan tussen dezelfde partijen die hetzelfde onderwerp betreft en op dezelfde oorzaak berust, van een ander gerecht waarbij een procedure aanhangig zou kunnen zijn gemaakt in overeenstemming met het niet-exclusieve forumkeuzebeding;²⁸⁰
- er mag tussen dezelfde partijen geen procedure aanhangig zijn bij een ander dergelijk gerecht die hetzelfde onderwerp betreft en op dezelfde oorzaak berust;
- de zaak moet het eerst bij het gerecht van herkomst aanhangig zijn gemaakt.

242. Om voor de toepassing van artikel 22 een niet-exclusief forumkeuzebeding te zijn, moet het beding aan de volgende voorwaarden voldoen:²⁸¹

- het moet in de vorm zijn die in artikel 3, onder c), is vastgelegd;²⁸²
- de partijen moeten ermee hebben ingestemd;²⁸³
- het aangewezen gerecht moet zijn aangewezen om geschillen te beslechten die in verband met een bepaalde rechtsbetrekking zijn gerezen of zouden kunnen rijzen;²⁸⁴
- het beding moet een gerecht of de gerechten van een of meer verdragsluitende Staten aanwijzen.

243. **Toepassingsgebied.** Behalve dat het op niet-exclusieve forumkeuzebedingen van toepassing is, is het toepassingsgebied van artikel 22 precies hetzelfde als dat van het verdrag in zijn geheel: behoudens deze ene uitzondering, is het niet van toepassing op een forumkeuzebeding waarop de andere bepalingen van het verdrag niet van toepassing zouden zijn. De beperkingen uit artikel 2 en artikel 21 zijn dus ook geldig onder artikel 22.

244. Uitgezonderd voor zover ze wederkerigheid invoert, kan een verklaring ingevolge artikel 22 geen gevolgen hebben voor enige andere Staat dan de Staat die ze aflegt.

245. **Artikel 22, lid 2, onder b).** Artikel 22, lid 2, onder b), wijzigt de verplichting tot erkenning en tenuitvoerlegging van een beslissing door vast te leggen dat deze erkenning of tenuitvoerlegging niet verplicht is indien er een beslissing bestaat van een ander gerecht waarbij volgens het niet-exclusieve forumkeuzebeding een procedure aanhangig zou kunnen worden gemaakt, of indien er tussen dezelfde partijen bij een ander gerecht een

²⁷⁵ Dit is < www.hcch.net >.

²⁷⁶ Artikel 32, lid 4.

²⁷⁷ Artikel 32, lid 5.

²⁷⁸ Zie hieronder, punt 257.

²⁷⁹ Hiertoe behoren de gronden voor weigering van erkenning of tenuitvoerlegging – bijvoorbeeld op grond van artikel 9.

²⁸⁰ Dit kan elk gerecht zijn dat niet door het beding is uitgesloten; zie hieronder, punt 245 en volgende.

²⁸¹ In feite moet aan alle vereisten uit artikel 3 worden voldaan, met uitzondering van de exclusiviteitsvereiste. Deze vereisten zijn opgesomd in punt 93, hierboven.

²⁸² Zie punten 110 tot en met 114, hierboven.

²⁸³ Zie punten 94 tot en met 97, hierboven.

²⁸⁴ Zie punt 101, hierboven.

procedure aanhangig is dat hetzelfde onderwerp betreft en op dezelfde oorzaak berust, ongeacht of die procedure aanhangig is gemaakt voor of na deze bij het aangewezen gerecht of ongeacht of die beslissing voor of na die van het aangewezen gerecht is gegeven. Om de werking van deze bepaling te begrijpen, moet worden bekeken wanneer een procedure volgens een niet-exclusief forumkeuzebeding bij een ander gerecht dan het aangewezen gerecht aanhangig kan worden gemaakt. Dat hangt af van het feit of het forumkeuzebeding niet-exclusief is met of zonder beperking.

246. Bedingen die niet-exclusief zijn zonder beperking.²⁸⁵ Als het beding niet-exclusief is zonder beperking, legt het geen beperkingen op aan de gerechten waarbij procedures aanhangig kunnen worden gemaakt. Het wijst louter een gerecht of de gerechten van een of meer verdragsluitende Staten aan op een niet-exclusieve manier – bijvoorbeeld "procedures uit hoofde van deze overeenkomst mogen aanhangig worden gemaakt bij de gerechten van Korea, maar dit sluit niet uit dat procedures aanhangig mogen worden gemaakt bij elk ander gerecht dat bevoegd is op grond van het recht van de Staat waarin het is gelegen". Wanneer het forumkeuzebeding aldus is geformuleerd, is een procedure bij *elk* gerecht – zelfs buiten Korea – in overeenstemming met het forumkeuzebeding en vormt ze een reden op grond van artikel 22, lid 2, onder b), om de beslissing van een Koreaans gerecht op grond van het verdrag niet te erkennen.

247. Bedingen die niet-exclusief zijn met beperking.²⁸⁶ De zaak ligt anders in geval van een beding dat niet-exclusief is met beperking. Een dergelijk beding legt beperkingen op aan de gerechten waarbij procedures aanhangig mogen worden gemaakt, maar is niettemin geen exclusief forumkeuzebeding zoals gedefinieerd in artikel 3 van het verdrag. Een vorm hiervan zou een beding zijn dat een gerecht of de gerechten van twee of meer verdragsluitende Staten aanwijst *met uitsluiting van alle andere* – bijvoorbeeld "procedures uit hoofde van deze overeenkomst mogen alleen aanhangig worden gemaakt bij de gerechten van Korea of de gerechten van China" of "procedures uit hoofde van deze overeenkomst mogen alleen aanhangig worden gemaakt bij de districtsrechtbank van Seoel of de districtsrechtbank van Peking". Een aldus geformuleerd beding wijst de rechterlijke bevoegdheid toe aan de genoemde gerechten en verbiedt andere gerechten zich bevoegd te verklaren: een dergelijk beding zou een exclusief forumkeuzebeding zijn op grond van artikel 3 van het verdrag, ware het niet dat de aangewezen gerechten in verschillende verdragsluitende Staten zijn gelegen. Als A nu B dagvaardt in Seoel en een beslissing verkrijgt, is elke door B in Peking aanhangig gemaakte procedure (of beslissing in een dergelijke procedure) die hetzelfde

onderwerp betreft en op dezelfde oorzaak berust, in de zin van artikel 22, lid 2, onder b), een belemmering voor de erkenning en tenuitvoerlegging van de beslissing van Seoel.

248. In een ander voorbeeld²⁸⁷ zijn de gerechten waartoe de partijen zich kunnen wenden, zelfs nog meer beperkt, maar is het gevolg hetzelfde: wanneer A en B een beding hebben gemaakt waarbij A B *alleen* voor de districtsrechtbank van Seoel mag dagvaarden, en B A alleen voor de districtsrechtbank van Peking, heeft elke partij slechts één gerecht waartoe zij zich kan wenden en niet twee zoals in het vorige voorbeeld. Als A nu B dagvaardt in Seoel en een beslissing verkrijgt, is elke door B in Peking aanhangig gemaakte procedure (of beslissing in een dergelijke procedure) die hetzelfde onderwerp betreft en op dezelfde oorzaak berust, in de zin van artikel 22, lid 2, onder b), een belemmering voor de erkenning en tenuitvoerlegging van de beslissing van Seoel op grond van het verdrag.²⁸⁸

249. Asymmetrische bedingen. Asymmetrische bedingen zijn hierboven al besproken.²⁸⁹ Het zijn bedingen waarbij de ene partij alleen bij het aangewezen gerecht een procedure aanhangig mag maken, maar de andere partij ook bij andere gerechten een procedure mag inleiden. Voor de toepassing van het verdrag zijn dit niet-exclusieve bedingen omdat ze de mogelijkheid om een procedure bij andere gerechten aanhangig te maken, slechts voor één partij uitsluiten.

250. Voorbeeld.²⁹⁰ Laten we aannemen dat een kredietgever en een kredietnemer een kredietovereenkomst sluiten. De overeenkomst bevat een forumkeuzebeding dat luidt als volgt: "Procedures van de kredietnemer tegen de kredietgever mogen uitsluitend aanhangig worden gemaakt bij de districtsrechtbank van Seoel, maar procedures van de kredietgever tegen de kredietnemer mogen aanhangig worden gemaakt bij voornoemd gerecht of bij elk ander gerecht dat bevoegd is op grond van het recht van de Staat waarin het is gelegen". De districtsrechtbank van Seoel geeft een beslissing en er wordt een procedure aanhangig gemaakt om deze beslissing in China ten uitvoer te leggen. Beide Staten hebben verklaringen afgelegd ingevolge artikel 22. Er is ook een procedure uit hoofde van de kredietovereenkomst aanhangig bij een gerecht in Australië. Als de laatstgenoemde procedure door de kredietgever aanhangig is gemaakt tegen de kredietnemer, is tenuitvoerlegging van de Koreaanse beslissing in China op grond van artikel 22 uitgesloten omdat ze in overeenstemming is met het niet-exclusieve forumkeuzebeding.²⁹¹ Als ze daarentegen door de kredietnemer aanhangig was gemaakt tegen de kredietgever, zou dit niet het geval zijn; bijgevolg zou

²⁸⁵ In dit punt wordt aangenomen dat alle genoemde Staten Partij zijn bij het verdrag en dat ze een verklaring hebben afgelegd ingevolge artikel 22.

²⁸⁶ In dit punt wordt aangenomen dat alle genoemde Staten Partij zijn bij het verdrag en dat ze een verklaring hebben afgelegd ingevolge artikel 22.

²⁸⁷ In dit punt wordt aangenomen dat alle genoemde Staten Partij zijn bij het verdrag en dat ze een verklaring hebben afgelegd ingevolge artikel 22.

²⁸⁸ Zie punt 104, hierboven.

²⁸⁹ Zie punt 105, hierboven.

²⁹⁰ In dit punt wordt aangenomen dat alle genoemde Staten Partij zijn bij het verdrag en dat ze een verklaring hebben afgelegd ingevolge artikel 22.

²⁹¹ Dit zou zelfs het geval zijn als ze aanhangig was gemaakt nadat er in Korea en China een procedure aanhangig was gemaakt.

tenuitvoerlegging van de Koreaanse beslissing in China niet uitgesloten zijn.²⁹²

251. **Artikel 22, lid 2, onder c).** Het was de bedoeling dat deze bepaling van toepassing zou zijn wanneer er een procedure aanhangig is gemaakt bij het andere gerecht, die niet tot een definitieve beslissing heeft geleid en die niet meer aanhangig is – bijvoorbeeld wanneer de vordering niet-ontvankelijk is verklaard op grond van de doctrine van *forum non conveniens*. Mocht ze toch tot een definitieve beslissing hebben geleid of nog steeds aanhangig zijn, dan is artikel 22, lid 2, onder b), van toepassing. Als dit niet het geval is, verlangt artikel 22, lid 2, onder c), voorts dat de procedure het eerst bij het gerecht van herkomst aanhangig is gemaakt. Als een procedure tussen dezelfde partijen die hetzelfde onderwerp betreft en op dezelfde oorzaak berust, het eerst aanhangig was gemaakt bij een ander gerecht dat uit hoofde van het forumkeuzebeding niet was uitgesloten, kan de beslissing niet worden erkend of ten uitvoer gelegd op grond van het verdrag.²⁹³

252. Het was de bedoeling van de diplomatieke zitting dat artikel 22, lid 2, onder c), niet van toepassing zou zijn als het gerecht waarbij de procedure het eerst aanhangig was gemaakt, zich bevoegd zou verklaren in strijd met de voorwaarden van het forumkeuzebeding. Met andere woorden, artikel 22, lid 2, onder c), is in dit opzicht onderworpen aan dezelfde beperking als artikel 22, lid 2, onder b), en het enkele feit dat de zaak het eerst aanhangig is gemaakt bij een op grond van het beding uitgesloten gerecht, sluit erkenning en tenuitvoerlegging onder het systeem van verklaringen niet uit.

253. **Inwerkingtreding.** De inwerkingtreding van ingevolge artikel 22 afgelegde verklaringen wordt beheerst door artikel 32, leden 3 en 4. Inwerkingtreding is ook relevant met betrekking tot het ogenblik waarop een verklaring is "afgelegd" in de zin van artikel 22. Een verklaring die niet in werking is getreden, kan geen rechtsgevolgen hebben.

254. De in artikel 16 vastgelegde overgangsbepalingen zijn niet van toepassingen op verklaringen ingevolge artikel 22. De diplomatieke zitting is overeengekomen dat de verdragsluitende Staat die de verklaring aflegt, in de verklaring mag vermelden indien en in welke mate de verklaring terugwerkende kracht heeft.²⁹⁴ De Staat die de verklaring aflegt, mag dus bepalen of ze betrekking heeft op forumkeuzebedingen die zijn gemaakt, procedures die aanhangig zijn gemaakt of beslissingen die zijn gegeven door het gerecht van herkomst voordat de verklaring van kracht wordt voor de aangezochte Staat. Indien een dergelijke vermelding ontbreekt, kan een procedure voor de erkenning of tenuitvoerlegging van een beslissing in de aangezochte Staat aanhangig worden gemaakt zodra de verklaring voor die Staat van kracht wordt. Erkenning of tenuitvoerlegging kan dan worden verleend op grond van artikel 22, ook als het forumkeuzebeding is gemaakt, de procedure bij het gerecht van herkomst aanhangig is

gemaakt of de oorspronkelijke beslissing is gegeven voor die datum.

255. **Wederkerigheid.** Zelfs als er in de Staat van erkenning een verklaring van kracht is die op de beslissing in kwestie van toepassing is, moet ook in de Staat waarin de beslissing is gegeven, een verklaring van kracht zijn. Beide verklaringen moeten van kracht zijn wanneer om erkenning wordt verzocht; anders is er geen wederkerigheid. Noch artikel 22, noch artikel 32 vermeldt expliciet dat de verklaring die van kracht is in de Staat waarin de beslissing is gegeven, van dien aard moet zijn dat zij van toepassing zou zijn geweest op een beslissing van de Staat van erkenning van dezelfde datum als die van de beslissing in kwestie. Om op dit vlak duidelijkheid te garanderen, kan een Staat die een verklaring aflegt ingevolge artikel 22, vermelden of er al dan niet ook sprake moet zijn van wat "wederkerigheid inzake tijd" kan worden genoemd overeenkomstig artikel 22.

Artikel 23 Uniforme uitlegging

256. Overeenkomstig artikel 23 moet bij de uitlegging van het verdrag rekening worden gehouden met het internationale karakter ervan alsmede met de noodzaak de uniforme toepassing ervan te bevorderen. Deze bepaling richt zich tot de gerechten die het verdrag toepassen. Ze vraagt hen om het verdrag in een internationale geest uit te leggen om de uniforme toepassing ervan te bevorderen. Waar dit redelijkerwijs mogelijk is, moet daarom rekening worden gehouden met buitenlandse beslissingen en documenten. Er mag evenmin worden vergeten dat begrippen en beginselen die in het ene rechtstelsel als vanzelfsprekend worden beschouwd, in een ander rechtstelsel onbekend kunnen zijn of worden verworpen. De doelstellingen van het verdrag kunnen alleen worden verwezenlijkt als alle gerechten het ruimdenkend toepassen.²⁹⁵

Artikel 24 Toetsing van de werking van het verdrag

257. Overeenkomstig artikel 24 moet de secretaris-generaal van de Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht periodiek maatregelen nemen om de werking van het verdrag, met inbegrip van eventuele verklaringen, in de praktijk te toetsen, en te bezien of wijziging van het verdrag wenselijk is. Een van de belangrijke doelen van deze toetsingsbijeenkomsten bestaat erin de werking van verklaringen ingevolge artikel 21 te onderzoeken en te bezien of elk van deze verklaringen nog altijd nodig is.

Artikel 25 Niet-geünificeerde rechtstelsels

258. Artikel 25 handelt over de problemen die ontstaan omdat sommige Staten uit twee of meer territoriale eenheden bestaan, die elk een eigen rechtstelsel hebben. Dit komt het vaakst voor bij federale Staten – bijvoorbeeld Canada of de Verenigde Staten van Amerika – maar kan ook voorkomen in andere Staten – bijvoorbeeld China of

²⁹² Als de Australische beslissing echter eerst is gegeven, kan het Chinese gerecht het recht hebben de tenuitvoerlegging van de Koreaanse beslissing te weigeren op grond van artikel 9, onder g).

²⁹³ Het verdrag sluit niet uit dat de beslissing wordt erkend of ten uitvoer gelegd op grond van het nationale recht.

²⁹⁴ Zie notulen van de Twintigste Zitting, Commissie II: notulen nr. 24, punten 56 tot en met 63; notulen nr. 22, punten 74 tot en met 97.

²⁹⁵ De gelijkwaardige bepaling in het voorontwerp van het verdrag van 1999 is artikel 38, lid 1. Toelichting hierbij in het rapport Nygh/Pocar is te vinden op blz. 118 en 119.

het Verenigd Koninkrijk. Dit kan een probleem opleveren omdat in elk concreet geval moet worden beslist of naar de Staat in zijn geheel wordt verwezen ("Staat" in de internationale betekenis) of naar een bepaalde territoriale eenheid binnen die Staat.

259. Artikel 25, lid 1, lost dit probleem op door vast te leggen dat, wanneer in de territoriale eenheden verschillende rechtsstelsels van toepassing zijn voor wat betreft een bij het verdrag geregelde aangelegenheid,²⁹⁶ het verdrag moet worden geacht van toepassing te zijn op de Staat in internationale zin of op de betrokken territoriale eenheid, al naargelang het geval.

260. De situaties waarin het probleem zich hoofdzakelijk stelt, houden verband met de definitie van een exclusief forumkeuzebeding (artikel 3) en de verplichting van het aangewezen gerecht om kennis te nemen van de zaak (artikel 5). De manier waarop artikel 25 in deze situaties wordt toegepast, is al besproken.²⁹⁷

261. Artikel 25, lid 2, geeft verder gevolg aan het beleid om het verdrag niet toe te passen op volledig nationale situaties. Het bepaalt dat, in afwijking van artikel 25, lid 1, een verdragsluitende Staat met twee of meer territoriale eenheden waarin verschillende rechtsstelsels gelden, niet is gehouden het verdrag toe te passen op gevallen waarbij uitsluitend die verschillende territoriale eenheden betrokken zijn. Opdat deze bepaling zou gelden, moet ook het aangewezen gerecht in de betrokken Staat gelegen zijn; als het in een andere verdragsluitende Staat is gelegen, is artikel 20 van toepassing (als er een passende verklaring is afgelegd).

262. Artikel 25, lid 2, houdt in dat, als het aangewezen gerecht bijvoorbeeld in Engeland is gelegen en de situatie louter en alleen met het Verenigd Koninkrijk is verbonden, het Verenigd Koninkrijk niet verplicht is het verdrag toe te passen omdat een van de partijen in Schotland haar verblijfplaats heeft.

263. Artikel 25, lid 3, bepaalt dat een gerecht in een territoriale eenheid van een verdragsluitende Staat niet is gehouden om een beslissing uit een andere verdragsluitende Staat te erkennen of ten uitvoer te leggen uitsluitend omdat de beslissing op grond van het verdrag door een gerecht in een andere territoriale eenheid van de

eerste verdragsluitende Staat is erkend of ten uitvoer gelegd. Dit houdt in dat een gerecht in Peking bijvoorbeeld op grond van het verdrag niet is gehouden om een beslissing uit Japan te erkennen louter en alleen omdat een gerecht in Hongkong dit al heeft gedaan.²⁹⁸ Het gerecht in Peking moet zelf beslissen of aan de voorwaarden voor erkenning of tenuitvoerlegging uit het verdrag is voldaan.

264. In lid 4 wordt uitdrukkelijk gesteld dat artikel 25 niet van toepassing is op Regionale Organisaties voor Economische Integratie. Met andere woorden, artikel 25 heeft uitsluitend betrekking op Staten (in de internationale betekenis) en op territoriale eenheden binnen een Staat waarin verschillende rechtsstelsels gelden.²⁹⁹

Artikel 26 Verhouding tot andere internationale instrumenten

265. Artikel 26 handelt over de verhouding tussen het verdrag en andere internationale instrumenten die betrekking hebben op rechterlijke bevoegdheid en op de erkenning en tenuitvoerlegging van beslissingen. Tot dergelijke instrumenten behoren het Verdrag van Brussel,³⁰⁰ het Verdrag van Lugano,³⁰¹ Verordening Brussel I,³⁰² het Verdrag van Minsk³⁰³ en diverse instrumenten in Noord- en Zuid-Amerika.³⁰⁴

266. Leden 1 tot en met 5 van artikel 26 hebben betrekking op conflicten tussen het verdrag en andere internationale akkoorden; lid 6 handelt over conflicten tussen het verdrag en de regels van een Regionale Organisatie voor Economische Integratie. We zullen de eerste kwestie eerst behandelen.

267. Het probleem van tegenstrijdige verdragen stelt zich alleen als aan twee voorwaarden is voldaan. De eerste voorwaarde is dat er een reële onverenigbaarheid tussen de twee verdragen moet bestaan. Met andere woorden, de toepassing van de twee verdragen moet in een concrete situatie tot verschillende resultaten leiden. Wanneer dit niet het geval is, kunnen beide verdragen worden toegepast. In sommige gevallen kan een schijnbare onverenigbaarheid door uitlegging worden weggewerkt. Wanneer dit mogelijk is, is het probleem opgelost. Zoals we zullen zien, probeert artikel 26, lid 1, dit te doen.

²⁹⁶ Het feit dat een aantal of alle relevante territoriale eenheden van een verdragsluitende Staat het gemeen recht toepassen, betekent niet automatisch dat ze hetzelfde rechtsstelsel hanteren. Dit is het geval als ze verschillende wetgevingen hebben – in het geval van Australische staten of de Canadese provincies die het gemeen recht hanteren, bijvoorbeeld.

²⁹⁷ Zie punten 107 en 128 tot en met 131, hierboven.

²⁹⁸ Het mag de beslissing uiteraard op grond van zijn nationale recht erkennen.

²⁹⁹ Regionale Organisaties voor Economische Integratie worden beheerst door artikel 29.

³⁰⁰ *Verdrag betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken* van 27 september 1968, PB 1998, C 27, blz. 1 (zie hierboven, voetnoot 9).

³⁰¹ *Verdrag betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken* van 16 september 1988, PB 1988, L 319, blz. 9 (zie hierboven, voetnoot 10).

³⁰² Verordening (EG) nr. 44/2001 van de Raad van 22 december 2000 betreffende de rechterlijke bevoegdheid, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken, PB 2001, L 12, blz. 1 (zie hierboven, voetnoot 50).

³⁰³ *Het Verdrag van Minsk inzake rechtshulp en rechtsbetrekkingen in burgerlijke, familie- en strafzaken* van 1993. De huidige versie zoals gewijzigd op 28 maart 1997, is in een Engelse en Franse vertaling terug te vinden in bijlage II bij voorbereidend doc. nr. 27, "The Relationship between the Judgments Project and certain Regional Instruments in the Arena of the Commonwealth of Independent States", opgesteld door E. Gerasimchuk voor het Permanent Bureau, raadpleegbaar op < www.hcch.net >.

³⁰⁴ Zie A. Schulz, A. Muria Tuñón en R. Villanueva Meza, "The American instruments on private international law. A paper on their relation to a future Hague Convention on Exclusive Choice of Court Agreements", voorbereidend doc. nr. 31 van juni 2005 opgesteld ter attentie van de Twintigste Zitting van juni 2005, raadpleegbaar op < www.hcch.net >.

268. De tweede voorwaarde is dat de Staat van het gerecht waarbij de zaak aanhangig is gemaakt, Partij moet zijn bij beide verdragen. Als die Staat enkel bij een van beide verdragen Partij is, zullen de gerechten ervan alleen dat ene verdrag toepassen. Artikel 26 richt zich derhalve tot Staten die Partij zijn bij zowel dit verdrag als een ander verdrag dat ermee in strijd is.

269. **Het Verdrag van Wenen.** Artikelen 30 en 41 van het *Verdrag van Wenen inzake het verdragenrecht* van 1969 codificeren de regels van internationaal publiekrecht met betrekking tot verdragen over hetzelfde onderwerp.³⁰⁵ De regels in artikel 26 van het verdrag moeten tegen deze achtergrond worden gezien.³⁰⁶ Het verdrag kan zichzelf slechts voorrang geven op andere instrumenten voor zover het internationaal recht dit toelaat. Het internationaal recht laat echter niet toe dat in een verdrag wordt vastgelegd dat een ander verdrag er voorrang op zal hebben. Artikel 26 heeft bijgevolg tot doel vast te leggen dat het verdrag in de gespecificeerde gevallen voorrang zal geven aan het andere instrument, voor zover de twee onverenigbaar zijn. Wanneer geen van deze "voorangsregels" gelden, is het verdrag in de grootste door het internationale recht toegestane mate van toepassing.

270. **Uitlegging.** Het eerste lid van artikel 26 bevat een uitleggingsregel. Het bepaalt dat het verdrag op zodanige wijze moet worden uitgelegd dat het voor zover mogelijk verenigbaar is met andere voor de verdragsluitende Staten van kracht zijnde verdragen. Dit geldt ongeacht of het andere verdrag voor of na het verdrag is gesloten. Wanneer een bepaling in het verdrag dus redelijkerwijs twee betekenissen kan hebben, moet de voorkeur worden gegeven aan de betekenis die het meest verenigbaar is met het andere verdrag. Dit betekent echter niet dat een vergezochte uitlegging moet worden gekozen om beiden verenigbaar te maken.

271. **Eerste "voorangsregel".** Lid 2 van artikel 26 bevat de eerste "voorangsregel". Deze regel geldt ongeacht of het andere verdrag voor of na het verdrag is gesloten. Het bepaalt dat het tegenstrijdige verdrag voorrang zal hebben indien geen van de partijen verblijfplaats heeft in een verdragsluitende Staat die geen Partij bij het tegenstrijdige verdrag is. Deze regel geldt niet als een van de partijen verblijfplaats heeft in een Staat die Partij is bij het verdrag, maar niet bij het tegenstrijdige verdrag.

272. Wanneer een partij in meer dan één Staat haar verblijfplaats heeft (zie artikel 4, lid 2), geeft het verdrag voorrang aan het andere verdrag (voor zover er sprake is van onverenigbaarheid) als alle partijen *uitsluitend* hun verblijfplaats hebben in Staten die Partij zijn bij het

tegenstrijdige verdrag of in Staten die geen Partij zijn bij dit verdrag.

273. Het idee achter deze regel is dat het verdrag in een bepaalde situatie geen voorrang zou mogen hebben als geen van de Staten die er Partij bij zijn, er "enig belang bij heeft"³⁰⁷ dat het voorrang krijgt. Er wordt aangenomen dat als een Staat Partij is bij zowel dit verdrag als het andere verdrag, hij er geen bezwaar tegen zal hebben dat het laatste voorrang krijgt. Als een Staat geen Partij is bij het verdrag, heeft hij er geen "belang" bij dat het verdrag voorrang krijgt. Bijgevolg gaat artikel 26, lid 2, ervan uit dat alleen die Staten die Partij zijn bij dit verdrag en niet bij het andere verdrag, er enig "belang" bij hebben dat dit verdrag voorrang krijgt. Als er bij een bepaalde situatie geen dergelijke Staat betrokken is, bestaat er geen enkele reden waarom het verdrag voorrang zou moeten krijgen.

274. De volgende vraag is: *wanneer* heeft een Staat "belang" bij een zaak? Het antwoord van het verdrag op deze vraag is dat hij er belang bij heeft als en alleen als een van de partijen verblijfplaats op zijn grondgebied heeft. Als een partij zowel op zijn grondgebied als op dat van een andere Staat haar verblijfplaats heeft – bijvoorbeeld een onderneming die in de ene Staat is opgericht en haar hoofdvestiging in een andere Staat heeft – blijft hij er belang bij hebben. Dit is de reden waarom de regel alleen van toepassing is als alle partijen *uitsluitend* hun verblijfplaats hebben in Staten die Partij zijn bij het tegenstrijdige verdrag, of in Staten die geen Partij zijn bij dit verdrag.

275. **Partijen.** Wie valt voor de toepassing van deze regel onder de noemer "partij"? Aangezien de regel tot doel heeft te bepalen wanneer een Staat enig belang heeft bij een zaak, moet "partij" een persoon betekenen die een partij is bij het forumkeuzebeding of die erdoor is gebonden of het recht heeft het in te roepen.³⁰⁸ Alleen voornoemde personen hebben belang bij de toepassing van het verdrag en het is alleen met betrekking tot hen dat een Staat belang heeft bij een zaak. Daarnaast moet de persoon een partij zijn in de procedure, aangezien iemand die geen partij is in de procedure, er geen belang bij heeft of het verdrag al dan niet wordt toegepast. Een "partij" is derhalve een partij bij de procedure voor wie het forumkeuzebeding bindend is of die het mag inroepen. Het maakt daarentegen niets uit of die persoon een van de oorspronkelijke partijen in de procedure was of in een later stadium bij de procedure is betrokken.

276. We kunnen nu enkele voorbeelden geven. We zullen het Verdrag van Lugano als voorbeeld nemen, hoewel conflicten in de praktijk maar zelden voorkomen, aangezien er tussen het verdrag en het Verdrag van Lugano weinig onverenigbaarheden zijn. De voornaamste

³⁰⁵ Artikelen 30 en 41 worden doorgaans beschouwd als de artikelen waarin de regels van het internationaal gewoonterecht ter zake zijn vastgelegd; zelfs Staten die geen Partij zijn bij het Verdrag van Wenen, aanvaarden dat ze de rechtspositie nauwkeurig uiteenzetten.

³⁰⁶ Voor een volledige bespreking hiervan, zie A. Schulz, "The Relationship between the Judgments Project and other International Instruments", voorbereidend doc. nr. 24 van juni 2003 opgesteld ter attentie van de bijzondere commissie van december 2003, raadpleegbaar op < www.hcch.net >.

³⁰⁷ Voor de toepassing van dit rapport verwijst het woord "belang" niet naar enig nationaal juridisch begrip zoals "staatsbelangen" of "overheidsbelangen", maar wordt het geacht te verwijzen naar de redelijke verwachting van een verdragsluitende Staat dat het verdrag voorrang zal hebben in een bepaalde concrete situatie. Zoals uitgelegd in punt 274, is de factor die het verdrag hier hanteert, de verblijfplaats van de partijen.

³⁰⁸ Voor het geval waarin een persoon die geen partij is bij een forumkeuzebeding, er toch door wordt gebonden, zie punt 97, hierboven.

uitzonderingen betreffen de litispendingieregel en verzekering.³⁰⁹ We zullen de litispendingieregel als voorbeeld nemen.³¹⁰ Het Verdrag van Lugano bepaalt dat het aangewezen gerecht geen kennis mag nemen van een zaak als de zaak eerst aanhangig is gemaakt bij een gerecht in een andere verdragsluitende Staat.³¹¹ Overeenkomstig dit verdrag daarentegen moet het aangewezen gerecht kennis nemen van de zaak, ook al is de zaak eerst aanhangig gemaakt bij het andere gerecht.³¹²

277. **Eerste voorbeeld.** Een onderneming die haar verblijfplaats heeft in Noorwegen, sluit een overeenkomst met een onderneming met verblijfplaats in Zwitserland. Zowel Noorwegen als Zwitserland is Partij bij het Verdrag van Lugano en bij het Haags Verdrag. De overeenkomst bevat een forumkeuzebeding ten gunste van de gerechten van Zwitserland. De Noorse onderneming dagvaardt de Zwitserse onderneming in Noorwegen. Daarna dagvaardt de Zwitserse onderneming de Noorse onderneming in Zwitserland. Het Zwitserse en het Noorse gerecht moeten allebei beslissen of ze het Haags Verdrag dan wel het Verdrag van Lugano toepassen. Aangezien geen van de partijen verblijfplaats heeft in een verdragsluitende Staat die geen Partij is bij het Verdrag van Lugano, heeft het Verdrag van Lugano voorrang. Het Zwitserse gerecht kan geen kennis nemen van de zaak tenzij en totdat het Noorse gerecht beslist dat het niet bevoegd is.

278. **Tweede voorbeeld.** Een Canadese onderneming sluit een overeenkomst met een Noorse onderneming. De overeenkomst bevat een forumkeuzebeding ten gunste van de gerechten van Zwitserland. De Noorse onderneming dagvaardt de Canadese onderneming in Noorwegen. Daarna dagvaardt de Canadese onderneming de Noorse onderneming in Zwitserland. Ook in dit geval moeten het Zwitserse en het Noorse gerecht allebei beslissen of ze het Haags Verdrag dan wel het Verdrag van Lugano toepassen. Aangezien een van de partijen (de Canadese onderneming) haar verblijfplaats heeft in een land dat Partij is bij het Haags Verdrag, maar niet bij het Verdrag van Lugano, heeft het Verdrag van Lugano op grond van artikel 26, lid 2, geen voorrang.³¹³ Dit betekent dat het Zwitserse gerecht kennis moet nemen van de zaak (artikel 5); het mag niet wachten op een beslissing van het Noorse gerecht met betrekking tot zijn bevoegdheid (wat op grond van artikel 21 van het Verdrag van Lugano verplicht zou zijn).

279. **Tweede "voorrangsregel".** De tweede "voorrangsregel" is vervat in artikel 26, lid 3. Deze is bedoeld om Staten te helpen die Partij zijn bij zowel het verdrag als bij een onverenigbaar verdrag, waarbij niet alle Partijen bij het laatste verdrag toetreden tot het Haags Verdrag. Deze regel bepaalt dat dit verdrag onverlet laat de toepassing door een verdragsluitende staat van een verdrag dat is gesloten voordat³¹⁴ dit verdrag voor die

verdragsluitende staat van kracht werd, indien de toepassing van dit verdrag onverenigbaar zou zijn met de verplichtingen van die verdragsluitende staat jegens enige andere staat die geen partij is bij dit verdrag. Zonder die regel zou het voor sommige Staten onmogelijk kunnen zijn Partij te worden bij het verdrag.

280. De tweede "voorrangsregel" is alleen van toepassing voor zover de toepassing van dit verdrag onverenigbaar zou zijn met de verplichtingen van de betrokken Staat jegens een Staat die geen Partij is bij dit verdrag. Dit betekent dat er minstens één Staat moet zijn die Partij is bij het andere verdrag, maar niet bij het Haags Verdrag. Bovendien geeft het Haags Verdrag alleen voorrang aan dat andere verdrag als de betrokken Staat anders verplicht zou zijn om zijn verplichtingen jegens die Staat te schenden.

281. De eerste "voorrangsregel" bevat een test om te bepalen wanneer een Staat enig belang heeft bij een zaak zodat het gerechtigd is aan te dringen op de toepassing van het andere verdrag. Bij de tweede "voorrangsregel" ontbreekt een dergelijke test. Het is derhalve niet gemakkelijk om te zeggen wanneer de toepassing van het verdrag onverenigbaar is met de verplichtingen van een verdragsluitende Staat jegens een Staat die Partij is bij het andere verdrag, maar niet bij het Haags Verdrag. Dit zal afhangen van de voorwaarden van het andere verdrag en van het internationaal recht.

282. **Voorbeeld.** Laten we aannemen dat Ruritanië (een fictieve Staat) Partij is bij het Verdrag van Lugano, maar niet bij het Haags Verdrag. Zwitserland is Partij bij het Verdrag van Lugano en wordt Partij bij het Haags Verdrag. Canada is Partij bij het Haags Verdrag. Een Canadese onderneming sluit een overeenkomst met een onderneming uit Ruritanië. De overeenkomst bevat een forumkeuzebeding ten gunste van de gerechten van Zwitserland. De onderneming uit Ruritanië dagvaardt de Canadese onderneming in Ruritanië. Daarna dagvaardt de Canadese onderneming de onderneming uit Ruritanië in Zwitserland. Aangezien een van de partijen (de Canadese onderneming) verblijfplaats heeft in een Staat die Partij is bij het Haags Verdrag, maar niet bij het Verdrag van Lugano, is artikel 26, lid 2, niet van toepassing. Het verdrag moet dus in Zwitserland geen voorrang geven aan het Verdrag van Lugano. Dit betekent dat het Zwitserse gerecht het Haags Verdrag moet toepassen; derhalve mag dit gerecht niet wachten op een beslissing van het gerecht in Ruritanië met betrekking tot zijn rechterlijke bevoegdheid. Op grond van artikel 21 van het Verdrag van Lugano zou het Zwitserse gerecht hiertoe echter wel verplicht zijn. Om dit probleem op te lossen, bepaalt artikel 26, lid 3, dat het verdrag voorrang zal geven aan de

³⁰⁹ Een andere uitzondering is dat het Verdrag van Lugano, in zijn huidige vorm zijnde de versie van 1988, niet voorziet in elektronische mededeling.

³¹⁰ Verzekering wordt besproken in punten 302 tot en met 304, hieronder, in verband met Verordening Brussel I.

³¹¹ Dit volgt uit de uitlegging die het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen aan artikel 17 van het Verdrag van Brussel heeft gegeven in zaak C-116/02, *Gasser/MISAT*, Jurispr. 2003, blz. I-14721 (raadpleegbaar op

< <http://curia.europa.eu/> >), een uitlegging die nagenoeg zeker ook op het Verdrag van Lugano van toepassing zou zijn.

³¹² Artikel 5.

³¹³ Als Canada, Noorwegen en Zwitserland allemaal Partij zijn bij het verdrag, lijkt er geen reden te zijn waarom het Verdrag van Lugano voorrang zou hebben.

³¹⁴ Zie punten 283 tot en met 285.

eerdere verdragsverplichting van Zwitserland jegens Ruritanië.

283. **Eerdere verdragen.** Deze tweede "voorangsregel" geldt uitsluitend bij conflicten met een verdrag van eerdere datum. Bepalen of het ene verdrag van eerdere datum is dan een ander zorgt in het internationale recht voor aanzienlijke problemen. Algemeen heerst de overtuiging dat de datum van ondertekening van verdragen beslissend is en niet hun datum van inwerkingtreding.³¹⁵ Artikel 26, lid 3, van het verdrag past echter een andere regel toe die deze twee benaderingen combineert: de tweede "voorangsregel" is namelijk van toepassing als het andere verdrag is *gesloten*³¹⁶ voordat het verdrag voor de verdragsluitende Staat *van kracht werd*. Als het andere verdrag aan deze regel voldoet, is de tweede voorangsregel bovendien ook van toepassing op elk nieuw verdrag dat dit andere verdrag herzielt of vervangt, behoudens voor zover de herziening of vervanging nieuwe strijdigheden met het verdrag meebrengt.

284. **Eerste voorbeeld.** Laten we aannemen dat nadat het verdrag is gesloten, een groep Staten (waarvan sommige geen Partij worden bij het verdrag) een ander verdrag sluiten over hetzelfde onderwerp. Daarna ratificeert Ruritanië het verdrag en wordt het voor hem van kracht. Nog later ratificeert hij het andere verdrag en ook dat wordt voor hem van kracht. Aangezien het andere verdrag is gesloten voordat het verdrag voor Ruritanië van kracht werd, zal het verdrag voorrang geven aan het andere verdrag voor zover de toepassing van het verdrag onverenigbaar zou zijn met de verplichtingen van Ruritanië jegens een Staat die Partij is bij het andere verdrag, maar niet bij dit verdrag.

285. **Tweede voorbeeld.** Laten we aannemen dat Ruritanië Partij is bij het Verdrag van Lugano, maar niet bij dit verdrag. Noorwegen en Zwitserland zijn Partij bij beide verdragen. Het verdrag wordt voor hen van kracht nadat het Verdrag van Lugano werd gesloten. Laten we voorts aannemen dat, nadat het verdrag voor hen in werking is getreden, het Verdrag van Lugano door een nieuw verdrag wordt vervangen.³¹⁷ In dat geval is artikel 26, lid 3, op dat nieuwe verdrag van toepassing voor zover het dezelfde strijdigheden met het verdrag bevat als

het Verdrag van Lugano, maar is het niet van toepassing met betrekking tot eventuele nieuwe erin vervatte strijdigheden.

286. **Derde "voorangsregel".** De derde "voorangsregel" (vastgelegd in artikel 26, lid 4) heeft alleen betrekking op verdragen met het oog op de erkenning of tenuitvoerlegging van beslissingen. Deze is op dergelijke verdragen van toepassing ongeacht of ze voor of na het verdrag zijn gesloten. Wanneer om erkenning of tenuitvoerlegging wordt verzocht van een beslissing die is gegeven door een Staat die Partij is bij een dergelijk verdrag, in een Staat die eveneens Partij is bij dat verdrag, zal het Haags Verdrag geen invloed hebben op de toepassing van voornoemd verdrag, op voorwaarde dat de beslissing niet in geringere mate wordt erkend of ten uitvoer gelegd dan op grond van het Haags Verdrag het geval zou zijn.

287. Deze regel is enkel van belang wanneer beide betrokken Staten Partij zijn bij zowel het verdrag als het andere verdrag: het Haags Verdrag is niet van toepassing tenzij beide Staten er Partij bij zijn en het andere verdrag is niet van toepassing tenzij beide Staten er Partij bij zijn. Het doel van deze regel is de erkenning en tenuitvoerlegging van beslissingen te bevorderen. Als het andere verdrag dit op een efficiëntere manier of in grotere mate doet, is het beter om de toepassing ervan toe te laten. Het is alleen wanneer de beslissing op grond van het andere verdrag in geringere mate zou worden erkend of ten uitvoer gelegd, dat het verdrag van toepassing is. Behoudens andersluidende bepaling in het recht van de aangezochte Staat kan de partij in wiens voordeel het gerecht heeft geoordeeld, kiezen tussen tenuitvoerlegging op grond van het verdrag of op grond van het andere verdrag.

288. **Vierde "voorangsregel".** De vierde "voorangsregel" (vastgelegd in artikel 26, lid 5) heeft betrekking op verdragen aangaande rechterlijke bevoegdheid of de erkenning of tenuitvoerlegging van een beslissing, maar alleen met betrekking tot een "bijzondere aangelegenheid". Onder "bijzondere aangelegenheid" wordt een afzonderlijk gebied van het recht verstaan van de soort waarnaar wordt verwezen in artikel 2, lid 2, of in artikel 21. Voorbeelden van bijzondere aangelegenheden

³¹⁵ I. Sinclair, *The Vienna Convention on the Law of Treaties*, 2e editie, Manchester University Press 1984, blz. 98; A. Aust, *Modern Treaty Law and Practice*, Cambridge University Press 2000, blz. 183; J.B. Mus, "Conflicts Between Treaties in International Law", 45 *Netherlands International Law Review* 1998, punt 208, op blz. 220 tot en met 222. Een ander standpunt wordt naar voren geschoven in E.W. Vierdag, "The Time of the 'Conclusion' of a Multilateral Treaty: Article 30 of the Vienna Convention on the Law of Treaties and Related Provisions", 59 *British Yearbook of International Law* 1988, blz. 75, maar dit lijkt onjuist om de redenen die worden aangehaald door J.B. Mus, zie hierboven.

³¹⁶ Behoudens andersluidende bepaling wordt een bilateraal verdrag gewoonlijk als gesloten beschouwd wanneer het wordt ondertekend; een multilateraal verdrag wordt doorgaans als gesloten beschouwd wanneer de slotakte wordt ondertekend (of anderszins aangenomen) of wanneer het ter ondertekening wordt opengesteld, al naargelang welke datum later valt. Zie A. Aust, *Modern Treaty Law and Practice*, Cambridge University Press 2000, blz. 74. In deze context is het nuttig om erop te wijzen dat dit verdrag voor

de Haagse Conferentie een verandering heeft tweegebracht: tot nu toe werd een Haags Verdrag geacht te zijn gesloten op de datum van de eerste ondertekening, niet op de datum van aanneming (de ondertekening van de slotakte tijdens de sluitingsceremonie van de diplomatieke zitting) of de datum waarop het voor ondertekening werd opengesteld (doorgaans op dezelfde dag). Tot de eerste ondertekening werd het een "ontwerpverdrag" genoemd zonder datum. Het *Verdrag van 30 juni 2005 inzake bedingen van forumkeuze* is het eerste Haags Verdrag dat de nieuwe regel volgt volgens dewelke het verdrag wordt geacht te zijn gesloten op de datum van aanneming, wanneer de slotakte wordt ondertekend en het verdrag voor ondertekening wordt opengesteld, ongeacht of er een Staat is die het verdrag op die datum daadwerkelijk ondertekent.

³¹⁷ Ten tijde van de opstelling van dit rapport werd aan een herziening van het Verdrag van Lugano gewerkt om de inhoud ervan in overeenstemming te brengen met Verordening Brussel I. De verdragsluitende Partijen zullen de Europese Gemeenschap, IJsland, Noorwegen en Zwitserland zijn.

zijn onder andere commerciële agentuur, zeeverzekering of octrooicenties. In geval van een dergelijk verdrag geeft het Haags Verdrag er voorrang aan, voor zover er sprake mocht zijn van onverenigbaarheid, ongeacht of het voor of na het verdrag is gesloten en ongeacht of alle Partijen bij dat verdrag ook Partij zijn bij het Haags Verdrag.

289. **Verklaring.** Er is echter een voorwaarde. Opdat deze regel zou gelden, moet de betrokken verdragsluitende Staat een verklaring hebben afgelegd met betrekking tot dat verdrag ingevolge artikel 26, lid 5.³¹⁸ Wanneer een dergelijke verklaring is afgelegd, zijn andere verdragsluitende Staten niet verplicht om het verdrag toe te passen, voor zover er sprake mocht zijn van onverenigbaarheid, met betrekking tot de in de verklaring genoemde aangelegenheid, als het aangewezen gerecht is gelegen in de Staat die de verklaring heeft afgelegd. Dit betekent dat als, ten gevolge van de verklaring, de Staten die ze afleggen niet meer moeten voldoen aan wederzijdse verplichtingen uit hoofde van het verdrag, andere verdragsluitende Staten niet verplicht zijn om het verdrag toe te passen wanneer het aangewezen gerecht gelegen is in een Staat die de verklaring heeft afgelegd.³¹⁹ Dit geldt echter alleen "voor zover er sprake mocht zijn van onverenigbaarheid"; met andere woorden, dit geldt alleen in die omstandigheden waarin wederkerigheid niet is gewaarborgd.³²⁰

290. **Voorbeeld.** Laten we aannemen dat een groep Staten die Partij zijn geworden bij het verdrag, daarna een verdrag inzake scheepsvoorrechten sluiten (een aangelegenheid die ook onder het toepassingsgebied van het verdrag valt) dat bepalingen bevat met betrekking tot rechterlijke bevoegdheid en de erkenning en tenuitvoerlegging van beslissingen. Als ze een passende verklaring afleggen, mogen hun gerechten het nieuwe verdrag in plaats van het Haagse Verdrag toepassen, voor zover er sprake mocht zijn van onverenigbaarheid. Laten we aannemen dat het verdrag inzake scheepsvoorrechten bepaalt dat forumkeuzebedingen ongeldig zijn met betrekking tot voorrechten van categorie "A"; dat ze geldig zijn met betrekking tot voorrechten van categorie "B" op voorwaarde dat ze voor een notaris zijn gemaakt; dat ze geldig zijn met betrekking tot voorrechten van categorie "C" op voorwaarde dat het aangewezen gerecht in de Staat van registratie van het vaartuig gelegen is; en dat ze geldig zijn met betrekking tot voorrechten van categorie "D" op voorwaarde dat het aangewezen gerecht in een Staat is gelegen die Partij is bij het verdrag inzake scheepsvoorrechten. Wanneer, in die omstandigheden, het aangewezen gerecht in een Staat is gelegen die Partij is bij

het verdrag inzake scheepsvoorrechten, zijn "niet-Partij"-Staten³²¹ niet verplicht het Haags Verdrag toe te passen in zaken aangaande voorrechten van categorie "A" of categorie "D"; ze zijn niet verplicht het toe te passen in zaken aangaande voorrechten van categorie "B" als het forumkeuzebeding niet voor een notaris is gemaakt; en ze zijn niet verplicht het toe te passen in zaken aangaande voorrechten van categorie "C" als het aangewezen gerecht niet in de Staat van registratie is gelegen.

291. **Regionale Organisaties voor Economische Integratie.** Artikel 26, lid 6, heeft betrekking op het geval waarin een Regionale Organisatie voor Economische Integratie (OREI) Partij wordt bij het verdrag. Als dat gebeurt, is het mogelijk dat de regels (wetgeving) van de Regionale Organisatie voor Economische Integratie onverenigbaar zijn met het verdrag. Artikel 26, lid 6, bevat twee "voorrangsregels" die in een dergelijke situatie van toepassing zijn. Ze zijn van toepassing ongeacht of de regel van de Regionale Organisatie voor Economische Integratie voor of na het verdrag is aangenomen. Het onderliggende beginsel is dat wanneer een zaak louter "regionaal" is voor wat de verblijfplaats van de partijen betreft, het verdrag voorrang geeft aan het regionale instrument.

292. **Eerste OREI-"voorrangsregel".** De eerste "voorrangsregel" over strijdigheden met de wetgeving van een Regionale Organisatie voor Economische Integratie is een afspiegeling van de eerste "voorrangsregel" bij tegenstrijdige verdragen. Deze is opgenomen in artikel 26, lid 6, onder *a*), en bepaalt dat wanneer geen van de partijen verblijfplaats heeft in een verdragsluitende Staat die geen lidstaat is van de Regionale Organisatie voor Economische Integratie, het verdrag voorrang geeft aan de wetgeving van de Regionale Organisatie voor Economische Integratie.

293. Wanneer een partij in meer dan één Staat haar verblijfplaats heeft (zie artikel 4, lid 2), geeft het verdrag voorrang aan de wetgeving van de Regionale Organisatie voor Economische Integratie (voor zover er sprake is van onverenigbaarheid) als alle partijen *uitsluitend* hun verblijfplaats hebben in lidstaten van de Regionale Organisatie voor Economische Integratie of in Staten die geen Partij zijn bij dit verdrag.³²²

294. **Partijen.** Het woord "partij" heeft dezelfde betekenis in artikel 26, lid 6, als in de leden ervoor: het betekent een persoon die een partij is bij het forumkeuzebeding of die erdoor gebonden is of het recht

³¹⁸ Artikel 32 is op een dergelijke verklaring van toepassing.

³¹⁹ Dit houdt in dat als, in het voorbeeld betreffende scheepsvoorrechten (punt 290, hieronder), het aangewezen gerecht is gelegen in een Staat die Partij is bij het verdrag inzake scheepsvoorrechten, de gerechten in Staten die geen Partij zijn bij het verdrag inzake scheepsvoorrechten, niet verplicht zijn om de procedure te schorsen of de vordering niet-ontvankelijk te verklaren op grond van artikel 6 en dat ze evenmin verplicht zijn beslissingen te erkennen of ten uitvoer te leggen overeenkomstig artikel 8.

³²⁰ Een verklaring ingevolge artikel 26, lid 5, is anders dan een verklaring ingevolge artikel 21 omdat, overeenkomstig dit laatste artikel, het verdrag niet van toepassing is op enige procedure met betrekking tot de desbetreffende specifieke

aangelegenheid; overeenkomstig artikel 26, lid 5, daarentegen blijft het verdrag van toepassing waar er geen onverenigbaarheid is – met andere woorden, in situaties waarin die verplichtingen op grond van het verdrag die nog steeds van toepassing zijn op de Staten die de verklaring afleggen (omdat ze niet onverenigbaar zijn met het andere verdrag), wederkerigheid waarborgen.

³²¹ Onder "niet-Partij"-Staten worden de verdragsluitende Staten verstaan die geen Partij zijn bij het verdrag inzake scheepsvoorrechten.

³²² Dit is gebaseerd op de uitleg in punten 273 en 274, hierboven.

heeft het in te roepen.³²³ Daarenboven moet de persoon een partij zijn in de procedure. Een "partij" is derhalve een partij bij de procedure voor wie het forumkeuzebeding bindend is of die het mag inroepen.

295. De Europese Gemeenschap. We kunnen nu enkele voorbeelden geven. De Europese Gemeenschap is een Regionale Organisatie voor Economische Integratie. Verordening Brussel I maakt deel uit van de Europese regelgeving en heeft grotendeels betrekking op dezelfde onderwerpen als het verdrag. De voornaamste strijdigheden die zich waarschijnlijk tussen Verordening Brussel I en het verdrag zullen voordoen, hebben betrekking op de litispendingieregel en op verzekering. We zullen deze verschillen gebruiken om voorbeelden te geven van hoe artikel 26, lid 6, werkt.

296. Litispendingie. Overeenkomstig Verordening Brussel I mag een gerecht van een lidstaat van de Europese Gemeenschap geen kennis nemen van een zaak wanneer eerder een procedure die hetzelfde onderwerp betreft en op dezelfde oorzaak berust, tussen dezelfde partijen bij een gerecht in een andere lidstaat aanhangig is gemaakt (tenzij en totdat het andere gerecht zich onbevoegd verklaart). Deze regel is zelfs van toepassing wanneer het tweede gerecht waarbij de zaak aanhangig wordt gemaakt, in een exclusief forumkeuzebeding is aangewezen.³²⁴ De eerste groep van voorbeelden zal hierop gebaseerd zijn.

297. Eerste voorbeeld.³²⁵ Een onderneming met verblijfplaats in Oostenrijk sluit een overeenkomst met een onderneming die haar verblijfplaats in Finland heeft. De overeenkomst bevat een forumkeuzebeding waarin de districtsrechtbank van Rotterdam in Nederland wordt aangewezen. De Oostenrijkse onderneming maakt een procedure aanhangig in Oostenrijk. De Finse onderneming daagt de Oostenrijkse onderneming vervolgens voor het Rotterdamse gerecht. Het Rotterdamse gerecht mag geen kennis nemen van de zaak tenzij en totdat het Oostenrijkse gerecht zich onbevoegd verklaart.³²⁶ Dit is het geval omdat geen van beide partijen haar verblijfplaats heeft in een verdragsluitende Staat die geen lidstaat is van de Europese Gemeenschap; derhalve laat het verdrag op grond van artikel 26, lid 6, onder a), de regels van de Europese Gemeenschap onverlet.

298. Tweede voorbeeld.³²⁷ Een onderneming met verblijfplaats in Oostenrijk sluit een overeenkomst met een

onderneming met verblijfplaats in Staat X, een Staat die geen Partij is bij het verdrag. De overeenkomst bevat een forumkeuzebeding waarin de districtsrechtbank van Rotterdam wordt aangewezen. De Oostenrijkse onderneming maakt een procedure aanhangig in Oostenrijk. De onderneming uit Staat X daagt de Oostenrijkse onderneming vervolgens voor het Rotterdamse gerecht.³²⁸ Het Rotterdamse gerecht mag geen kennis nemen van de zaak tenzij en totdat het Oostenrijkse gerecht zich onbevoegd verklaart.³²⁹ Dit is het geval omdat geen van beide partijen haar verblijfplaats heeft in een verdragsluitende Staat die geen lidstaat is van de Europese Gemeenschap; derhalve laat het verdrag op grond van artikel 26, lid 6, onder a), de regels van de Europese Gemeenschap onverlet.

299. Derde voorbeeld.³³⁰ Een onderneming met verblijfplaats in Oostenrijk en een onderneming die in Brazilië haar verblijfplaats heeft, sluiten een overeenkomst. De overeenkomst bevat een forumkeuzebeding waarin de districtsrechtbank van Rotterdam wordt aangewezen. De Oostenrijkse onderneming dagvaardt de Braziliaanse onderneming in Oostenrijk. De Braziliaanse onderneming reageert door een procedure tegen de Oostenrijkse onderneming aanhangig te maken bij het Rotterdamse gerecht. Op grond van artikel 5 van het verdrag moet het Rotterdamse gerecht kennis nemen van de zaak aangezien een van de partijen (de Braziliaanse onderneming) haar verblijfplaats heeft in een verdragsluitende Staat die geen lidstaat van de Europese Gemeenschap is; volgens artikel 26, lid 6, onder a), heeft het verdrag dus voorrang op de regels van de Europese Gemeenschap. Bijgevolg mag het Rotterdamse gerecht de litispendingieregel uit artikel 27 van Verordening Brussel I niet toepassen. Het Oostenrijkse gerecht daarentegen moet weigeren om kennis te nemen van de zaak op grond van zowel artikel 23 van Verordening Brussel I als artikel 6 van het verdrag.

300. Vierde voorbeeld.³³¹ Laten we bij de in de punten hierboven uiteengezette feiten aannemen dat het Oostenrijkse gerecht de zaak op grond van artikel 6 van het verdrag niet moet afwijzen omdat een van de uitzonderingen op die bepaling van toepassing is. Laten we echter aannemen dat de verplichting om het forumkeuzebeding na te leven uit hoofde van artikel 23 van Verordening Brussel I – en bijgevolg de zaak af te wijzen – nog steeds geldt. In een dergelijke situatie is het

³²³ Voor het geval waarin een persoon die geen partij is bij een forumkeuzebeding, er toch door wordt gebonden, zie punt 97, hierboven.

³²⁴ *Gasser/MISAT*, zaak C-116/02, Jurispr. 2003, blz. I-14721 (raadpleegbaar op < <http://curia.europa.eu/> >) (Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen). Deze zaak betrof de gelijkwaardige bepaling in het Verdrag van Brussel, maar zou ook van toepassing zijn op grond van Verordening Brussel I.

³²⁵ Ter herinnering, in alle voorbeelden in dit rapport wordt er, behoudens uitdrukkelijke andersluidende vermelding, van uitgegaan dat het verdrag van kracht is en dat de genoemde Staten Partij zijn bij het verdrag; zie verklaring op blz. 21 hierboven.

³²⁶ Artikel 27 van Verordening Brussel I.

³²⁷ Ter herinnering, in alle voorbeelden in dit rapport wordt er, behoudens uitdrukkelijke andersluidende vermelding, van uitgegaan dat het verdrag van kracht is en dat de

genoemde Staten Partij zijn bij het verdrag; zie verklaring op blz. 21 hierboven.

³²⁸ Artikel 23 van Verordening Brussel I (de regel inzake forumkeuzebedingen van de verordening) geldt ook voor gevallen waarin slechts een van de partijen woonplaats heeft op het grondgebied van een lidstaat van de Europese Gemeenschap.

³²⁹ Artikel 27 van Verordening Brussel I.

³³⁰ Ter herinnering, in alle voorbeelden in dit rapport wordt er, behoudens uitdrukkelijke andersluidende vermelding, van uitgegaan dat het verdrag van kracht is en dat de genoemde Staten Partij zijn bij het verdrag; zie verklaring op blz. 21 hierboven.

³³¹ Ter herinnering, in alle voorbeelden in dit rapport wordt er, behoudens uitdrukkelijke andersluidende vermelding, van uitgegaan dat het verdrag van kracht is en dat de genoemde Staten Partij zijn bij het verdrag; zie verklaring op blz. 21 hierboven.

Oostenrijkse gerecht verplicht de zaak af te wijzen op grond van artikel 23 van Verordening Brussel I. Artikel 26, lid 6, van het verdrag is niet van toepassing omdat er geen onverenigbaarheid bestaat tussen het verdrag en de verordening: de uitzonderingen op artikel 6 van het verdrag *laten* het Oostenrijkse gerecht alleen *toe* kennis te nemen van de zaak; ze *verplichten* het daar niet toe. Bij vergelijking van het derde en vierde voorbeeld wordt duidelijk dat het niet uitmaakt of een van de gronden uit artikel 6, onder *a)* tot en met *e)*, van toepassing is; het gerecht waarbij de zaak aanhangig is gemaakt, en dat niet het aangewezen gerecht is (waarbij de zaak eerst aanhangig is gemaakt) moet de zaak altijd afwijzen op grond van artikel 23 van Verordening Brussel I.

301. Vijfde voorbeeld.³³² Een onderneming met verblijfplaats in Oostenrijk en een onderneming die in Brazilië haar verblijfplaats heeft, sluiten een overeenkomst. De overeenkomst bevat een forumkeuzebeding waarin de districtsrechtbank van Rotterdam wordt aangewezen. De zaak wordt het eerst aanhangig gemaakt bij het Rotterdamse gerecht. De Oostenrijkse onderneming dagvaardt daarna de Braziliaanse onderneming in Oostenrijk. Het Oostenrijkse gerecht is verplicht de procedure te schorsen of de vordering niet-ontvankelijk te verklaren³³³ op grond van artikel 27 van Verordening Brussel I (litispendingie).³³⁴ Het moet niet overwegen of een van de uitzonderingen op artikel 6 van het verdrag van toepassing is, omdat, zelfs al was dit het geval, artikel 6 het Oostenrijkse gerecht niet *verplicht* om kennis te nemen van de zaak.³³⁵ Artikel 26, lid 6, onder *a)*, van het verdrag verhindert dus niet dat het Oostenrijkse gerecht Verordening Brussel I toepast.

302. Verzekering. Artikelen 8 tot en met 14 van Verordening Brussel I bevatten regels inzake bevoegdheid in verzekeringszaken. Artikel 13 verbiedt forumkeuzebedingen die van deze regels afwijken, behoudens in een beperkt aantal omstandigheden.³³⁶ Het verbod op forumkeuzebedingen geldt echter niet voor diverse soorten zee- en luchtvaartverzekeringen,³³⁷ en

evenmin voor "grote risico's" zoals gedefinieerd in het Gemeenschapsrecht.³³⁸ Buiten deze uitzonderingen is een forumkeuzebeding dat van de bevoegdheidsregels in verzekeringszaken afwijkt, volgens de verordening ongeldig. Het verdrag daarentegen is op alle soorten verzekeringen van toepassing, met uitzondering van deze waarbij een natuurlijk persoon die hoofdzakelijk voor zichzelf, voor zijn familie of zijn huishouden optreedt (een consument), partij is.³³⁹ Tussen deze twee uitersten ligt een aantal verzekeringsovereenkomsten dat onder het verdrag valt, maar waarop het verbod op forumkeuzebedingen uit hoofde van de verordening van toepassing is. Het is in die gevallen dat onverenigbaarheid mogelijk is.

303. Eerste voorbeeld.³⁴⁰ Een Nederlandse verzekeringsmaatschappij sluit een commerciële-verzekeringsovereenkomst af met X, een onderneming met verblijfplaats in Spanje. De overeenkomst bevat een forumkeuzebeding waarin de districtsrechtbank van Rotterdam wordt aangewezen. Op de overeenkomst is het verbod op forumkeuzebedingen uit artikel 13 van de verordening van toepassing. De verzekeringsmaatschappij daagt X voor het aangewezen gerecht. Het aangewezen gerecht mag geen kennis nemen van de zaak: Verordening Brussel I heeft voorrang op het verdrag op grond van artikel 26, lid 6, onder *a)*, van het verdrag.

304. Tweede voorbeeld.³⁴¹ Een Canadese verzekeringsmaatschappij vestigt een filiaal (geen afzonderlijke onderneming) in Spanje.³⁴² Ze sluit een commerciële-verzekeringsovereenkomst af met X, een onderneming met verblijfplaats in Spanje. De overeenkomst bevat een forumkeuzebeding waarin de districtsrechtbank van Rotterdam wordt aangewezen. Op de overeenkomst is het verbod op forumkeuzebedingen uit artikel 13 van de verordening van toepassing. De verzekeringsmaatschappij daagt X voor het aangewezen gerecht. Artikel 26, lid 6, onder *a)*, is niet van toepassing omdat een van de partijen verblijfplaats heeft in een verdragsluitende Staat die geen lidstaat van de Europese

³³² Ter herinnering, in alle voorbeelden in dit rapport wordt er, behoudens uitdrukkelijke andersluidende vermelding, van uitgegaan dat het verdrag van kracht is en dat de genoemde Staten Partij zijn bij het verdrag: zie verklaring op blz. 21 hierboven.

³³³ Op grond van artikel 27, lid 1, moet het de procedure schorsen tot de bevoegdheid van het Rotterdamse gerecht vaststaat; dan is het verplicht om zich op grond van artikel 27, lid 2, onbevoegd te verklaren.

³³⁴ Het moet de procedure ook afwijzen op grond van artikel 23 van Verordening Brussel I (forumkeuzebedingen), tenzij het forumkeuzebeding niet voldoet aan lid 1 van die bepaling.

³³⁵ Zie punt 145, hierboven.

³³⁶ De enige toegelaten forumkeuzebedingen zijn die welke: 1) worden gesloten na het ontstaan van het geschil; 2) aan de verzekeringnemer, de verzekeraar of de begunstigde (maar niet de verzekeraar) de mogelijkheid geven de zaak aanhangig te maken bij andere gerechten dan die genoemd in de verordening; 3) worden gesloten tussen een verzekeringnemer en een verzekeraar die hun woonplaats of hun gewone verblijfplaats in dezelfde lidstaat hebben en de gerechten van die lidstaat bevoegd verklaren; 4) worden gesloten door een verzekeringnemer die zijn woonplaats niet in een lidstaat heeft, (behalve wanneer het gaat om een verplichte verzekering of een verzekering van een in een

lidstaat gelegen onroerend goed); of 5) een verzekeringsovereenkomst betreffen, waarmee een of meer van de risico's bedoeld in artikel 14 van de verordening worden gedekt.

³³⁷ Artikel 13, lid 5, en artikel 14, leden 1 tot en met 4, van de verordening.

³³⁸ Artikel 14, lid 5, van de verordening en artikel 5 van Richtlijn 88/357, PB 1988, L 172, blz. 1, tot wijziging van artikel 5 van Richtlijn 73/239, PB 1973, L 228, blz. 3.

³³⁹ Artikel 2, lid 1, onder *a)*, van het verdrag.

³⁴⁰ Ter herinnering, in alle voorbeelden in dit rapport wordt er, behoudens uitdrukkelijke andersluidende vermelding, van uitgegaan dat het verdrag van kracht is en dat de genoemde Staten Partij zijn bij het verdrag: zie verklaring op blz. 21 hierboven.

³⁴¹ Ter herinnering, in alle voorbeelden in dit rapport wordt er, behoudens uitdrukkelijke andersluidende vermelding, van uitgegaan dat het verdrag van kracht is en dat de genoemde Staten Partij zijn bij het verdrag: zie verklaring op blz. 21 hierboven.

³⁴² Overeenkomstig artikel 9, lid 2, van Verordening Brussel I wordt de verzekeringsmaatschappij geacht woonplaats te hebben in Spanje. Overeenkomstig het verdrag heeft ze haar verblijfplaats in Canada.

Gemeenschap is (Canada). Het Rotterdamse gerecht moet kennis nemen van de zaak.

305. **Tweede OREI-"voorrangregel"**. De tweede "voorrangregel" over strijdigheden met de wetgeving van een Regionale Organisatie voor Economische Integratie is vergelijkbaar met de derde "voorrangregel" bij tegenstrijdige verdragen. Deze is opgenomen in artikel 26, lid 6, onder b), en bepaalt dat het verdrag de toepassing onverlet laat van de regels van een Regionale Organisatie voor Economische Integratie betreffende de erkenning of tenuitvoerlegging van beslissingen tussen de lidstaten van de Regionale Organisatie voor Economische Integratie. Er is echter één groot verschil: er wordt niet gesteld dat de beslissing niet in geringere mate mag worden erkend of ten uitvoer gelegd dan op grond van het verdrag het geval zou zijn.

306. **Verordening Brussel I**. Globaal biedt Verordening Brussel I een *grotere* mate van erkenning en tenuitvoerlegging dan het verdrag. Erkenning en tenuitvoerlegging zijn in verregaande mate automatisch bij de verordening. De gronden voor weigering, die in artikelen 33 tot en met 37 van de verordening worden uiteengezet, zijn beperkter dan de gronden voor weigering in artikel 9 van het verdrag. Het ontbreken van een bepaling dat de beslissing niet in geringere mate mag worden erkend of ten uitvoer gelegd dan op grond van het verdrag, is niet van groot belang voor wat betreft Verordening Brussel I. Verzekering vormt hierop echter een uitzondering.

307. **Verzekering**. Artikel 35, lid 1, van de verordening bepaalt dat een beslissing niet wordt erkend, indien ze onverenigbaar is met afdeling 3 van hoofdstuk II. Deze afdeling bevat de artikelen 8 tot en met 14, die (zoals we hebben gezien³⁴³) regels vastleggen inzake bevoegdheid in verzekeringszaken. Artikel 13 van de verordening verbiedt forumkeuzebedingen die van deze regels afwijken, behoudens in een beperkt aantal gevallen.³⁴⁴ Buiten dit beperkt aantal uitzonderingen is een forumkeuzebeding dat van de bevoegdheidsregels in verzekeringszaken afwijkt, volgens de verordening ongeldig.³⁴⁵ Dit betekent dat, wanneer artikelen 8 tot en met 14 van de verordening voorrang hebben op het verdrag op grond van de eerste OREI-"voorrangregel" (artikel 26, lid 6, onder a), van het verdrag), een in strijd met deze bepalingen gegeven beslissing van een gerecht in een lidstaat van de Europese Gemeenschap niet zal worden erkend of ten uitvoer gelegd in enige andere lidstaat van de Europese Gemeenschap. In

dit ene uitzonderlijke geval is Verordening Brussel I minder gunstig voor wat betreft erkenning en tenuitvoerlegging dan het verdrag.

308. Wanneer het verdrag daarentegen voorrang heeft op de verordening (omdat een van de partijen verblijfplaats heeft in een verdragsluitende Staat die geen lidstaat van de Europese Gemeenschap is), zijn artikelen 8 tot en met 14 van de verordening niet van toepassing; dus geldt de regel uit artikel 35, lid 1, van de verordening niet. Bijgevolg zal de beslissing worden erkend en ten uitvoer gelegd op grond van de verordening.³⁴⁶

309. **Eerste voorbeeld**.³⁴⁷ Een Nederlandse verzekeringsmaatschappij sluit een commerciële-verzekeringsovereenkomst af met X, een onderneming met verblijfplaats in Spanje. De overeenkomst bevat een forumkeuzebeding waarin de districtsrechtbank van Rotterdam wordt aangewezen. Op de overeenkomst is het verbod op forumkeuzebedingen uit artikel 13 van de verordening van toepassing. De verzekeringsmaatschappij daagt X voor het aangewezen gerecht. Het aangewezen gerecht mag geen kennis nemen van de zaak: Verordening Brussel I heeft voorrang op het verdrag op grond van artikel 26, lid 6, onder a), van het verdrag. Als het Rotterdamse gerecht toch kennis neemt van de zaak, heeft zijn beslissing op grond van het verdrag geen recht op erkenning of tenuitvoerlegging in Spanje. Overeenkomstig artikel 26, lid 6, onder b), van het verdrag hebben de bepalingen van Verordening Brussel I voorrang op de bepalingen van het verdrag en overeenkomstig artikel 35, lid 1, van de verordening zal de beslissing niet worden erkend omdat ze onverenigbaar is met artikel 13 van de verordening (opgenomen in afdeling 3 van hoofdstuk II).

310. **Tweede voorbeeld**.³⁴⁸ Een Canadese verzekeringsmaatschappij vestigt een filiaal (geen afzonderlijke onderneming) in Spanje.³⁴⁹ Ze sluit een commerciële-verzekeringsovereenkomst met X, een onderneming met verblijfplaats in Spanje. De overeenkomst bevat een forumkeuzebeding waarin de districtsrechtbank van Rotterdam wordt aangewezen. Op de overeenkomst is het verbod op forumkeuzebedingen uit artikel 13 van de verordening van toepassing. De verzekeringsmaatschappij daagt X voor het aangewezen gerecht. Artikel 26, lid 6, onder a), is niet van toepassing omdat een van de partijen verblijfplaats heeft in een verdragsluitende Staat die geen lidstaat van de Europese Gemeenschap is (Canada). Het Rotterdamse gerecht moet

³⁴³ Punt 302, hierboven.

³⁴⁴ Zie voetnoot 336, hierboven.

³⁴⁵ Zie punt 302, hierboven.

³⁴⁶ Elke andere oplossing zou het absurde resultaat hebben dat het aangewezen gerecht kennis zou mogen en moeten nemen van de zaak, maar dat zijn beslissing niet zou worden erkend of ten uitvoer gelegd. Aangezien geen ander gerecht dan het aangewezen gerecht kennis kon nemen van de zaak, zou het onmogelijk zijn om een beslissing te krijgen van een gerecht in een lidstaat van de Europese Gemeenschap die in andere lidstaten van de Europese Gemeenschap zou worden erkend en ten uitvoer gelegd. Verzekeraars van buiten de Europese Gemeenschap zouden dan verplicht zijn een gerecht buiten de Europese Gemeenschap aan te wijzen om er zeker van te zijn dat de beslissing binnen de Europese Gemeenschap zou worden erkend.

³⁴⁷ Ter herinnering, in alle voorbeelden in dit rapport wordt er, behoudens uitdrukkelijke andersluidende vermelding, van uitgegaan dat het verdrag van kracht is en dat de genoemde Staten Partij zijn bij het verdrag: zie verklaring op blz. 21 hierboven.

³⁴⁸ Ter herinnering, in alle voorbeelden in dit rapport wordt er, behoudens uitdrukkelijke andersluidende vermelding, van uitgegaan dat het verdrag van kracht is en dat de genoemde Staten Partij zijn bij het verdrag: zie verklaring op blz. 21 hierboven.

³⁴⁹ Overeenkomstig artikel 9, lid 2, van Verordening Brussel I wordt de verzekeringsmaatschappij geacht woonplaats te hebben in Spanje. Overeenkomstig het verdrag heeft ze haar verblijfplaats in Canada.

kennis nemen van de zaak. Zijn beslissing zal op grond van Verordening Brussel I in Spanje worden erkend en ten uitvoer gelegd. Artikel 35, lid 1, van de verordening is niet van toepassing omdat de bepalingen in artikel 13 van de verordening die forumkeuzebedingen in verzekeringsovereenkomsten verbieden, niet op de zaak van toepassing zijn.

*Artikel 27 Ondertekening, bekrachtiging,
aanvaarding, goedkeuring of toetreding*

311. Artikel 27 heeft betrekking op de manieren waarop een Staat Partij bij het verdrag kan worden. Alle Staten kunnen Partij worden bij het verdrag door het te ondertekenen en vervolgens te bekrachtigen, te aanvaarden of goed te keuren, of door ertoe toe te treden. (Bij sommige Haagse verdragen bevindt een toetredende Staat zich in een minder gunstige positie dan een bekrachtigende Staat, aangezien toetreding tot deze verdragen afhangt van het akkoord van de Staten die al Partij zijn. Dit is niet het geval bij dit verdrag.) Welke methode de Staat die Partij wil worden, ook gebruikt, allen krijgen dezelfde status. Om ruime toetreding tot het verdrag te bevorderen, mogen de Staten de manier kiezen die voor hen het gemakkelijkst is. De desbetreffende akten worden neergelegd bij het ministerie van Buitenlandse Zaken van het Koninkrijk der Nederlanden, depositaris van het verdrag.

Artikel 28 Verklaringen ten aanzien van niet-geïnficeerde rechtsstelsels

312. Artikel 28 heeft betrekking op Staten die uit twee of meer territoriale eenheden bestaan.³⁵⁰ Het laat een dergelijke Staat toe te verklaren dat het verdrag slechts op enkele van zijn territoriale eenheden van toepassing zal zijn. Zo zou het Verenigd Koninkrijk alleen voor Engeland kunnen ondertekenen en bekrachtigen, of toetreden, en China alleen voor Hongkong. Deze verklaring kan te allen tijde worden gewijzigd. Deze bepaling is met name van belang voor Staten waarin de nodige wetgeving om uitvoering te geven aan het verdrag moet worden aangenomen door de wetgevende machten van de eenheden (bijvoorbeeld door provinciale en territoriale wetgevende machten in Canada).

*Artikel 29 Regionale Organisaties voor
Economische Integratie*

313. Artikelen 29 en 30 regelen hoe een Regionale Organisatie voor Economische Integratie Partij kan worden bij het verdrag.³⁵¹ Er zijn twee mogelijkheden. De eerste mogelijkheid is dat zowel de Regionale Organisatie voor Economische Integratie als haar lidstaten Partij worden. Dit is mogelijk als ze samenlopende externe bevoegdheid over het onderwerp van het verdrag genieten

(gezamenlijke bevoegdheid) of als sommige aangelegenheden binnen de externe bevoegdheid van de Regionale Organisatie voor Economische Integratie vallen en andere binnen die van de lidstaten (wat zou leiden tot gedeelde of gemengde bevoegdheid voor het verdrag in zijn geheel). De tweede mogelijkheid bestaat erin dat de Regionale Organisatie voor Economische Integratie alleen Partij wordt. Dat is mogelijk wanneer ze exclusieve externe bevoegdheid bezit over het onderwerp van het verdrag. In dat geval zijn de lidstaten door het verdrag gebonden krachtens het akkoord van de Regionale Organisatie voor Economische Integratie.

314. Artikel 29 betreft de eerste mogelijkheid. Het laat Regionale Organisaties voor Economische Integratie die uitsluitend zijn samengesteld uit soevereine Staten, toe Partij te worden bij het verdrag als ze over externe bevoegdheid beschikken over sommige of alle aangelegenheden die door het verdrag worden geregeld. Voor zover ze over dergelijke externe bevoegdheid beschikt, heeft de Regionale Organisatie voor Economische Integratie dezelfde rechten en verplichtingen als een verdragsluitende Staat. Wanneer dit het geval is, moet ze de depositaris mededeling doen van de aangelegenheden waarover ze extern bevoegd is, alsook van alle wijzigingen hierin.³⁵²

*Artikel 30 Toetreding van een Regionale
Organisatie voor Economische Integratie zonder de
lidstaten ervan*

315. Artikel 30 betreft de tweede mogelijkheid, waarbij de Regionale Organisatie voor Economische Integratie alleen Partij wordt. In dat geval kan de Regionale Organisatie voor Economische Integratie verklaren dat haar lidstaten door het verdrag gebonden zijn.³⁵³

316. **Betekenis van "Staat".** Wanneer een Regionale Organisatie voor Economische Integratie Partij wordt bij het verdrag – hetzij overeenkomstig artikel 29 hetzij overeenkomstig artikel 30 – zijn alle verwijzingen naar "verdragsluitende Staat" in het verdrag in voorkomend geval eveneens van toepassing op de Regionale Organisatie voor Economische Integratie. Deze bepaling is vergelijkbaar met artikel 25, lid 1. De impact ervan is reeds besproken.³⁵⁴ Er moet echter worden opgemerkt dat artikel 26, lid 6, een *lex specialis* is ten aanzien van de artikelen 29 en 30 wat betreft de toepassing van juridische instrumenten van een Regionale Organisatie voor Economische Integratie. Wanneer het verdrag geen voorrang geeft aan een dergelijk instrument op grond van artikel 26, lid 6, is het niet mogelijk om de artikelen 29 en 30 te gebruiken om de toepassing van het instrument in plaats van het verdrag te rechtvaardigen.

³⁵⁰ Dit artikel is niet van toepassing op een Regionale Organisatie voor Economische Integratie.

³⁵¹ Er was door de diplomatieke zitting overeengekomen dat "Regionale Organisatie voor Economische Integratie" een autonome betekenis zou hebben (niet afhankelijk van het recht van enige Staat) en dat de term flexibel zou worden uitgelegd zodat hij ook subregionale en transregionale organisaties zou omvatten, alsook organisaties waarvan het mandaat niet louter tot economische aangelegenheden is

bepert: zie notulen nr. 21 van de Twintigste Zitting, Commissie II, punten 49 tot en met 61.

³⁵² Artikel 29, lid 2.

³⁵³ Artikel 29, lid 4. Dit is bijvoorbeeld ook het geval overeenkomstig artikel 300, lid 7, van het *Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap*.

³⁵⁴ Zie punten 258 tot en met 260, 17, 107 en 128 tot en met 131, hierboven.

Artikel 31 *Inwerkingtreding*

317. Artikel 31 specificeert wanneer het verdrag in werking zal treden. Dit is op de eerste dag van de maand volgend op het verstrijken van een termijn van drie maanden na de nederlegging van de tweede akte van bekrachtiging, aanvaarding, goedkeuring of toetreding. Er worden vergelijkbare regels vastgelegd voor het tijdstip waarop het in werking treedt voor een bepaalde Staat of Regionale Organisatie voor Economische Integratie die er daarna Partij bij wordt,³⁵⁵ en voor een territoriale eenheid waartoe het overeenkomstig artikel 28, lid 1, is uitgebreid.³⁵⁶

Voorbehouden

318. Het verdrag bevat geen enkele bepaling die voorbehouden verbiedt. Dit betekent dat voorbehouden toegestaan zijn, behoudens inachtneming van de normale regels van het internationaal gewoonterecht (zoals bepaald in artikel 2, lid 1, onder d), en artikelen 19 tot en met 23 van het *Verdrag van Wenen inzake het verdragenrecht* van 1969).

319. De diplomatieke zitting heeft echter de volgende verklaring aangenomen:

"Deze commissie heeft afgesproken dat geen enkel voorbehoud op enige wijze mag worden aangemoedigd en dat wanneer een Staat een voorbehoud wil maken, het alleen mag worden gemaakt als een Staat er groot belang bij heeft; het mag niet ruimer zijn dan nodig en moet duidelijk en nauwkeurig worden geformuleerd; het mag geen betrekking hebben op een specifieke aangelegenheid waarvoor een verklaring kan worden afgelegd, en het mag het voorwerp en het doel en de samenhang van het verdrag niet schaden.

De gevolgen van dit door de commissie geformuleerde standpunt blijven beperkt tot dit verdrag. Het zal geenszins worden geacht in verband te staan met enig toekomstig verdrag van de Haagse Conferentie."³⁵⁷

Artikel 32 *Verklaringen*

320. De in de artikelen 19, 20, 21, 22 en 26 bedoelde verklaringen kunnen worden afgelegd bij de ondertekening, bekrachtiging, aanvaarding, goedkeuring of toetreding of op enig tijdstip daarna, en kunnen te allen tijde worden gewijzigd of ingetrokken. Ze worden meegedeeld aan de depositaris (het ministerie van Buitenlandse Zaken van het Koninkrijk der Nederlanden).

321. Een verklaring die is afgelegd op het tijdstip van ondertekening, bekrachtiging, aanvaarding, goedkeuring of toetreding, wordt van kracht op het tijdstip waarop het verdrag voor de betrokken Staat in werking treedt. Een op een later tijdstip afgelegde verklaring, en elke wijziging of intrekking van een verklaring, worden van kracht op de

eerste dag van de maand volgend op het verstrijken van een tijdvak van drie maanden na de datum waarop de kennisgeving door de depositaris is ontvangen. Een verklaring ingevolge de artikelen 19, 20, 21 en 26 is niet van toepassing op exclusieve forumkeuzebedingen die zijn gemaakt voordat de verklaring van kracht wordt.³⁵⁸

Artikel 33 *Opzegging*

322. Artikel 33 bepaalt dat een verdragsluitende Staat het verdrag mag opzeggen door middel van een schriftelijke kennisgeving aan de depositaris. De opzegging kan worden beperkt tot bepaalde territoriale eenheden van een niet-geünificeerd rechtstelsel waarop het verdrag van toepassing is. De opzegging wordt van kracht op de eerste dag van de maand volgend op het verstrijken van een termijn van twaalf maanden na de datum waarop de kennisgeving door de depositaris is ontvangen. Wanneer in de kennisgeving een langere opzegtermijn is aangegeven, wordt de opzegging van kracht na het verstrijken van deze langere termijn, na de datum waarop de kennisgeving door de depositaris is ontvangen.

Artikel 34 *Kennisgevingen door de depositaris*

323. Overeenkomstig artikel 34 is de depositaris verplicht de leden van de Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht en de andere Staten en Regionale Organisaties voor Economische Integratie die zijn overgegaan tot ondertekening, bekrachtiging, aanvaarding, goedkeuring van of toetreding tot het verdrag, kennis te geven van diverse aangelegenheden die relevant zijn voor het verdrag, zoals ondertekeningen, bekrachtigingen, inwerkingtredingen, verklaringen en opzeggingen.

³⁵⁵ Artikel 31, lid 2, onder a).

³⁵⁶ Artikel 31, lid 2, onder b).

³⁵⁷ Zie notulen nr. 23 van de Twintigste Zitting, Commissie II, punten 1 tot en met 31, in het bijzonder punten 29 tot en met 31.

³⁵⁸ Artikel 22 wordt hier niet vermeld; derhalve mag een verklaring ingevolge artikel 22 overeenkomstig artikel 32, lid 3 of 4, ook op forumkeuzebedingen betrekking hebben die zijn gemaakt voordat de verklaring van kracht is geworden; zie punt 253 en volgende, hierboven.

De Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht
Permanent Bureau
Churchillplein 6b
2517 JW Den Haag
Nederland
Telefoon: +31 70 363 3303
Fax: +31 70 360 4867
e-mail: secretariat@hcch.net
Website: www.hcch.net

DS-02-16-367-NL-N

ISBN 978-92-79-58148-9

doi : 10.2838/16385